

Baki Öz, 1949'da Erzincan'ın Çayırli ilçesinin Eşmepınar köyünde doğdu. İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilimler ile Anadolu Üniversitesi Tarih bölümlerini bitirdi. Tarih öğretmeni olarak çalışmakta ve tarih araştırmaları yapmaktadır. İlk kitabı "Türkiye'de Göç Olgusu, Sorunları ve Çözümü" 1978'de yayınlandı. Bunu 1987'de "Atatürk'ün Anadolu'ya Gönderiliş Olayının İçyüzü"(II.Baskı 1995), 1990'da "Kurtuluş Savaşı'nda Alevi Bektaşiler", 1992'de "Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları", 1995'de "Aleviliğin Tarihsel Konumu", "Alevilik Nedir?", "Alevilik ile İlgili Osmanlı Belgeleri", 1996'da "Fevâid" (Hacı Bektaş'tan hazırlama), "Atatürk'ün Düzeni", "İslam Dünyası ve Kemalizm" kitapları izledi. Okullara yönelik çalışmalar da yapan yazarın 1990'da "ÖSS-ÖYS İçin Tarih ve İnkılap Tarihi" ve 1992'de "3160 Soruda Tarih ve İnkılap Tarihi" kitapları yayımlandı. Ayrıca liseler için tarih ders kitabı çalışmaları içerisinde. "Öğretmen Dünyası", "Kemalist Ülkü", "Cem", "Nefes", "Gönüllerin Sesi", "Yurtta Birlik", "Milliyet", "Aydınlık", "Teori", gibi gazete ve dergilerde Atatürk, Milli Mücadele, Alevi Kültürü ve tarihiyle ilgili birçok makalesi yayınlanmıştır. Aleviliğin tarihsel gelişimiyle ilgili yoğun çalışmalar içerisinde.

ISBN 975 - 7812 - 49 - 8

Baki ÖZ

● ALEVİLİĞE İFTİRALARA CEVAPLAR

can
yayımları
58

Baki ÖZ

ALEVİLİĞE İFTİRALARA CEVAPLAR

can
yayımları

58

BASIM

Adil Ali Atalay Vaktidolu

Bankalar Caddesi Yanıkkapı Sok. No. 38
Nadir Han Kat: 3 No.7-8 Karaköy / İSTANBUL.
Tel : (0212) 237 62 54-235 25 86
Fax: (0.212) 235 83 48

Birinci Basım : Temmuz 1996
İkinci Basım : Nisan 1997

ISBN 975-7812-49-8

Basım;

KAYHAN MATBAACILIK

(0.212) 576 01 36

ÇİİİL

YALÇIN MÜCELLİTHANESİ

Tel: (0.212) 544 50 73

İÇİNDEKİLER

SUNU.....9

- 1 -

"MUM SÖNDÜRME" SUÇLAMASI.....13

BİRANL.....13

BİRAZ TARİH.....14

Alevilere "Mumsöndü" Karalekesini Devlet-Şeri

Çevreler Sürüyor.....16

Tarihte Anaerkillik.....27

XIII. - XIV. Yüzyıl Türkiye'sinde Aleviliği Karalayan

İki Kaynak.....32

Osmanlı Tarih ve Hukuk Adamı Cevdet Paşa Aleviliği

Karalama Yarışında.....42

Cumhuriyet Döneminde de Aleviler Karalanmaktan

Kurtulamazlar.....43

"İlmihal"lerin Teraneleri.....48

Cephe Hükümetleri Bu Kervana Ders Kitaplarıyla Katılıyor.. 50

Günümüz Cevdet Paşaları.....52

Aydınlar Karalamalara Karşı.....53

ALEVİLİKTE KADIN.....58

Alevilikte Kadının Yeri Yücedir.....58

Eline, Beline, Diline Sahip Ol 64

ALEVİLİKTE MÜTA NİKAHI YOKTUR.....68

ALEVİLİKTE DÜŞKÜNLÜK KURUMU.....69

- II -

KIZILBAŞLIK ALEVİLİKTİR.....71

Ciddi Bir Ansiklopediden Gelen Karases.....71

Avrupa'da Türk İşçileri Üzerinde Bir Karases.....72

Karases Eğitim Kurumlarında.....73

Mezhepler ve Tarikatlar Tarihçisi E. B. Şapolyo	
Sapla Samanı Karıştırıyor.....	76
Edebiyat Dünyasından Bir Karases.....	77
Hukuk Bilimi Çevresinden Gelen Karases.....	78
Güner Ümit Olayıyla Ortaya Çıkan Bilinçaltındaki Karases ..	79
Güner Ümit Olayının Ardındaki Önyargı ve	
Toplumumuzda Açtığı Yaralar.....	81
Güner Ümit Olayıyla Ortaya Çıkan Türk Aydınının	
Aymazlığı	
Güner Ümit Olayının Düşündürdükleri.....	87
Oysa Kızılbaşlık Aleviliktir.....	89

- III -

RAFİZİ DENEN BİR TOPLUM VAR MIDIR?	93
Sözcük Olarak Rafizilik.....	93
İran Şiiliği için de Aynı Suçlama.....	94
Osmanlı'da Rafizi Adı Nasıl ve Neden Çıktı?.....	94
Rafiziliğin Siyasal Olarak Ortaya Çıkışı.....	95

- IV -

ALEVİLİK YAHUDİ KAYNAKLI MI?	
"ABDULLAH BİN SEBA MASALI".....	97
"Masal" Ne Diyor?.....	98
"Masal"ın Kaynağı Kim?.....	99
Taberi'yi Seyfe Bağlayan Seriyy Kimdir?.....	99
Bir Başka Aktarma Yapılan Seyf b. Ömer Kimdir?.....	99

- V -

ALEVİLİKTE KURAN İNANCI	102
Kuran'a "Kalem Katıldı" mı?.....	102
Alevilere Göre Kuran'dan Ali ve Ehlibeyt Çıkarılmıştır.	104
Alevilerde Kuran'a Bağlılık.....	105

- VI -

"ALİ ALLAH" MI?	106
Nedir Galiyecilik?.....	100
Alevilikte Ali Tanrı mı?.....	108

- VII -

ALEVİLİKTE SÜNNİ İSLAMIN UYGULAMALARI

NEDEN YOKTUR?	111
Aleviler Neden Camiye Gitmezler?.....	111
İbadetler Gece Yapılır. Gündüz Çalışmaya Ayrılmıştır.	116
Namazın Biçimini Peygamber Belirlemiş midir?.....	127
Oruz - Zekât - Hac.....	121
Camiler Peygamberden Sonra Siyasal İşlevlik Kazanırlar.	125

TAVŞAN NEDEN YENMEZ?	129
Tavşan Yememenin Gerekçeleri.....	129
Tavşan Başka Toplumlarca da Yasak.....	130
Aleviler'de Uğurlu/Uğursuz Kabul Edilen Hayvanlar.	130
Tavşan Yasağının Totemik Kaynağı.....	131

- IX -

ALEVİLER YIKANMAZ MI?	137
Su Kültünün Ortaasya Kaynağı.....	137
Su Kültünün Anadolu'da İzleri.....	137
Su Kültü ve Alevilik.....	138

- X -

ALEVİLİK'TE ŞEYTAN KUTSAL MIDIR?	140
Şeytan İnancının Kaynağı.....	140
Ehl-i Hakk, Yezidilik ve Alevilik te Şeytan İnancının Niteliği	140
Kısaca Yezidilik.....	142
Yezidiler Ne Ölçüde Alevidirler?.....	143
Kısaca Ehl-i Hakk İnanışı.....	144
Alevilik Şeytanı Yüceltmez, Kutsallaştırmaz.....	144

- XI -

İÇKİ/DEM/DOLU	147
İçkinin Türk Kaynağı.....	147
İçkinin İslam ve Kuran Kaynağı.....	149
Alevi-Bektaşilikte İçki.....	151

- XII -

ALEV İ-BEKTAŞILIK HİRİSTİYANLIKTAN MI

KAYNAKLANMIŞTIR?.....	J55
Hiristiyanlık Alevi-Bektaşılığı Belirlemiştir Savı	155
Eski Kültürler Alevi-Bektaşılık Hamurunda Yoğrulmuştur ...	157

- XIII -

PİYANETİN TUTUMU MEZHEPÇİDİR.....

Diyanet İnkarcı	
Ali ve Hüseyin "İsyancı" mıdır?.....	J63
Diyanet: "Alevilik Bir Mezhep Değil, Kültür Olayıdır".	166
Diyanet Kurumunda Alevüler Yararlanamıyorlar.....	167
Yavuz Bülent Bakiler den Sivas Olaylarına	168
Alevi'nin Kestiği Yenmez mi?.....	169
Şii-Şeriatçı Çevreden Bir Karases:	
"Bektaşılık Kanserinden Kurtulmalı"	

- XIV -

BİRLİKTE YAŞAMAK SÜNNİ OLMAYA MI

BAĞLIDIR?.....	114
Gölpınarlı Anadolu Aleviliğini İslamlığın Dışında Tutuyor ...	1 / 4
Aleviliği Sünnilik Olarak Gösterme Çabaları	176

- vy -

TARİHİN İŞİĞİNDA SİVAS OLAYI GERÇEĞİ.....	184
Arap-İslam Devleti'nin Tutumu.....	J^
Selçuklu nun Tutumu	
Osmanlı'nın Tutumu ve Kırım.....	186
Kaçınılmaz Sonun Evrensel Tanımı.....	^
Kaçınılmaz Son: Sivas Olayı	

KAYNAKÇA

199

SUNU

21. yüzyıla yaklaşıyoruz. Toplumumuzda buna yakışır bir erdemliliğin beklenilmesi doğaldır. Ne var ki görülenler hiç de öyle değil. İnsanlarımızda bilgi ve teknoloji çağının erdemliliğini, bilinçliliğini değil de; Ortaçağ'ın gerikalmışlığını, yoz ve yüzeysel düşüncesini görünce incinmemek, toplum adına üzülmemek, karamsarlığa kapılmamak elden değil. İnsan, bilgi ve teknoloji çağı insanında; olayları, çevresini ve dünyasını derinlemesine inceleyen, yorumlayan ve anlayan; gelişmeleri algılayan ve ayak uyduran; gelişmelere ayakbağı değil, bizzat içinde ve önünde yeralan; bilinçli, duyarlı, kararlı, bilgili, anlayışlı, araştırmacı-inceleyici olmasını bekliyor.

Artık toplumumuz bir köy toplumu değil, kent toplumdur. İnsanlarımızın çoğu kentlerde yaşamaktadır. Her ne kadar köylülük öğeleri insanlarımız üzerinde etkense de, kentleşme çabaları içerisinde yer alınmaya çalışılmaktadır. Devlet, kapitalizme ve liberalizme sürükleniyor, toplum da bu yapılanma içerisine doğallıkla çekiliyor. Öyle sanıyorum ki insanımız köylülükle kendilik, feodalizmle kapitalizm arasında çekişme konusu. Ne köylü, ne kentli. Ne feodal, ne liberal. Geçiş sancılarını yaşıyor. Bu nedenle de halen feodal değer yargılan üzerine yaşamını kuruyor, feodal değer yargılan ve öğeleriyle yönlendiriliyor. Halen gelenekçi bir toplum. Kentte de olsa yaşamında etken olan öğeler gelenekler. Bu yapı bir yerde topluma dinci-fanatik bir öz ve görünüm kazandıyor. Değişme ve başkalaşma doğrultusunda gerekli devinimi gösteremeyen toplumun bu özelliği dış ve iç siyasal çevrelere istismar olanağı veriyor. Ülkemizdeki din ve mezhep kavgalarının, bir takım inanış, düşünce ve kesimlerin aşağılanması, kırılganlığının, baskı altında tutulmasının arkasındaki gerçek bu.

Böyle bir yapının ve yapılanmanın sonucu olacak ki; insanlar, yüzyıllardır birlikte yaşadıkları, aynı ülkeyi paylaştıkları Alevi kesimi için bir "mumsöndürme" karalamasında bulunabiliyorlar. "Alevinin kestiği yenmez" diyebiliyorlar. Bu anlayışla son Sivas olayında olduğu gibi kitle kavgaları çıkarabiliyorlar. Alevileri "Tanrıyı ve Kuran'ı tanımamakla", "dinsizlik"le, "imansızlıkla suçlayabiliyorlar. Alevi-Sünni toplumunun çoğunluğu içki kullanmalarına karşın, yalnız Alevileri töhmet altında tutabiliyorlar. Alevi-Bektaşiliği varolan, İslam mezheplerinin hiçbirinin içinde görmeyip "beşinci mezhep" olarak niteleyebiliyor, İslamiyet dışı görebiliyorlar. Güner Ümit olayında olduğu gibi, şov/alay konusu edip aşağılıyor ve yaralayabiliyorlar.

Bu savlann, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde yapılanlardan hiçbir farkı yok. Alevilik ve türevleri geçmişte "rafizilik", "mülhidlik"7"ibahilik" gibi adlarla aşağılanmaya çalışılıyordu. Bugün de yer yer bu adlara, dahası bu anlayışa rastlıyoruz. İşin kötüsü bu anlayış kitle kırımlarına kadar götürebiliyor işi. Geçmiş için hadi hoşgörücü bir neden bulabiliyoruz; Ortaçağ... Ortaçağ anlayışı. Günümüzdeki anlayışı nasıl hoşgörüyle karşılayalım.21. yüzyıla 5 kala, bilgi ve teknoloji çağının toplumu fanatik. Hiç yakıştı mı ? Bilgi ve bilim düşmanı... Kitap düşmanı... Demokrasi, laiklik ve çağdaşlaşma düşmanı... Daha somut deyişle insan ve insanlık düşmanı...

Tarihi boyu böylesi bir yapılanma içerisinde olan insanların / toplumun aynı ülkeyi paylaştığı, birlikte ulus dediğimiz toplumsal çağdaş olguyu oluşturduğu insanların / kesimin düşünceleri, inançları ve tapınçlarını yargılaması, küçümsemesi, aşağılaması, yasaklaması dahası kıyım uygulaması başlangıcın doğal sonucu gibi geliyor bana. Ne var ki bu doğal sonuç toplumun kendi iç devinim ve yapılanmasından çok, toplum üstü yönetici kesimlerin siyasal çıkar ve istekleri doğrultusunda oluşmuş bir yapay oluşumdur. Bilgi çağının Türkiye insanı; siyasal çevrelerin çıkarları sonucu oluşturdukları bu yapay ge-

leşimi bilmesi, kavraması ve dur demesi gerekir. İşte 21. yüzyıla yaklaşan bilgi ve teknoloji çağının Türkiye halkına da yarasanı budur. Bu tür bir olgunluk ve erdemlik beklenir.

Türkiye halkının olayların ve gelişmelerin bilincinde olmaları beklentisindeyiz. Çalışmamızı bu beklenti üzerine temellendirerek hazırladık. Halkımızın birliği, birlikteliği toplumumuzun kurtuluşudur. İnancımız bu. Hele ulusal birlik ve ülke bütünlüğüne daha çok gereksinim duyduğumuz bu son dönemlerde toplumumuzun her türlü ön yargılıktan arınıp, kabullenme ve hoşgörü erdemliliğine ulaşması insanımızın/toplumumuzun yüzakı olacaktır. İncelememizle buna kapı açmaya çalıştık. Amaç; erdemli bir Türkiye toplumu... Çalışmamız böyle bir amaç taşımaktadır.

Baki ÖZ
Büyükşehir -1996

"MUM SÖNDÜRME" SUÇLAMASI

BİR ANI:

1962'lerde Erzincan'da Ortaokul öğrencisiyim. Köyden gelmişim. Kentle ilk kez karşılaşıyorum. Kitap sever bir yakı-nım beni kitaba alıştırmak için halk kütüphanesine götürdü. O, romanını okurken ben de masaların üzerindeki kitap ve dergi-leri kanştırdım. Elime "risale" boyutunda küçük ve ince bir ki-tap geçti. Yanılmıyorsa Ahmet Muhtar'dı yazan. "Kızılbaş-larda Mumsöndürme"yi anlatıyordu. Adı ilgimi çektiği için okudum ve bir solukta bitirdim. O günkü bilgimce "kızılbaş" kavramına yabancı değildim. Bizi ilgilendiriyor diye düşün-düm. Fakat "mumsöndürme"yle ilk kez karşılaşıyordum. An-latılardan okudukça, bu bizlerden söz ediyor; ama, biz de böy-le bir şey yok diye düşündüm, kinlendim. Çünkü o dönemler köylerde sık sık Cem'ler düzenlenir ve köy halkı tümüyle katı-lırdı. Ben de birçok kez Cem'e katılmış, müsahip olmuş, daha-sı müsahibimle Cem'de görülmüştük. Ama kitaptan anlatılan-lara! hiçbir, hiçbir zaman olmamıştı.

Kitap ve olay kafama takılmıştı. Benim kitap ve kitap okumaya tutkum artmıştı. Gittiğim her kütüphanede, kitapçı-da, öğrendiğim yazarlar arasında bu Ahmet Muhtar adını ara-mıştım. Yıllar geçmesine karşın ben bu yazar adını ve kitabı unutmamıştım. Doğallıkla zamanla kitabın amacını anlamış-tım. Böyle birçok kitap ve anlayışla karşılaşmıştım. Nedenini çözebiliyordum artık.

Yıllar sonra, birkaç yıl önce değerli araştıncımız Uğur Mumcu bendeki bu sorunu çözdü. Ahmet Muhtar Ankara Hu-kuk Fakültesi eski öğretim üyesi, Tercüman Gazetesi köşe ya-zan Prof. Mukbil Özyürük'ün takma adıydı. Hatta Uğur Mum-cu Özyürük'ün fakültesindeki kışkırtıcılıkları örneklerken bu sözünü ettiği "risale"yi de yazma "mahareti"ni gösterdiğini

açıklıyordu. Ben yıllarca kafamda yer etmiş kitabın yazannı-böylece tanımış oluyordum.

BİRAZ TARİH:

"Mumsöndü" yakıştırmaları Alevi Cem'lerine dek gidiyor. Daha somut deyişle; Cem'lerdeki Alevi tapınçlarını karalamak, giderek yasaklamak, sonuçta Aleviler'in Sünni-Hanifiler gibi tapınmalarını sağlamak için bu tür etkenler kullanılmıştır.

"Cem" Nereden Kaynaklanıyor:

Cem nedir? Alevi inancı, Alevi düşüncesi, Alevi tapıncı (ibadeti) ve Alevi kültürü Cem'lerde yapılır. Alevi toplumu üzerinde yıllarca baskı, özümleme ve yok etme sürdürüldüğünden Cemler ve Cemlerdeki tapınçlar uzun yıllar gizli sürdürülmüştür. Aleviler, tarih boyu yönetimler ve devletler karşısında karşı yan (taraf) dır. Tepkidir. Bu konumu yönetimlerin baskısını üzerlerine çekmelerine neden olmuştur. Varlıklarını sürdürebilmek için Aleviler uzak bölgelere, dağlık-yaylalık kesimlere çekilmişler, kapalı bir topluma dönüşerek yarı gizli, yarı açık düşünce, inanç ve kültürlerini yaşatarak günümüze dek getirmişlerdir. Alevilerin bu durumu toplumsal ve siyasal zorunlulukların bir gereğiydi. İnançlarını dile getirdikleri Cem'lerin gizli düzenlenmesinin nedeni buydu. Doğallıkla gizlilikte eski dinleri olan Şamanlığın izlerini de bulmak olasıdır (1).

Günümüzde bu tarihsel zorunluluklar geride kalmıştır. Aleviler kentlerdedir artık. Kentli toplum olma yolundadırlar. Yönetim ve iş dünyasının içindedirler. Kapalı toplum olmaktan çıkmışlardır. Bugün artık Cemler köylerde ve kentlerde açık yapılmaktadır. Bir gizliliği ("sır") kalmamıştır. Bugünün insanı da artık Cemlerde "Mum söndürülüyor" diyorsa, bunu onun ard rüyetliğine, ilgisizliğine ve bilgisizliğine bağlamak gerekir.

(1) Şamanlığın etkisi için bkz: Nejat Birdoğan - Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, Hamburg Kültür Merkezi Yay. ist. 1990, s: 252.

Cem'in kaynağı hakkında çeşitli savlar vardır. Tarihçi Enver Behnan Şapolya, İran mitolojik kralı Cemşid'in içki meclislerinden kaynaklandığını yazar (2). Oysa bütün Alevi-Bektaşî Cem'lerinde içki içilmez. Özellikle Doğu Alevileri Cemlerinde içkiyi kullanmazlar. Bu içki (dolu) ögesiyle bağ kurulmuş olacak ki; "Cem" in eski Anadolu-Yunan şarap ve sevinç tanrısı **Dionisos**'un törenlerinden de kaynaklandığı ileri sürülür (3).

Prof. Fuat Bozkurt, Doç. Mehmet Eroz, Prof. J.K. Birge, Prof. E.R. Fırlıklı Cem'in "töre", "yol", "görgü", "süre" için "bolluk içinde olmak durumu", "toplanma", "bir insan çokluğu" olmak, "toplantı" anlamına geldiğini ve birliktelik için toplanma amacını taşıdığını belirlerler. Yalnız E.B. Şapolyo "Cem"i; "Eski Türkler'in Şölen dedikleri ziyafetlerin bir benzeri, (...) Şölenin bir devamı" olarak niteler (5). Prof. F. Bozkurt Alevi dinsel törenlerinin benzerlerinin çeşitli Türk halkları arasında sıkça görülmesinden yola çıkarak, "Cem" in "Türk kökenli" olduğunu vurgular (6). Cem, "Kırklar Meclisi" söylencesine bağlanarak İslami bir temele, kaynağa da kavuşturulmuş olur (7).

"Cem" Aleviliğin tarihinde derleyici, toparlayıcı bir rol oynayacaktır. Şu bir gerçek ki düşünceler eylem içerisinde yoğunluk kazanır, belirlenir, biçimlenir ve çeşitli türevleri Babai

(2) Enver Behnan Şapolyo - Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Türkiye yay. ist. 1964, s: 614.

(3) Geniş açıklamalar için bkz: ismet Zeki Eyuboğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşîlik, Yeni Çığır yay. İst. 1990, s: 60 v.d.

(4) Bkz: J. Kingley Birge - Bektaşîlik Tarihi, Ant yay. ist. 1991, s: 198; Prof. Mehmet Eröz - Türkiye'de Alevilik ve Bektaşîlik, Kültür Bak. yay. Ank. 1990, s: 96 v.d.; Prof. Ethem Ruhi Fırlıklı - Türkiye'de Alevilik Bektaşîlik, Selçuk yay. Ank. 1991, II. Baskı, s: 326 v.d.; Prof. Fuad Bozkurt - Aleviliğin Tarihsel Boyutları, Yön yay. İst. 1990, s: 156.

(5) Bkz: Şapolyo, s: 314.

(6) Bkz: Bozkurt, s: 77.

(7) Bkz: Ahmet Yaşar Ocak - Bektaşî Menkıbelerinde İslam Öncesi inanç Motifleri, Enderun Kitabevi, ist. 1983, s: 129.

Ayaklanması sırasında derlenirler. Hareket içerisinde canlılık bulurlar. Eylemciler için bir direnç ve canlılık güdüsüdür, "Cem törenleri". Alevi dinsel töreni olan "Cem"; bu büyük eylem sırasında Alevi geleneğine ve kültürüne tam anlamıyla yerleşmiş olmalı. Kısaca Babai Ayaklanmalar sırasında, eylemlere eş ve çocuklarıyla katılan Türkmenler akşamları "Cem" düzenliyorlardı. Bu onların devlet güçleri karşısında dirençli olmalarını sağlıyordu (8).

Babai Ayaklanmacıların tam Anadolu'ya ulaşamamış Türkmenler oluşu gözönüne alınırsa, "Cem"i Ortaasya ve Türk kökenine bağlamak daha uygun olur, sanırım.

Aleviler'e "Mumsöndü" Karalekesini

Devlet-Şeri Çevreler Sürüyor:

"Cem", Alevilerin bir araya geldikleri, birlikte dinsel törenlerini yaptıkları toplantı. Şeriatta çıkan olan çevreler karşı düşüncüyü ve kesimi yoketmek için "Cem"i devletin ve halkın gözünde küçük düşürmeye, sakıncalı ve yasaklı göstermeye çalışmışlardır. Bu kampanyayı devletle şeri çevreler birlikte yürütürler. Alevi derneşmesini, birleşmesini, toplu hareket etmelerini sakıncalı gösterir, suç yüklerler. "Mum söndürüyorlar" lekesi de böylece devlet ve şeri çevrelerin ortak iftirasıdır Alevilere. Aleviler tarihleri boyu bu kara lekeden bir türlü kurtulamazlar. Çünkü, karşılarında devlet-şeri siyasal ve dinsel çevrelerin birlikteliği vardır. Devletin ve hükümetlerin bütün olanaklarını kullanarak Aleviliği "Mumsöndü" karalekesi kısıncasında, tarih boyu tutmayı başarırlar. Bu tarihsel yanlışlığı kanıt ve belgeleriyle vermeye çalışalım:

Osmanlı'nın ünlü vakavüvü (sarayın resmi tarih yazıcısı) Hoca Sadeddin Efendi şunu yazıyor, Alevi için:

"... ol ayıplı mezhep ve geniş meşrep sahiplerinin (...) Anadolu illerinde yaşayan kavrama gücünden yoksun Türkler

(...) sapkınlık örneğine uymuşlar (...) sapkınlıkta pişkin halifeleriyle heryıl sayısız adamlar gönderip, ol yasaklara övünç duyan mübahinin yıkılasıca dergahı gölgesini hâşâ hacet kapısı ve dilek kâbesi bilirler ve ergin kızların, belki kızkardeşlerini tepelenise adamlarına peşkeş çeküp..." (9)

Hoca Sadeddin Efendi açıkça Kızılbaş toplumunun kız ve kanlarını Şah İsmail'e sunduklarını yazarak Alevi düşmanlığı kismaktan çekinmiyor.

Bu tür benzer yakıştırmalar, suçlamalar, ayıplamalar ve karalekemeler bir çok Osmanlı "aydın"ının da kaleminden dökülüyor. Bunların mantığına göre Osmanlı Devleti'nin düzen, yürütme-yönetme anlayışını ve siyasallaşmış Sünni İslamlığı benimsemeyen her hareket, akım, inanış, toplum ayıplıdır, günahlidir, sürülmesi, yokedilmesi gerekir, onlar dinsiz ve imansızdırlar, ahlaksızdırlar. Tüm bu tür akım ve topluluklar karşısında devletin, ulemanın ve siyasal-şeriatsal çevrelerin tutumu aynıdır. Birlikte hareket edip, aynı şeyleri sloganlaştırarak söylemektedirler. Devlet - ulema - bürokrasi - siyasal şeriatçı çevrelerin muhalif kesimlere karşı silahı hep aynı. Bunların "dinsiz", "İslamdan dönmüş" ve "kadınlarını ortak kullanıyor" olmaları (!).

Osmanlı vaka yazarı Aşıkpaşaoğlu da bu tür karalamalar kampanyasında aynı sloganları kullanarak, aynı suçlamalarla yerini alıyor. Aşıkpaşaoğlu Tarihi'nin çevirilerinde çıkarılmış, ama orijinalinde şu değerlendirmeler yer almaktadır.

II. Bayezid'in Erdebil Ocağı yanlılarını Rumeli'ye sürüşünü haklı bulur ve onların **"kafirliklerine"** bağlar. Erdebil sufilerinden Şeyh Cüneyd'le Sünni şeyhlerden Şeyh Abdülatifi tartıştır ve Sünni şeyhin ağzından Şeyh Cüneyd'i **"kafirlikle"** suçlar ve ona uyanları "kafir", olarak niteler. Şeyh Cüneyd'in sufi değil, **"şeriatı bozmak istediğini"** vurgular. Çev-

(9) Hoca Sadeddin Efendi - Tacüt - Tevârih, Kültür Bak. yay ist. 1979, c: IV, s: 171.

(8) Açıklamalar için bkz: Bozkurt, s: 26.

resine Alevi ve Türkmenleri alarak Osmanlı'ya karşı bir devrim hareketine girişen Şeyh Bedreddin'in arkasındaki topluma **"bir sürü alçak kişi"** diyerek söver. Safevi hükümdarı Şah İsmail'in toplumunun/yandaşlarının **"namaz kılmayıp, oruç tutmadıklarını"**, **"Rafıziliğe (Kızılbaşlığa) ilişkin sözleri çok konuştuklarını"** ve açıkça **"Kızılbaşlığı yayar olduklarını"** suçlayarak anlatır. Osmanlı'ya karşı devlet olarak ortaya çıkan Şah İsmail'in ve adamlarının **"Ehli Sünnet'e çok hakaret ettiklerini"**, **"Müslümanların rızkını, malını ellerinden alıp, birbirlerinin karılarını alarak (tasarruf edip) helâldir dediklerini"** yazar. Doğallıkla suçlan Osmanlı'ya karşın devlet olmaları, Sünni İslamla karşı Alevi yolu seçmeleridir... (10).

Osmanlı hükümdarı Yavuz Sultan Selim ulema ve bürokrasinin bu küfüre varan hırçınılıklarını ve devlete yakışmayacak ciddiyetsizlikleri kan dökerek somutlaştırdı. Çaldıran Savaşı'na çıkmadan önce müftü Hamza'dan rüşvetle fetva alır. Şeriatın temsilcisi müftünün Aleviler hakkındaki hükmü şudur (11):

"Ey Müslümanlar, bilin ve haberdar olun ki, reisleri Erdebil oğlu İsmail olan Kızılbaş topluluğu, peygamberimizin şeriatını, sünnetini. İslâm dinini, din ilmini, iyiyi ve doğruyu beyan eden Kur'anı küçük gördüler. Yüce Tanrının yasakladığı günahlara helâl gözü ile baktılar. Kutsal Kur'an'ı, öteki din kitaplarını tahkir ettiler. Onları ateşe atarak yakdılar. Hatta kendi melun reislerini Tanrı yerine koyup secde ettiler. Hz. Ebubekir'e, Hz. Ömer'e söğüp onların halifeliklerini inkâr

(10) Mehmet Yaman - "Erdebil Sofuları" (Aşıkpaşazade Tarihi'nin orijinalinden yayınlanmamış bölümler), Cem Dergisi, sayı: 32, s: 36-39, Ocak 1994.

(11) Fetvanın metni için bkz: Prof. M. C. Şahabettin Tekindağ - "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", i. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, c: 17, Sayı: 22, s: 54 v.d. Mart 1967; Burhan Kocadağ - Doğu'da Aşiretler, Kürtler, Aleviler, Ant yay. ist. 1992, s: 120 v.d.; Baki Öz - Alevilik ile ilgili Osmanlı Belgeleri, Can yay. ist. 1995, s: 103 v.d., Belge: 85,

ettiler. Peygamberimizin karısı Ayşe anamıza iftira ettiler ve sövdüler. Peygamberimizin şeriatını ve İslâm dinini ortadan kaldırmayı düşündüler. Onların burada bahsedilen ve bunlara benzeyen öteki kötü sözleri ve hareketleri benim ve öteki İslâm dininin alimleri tarafından açıkça bilinmektedir. Bu nedenlerden ötürü şeriat hükmünün ve kitaplarımızın verdiği haklarla, bu topluluğun kâfirler ve dinsizler topluluğu olduğuna dair fetva verdik. Onlara sempati gösteren, batıl dinlerini kabul eden ve yardımcı olanlar da kâfir ve dinsizdirler. Bu gibi kimselerin topluluğunu dağıtmak bütün Müslümanların vazifesidir. Bu arada Müslümanlar'dan ölen kutsal şehitlerin yeri cenneti âlâdır. O kâfirlerden ölenler ise, hâkir olup cehennem dibinde yer tutacaklardır. Bu topluluğun durumu, kâfirlerin halinden daha kötüdür. Bu topluluğun kestiği veya gerek şahinle, gerek ok ile, gerekse köpek ile avladığı hayvanlar murdardır. Onların gerek kendi aralarında, gerekse başka topluluklarla yaptıkları evlenmeleri geçerli değildir. Bunlara miras bıkakılmaz. Sadece İslâm'ın sultanının, onlara ait kasaba varsa, o kasabanın bütün insanlarını öldürüp, mallarını, miraslarını, evlatlarını alma hakkı vardır. Ancak bu mallar, İslâm gazileri arasında taksim edilmelidir. Bu toplanmadan sonra onların tövbe ve nedametlerine inanmamak ve hepsini öldürmelidir. Hatta bu şehirlerde onlardan olduğu bilinen ve onlarla birlik olduğu tcsbit edilen kimse öldürülmelidir. Bu türlü topluluk hem kâfir ve hem imansız, hem de kötülük yapan kimselerdir. Bu iki nedenden onların öldürülmesi gerekir (vaciptir). Dine yardım edenlere Allah yardım eder. Müslümana kötülük yapanlara Allah da kötülük eder. (Bi Saru Görez ismiyle bilinen Müftü Hamza".

Yazdığı kitabını I. Selim'e sunan Defterdar Mehmet Efendi, -tarih için bir yüzkarası olan- Alevilerin defterlerinin yapılması (**"defterlerinin dürülmesi"**) yani, listelerinin çıkarılmasını ve 40-80 bin arası kişinin öldürülmesini şöyle anlatır:

"Her şeyi bilen sultan, o kavmin uşaklarını kısım kısım ve isim isim yazmak üzere ülkenin her yanına bilgin katipler gönderdiği, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar olanların defterleri divana getirilmek üzere emredildi. Getirilen defterlere nazaran, yaşlı, genç kırkbin kişi yazılmıştı. Ondan sonra her memleketin hakimlerine memurlar defterler getirdiler. Bunların gittikleri yerlerde kılıç kullanılarak öldürülen maktullerin sayısı kırkbini geçti" (12).

Alevilerin "**defterinin dürülmesi**" için isim listeleri hazırlandığını tarihçi Hammer de belirtir (13). Prof. İ. Melikoff, Topkapı Arşivi (Evrak No: 2044)nde 1512-1513 kışına ait Osmanlılar'ca araştırılmış Aleviler'in bir listesinden söz eder ki (14), bu düşüncelerimizi kanıtlar.

Yavuz bu önlemlerle de yetinmez. İbni Kemal'e "Rafiziler'in suçlanması, yok edilmesi (**Fi Tetfiri'r Revâfız**)" konulu bir "risale" yazdırır. İbni Kemal bu risalesiyle "**Kızılbaşın malının helâl, nikâhının geçersiz**" ve "**Kızılbaş öldürmenin caiz**" olduğuna fetva vererek I. Selim'in isteklerine destek olur (15).

Yavuz, bahaneyi de yaratmıştır. Bu insanları "kadınlanı ortak kullanmakla", "Kuran'ı ve camileri yakıp yıkmakla" suçlar (16). Doğallıkla bunlar Aleviyi suçlamanın ve yoketmenin yollarıdır. Oysa Cemal Bardakçı'nın vurguladığı gibi Türkler'in tarihinde "toplu fuhuş" görülmemiştir (17). Hele Alevinin hiç.

(12) Belge için bkz: Kocadağ, s: 121; Baki Öz - Alevilik ile ilgili Osmanlı Belgeleri, s: 256.

(13) Bkz: B. J. Von Hammer Purgstall - Osmanlı Devleti Tarihi, Üçdal Neşriyat, ist. 1984, C: 4, s: 1058; Kocadağ, s: 122 v.d.

(14) Prof. İrene Melitoff - Uyur idik Uyardılar, Cem yay. İst. 1993, s: 246.

(15) Bkz: Tekindağ, c: 17, sayı: 22, Ek: I; Baki Öz - Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları, Ant yay. İst. 1992, s: 125.

(16) Çetin Yetkin - Türk Halk Hareketleri ve Devrimler, May yay. ist. 1974, c: I, s: 192.

(17) Cemal Bardakçı - Alevilik, Ahilik, Bektaşilik, Ank. 1950, s: 105.

Aleviliği karalama ve yoketme, şeri İslamı kabule zorunlu kılma çalışmaları devlet-ulema-bürokrasi işbirliğiyle daha sonraları da sürdürülür. Aksi durumda "mum söndürüyorlar" suçlamasıyla karşı karşıyadırlar. Alevilerin mülkiyetleri de bürokrasi, devlet yanlısı kesimler, ulema arasında dağıtılır. Yavuz doğu ve güneydoğudaki Aleviler'in topraklarını Hanifi ve Şafii mezhebindeki aşiretlere dağıtır. Baskı altına alınan Aleviler sürekli töhmet altında tutularak susturulmaya çalışılır. Bu devletin bir taktiğidir. İşte devletin bu doğrultuda verdiği ferman ve fetvaları (18):

BELGE: /.

"Denizli'de Sarı Baba Zaviyesindeki Işıklara İlişkin.

Anadolu Beylerbeyisine ve Denizli Kadısına:

Şu günlerden yüce kapıma dilekçe verip Denizli'de Sarı Baba tekkesinde toplanan Işıklar yanlış yol ve inanç birliği içinde olup gece ve gündüz saz ve söz ile şeytanlık edip Ömer ve Osman adlı kimseler yanlarına geldiklerinde 'kötü adlı kimselerdir. Adlarını değiştirmedikçe içimize sokmayız' diyerek adlarını değiştirmeleri durumunda ve ziyarete gelen kişilere de önce dışarıda secde ettirerek içeri alırlarmış. Kendileri ise sürekli namazdan uzak olup 'niye namaz kılmazsınız?' diye sorulduğunda 'Bu veliye ettiğimiz hizmet bunun yerini tutar' derlermiş. Oraların zorbaları ve haydutları genellikle onlara miirid olup ehl-i sünnetlere sürekli düşmanlık etmekte imişler. Bunların durumlarının görülmesi gerektiğini düşünerek buyuruyorum ki,

Bu onurlu kararını ulaştığında güvendiğin, sırdaş adamlarını göndererek onların durumlarını iyice denetletiresin. Öğrenesin. Bu alanda suçlananları ve dinden dönenleri

(18) Fermanlar için bkz: Ahmet Refik - Onaltıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşilik, ist. 1932, s: 29, 38, 40; Burhan Kocadağ - Doğuda Aşiretler, Kürtler, Aleviler, Ant yay. ist. 1992, s: 132-137; Nejat Birdoğan - Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi, Alev yay. 1992, s: 283 v.d.

hapsettiresin. (1567, II. Selim dönemi)".

BELGE: II.

"İran'la ilişkide bulunan Rafizilerin cezalandırılması hakkında.

Artıkabad ve Zile Kadılarına.

Kadılığınızca gönderilen yazıya göre bölgenizde **Rafizi-liğin çok yaygın olduğu**, zaman zaman bir takım Rafizi köyle-rinde **cem ve cemaatların** yapıldığı bildirilmektedir.

Tarafınızdan yaptırılan gizli bir araştırma sonucunda düzenlenen rapora göre Arab köyünde Emir Ali oğlu Mansur Halife namına cem yapıldığı, aynı köyden Şah Ali oğlu Mak-sut-Mehmet oğlu Kuli-İsmail ve Hasan adlı kişilerin de **evle-rinde cem düzenlediği**, **bu cemlere katılanlardan** toplanan 1500 sikkenin Şahbende (Şah yanlısı) olan Emir Ali oğlu Mansur Halife'ye teslim edildiği, bundan başka Bozok-Tokat ve Artıkabad kazalarında üçbin asker için düzenlenen defte-rin, adı geçen Şahbendeye verildiği, aynı Şahbende'nin tebdili kıyafet ile bölgenizde dolaştığı, halife adına kılıç ve kaftan getirip Akdağ'da **cem ve cemaat yaptığı** rapor edilmektedir.

Bu fermanım elinize geçer geçmez, yeniden gerçek bir araştırmanın yapılarak **Sünni mezhebe bağlı Müslümanların dışında cem ve cemaat peşinde koşan Rafizilerin cezalandırılması ferman olunmuştur**. Fi. 28 Şaban 987 (1579), III. Murat".

BELGE: III.

"(Amasya ve Merzifon'daki Kızılbaşların cezalandırıl-ması hakkında)

Amasya ve Merzifon Kadılarına

Makamlarınızdan bize gönderilen mektuplara göre böl-gelerinizde ikamet eden **Vahap Dede ile Mehmet ve Veli** ad-larındaki kişilerin **Kızılbaş oldukları**, bunların bölgelerindeki halkı etkiledikleri, onların liderleri durumunda oldukları.

kendilerine bağlı halk grupları ile **cem ve cemaat yaptıkları** bildirilmektedir.

Sizlere hitaben yazılmış olan bu emrim gelir gelmez adı geçen kişilerin derhal yakalattırılarak gerekli soruşturmanın yaptırılması. **Bu kişilerin Kızılbaş oldukları, çevrelerindeki halkla birlikte cem ve cemaat yaptıkları gerçek ise muhake-me edilerek cezalandırılmaları ferman olunmuştur**. Fi. 2. Zilkade 978 (1570)" II. Selim"

BELGE: IV.

"Kastamonu - Küre ve Taşköprü kadılarına

Taşköprü ilçesine bağlı Hamit Yugi halkı tarafından Yü-ce Ilyas dergahına yakınlık duyan Hacı Yöliik-Kırca Kaya ve Kızılcaviran köylerinde Kızılbaş olan kimselerin bu dergaha giderek ilişkiler kurdukları, Recep adındaki Kızılbaş ile bir-likte geceleri bir eve giderek **cem ve cemaat yaptıkları**, **saz ve çalgı çaldıkları**, birlikte eğlendikleri, eğlence sonunda **mum söndürüp birbirlerinin avratları ile ilişki kurdukları bildiril-mektedir**.

Gerekli inceleme ve araştırmanın yapılarak bildirilen **cem ve cemaat gerçekten yapılıyor ise** yapılan cemlere bas-kın yapılarak ilgililerin **tutuklanıp hapsedilmeleri**, resimleri ile birlikte isim listelerinin bildirilmesi ferman olunmuştur. Fi. 8. Rebiülevvel 979 (1571)11. Selim".

BELGE: V.

Niksar Kadısına

Mevlana Seyit Mustafa tarafından bildirildiğine göre oradaki zaviyede (Küçük tekke) şeyh olan Erdivan. Çırak Ali ve yandaşlarının **Kızılbaş oldukları**, bunların zaman zaman **toplanarak cem ve cemaat yaptıkları şikayet edilmektedir**.

Bildirilen olaylar gerçek ise geçen zaviyeye gidilerek veya oraya müfettiş göndererek gerekli araştırmanın ve ince-

lemenin yapılması, adı geçen kişilerin gerçekten Rafizi oldukları, cem ve cemaatin yapıldığı tesbiti durumunda bunların yakalanıp sürhüser (Kızılbaş) defterine kaydedilerek **hapsedilmeleri ve kürek mahkumu olarak gönderilmek** üzere adlarının bildirilmesi ferman olunmuştur. (Fi. 24, s, 980 (1572) II. Selim".

BELGE: VI.

"Amasya'daki Kızılbaşların cezalandırılması hakkında.

Amasya Kadısına ve Amasya Beyine.

Çorum - Zile - Turhal - iskilip - Osmancık - Artukâbad Hüseyinâbad - Güleş - Ortapare - İnebazarı - Mecitözü, Kazaâbad-Katar-Karahisarı-Demirli ve Havsa Kadılarına.

Yukarıda adları belirtilen kazalarda ve bu kazalara bağlı köylerde bazı dinden sapmış Kızılbaş topluluğunun kimi gecelerde toplanarak **cem yaptıkları, bu cemler sırasında Sünni Müslümanlara Yezit geldi diyerek hakarete bulundukları, ayrıca geceleri gizlice yaptıkları bu toplantılarda avratlarını ve kızlarını meclise getirip birbirlerinin avratlarına ve kızlarına tasarruf idüp (ilişkide bulunup) işret yaptıkları, salat (namaz) ve sevm (oruç) bilmedikleri, çocuklarına Ebubekir-Ömer-Osman isimlerini takmadıkları, içlerinde olan bazı kişilere Celâl Halife, Resül Halife gibi lakapları takarak sözde din uğruna cem ve cemaat yaptıkları** bildirilmektedir.

Bu konuda dergâh çavuşlarından Ahmet Çavuşa verilen ferman doğrultusunda hareket edilerek gerekli teftiş ve araştırmanın yaptırılmasını, yukarıda zikredilen kaza ve köylerde şeriatı aykırı ve hâşâ çar yarı gûzin şer'i şerife muhalif (Seçkin dört halifenin şeriatına aykırı) ibadet ettikleri gerçek ise gazez ve kin tutmaksızın tarafsız bir şekilde sicil ve listelerinin yapılarak bildirilmesini, sicilleri çıkarılanların muhkem (sağlam) bir şekilde **hapsedilmelerini ve bizden gelecek tali-**

mata göre hareket etmeniz emrolunmuştur. Ama, bu bahane ile suçsuz Sünni halka dokunulmaması ve kendi hallerinde olanlara da zulüm edilmemesi gerekmektedir. Bu ferman adı geçen çavuşun kardeşi Hasan'a verildi. Fi. 29 b. 992 (1583), III. Murat".

II. Abdulhamit'in Doğu illeri Alevi-Kızılbaşları için hazırlattığı bir raporda şunlar belirlenmiştir:

"...Seyyid bu derneğin en üst tarafında ve ocak yanında önceden hazırlanmış olan süslü bir yerde oturur. Sazını çalarak bir takım nefesler okur. Vaaz ve öğütlerde bulunur. Kızılbaşlar sessizlik içinde dinlerler. Sonra sofraya kurulur; et, pilav ve tatlılar neşe içinde yenilir. Seyyid yeniden sazını alır ve öğüde başlar. Seyyidin yanına en güzel kızlar ve yakışıklı gelinler otururlar. Sabaha kadar içilir, raksedilir ve eğlenilir" (19).

Belgeler oldukça açık. "Mumsöndü" olayının hangi kaynaklardan çıktığını, kimlerin yarattığını ortaya koyuyor.

Yapılan; toplumu baskı altına alabilmek, özümleyip ortadan kaldırmak için suç yaratmaktır. Aleviler en duyarlı noktalarından vurulmuşlardır. Türkiye toplumu en hassas noktasından kışkırtılmış, karalama kampanyasına ortak edilmiş, kampanya yüzyıllarca sürmüş, bu kanı devlet-bürokrasi-ulema üçlüsünce kitaplar, medreseler, camiler yoluyla halkın beynine nakşedildiğinden, Aleviler bir türlü bu onurlarını incitici zarlardan kurtulamamışlardır.

Karalamalar bugünkü olay değil, ta İslamdaki ayrılıklarla birlikte yaratılan uydurmalarıdır. Bu zihniyet başlarda Hz. Muhammed'in de davranışına kuşku düşürmüş, yandaşlarıyla gizli görüşmeleri Ebu Cehil, Ebu Leheb, Ebu Süfyan takımıncı **"ana-bacı tanımıyorlar"** biçiminde yorumlanmıştır. O

(19) Belge için bkz: Şapolyo, s: 283; Baki Öz (1995), s: 145 vd. (Belge: 117).

anlayış, doğallıkla katılmadığı her hareketi aynı mantıkla suçlamasını tarih boyu sürdürmüştür. Bugün kalkıp Aleviliği "mumsöndü"yle suçlamak, Hz. Muhammed'i aynı karalamalarla suçlayan Ebu Süfyan'ların mantığına, insanlık anlayışına düşmekten başka birşey değildir.

Bu mantık bugünün ürünü değildir. İslam tarihi boyunca siyasal etkenler çerçevesinde oluşmuştur. Muhalif kesimleri, akımları, eğilimleri ve inançları devlet baskısı altına alma mantığına dayanır. Devletin inanç ve siyasal ölçülerini kabul eden bizden, kabul etmeyenlerse ortadan kaldınmalı ve etkisiz kılınmalıdır mantığına dayanır. Bunu sağlamak için her yol "mübah" görülür ve denenmekten kaçınılmaz.

Devletin aydını, bürokrati, uleması şairin dediği gibi *"Yetmiş kafiri öldürmekten sevaptır. / Kim öldürürse bir Kızılbaş!"* (20) anlayışındadır ve kan dökerek, onbinlerce kelle keserek, Alevilerin mal ve mülklerine el koyarak, dirliklerini ellerinden alarak, kendi yanlılarına dağıtarak bu anlayışını gerçekleştirir. Alevi ayaklanmalarının temelindeyse bu baskılara karşı başkaldınlar vardır. Tarihçi İsmail Hami Danişmend bu yapılanlar karşısında tepkileri haklı bularak şu sözleriyle değerlendirebilir.

"Fatih döneminden beri devşirmelerin ellerinde bulunan kozmopolit İstanbul Hükümeti, vaktiyle Karamanoğulları'nın, sonra Şiilerin ve ondan sonra Dulkadir beylerinin tepelenmesi (tenkil) ve yola getirilmesi (tedib) gibi birtakım yollarla Türkler'in başına çeşitli milletlerden devşirilmiş ve birer Müslüman ismi takınmış birtakım vatansız seraserileri serdar olarak mu-sallat edip, binlerce aileleri mâtem içinde bıraktırmış, servetlere elkonulmuş, ocaklar yıkılmış, kentler ve köyler yıkılıp-yakılmış, tımarlar zaptedilmiş ve dahası göçürmeler bile yapılarak anavatan feci bir sömürge işlemi görmüştür. Azamet dev-

(20) Şair Mahfi Divanı'ndan (s: 97) aktaran; Mehmet Yaman - Alevilik, ist. 1993, s: 59.

rinin en parlak zamanlarında bile Osmanlı yönetiminin gelecekte çöküş yollarını hazırlayan en zayıf yanı işte budur" (21).

Alevi-Kızılbaşların toplum dışı nitelenmelerinin arkasındaki neden, devletin çeşitli toplum kesimlerini egemenliği altında zorla da olsa tutma anlayışıdır.

TARİHTE ANAERKİLLİK

Günümüz evlilik, kadın-erkek ilişkisi ve ahlakına uymayan yaşantıyı; insanlık, tarihinde yaşadığı ve oldukça gerilerde bıraktığı. Günümüzün tarihçi ve toplumbilimcileri insanlığın grup evliliğinden anaerkil aileye, daha sonlarıysa ataerkil aileye geçtiğini bilimsel olarak saptarlar. Bu dönemlerin kimi kalıntıları daha sonraki dönemlerde kimi topluluk ve toplumlarca bir takım inanç ve amaçlarla sürdürülmüştür. Bu kalıntılar genel değil, yerellikler taşırlar. Bir takım dinsel ritüellere dayandırılarak sürdürülmüşlerdir.

Günümüz toplumlarının ve ahlak anlayışının dışladığı fuhuş insanlığın tarihinde "kutsallığına inanılan cinsel ilişki" olarak algılanmıştır. Fuhuş, tektanrıcı dönem öncesi çağlarda "Tanrılara adanan cinsel ilişki" olarak görülmüştür. Fuhuş ilk çağlarda "bekareti; Tanrıya kurban etme" sayılmıştır. Hemen bütün ilkelerde Babil, Sümer, Hint, Yahudi gibi gelişmiş toplumlarda fuhuş ritüel ve kutsal bir nitelik taşır. Tanrı'ya adanan cinsel birleşmelere eski Yunan ve Roma geleneklerinde de saptanmıştır. Bu birleşmeler dinsel bir amaçla, dinsel tören (ayin) ve şenliklerle yapılmaktadır. Tektanrılı dinler fuhuşla savaşıp ve yasaklamışlardır (22).

Günümüz ahlak anlayışına uymayan bir takım evlilikler

(21) İ. Hami Danişmend - İlahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c: II, s: 122'den aktaran Yaman, s: 50. Alevi ayaklanmalarıyla ilgili bir tarih araştırması ve denemesi için şu çalışmamıza bkz: Baki Öz - Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları, Ant yay. ist. 1992.

(22) Bkz: ÖvharTftâfŞfırlıoğlu - inanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İst. 1975, s: 199, "Fuhuş" maddesi.

ve kadın-erkek ilişkileri eski Anadolu ve Asya toplumlarında da yaşanılmıştır. Hititler'de tapınağa kazanç sağlamak için çalışan kutsal fahişeler (**hierodul**) vardır (23).

Aym gelenek Mezopotamya uygarlıklarında da görülür. Anu tapınağında da kadınlar kendilerini tapınak adına satmaktadırlar.

Bugünün ahlakına ters düşen gelenekler Ortaasya toplumlarında da vardır. Hun İmparatoru Mete (Maotun) toprak bölünmesini önlemek için üvey annesiyle evlenir. Atını, eşini ve ülkesinin bir bölümünü isteyen düşman devlete, toprağı vermez ama atım ve eşini (kansını) vermekten kaçınmaz. Attıla'ya giden Bizans elçilerini, ölen Blade'nin kansı yönetimindeki görevliler ağırlar. Blade'nin kansı elçilik kuruluna kızlar ve yiyecekler sunarlar. Kurul, yiyecekleri alır, kızları geri çevirirler. Marco Polo XIII. y. yılda Asya'da aynı geleneğe tanık olur. Ebu Dülef Seyahatnamesi'nde (X. y. yıl) Karluklar'ın gezgin ve tüccarları konuk ettiklerim, kadın sunduklarını, konuk evdeyken kocanın eve girmediğini yazar. Aynı bilgileri XIII. y. yıl yazan Zekeriya Kazvini de anlatır. Küme evlilikleri ve cinsel özgürlük eski Türk boylarının kimilerinde oldukça yaygındır. Çin kaynakları Kırgızlar'ın atalarının bu tür yaşantılarından söz ederler. Budist rahibi Hsuan-tsang 646 tarihli gezi notlarında topluca aşk törenleri düzenleyen "**Kadınlar Krallığı**"nı anlatır. Yakut Türkleri'nin bir prensi toplu aşk partileri düzenlemektedir. Çin kaynakları Buhara ülkesinde kardeşlerarası evliliğin olduğunu yazar. Hazar ve Akhunlar'da kardeşlerin ortak eşleri vardır. Konuklara kadınları sunarak "**döl alma**" geleneğini Karluklar ile Uygurlar uzun zaman yaşatmışlardır. Moğol kökenli Mongurlar eve gelen konuğa evin bekar kızını sunma geleneğini uzun zaman sürdürmüşlerdir (24).

^(23) Doç. Yusuf Kaya - Eskiçağ Tarihi, A. Ü. yay. Eskişehir, 19991, s:

(24) Bkz: Doğan Avcıoğlu - Türklerin Tarihi, Tekin yay. ist. 1978, c: I, s: 226 v.d.; Turgut Akpınar - "İlginç Bir Adet: Cinsel Konukseverlik", Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı: 54, Haz. 1988, s: 34.

Cinsel konukseverlik (Sexual hospitalite) ve normal dışı evlilik gelenekleri insanlığın geçmişinde yaygındır. Kutup Kuşağı bölgesi bu tür geleneklerin başında gelir. En belirgin örneğini Eskimolar verirler. Bu yaşantı Tibet'te de çok gelişmiştir. Eski İsparta'da kadın değişimi, konukseverliğin bir gereği sayılır. Polinezya ve Mikronezyalılar'da yakın arkadaşlar eşlerini karşılıklı değiştirirler. Batı Afrikalı Herorolar'da değiştirme işi kadın ve hayvanlarla birlikte yapılır. Çukçenler'de erkek sefere çıkması durumunda kansını başka bir erkeğe emanet eder. Cahiliye dönemi Arabları'nda da bu tür gelenekler sürdürülmüştür. Moğollar'da, Kamçatka yarımadası'nda, Kore ve Japonya'da, Amerika Kızılderilileri'nde, Avustralya yerlilerinde, Angola kabilelerinde günümüz ahlakına ters düşen yaşantı biçimleri geleneksel biçimde sürdürülmüştür (25).

Eski dünyada ve Ortaasya topluluklarında yaşanan bu gelenekler bir cinsel özgürlüğün gereği ve sonucu değildir. Topluluklar kutsallık taşıyan bir dinsel geleneğin yerine getirildiği anlayışındadırlar. Geleneksel toplumlarda konukta (misafir) kutsallık görülür. Bu durum Türkler'in kültürüne ve inancına da girmiştir. Kaşgı, lı Mahmut'un "**Divan-ül Lügat-it Türk**"ünde "**Uma gelse kut gelir**" (konuk gelirse kut gelir) türünde bir deyim vardır. Konukla Tann arasında ilişki görülür. "**Tanrı misafiri**" sözü bu açıdan anlamlıdır. Konukların memnun edilmesiyle Tann'ın hoşnut edileceğine inanılır. Genel ve Ortaasya toplulukları üzerinde alan araştırması yapan sosyolog ve etnologlar geleneğin özündeki bu etkeni görebilmiş ve saptamışlardır.

Fuhuş olarak görülen ve nitelenen bu anaerkil dönem kalıntılarının bir başkası da "**döl alma**" geleneğidir. Belli bir ilkeden doğmuş ve amaç taşır. Amaç; soyu, yeni kuşakları iyi-

(25) Turgut Akpınar, Sayı: 54, s: 34.

leştiirmedir. Üstün ve soylu kesimlerden "döl alarak" ve "evlatlık" edinerek topluluğun düzeyini yükseltmektir. Bu gelenek Romalılar'da ve Araplar'da vardır. Ortaasya üzerine uzmanlığıyla bilinen Abdülkadir İnan'ın eski avcı ve göçebe Ortaasya topluluklarının "kimi aşağı zümrelerinde bu döl alma geleneğinin bulunduğunu", bu geleneklerin XIX. y. yılın ortalarına kadar Kara-Kırgızlar'ca sürdürüldüğünü belirtir. Yakutlar'da, karısının başka birinden doğurduğu çocuğu evlat edirdiği, evinden uzun zaman ayrılan erkeklerin karılarının edindikleri gayri meşru çocukları evlatları olarak saydıklarını, "döl alma" geleneğinin "meşru" sayıldığı yazar ve bunların anaerki dönemin kalıntıları olan gelenekler olduğunu belirtir (26).

Dede Korkut toplumu da "döl alma" geleneğine yabancı değildir. Dede Korkut öykülerinde bu anlayış görülür. Salur Kazan'la Abhazlara tutsak düşen Oğuz çobanı şöyle seslenir. *"Mere kafir, kazanın anası yaşlanmıştır. Oğul vermez. Döl almak istersen karagözlü kızın varsa götür Kazan'a ver"*. Oğuz ozanı "döl alma" geleneğini bilmekte, ama ahlak dışı olan bu geleneği Abhazlar'a yüklemektedir (27).

"Döl alma" geleneği bir anaerki dönem kalıntısıdır. Doğrudan bir fuhuş anlayışının ürünü değildir. Üstün kuşak ve toplum yaratmayı amaçlar. Tarihte Büyük İskender ve Hitler gibi bu anlayışı bir devlet politikasına dönüştürenler de çıkmıştır.

Bu tür örneklerle bakılıp ta Ortaasya Türklüğü içerisinde fuhuşun "döl alma", "cinsel konukseverlik" gibi anaerki geleneklerin yaygın olduğu sanılmasın. Bunlar oldukça münferit

(26) Abdülkadir İnan - "Göçebe Türk Boylarında Evlatlık Müesseseleriyle İlgili Gelenekler", Makaleler ve İncelemeler, TTK yay. Ank. 1968, c: I, s: 314 v.d.

(27) Orhan Şaik Gökyay - Dedem Korkut Kitabı, ist. 1973, s: 27.

olaylardır. Henüz ilkelikten kurtulamamış boylar içerisinde bir süre yaşatılmıştır. Türk boylan namus anlayışına çok erken dönemlerinde ulaşmış, kadın yüceltilmiş, toplumsal değerine ulaşmış ve bir iffet abidesi olarak görülmüştür. Dünyaya şeriatçı bir gözlükle bakan Arap gezginleri ve yazarlar bile henüz Şamanist dönemdeki kadınların dürüstlüklerini ve namusluluklarını dile getirememezlik edememişlerdir. VI. y. yıl Göktürkleri'nden sözeden bir Çin kaynağı Göktürkler'de; "birisinin karısıyla gayri meşru ilişkide bulunanlar idam olunurdu" demektedir. XI. y. yıl Arap yazarı Gardizi "Türk kadınları pek pakizedirler (temiz)" diye yazmaktadır. Plano Karpini, Marco Polo ve Klaviyo gibi Avrupalı yazarlar gözlemlerini buna benzer sözlerle dile getirirler. Henüz İslamlaşmamış X. y. yıl Oğuz toplumunu gezen Arap gezgini İbn Fazlan, bir şeriatçıya oldukça ters gelen dürüstlük ve kadının namusluluğuyla ilgili şaşırtıcı örneklerle rastlar. İbni Fazlan'ın gözlemlerine göre;

"...Kadınlar yerli ve yabancı erkeklerden kaçmazlar. Aynı biçimde, kadın vücudunun hiçbir yerini insanlardan gizlemez. (...) (Kadının kadınlık organlarını açıkta tutması), onu örtüp te başkalarına izin vermesinden daha iyidir. (...) Zina diye birşey bilmezler. Böyle bir suç işleyen birini ortaya çıkarırlarsa onu iki parçaya bölerler. (...) Oğlancılık onlar arasında çok büyük suçtur" (28).

Durumun böyle olmasına karşın, tarihin derinliklerinden kalmış bu geleneklere bakıpta, bunların Alevilerce sürdürüldüğünü savunmak, salt kin kusmaktan başka bir şey değildir. Tıpkı cinsel özgürlüğü kapitalist ve burjuva çevrelerin kendilerinin yaşayıp, sosyalist ve komünist düzenlerde bu tür yaşamın olduğunu savunmaları gibi. Aym mantığının farklı alanlarda yürütülmesidir bu. Arap ve İran yörelerindeki Mazdekilik ve Karmatilik için söylenen kadın ortaklığı, heterodoks hare-

(28) İbni Fazlan Seyahatnamesi - Haz. Ramazan Şeşen, Bedir yay. İst. 1975, s: 31, 34.

ket olması nedeniyle Alevilik-Bektaşilikle paralellik kurularak, aynı uygulama Alevilere de yükletilmeye çalışılır. Ne var ki yalnızca Alevilere, Sünnilere değil. Oysa Aleviler de Sünniler de aynı Ortaasyalı Türk toplumlarından gelmektedirler. Bu gelenek yaşıyorsa her iki kesimde de yaşıyordur. Bu gelenekler yüzünden suçlanacaklarsa, her iki kesim de suçlanmalıdır. Geçmişlerine bakılarak suçlanıyorlarsa, Ortaasyalı Türk boy ve toplumları her iki kesimin de atalarıdır. Her iki kesim de bu toplumların devamlarıdır. Sünni kesimleri gözardı ederek bu tür kalıntıların tümüyle Alevilerce yaşaıldığını, Alevi çevrelerin bu tür kalıntıların taşıyıcıları ve sürdürücüleri olduğunu savunmak, sosyolojiyle nasd bağdaştırılabilemem. Olan şu ki, şeri çevreler öteden beri devlettir. Devletin olanaklarını kullanarak karşı kesim olan Aleviliği her yönden kısıp alarak, bastırmaya ve üzerinde egemen olmaya çalışmışlardır. Bu tür iftiraların yalnızca Alevilere yakıştırılmasının nedeni budur, yoksa Alevilerin "mum söndürme!"lerinden değil.

XIII. - XIV. YÜZYIL TÜRKİYE'SİNDE ALEVİLİĞİ KARALAYAN İKİ KAYNAK:

Bu dönemle ilgili iki temel kaynak vardır. Biri 1280-90'lı yıllarda Selçuklu Türkiye'sinde Aksaray'da yazılmıştır. Kitabın adı "**Fustat ul-adale fi Kavâ'id is-saltana**"dır. Yazarın **Muhammed bin Muhammed bin Mahmud el-Hâtib**'dir. Eski Mazdek, Babek, Hurremi ve Batini toplulukları ve akımlarıyla yola çıkar. Zamanında "**Cavlakiler**" olarak adlandırdığı Alevi heterodoks kesimleri bu tür topluluk ve akımların devamı olarak suçlar. "Zındık", "İbahi", "Rafizi" olarak değerlendirir. Namaz, oruç, hac gibi İslamın kurallarını yerine getirmediğini belirtir. Yalnız kadın ortaklığı, cinsel konuk-severlik, yakınlanya evlilik ve cinsel ilişki gibi yaşantılarla suçlamaz. Bu topluluklarda, bu tür durumların olduğuna değinmez. Umarım Alevi-heterodoks toplulukların böylesi bir

yaşantıları olsaydı, yazar bu yanlarını belirtmekten kaçınmazdı. Dahası açıklamaktan zevk alırdı. Dönemin gözlemcisi olan bu yazar, bu tür bilgiler vermez (29).

İkinci kaynaksı Osmanlılar'ın kuruluş yıllarına rastlar. 1340'lı yıllarda Niğde'de yazılmıştır. Yazarı şeriat ve ulema kesiminden **Niğde'li Kadı Ahmet**'tir. Kitabın adı "**El-Veledü's Şefik**"tir. Kaynak Niğde-Aksaray dolaylarındaki Taptuklu, Gökbörioğullan, Turgutoğullan, İlminoğullan, Şeyh İbrahim Hacı yanlıları, Luluva göçebe Türkmenleri'nden ve maddenciliği, odunculuğu, kömürcülüğü meslek edinen topluluklardan söz eder. Ona göre "Cihan" bu gibilerle doludur." Osmanlı şeriatçısı bu boyların "**İbahiye**" mezhebinden olduklarını, "**konuklarına kadınlarını sunduklarını**" ve "**çam ağacına taptıklarını**" yazar.

Kadı Ahmet'e göre; "**İblisin kızının öğretmesiyle, kadınların kadınlarla çiftleşmesi, ev sahibinin kızını, karısını ve kızkardeşini konuğuna-komşusuna ve temiz kişilere bağışlaması töresi bu toplumdan kalmıştır. Bunlardan önce hiç kimse böyle bir şey bilmezdi. Anadolu'da her şeyi mübah bilenlerden ve Türk şeyhlerinden bir toplum vardır. Onlara (Taptuklular) derler. Onlar da bu türeye uyarlar. Konuklar hakkında bunu adamlık bilirler. Efendimiz (Nureddin el Mekki) onlarla bulunmuş birçok şaşılacak şey görmüştür. Kullarına da bunları anlatmıştır**" "**Salih Peygamber zamanındaki kötülükler bu Taptuklular arasında yürürlüktektir**". "**İbrahim Hacı hile, zındıklık ve sihir fenniyle uğraşmakta, Müslümanların karı ve çocuklarına egemen olmaktadır. Zamanın emiri ve hakiminin hükmüyle Niğde kadı ve naibleri tarafından öldürülürse fitne çevre yörelerden ve ülkelerden kalkacaktır**". "**İbahiye**

(29) Bu eser, içerdiği bilgiler ve gözlemler için bkz: Prof. Osman Turan - "Selçuk Türkiye'si Din Tarihine Dair Bir Kaynak", Fuat Köprülü Armağanı, İst. 1953, s: 531-552.

topluluğunun en büyüğü Niğde'de oturan, kendisine Karameti adını veren Ereğlili birisidir" (30).

Kaynakların bildirdiği bu toplulukların çoğu hakkında bir bilgimiz yok. Bu topluluk ve boyların özel olarak araştırılması gerekir. Gökbörioğulları acaba başında ünlü Muzaffereddin Gökböri'nin olduğu Erbil Hükümdarlığı mı? Onların bir uzantısı mı? Şimdilik bilemiyoruz. Fakat bunların birer Alevi-Türkmen boylan, beylikleri olduğu muhakkak. Yalnız kaynağın oldukça karalamakta amaçladığı Taptuklular çok iyi biliniyor. Ünlü mutasavvıf ozanımız Yunus Emre'nin bağlandığı bir akım ve içinde yer aldığı bir Alevi-heterodoks topluluk. Hiçbir kaynak da bu seçkin topluluk hakkında böyle bir savda bulunmamaktadır. Kapıldığı katı siyasal şeriatçı akım Kadı Ahmet'in gözlerini kör etmiş olmalı.

Kadı Ahmet'in yazdıkları ve savları bir yerde belge olamaz. Kuru bir iddiadan öteye geçemez. Yazdıklarının tanığı değildir. İddialarını bizzat görmemiş, gözlemlememiştir. Nureddin el Mekki'den duyduklarını aktarıyor. Bunu kendisi de dile getiriyor. Bu iddiayı belge olarak alsak bile tektir. Bu iddiayı destekleyen başka bir belge, kaynak yoktur (31). Mahmut el-Hatibi'nin kaynağı "Cavlakiler" olarak nitelediği Kalanderi-Haydari topluluklarına karşı olduğunu söyler, bunları İslami kuralları yerine getirmemekle suçlar ama, namus konularına değinmez. "Kadınlarını-kızlarını ortak kullanıyorlar" gibi bir değerlendirilmede bulunmaz. Eğer bu toplulukların bu tür

(30) Bu bölümler için bkz: Osman Turan, a.g.m. s: 544, T. Akpınar, a.g.m. sayı: 54, s: 30, 31; Abdülbaki Gölpınarlı - Alevi-Bektaşî Nefesleri, İst. 1963, s: 272 v.d.; Prof. Fuat Köprülü - Osmanlı imparatorluğunun Kuruluşu, Ank. 1972, s: 169 .d.; Doğan Avcıoğlu - Türklerin Tarihi, Tekin yay. c: IV/1751; V/2222; Doç. Mikail Bayram - Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu, Konya, 1991, s: 126; Doç. Mikail Bayram - Bacıyan-ı Rum, Konya, 1987, s: 53, Turgut Akpınar - Türk Tarihinde İslamiyet, İletişim yay. İst. 1994, s: 92 v.d.; Nejat Birdoğan - Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı, Mozaik yay. İst. 1995, s: 598 v.d.

(31) Turgut Akpınar, Sayı: 54, s: 30, 31.

bir yaşantılan ve gelenekleri olsaydı, onlara karşı olan, onları "İbahilik"le suçlayan Mahmut el-Hatib bu yanlışları daha da abartarak yazmaktan çekinmezdi (32).

Siyasallaşmış şeriatçılığın göremediği, sezemediği, anlayamadığı gerçekler vardır. O kesim tarih boyu Alevi gerçeğine erememiş, anlayamamıştır. Olaylara dışardan bakmış, iç yüzüne girememiş, o nedenle de kendisine ancak iftira etmek düşmüştür. Yaptığı da budur. İslamlık kadını erkeğin malı olarak görür. Alevilikte kadın erkeğin malı değildir. Erkek, kadının sahibi değildir ve sahibi olmadığı birşeyi de başkasına sunamaz. Katı İslami çevreler bu inceliği bir türlü anlayamamış, bu nedenle iftira batağına saplanmış kalmışlardır.

Alevi-Bektaşî hareketlerle Sünni nitelikli Mevlevî tarikatı Selçuklu ve Osmanlı döneminde hem iç içedirler, hem de birbirlerine rakiptirler. Toplumun başka başka saflarında yer almışlardır. Gerek kuramsal, gerekse eylemsel çatışmaları vardır. Doğal olarak Alevi-Bektaşî hareketini çok iyi tanıyan Mevlevî kaynaklar bu tür anlatımlarda bulunur, Alevi-Bektaşî hareketine bu açıdan saldırırlardı. Ahmet Eflaki'den tutun hiçbir Mevlevî yazar Alevi-Bektaşîlerin bu yanına değinmez, bu açıdan girerek suçlamaz ve bilgi vermez.

Alevi-Bektaşîlik ve Alevi-Bektaşî dervişler salt Alevi-Bektaşîlerce sevilip, sayılmaz. Alevi-Bektaşî dervişlere Sünni halk da inanır ve saygı duyar. Horasan erenlerinin yatırıları Sünnilerce de ziyaret edilir, adaklar sunulur. Anadolu'da Alevi-Sünni halkın birlikte sahiplendiği ve ziyaret ettiği birçok evliya mezarı vardır. Bunlar çoğunluk Alevi inancının ve kültürünün birer parçalarıdır. Babai eyleminin bastırılmasında Selçuklu yönetimi Alevi-Babai kitleleri üzerine Sünni insanlara göndermemiştir. Sünni çevreler de bunların maneviyatı karşısında tedirgindir. Korku, huşu ve saygı duymaktadır. Bunu yerinden gören Selçuklu yöneticileri taktik değiştirerek, bu ey-

(32) Bkz: Osman Turan, a.g.m. s: 546.

lemi Frank askerleriyle bastırmak zorunda kalmışlardır (33).

Kadı Ahmet'in belirttiği bu Alevi-heterodoks topluluklar bir yerde İslam öncesi dinlerinde getirdikleri inanç öğelerini sürdürmektedirler. "Çam ağacına tapıyorlardı" gözlemi onların bu yanını ortaya kor. Mahmut el-Hatib'in kaynağında da buna benzer gözlemler var. Aya, güneşe, yıldızlara "tapıldığı" anlatılmaktadır. Bu dönem Anadolu'sunda "doğa kültü"ne inanıldığı ortadadır. Bu inançlar Sünni-Alevi demeden Anadolu insanı içerisinde yaygındır. Demek ki bu toplulukların tam olarak Müslümanlaştığı, dahası Alevi ve Sünni olarak biçimlendiği bile kuşkuludur. İslam öncesi inançlardan İslamiyete geçiş aşamasını yaşamaktadırlar, bu topluluklar. Şeri çevreler kendi ahlaksal anlayışlarına ters düşen toplulukların bu tür yaşam ve geleneklerini hemen Aleviliğe mal etmiş ve suçlama nedeni yakalamış olurlar. Bu tür toplulukların İslamlığı henüz yeterince benimsememeleri hele Sünnileşmeyip heterodoks çizgide takılıp kalmaları Mahmut el-Hatib ve Kadı Ahmet gibi şeri çevreler için yeterli suçtur ve topun önüne alınmalıdır. Öyle de olmuştur. Bu tür toplulukların şeri çevrelerce karalanmalarının nedeni, onların inançlarını, yani Sünniliği benimsememelerindendir. Yeni Anadolulu olan bu Asyalı toplulukların Alevi çizgide kalmaları şeri çevreleri komplekse sürüklemiş, devlet ve çevresinin boy hedefi olmalarına neden olmuşlardır. O günlerden başlayan bu olgu ve politika bugünlere dek sürmüştür. Gerek Mahmut el-Hatib, gerekse Kadı Ahmet bu tür toplulukların tümüyle ortadan kaldırılmalanını, yok edilmelerini, yani öldürölmelerini önereceklerdir (34). İşte düşmanlığın ve kinin boyutu. Bu öneriye bakınca yapılan iftiraların nedeni kendiliğinden anlaşılmış oluyor.

(33) Osman Turan, a.g.m. s: 545 v.d.; Reha Çamuroğlu - Tarih Heterodoksi ve Babailer, Der yay. ist. 1990, s: 188.

(34) Bkz: Osman Turan, a.g.m. s: 541, 542, 550; Turgut Akpınar, a.g.m. Sayı: 54, s:

Tarihsel olgunun böyle gelişmesine karşın günümüzde birtakım çevreler güya bilimsellik adına eski Anadolu Alevi-heterodoks kesimleri cinsel konukseverliğin töhmeti altında tutarlar. Alevi toplulukların tarihinde bu tür yaşantıları olduğu izlenimini verir ve bu bağlamda bir kanı yaratırlar. Turgut Akpınar bunun örneklerindendir. Şunu söylüyor:

"Cinsel konukseverlik, yeryüzünde birçok yerde görölen bir adettir. Bu adetin bazı Ortaasya Türk kavimlerinde de bulunduğuna dair tarihi kayıtlar mevcuttur. Selçuklular dönemi Anadolu'sunda da bu adetin varlığı bir eserde rivayet edilmiştir. Bu rivayetin doğru olabileceğini, Ortaasya'daki tatbikat göstermektedir. Bizim Toroslar'da göçebe Türkmenler arasında yaşanmış gerçek bir olayı, Ali Rıza Yalğının eserinden çıkarmamızla, bu adetin vaktiyle gerçekten varolduğı kesinleşmiş sayılabilir. Cinsel konukseverlik kalıntısı olduğı açıkça belli olan bu adetin, konu ile ilgisini ortaya koymak, varsa bu araştırmanın ilmi yararını oluşturmaktadır" (35).

Turgut Akpınar 1988'lerde bir tebliğinde yeralan bu kanısını 1994'lerde bir kitabında yineler. "İlmi buluşu"nu şöyle dile getiriyor.

"...Bu akıl almaz gibi görölen adetin, Ali Rıza Yalğının Cenubta Türkmen Oymakları eserinde anlatılan bir olayla ilişkisine dikkat çekerek, bu rivayetin bir esası olduğunun hemen hemen kesinleşmiş sayılabileceğini Tarih ve Toplum Dergisinde yayınlanan bir araştırmamızda belirtmiştik" (36)

Oysa **"Cenubta Türkmen Oymakları"**nda anlatılan Türkmen boyl-ındaki incelik çok başka sonuçlara araştırmacıyı götürecektir. Burada ahlaksızlık değil, oldukça ince bir ahivkblık, dürüstlük, içtenlik örneği sergileniyor. Akpınarların aida-amadığı bu dürüstlük ve içtenlikteki incelik, Kadı Ahmet'lerin mantığı, insanlık anlayışı doğallıkla bu man-

(35) Turgut Akpınar, a.g.m. Sayı: 54, s: 34.

(36) Bkz: Akpınar (1994), s: 93.

tıktan kurtulamamış günümüz insanını da yanıltacaktır. Sıradan bir insanın yanılması ne âlâ ama, bir araştırmacının yanılması, "bilimsellik" adına bilim dışılığına çıkması oldukça toplulu-muz adına zararlı sonuçlar doğuracaktır. Toroslar'daki Türkmen boylan için sözü edilen yaşantı şu. Buradaki ahlaklılığın inceliğine ve içtenliğine dikkat edelim.

"Aşiretler arasında misafire gösterilen hürmet ve fedakarlık hakkında ne kadar değerli övgüler yazılsa azdır. Bu misafirsevenlik hazan aşırı denecek derecelere kadar çıkar.

Bakınız Gökdere'de bir gece misafir olduğum İbrahim Ağanın çadırında gördüğüm bir misafir adetini anlatayım:

İbrahim Ağanın obasındaydım; uykumuz geldi, yataklar serildi. Çadırın sağ köşesinde ve girişin başındaki yatağın bana ait olduğu besbelliydi. Çadırın sol köşesi İbrahim Ağaya veriliyordu, İbrahim Ağa derhal yatağına yattı. Çadırı aydınlatan ufak bir ateş aleviydi. İbrahim Ağa ile benim aramda kadınlar, çocuklar yatıyorlardı. Hepsini yatınca ben de uzandım. Ortada yalnız İbrahim Ağanın 17-18 yaşlarındaki kızı kalmıştı. Bu, obanın en yetişkin kızı ve İbrahim Ağanın en büyük çocuğu idi. İşlerini tamamlayarak hepimizden sonra yatacaktı. Benim yanımda boş kalan yatakta bu güzel kız yatacaktı! Benim yatağım ile kızın yatağı arasında ancak on santimlik bir boşluk vardı.

Aradan beş on dakika geçtikten sonra tahmin ettiğim gibi kız geldi, soyundu ve yatağına girdi, uyumaya başladı.

Şimdiye kadar görmediğim bir adet ve bu aşırı misafirperverliğe hayran olarak bir süre düşündükten sonra ben de uyudum.

Ertesi gün uygun bir dille bu adeti İbrahim Ağaya sordum. Ağa bana dedi ki: 'Biz yürükler bize yakın büyüklere böyle ederiz. Bu adetimiz ata, dede adetidir, nidek (ne yapalım) adet bulunmuş...'

Ben hemen 'İbrahim Ağa dedim, bu adetten ya bir kaza çıkarsa?' Ağa hemen cevap verdi:

- Bizim kızlar nefislerine hakimdir. Ama biz misafiri de gözünden biliriz. Eğer bir misafir hainlik eder ve yan gözle bakarsa zorlu düşmanlığımız üstüne gelir. Biz öylesi adamı yaşatmayız. Buralarda ardıç hakim, çam kadı.

İşte öyle bir adet ki, en medeni ve en çağdaş memleketlerde bile benzerine rastlanmaz, İbrahim ağa biraz düşündü ve sözlerine ekledi:

Taşhan'da misafir bir adam, bir dul gelinin çadırına inmiş. Kalbini bozmuş. Kadın bu herife:

- Ulan rahat dur. Ulan fikrini bozma, demiş. Herif al-dırmamış. Sonunda gelin misafiri dana kazığına sıkıca bağlamış ve iyice ıslatmış. Bizim aşiret kadınlarında ve kızlarında senin bildiğin işler yoktur efendi, yoktur dedi ve kollarını kabartarak iftiharla dehşetli bir öksürdü..." (37).

Umanm İbrahim Ağanın Ali Rıza Yalgın'a verdiği yanıtta Turgut Akpınar'da kendine düşeni almıştır. Konukla bir arada yatmak oba ve çadır yaşantısının bir gereğidir. Olanaklar o kadardır. Burada bir ahlaksızlık değil, geleneksel toplumun kendine özgü yapısı içerisinde oluşturduğu özveri, sevecenlik, içtenlik ve dürüstlük temelinde oluşmuş bir ahlaklılık vardır. Kimsenin bu güzelim duygularda yanlış sonuçlar ve kötü anlayışlar çıkarmaya hakkı yoktur. Şeri çevrelerin ulaşamadığı bu güzelim duygulan karalaması, onun aşağılık kompleksinin sonucudur. İnsan/toplum ancak olgunlaşmayla bu tür duygulara, anlayışa ve yapıya ulaşır. Alevi toplumunun tarihsel süreci budur.

Batını, Alevi ve heterodoks topluluklara ve akımlara ahlak dışı suçlamalar yöneltmek ortodoks İslamın öteden beri

(37) Ali Rıza Yalman (Yalkın) - Cenupta Türkmen Oymakları (Haz. S. Emir), Kültür Bak. yay. Ank. 1977, c: II, s: 112-114.

sürdürdüğü bir geleneğidir. İslamdan önceki dönemlerde anası, kızı, kızkardeşi ile ilişkiye girdikleri iddia edilen ve kırmızı giysiler giyindikleri için '**Muhammere**' (Kızılar) adı verilen Hurremiler için bu niteleme kullanılmıştır. Bu yakıştırma daha sonraları Safeviler'den Şah Haydar'ın ve ardıllarının kullandığı oniki dilimli kırmızı renkli "Haydan tac"a, Safevi ordularının taktıkları kırmızı başlıklara ve Anadolu Alevilerinin Safevi dergahına bağlılıklarına dayanarak Sünni kesimlerce Aleviler için kullanılan sözcüğüyle "Muhammere" hakkındaki düşünce ve çağrışımlar Alevilere yöneltmiştir. Binlerce kez gündeme getirilen bu tür iftiralar işte bu kör bağnazlığın, Sünni egemenliğine yaltaklanmanın ve geleneksellişmiş Alevi düşmanlığının ürünüdür (38).

Ciddi araştırmacılar, yansız bilim adamları. Alevi toplumunu tanıyan, yıllarca onlarla haşır-neşir olmuş bürokratlar bu tür iddiaları ciddiye almaz, dahası bunlarla savaşırlar. Alevi toplumunun ahlaklılığını, dürüstlüğü ve içtenliklerini her vesileyle ortaya korlar. Prof. Köprülü bu savları "Kızılbaş kesimler aleyhinde Sünnilerce sürekli ileri sürülen suçlamalar" olarak değerlendirir (39). 1930'ların Erzincan'ını çok iyi bilen Erzincan eski valisi Ali Kemali (Aksüt) Bey; *"Seyyidiri mum söndürmesi, kadın ve erkeklerin birbirine karışması gibi ahlak dışı eylemler gerçeğe uygun değildir. Kaymakamlığımdan beri Kürtlerle ve Kızılbaşlarla meskun çok yerlerde incelemeler yaptım. Bu isnadı doğrulayan bir belirti elde edemedim, edene de rastlamadım"* demektedir (40). Yine Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Pülümür, Tunceli, Elazığ ve Konya'da kaymakamlık ve valilikler yapan, yöre halkıyla yakından ilgi-

(38) Abidin Özgünay - "Alevinin Namusu Ülkenin Namusudur", Cem Dergisi, Sayı: 45, Şubat 1995, s: 3.

(39) Köprülü (1972), s: 170.

(40) Bkz: Ali Kemali - Erzincan, Kaynak yay. ist. 1992, 2. basım, s: 154 (dipnot 11).

lenen Cemal (Bardakçı) Bey, **"Topluluk halinde fuhuşun kesinlikle yapılmadığını", "kimsenin de böyle bir iddiada"** bulunmadığı ve bulunamayacağını gözlemleri ve saptamalarına dayanarak söyler (41).

Niğdeli Kadı Ahmet'in savı tekdir. Başka bir kaynakça desteklenmemektedir. Ayrıca duyduklarına, yani ikinci elden söylenenlere dayanır, Bu tür iddiaların tarih bilimi yöntem bakımından doğru kabul etmez. Bu savların tarih biliminin bir değeri ve geçerliliği yoktur. Ne var ki bağnaz kesimler kendi ürettikleri bu yargılara doğruymuş gibi sanılır ve yüzyıllarca temcit pilavı gibi pişirir pişirir insanlığın önüne sürerler. Nedeni karşı görülen Aleviliği yoketmektir. Günümüzde atık bunu anlamamaktan gelmek, Kadı Ahmet'lerin bağnazlığında direnmek olur. Bu davranışta da ne bilimsellik vardır, ne de dürüstlük.

Oysa günümüzde fuhuş ve konuklara kadın sunma dinsel amaçlı değil, toplumsal, ticari ve siyasal amaçlıdır. Bu iş artık bireysellikten çıkıp kurumsallaşmıştır. Bu amaçla kullanılan kadın ve kızlar da bu kurumlarca bulunmakta ve sunulmaktadır. Bunu belli dinlere, mezheplere, kesimlere maletmeye gerek yok. Konukseverliğin bu örneğini İslam, Hristiyan bütün ülkelerde görmek olası. İş çevrelerinde bunun örneğine sıkça rastlamak mümkün. Yazar Lütfi Kaleli'nin dediği gibi *"Bu işleri düzenleyen sektör dahi oluşmuştur. Bu tür ilişkiler sonucu yapılan iş bağlantıları doruk noktasındadır. Ve artık bu uygulama, uygarlığın gereği olarak iş dünyasında 'mübah' sayılmaktadır. Ama, bunu yapan 'muteber' iş sahiplerinin karıları ve kızları evlerinde hanım hanımcık oturmaktadırlar. O tür 'konukseverliği' ise, bu işler için yetiştirilmiş kadın ve kızlar yerine getirmektedirler..."* (42)

(41) Cemal Bardakçı - Milli, Dini, içtimai, Siyasi, iktisadi ve idari Bakımlardan Alevilik, Ahilik, Bektaşilik, Ank. 1950, 2. basım, s: 105.

(42) Lütfi Kaleli - Alevi-Sünni inancında Mevlana-Yunus ve Hacı Bektaş Gerçeği, Alev yay. İst. 1993, s: 212.

Ne var ki burjuvazi güçlü.

Kim ahlaklı, kim ahlaksız...

Alevilere yükletilen cinsel serbestlik ve cinsel konukseverliğin içyüzü bu.

Osmanlı Tarih ve Hukuk Adamı Cevdet Paşa Aleviliği Karalama Yarışında:

Cevdet Paşa (1822-1895), bürokratik aristokrasi denecek bir kategoriye giren, Osmanlı'nın tutucu Tanzimat adamıdır. Üst düzeyli kuruluşlarda ve bakanlık gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Osmanlı tarihçi ve hukukçusudur. Bu hukuk ve tarih adamı "Komünizm" , "Sosyalizm" ve "Nihilizm"in İran kökenli, "Mazdekçilik"ten çıktığını, sonralanysa Türkiye'de "Alevilik" adıyla sürdüğünü yazar. Şeriatçı mantığının her türlü suçunu Aleviliğe yükler ve sapla samanı kanştırır. Şunu ya-
zıyor bu Osmanlı devlet, bilim ve hukuk adamı:

"Mazdekçiler İslamın arasına karıştılar. Arasına bir yolunu bulup din hükümlerini bozmaya kalkıştılar. Çoğu kez de batıl ayinlerini Alevilik perdesi arkasında yürüttüler. Kızılbaşlar Mazdekçiler'in kalıntılarıdır. Batınilik mezhebi de onlarla dalbudak salmış, batıl bir doktrindir ki, bunlara İbâhiyyun adı da verilmektedir. Azgın Şii takımından olan Suriye'deki Nusayriler yani Nusay'ın tarikatından olanlar gibi batıl mezheplere saplananlar hep Batınilik'tendir. Bunlar Kurandaki ayetleri olmadık yanlış anlamlarla yorumlarlar. Yeryüzündeki tiim şeylerin bütün insanlar için olduğu anlamına geleri ayeti, yanlış yorumlayarak herkes herşeye ortak-tır, derler. Yoksa her kişinin herşeyde ortaklığı gerekmez. (...) Daha sonraları meydana çıkan komünist, sosyalist ve nihilist mezhepleri hep Mazdeki ayinidir. Bunlar arasında ayrıntıda ayrılık varsa da, hepsi mal kullanma yasalarını ve kadında evlenme usulünü kaldırdıklarından, temelde birleşirler. (...) Mazdekçilik, iran'da çıkmış; islam ülkelerinde Batınilik'e dönüşmüş ve Aleviliğe bürünmüştür. Daha soura, Avrupa'ya ge-

çip Frenk giysisini kuşanarak Komünizm, Sosyalizm ve Nihilizm gibi adlar takınmıştır" (43).

Görüldüğü gibi paşa sapla samanı karıştırır. Buna neden de olaya şeriat gözlüğüyle ve Osmanlı tutuculuğuyla bakmasıdır. Özellikle zehrini kusacaktır. Alevilikte kadın ortaklığı olduğunu söyleyecektir. Bu nedenle de kendisine dayanak gerekmemektedir. Aleviliği söylencelere bürünmüş, henüz bu kimliğinde de kurtarılamamış İran Mazdekçiliğinin devamı olarak göstermesi bundandır. Aynı mantık onu Alevilikle Komünizm, Sosyalizm ve Nihilizmi bir ve aynı görmeye kadar götürecektir. Özünde kendisi, Alevilik bir yana, komünist düşünceleri yeterince tanınamamaktadır.

Cumhuriyet Döneminde de Aleviler Karalanmaktan Kurtulamazlar:

Cumhuriyet yönetimiyle Aleviler rahat bir nefes alırlar. Ulusal birlik ve bütünlük din ve mezhep ayrımlarının önüne geçer. Osmanlı ümmetçiliğinin Cumhuriyet ulusçuluğuna yerini bırakmasıyla birlikte mezhepçilik bir dönem için belli ölümlerde geriler. Alevilik-Bektaşilik araştırma ve inceleme konusu olur. Bu alanda Cumhuriyetin ilk dönemlerinde oldukça ciddi araştırmalar yapılır ve yayınlanır. Besim Atalay, Fuat Köprülü ve Sadettin Nüzhet Ergun'un çalışmaları bu dönem yayınlanır. Alevi-Bektaşilik yükselen bir değerdir. Aleviliğin üzerindeki devlet baskısının kalkışıyla birlikte aşağılayıcı türden karalamalar da zayıflar. CHP'yle özdeşleşen Aleviler Atatürk'ten sonra yeniden hedeflenmeye başlanırlar. CHP'nin karşısında yuvalanan dinci-şeriatçı kesimler CHP'ye, CHP'nin "altı ok"una, İsmet Paşa'ya ve Atatürk'e açık tavır alır ve Cumhuriyetin laiklik gibi temel taşıyla oynamaya başlarlar. Böylece Cumhuriyetçi, Atatürkçü ve laik olan Aleviler de yeniden anti-laik, dinci, gerici ve tutucu çevrelerin hedefi olur.

(43) A. Cevdet Paşa'nın yazısı için bkz: A. Cerrahoğlu - Türkiye'de Sosyalizm Tarihine Katkı, May yay. ist. 1975, s: 487-499.

Alevilerin, "Kızılbaşlığından", "namussuzluğundan", "kadınları ortak kullandıklarından" ve "dinsizliklerinden" yeniden söz edilmeye başlanır. Bu tür çatlak seslere özellikle 1945'lerden sonra CHP'nin özellikle gözden düştüğü, dinci-şeriatçı ve anti-laik çevrelerin Demokrat Parti içerisinde güçlenerek iktidara tırmandıkları dönemlerden itibaren rastlanır. Bu tırmanış ve çatlak sesler gönümüze kadar sürmüştür. İşte bu döneme ait çatlak seslerden birkaçı:

Cumhuriyetin ilk dönem aydınlarından biri de Naşit Hakkı (Uluğ)dur. Gazeteci olan bu aydın (!) Dersim'e gider ve Dersim'in "uygarlığa açılışını", "uyanışını" izler. Ama ne var ki Osmanlı kafasından kurtulamayan bu gazeteci, zehirini bir takım karşıt-Dersimli halkın ağzından kusar ve halktan birilerinin şunları söylediğini yazar.

"Kaçgöç yok... Sünnete bir ustura dokundurup biraz kan çıkarmakla insan Müslüman olur mu? Aile hayatları bizimkinden bambaşka... Bir kardeşin aldığı karıya diğeri pervasızca tasarruftan çekinmez; namus telakkileri bize uymaz" (44)

Dönemin bir başka yazar Eşref Edip'se Alevilerle ilgili utanç verici yazısında şunları söylüyor (45).

"Din üzerindeki baskıyı devam ettirmek için şimdi bir de Alevi sorunu ortaya çıkardılar. Okullarda din ersi okutulurken Ehl-i Sünnet mezhebinden olan milletimizin çocukları aldıkları din duygusu ile ülkede bir yekûn oluşturan Alevilere, Rafizilere düşman oluyorlarmış. Ehl-i Sünnet'in bu düşmanlığı bölücülüğe neden oluyormuş. Ülkede din dersleri genellikle kaldırılıp eğitim-öğretim laikleştirilince, Türk milletinin Alevilere, Rafizilere karşı bir düşmanlığı kalmayacakmış. Bu

(44) Naşit Hakkı - Derebeyi ve Dersim, Ank. 1931, s: 51.

(45) Eşref Edib - Türk-islam Ansiklopedisi Mecmuası (Muhit-ül Maarif), c: II, No: 89, s: 5, Aralık 1947. Ayrıca bu yazının metni şu kaynakta bulunmaktadır. M. Yaman - Alevilik, s: 60-64 arası.

sayede ulusal birlik sağlanacakmış. İşte bu birliği sağlamak için din adına hiçbir şey okutulmamak, öğretilmemeli! (...) Nasıl? Tam Komünizm ilkesi değil mi? Komünistler de böyle diyor. (...) Alevilerin, Rafizilerin, Kızılbaşların gönlü olsun diye Müslüman Türk çocuklarına din dersi, din eğitimi vermek çok garip bir iddiadır. (...) Müslüman Türk milleti çocuklarına Kızılbaşların içine düştükleri hurafat gayyasına (cehennem çukuru) düşmemek için, din-i mübinimizin yüksek esaslarını okutmaları, öğretmeleri en büyük farızadır. Aradaki birliği sağlamak için bizi onların derecesine indirmek değil, onları bizim derecemize yükseltmek daha akıllı bir iş olmaz mı? Falih Rıfkı Bey bunu biliyorlar mı? Alevilerin içyüzünü Büyük Millet Meclisi Başkan Vekili iistad Şemseddin Giinaltay'dan dinleyelim:

'Dünyada, tarihi kendi keyiflerine göre bozmak konusunda en çok maharet gösteren bir bölük varsa o da Alevilerdir. Güya Kuran'ı Hz. Ebubekir ve Ömer değiştirmişlerdir. Hz. Osman da bu değişmiş Kuran'ı yakarak, kendisi bir kitap yapmış ve herkese Kuran diye tanıtmış imiş. Aleviler, aldatıcı düzmecelerle halkı ayarttıktan sonra nerede bir Kuran bulurlarsa yakmışlardır. Amaçları Kuran'ı ortadan kaldırıp, eski geleneklere dönülmesine güvenilir bir zemin hazırlamaktır.'

Alevi mezhebi, önce Ehl-i beyt'e sevgi perdesi altında gizlenerek sonraları Hz. Ali'nin Tanrılığını da savunmak gibi güllünç bir şekilde sonuçlandı. Hz. Ali'yi tanrı edinenler, O'nun resmine tapmayı ve secde etmeyi de caiz görüyorlar. Anadolu'da bilgisizlik ve saçma inançlar altında inleyen Rafizilerin kendi millettaşlarına karşı beslemiş oldukları kin ve nefret, hep bu yoldaki iğrenç telkinlerin uğursuz sonuçlarıdır.

Rafizilerin Sünniler hakkındaki kızgınlık ve nefretleri hükümetin gözünden kaçacağına inandıkları takdirde, köylere düşen biçareleri dini diri ateşte kızartmak gibi acı olaylara yol açacak kadar köklü ve haincedir. Bir Aleviye göre Sün-

nitinin malı-canı-ırzı kendisi için helaldir. Fırsat buldukça, Sünninin varlığını ortadan kaldırmaya çalışmak kendisinin dinsel bir görevidir.

Anadolu'nun en cahil, en uydurmacılara inanan topluluğu bu biçarelerdir. Akla, irfana hatta insana yakışmayacak inançlar bu bedbahtları hayvan seviyesine indirmiştir. Ali'ye tapınmayan, Ali'nin hakkını yiyen Halifelere sövüp saymayan Sünnileri, Kızılbaşlar kafirden daha kötü sayarlar. Kızılbaş karısını Sünni Türk'ten sımsıkı kaçıırır, fakat bir Hristiyanıdan kaçırma gereğini duymaz. Arif Bey'in 'Başımıza Gelenler' kitabında dediği gibi, bu adamlar Sünnileri Yezit olarak tanır- lar, her vakit söver ve lanet ederler. Askerlik hizmetini bir an- garya gibi görürler. (...) Aleviye göre bir Moskof askeri, din- dar ve yurdunu ulusunu seven bir Sünni'den bin kat daha ha- yırlıdır.

(...) Dedelerin elinde serdeste denilen alaca bir değnek bulunur. Bu sopa, yeşil bir torba içinde saklıdır. Kadın erkek bütün halk, gece dedenin konuk olduğu eve toplanırlar. Dede- nin huzurunda ayin-i cem yaparlar. Kadınlar, kızlar, erkekler dedenin dua edip kutsadığı içkilerden içerler. Şarkıcılar saz çalar ve koşma söylerler. Herkes bu odun parçasını öpmeye can atar ve niyazlarını yaparlar. Dedenin nefesi, doğurmayan kadınlara ruh iifler.

Bunların inançlarının özü uydurma masallara-hurafele- re inanmak ve mutlak bir cehaletten ibarettir. İnançları ara- sında akıl ve mantık namına bir şey aramak abestir, inanç di- ye o kadar köhne o kadar kokmuş saçmalıklara inanırlar ki bunlara inananların insan cinsinden olduklarına insanın kuş- ku duyacağı geliyor. (...) Kızılbaşlardan Vazalak adıyla anı- lan kiitle ise dağa, kaşa, ağaca, direğe tapmaktadırlar.

(...) 1853'de Kırım Savaşı günlerinde (...) Ali Bey adın- da bir Kızılbaş isyan etmiş, yörede bulunan Tercan ilçesinin Kızılbaş olmayan köylerini yakmış, yıkmış ve birçok mal ve

hayvan gasbetmiştir.

Bu hastalığa karşı ciddi önlemler almak gerektir. İslami Evkaftan yararlanarak bir yandan yer yer yatılı ve uygula- malı okullar açmak, diğer yandan vaizler, müşşidler yetiştir- mek, muhtelif illerde bunları yetiştirecek vaaz ve irşad (aydın- latma) kurumları açmak gereklidir.

(...) Halk Partisi (...) Alevilik sorununa (...) 'onlar da kendi çocuklarına kendi dinlerini öğretmek isteyeceklerdir' demektedir. Eğer Aleviler bağımsız bir din ve inanç sahibi iseler istedikleri gibi dinlerini, inançlarını çocuklarına öğret- sinler. Fakat bunlarda ne din var ne mezhep!.."

Eşref Edib'in kaleminde açıkça Alevilik düşmanlığı ku- suluyor. İçi kan ve hınçla dolu bir insanın zehiri bunlar. İnsan- lığı yaralayacak ne kadar kötülükler varsa Alevilere yükleme- den çekinmemiş. Diniyle, inancıyla alay etmiş, aşağılamış. İl- kel olarak nitelemiş. Alevileri önceki dinlerini sürdürmekle suçlamış. Oysa, öneğin Sabilik gibi önceki dinlerin inanç öğe- leri Sünni İslamca da sürdürülür. Adak, mezar ziyaretleri, Kâbe saygısı gibi Sabilikten kalan türlü inançlar özellikle Sün- ni İslamlıkta vardır. Bu sosyolojik bir olaydır.

Eşref Edib bilinen saldın ve suçlama yöntemlerini yine- ler. Alevilerin kendi inanç sistemlerini öğrenmeleri ve sürdür-melerini "komünistliğin hortlatılması" korkutmacasıyla baskı altına almaya çalışır. Alevi toplumunu Sünni toplumu üzerin- de bir "zulüm makinası" olarak göstererek, bu yüzyıllardır bir- likte yaşayan Türkiye toplumunu karşı karşıya getirmeye çalışır. Alevilere aynı zihinler ve çevreler tarafından tarih boyu ne kadar iftira edilmişse, bunların tümünü yeniden kızartarak top- lumun önüne sünneye çalışır. Alevileri "dinsizlik ve mezhep- sizlik"le suçlar. Üstelik bu düşmanca tavnı bakmadan Alevi- lik sorununa çözüm arar. Alevi toplumu için kurtuluş yolları, reçeteleri önerir. Doğallıkla önerisi XVII. y. yıldaki Aziz Hü- dai Efendi'nin önerisinden hiç de farklı değildir. XVII. y. yılın

Osmanlı şeriatçısı XX. y. yılın ortalarında ve Cumhuriyet Türkiye'sinde Eşref Edip olarak seslenmektedir. Önerisi Alevilerin Sünnileştirilmesidir. Bunun için devlet kurumlarını açıp, planlı-programlı eğitim çalışmaları yapmalıdır. Sonuç olarak şu amaçlanmaktadır. Alevilerin Alevi olarak yaşamaları olanaksızdır. Aleviler varlıklarını ancak Sünnileşmiş olarak, Sünni İslam olarak sürdürebilirler.

"İlmihal"lerin Teraneleri:

Aleviliği hedefleyen yayınlardan biri de İlmihallerdir. İlmihaller, Sünni-İslami çevrelerin bir başvuru kaynağıdır. Bunlar arasında en yaygını ve tutunanı Hüseyin Hilmi Işık'ın "Saadet-i Ebediye" sidir. "Tam İlmihal" olarak adlandırdığı bu eseri Aleviliğin merkezinde yer alan Abdal Musa gibi kimse-leri "Cavidan okuyan kafirler" olarak suçlar. Bektaşilerin "İslamiyeti yıkmak için çalıştıkları"nı ve "hiç namaz kılmadıkları"nı yazar. Alevi-Bektaşiliğe bakış açısı budur. Alevi inancını yalnızca dedeye bağlanmak ve ona hizmet etmek düzeyine indirger. Ve "bütün ibadetleri bundan ibarettir" der. Aleviliğe, en özen gösterdiği namus noktasından saldırarak, bu çevrelerin sürekli yinelediği "kadın ortaklığı" suçlamasıyla karalar. Sanki olayı görmüş, gözlemlemiş gibi inandırıncı bir biçimde anlatır. Utanmadan şu yalanları dizer.

*"Evli olanı kadınlarını, kızlarını da toplantıya getirir, içirirler ve dans ederler. Birisi, birinin kadını veya kızını beğenirse, erkeğe gelip, sizin bahçeden bir gül koparacağım der, izin ister. O da karısını çağırıp, **bu canın talebini hak et der. Sonra takbil ederdi (öper). Bu istek karşılıklı olursa, iki adam da babanın önüne gelip izin isterler. Baba izin verirse, ömürleri boyunca birbirlerinin eşlerini istifraş ederlerdi (odalık gibi kullanır ve cinsel ilişkide bulundurlardı)"***

Hüseyin Hilmi'nin bir başka iftirası da şöyle:

"Bir toplantı gecesinde, Babanın önüne bir kadın gelip

baş eğdi. Baba bana bukağı çöz dedi. Baba, dilediği birine, kalk şu bacıyı tomruğa vur dedi. Adam, kadınla bir odaya çekildiler. Bir derdine derman arayan bir kadın, bir Bektaşî kadınına sorar. O da bizim baba iyi büyü yapar diyerek, tekkeye götürür. Soyun! Baba geliyor derler. Kadın, olmaz der ise de, sakın ha. Buradan sır çıkmaz, cenazen çıkar diyerek korkuturlar. Kadın teslim olur. Sonra, getiren kadın buna. Babanın işi kötülük değildi. Hz. Ali'nin sünnetini yaptı der".

Hazretin iftiraları bununla bitmez. Bir de öğüt-nasihat verir.

"Şarap içen, namaz kılmaz. Anası ile, halası ile, teyzesi ile zina eder. Şarap içen ile arkadaşlık etmeyiniz. Cenazesine gitmeyiniz. Buna kız vermeyiniz. Onun kızı ile evlenmeyin" (46).

İnsanlar neyi düşünür, neyi tasarlar ve çevreye nasıl bakarlarsa başkalarını ve çevrelerini de öyle görürler. İnsanın, acaba H. Hüseyin Işık kendi beyindekilerini dile getiriyor demesi geliyor. Umarım bunlar Hazretin beyninin ürünleri ve kuruntulan olsa gerek.

Hüseyin Hilmi'nin teraneleri bununla da bitmez. Aleviliğin bütün değerlerini aşağılarken, onların karşı olduğu ve lanetlediği bütün öğeleri yüceltir. Alevilere karşı Muaviye'yi sahiplenir, onun İslam içinde açtığı yaraların savunucusu olur. Alevi düşmanı H. Hilmi Işık açıkça Muhammed-Ali çizgisi karşısında yer alan Muaviye'nin İslam anlayışının ve yolağının içinde yeralır. Onu Ehlibeyt'ten göstererek aklamaya çalışır Tavrını açıkça şöyle ortaya kor:

"Rafizi denen bozguncular, Müslümanların Alevileri çok sevdiklerini görünce, Müslümanları aldatmak için kendilerine Alevi dediler. Bu zındık Aleviler, Hz. Muaviye'ye lanet ediyor-

(46) Hüseyin Hilmi Işık - Saadet-i Ebediyye (Büyük ilmihal), ist. 19/7 s: 440 v.d.

lar. Muaviye Hz. Peygamber Efendimizin eshabındandır. Hem de kayınbiraderidir. Yani Peygamber Efendimizin Ehlibeyt'indendir. Hz. Hasan hilafeti kendi arzusu ile Muaviye'ye bıraktı. Layık olmasa bırakır mıydı?

Peygamber Efendimiz, esbabımı seviniz. Esbabıma düşmanlık eden, bana düşmanlık etmiş olur. İşte biz gerçek Müslümanlar, Muaviye'yi bunun için çok seviyoruz. Ehlibeyt to-runlarından birkaçına saygısızlık yapanlar, kötülenemez. Kafir denemez. Hiç birine dil uzatanlayız. Kusurlarını konuşmak doğru değildir" (47).

Akıl, mantık "siz Müslümanlar!"m Muaviye ve izdaşlanın Hz. Muhammed ve Ali soyuna, yoluna zarar verdiği, kıydığı için "sevdiklerinizi" söylüyor ki doğru olan budur. "Sizin", "sizlerin", "sevginizin" nedeni bu olsa gerek.

Cephe Hükümetleri Bu Kervana Ders Kitaplarıyla Katılıyor:

MC Hükümetleri döneminde okullara el atılır. Amaç genç beyinleri kendi doğrultulannda eğitmek, yetiştirmek. Sağ tandanslı bir toplum yetiştirmek. Programlarında Alevilik de vardır. Demokratik, laik ve Atatürkçü düzenin bir güvenci olan Aleviliği karşılannda en büyük engel görüyorlardı. O nedenle bu inanişi karalayarak gençliğin ve gelecek toplumun benimseyemeceği, dahası savaşacağı bir inanış konumuna sokmayı tasarlıyorlardı. Böylece Alevilik Türkiye gündeminde çıkacak, toplum sağcı ve Sünni bir anlayışta olacaktı.

Özellikle toplumsal bilimlerle ilgili ders kitapları hazırlatıldı. Yazarların hepsi MC kafalı sağcı insanlardı. Edebiyatlar Mehmet Kaplan'a, tarihler Yılmaz Öztuna'ya, felsefe Mubahat Küyel'e yazdırıldı. Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Mubahat Küyel'in lise son sınıflar için hazırladığı "**Felsefeye Başlangıç**" adlı ders kitabı Milli Eği-

(47) Hüseyin Hilmi Işık - İslamın İç Düşmanları, ist. 1975, s: 56 v.d.

tim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nca da onaylanmıştır. "Doktor"lan "işçiler"e göre daha saygın insanlar olarak gören bu ders kitabı Aleviliği çocuklanmıza şöyle öğretiyordu:

,"Ehl-i Sünnet, Kuran-ı Kerim'e olduğu gibi inanıp 'ahkam'a uyanlardır. Şia, din başkanlığı meselesinde Ali'yi tutanlardır. Bunlar Ali'yi Tanrı mertebesine çıkaranlar (Gâliye)dir... Gâliye'ye göre domuz eti ve şarap, dince yasak (haram) değildir, helâldir. Evli erkek ve kadının evlilik dışı cinsel ilişkiler kurması (zina) da helâldir. Din yasasının buyruklarını dinlememek gerekir".

O dönemler kitaba tepkiler doğdu. Birçok öğretmen kitabı okutmadı. Öğrenciler okumayıp, yırttılar. Dönemin, CHP Erzincen Milletvekili Nurettin Karsu, konuyu parlamentoya getirdi ve Kitabı Meclis kürsüsünde yırttı. Halkımız duyarlılık gösterdi.

"Galiye", Ali'nin Tanrılığine inanan Şia mezhebidir. Burada aslında verilmek istenen Galiyecilik değil, Aleviliktir. Fakat açıkça Aleviliği dile alamadığından Galiyecilik altında örtüleyerek; Alevilik yeterince suçlanmaya, gelecek kuşakların ürkeceği duruma sokulmaya çalışılmıştır.

Burada bir takım sorular akla geliyor.

- Prof. M. Küyel, bu tür yalan dolana ders kitabında yer veriyor. Talim ve Terbiye Kurulu ortaöğrenime uygun görüp onaylıyor. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Ali Naili Erdem'se devlet hazinesinden halkın parasını kullanarak bu kitabı yayınlıyor ve tüm okullara dağıtıyor. Prof. M. Küyel'in Alevi düşmanlığı açık. İftiralara ders kitabında yer verişinden belli.

- Bir felsefe ders kitabında mezheplerden söz edilmesi ne ne gerek var? Bu bir din dersi mi? Bir lise öğrencisine çağdaş felsefe akımları böyle mi okutulur, öğretilir?

- Laik bir devlette, devletin bastırdığı kitap İslamın mezhebine nasıl küfrederek? Gericinin de gericisi kişilerin Ale-

vilerin yaşayış ve inançlarına değin uydurmalan, Türkiye halkını birbirine kırdırmak için mi okullarda ders niteliğine getiriliyor?

- Talim ve Terbiye Kumlu böyle bir ders kitabını nasıl, hangi ölçülerde Ortaöğretim için uygun bulup onaylıyor?

- Bakan Erdem o kitabı nasıl bastıyor? O kitabın basılması için devlet hazinesinden harcanan paralar arasında Alevi yurttaşların ödediği vergilerin bulunduğunu bilmiyor mu? Bu ülkede yaşayan milyonlarca Alevi yurttaş; inançlarına sövülsün, kişiliklerine küfredilsin, kendilerine iftira edilsin diye mi vergi ödüyorlar? Bu nasıl bir sorumsuzluk?.. Bu nasıl devlet ciddiyeti? Bu nasıl vicdan?..

- Bugün bir takım karanlık kafalı insanlar ortaya çıkıp, sokaklarda cinayet işliyorlarsa, Atatürk'ün bıraktığı laik devleti Şeriat devletine çeviriyorlarsa neden şaşıyoruz? O günkü tutumun bugünkü sonucu böyle olur doğallıkla.

Günümüz Cevdet Paşaları:

Ahmet Cevdet Paşa'yı fazla suçlamayalım. O. Osmanlı döneminin insanı. Kısaca Ortaçağ ürünü. Önünü göremeyen Osmanlı aydınlanndan. Günümüzde daha beterleri çıkabiliyor, daha öğrencini kusabiliyor, tüm Alevi-Sünni demokrat, insan-cıl ve aydın kesimleri incitebiliyor ve yaralayabiliyor. İçlerinde Güner Ümit gibi Ortaçağ'ın ürününün ürünleri olanlar da çıkabiliyor.

"**Tarih Boyunca Alevilik**" yazarı Tarık Mümtüz Sözenkil, 12.5.1993 günü HBB TV kanalının "**Yüksek Tansiyon**" programına çıkan vaiz Hasan Ali Buldan bunlardan birileri, günümüzdeki devamcılar. Sözenkil, Karaca Ahmet ve Şahkulu'nda açık olarak izleyip çekimler yaptığı Alevi Cemlerini gizli çekim olarak sunup giz (sır) yaratmaya, kuş-kular çekmeye çalışıyor. Bu tür dinsel törenleri, tapınçlan "sapıklıkla suçluyor. "**İbn-i Seba Masalı**"nı yineleyip toplu-

mun önüne sürüyor. Artık Türkiye Aleviliğiyle yollar çoktandır ayrılmış, İran Şiiiliğinde gördüklerini Aleviliğe yüklemeye çalışıyor. Söylentinin her nekadar doğrulanmadığını belirtiyorsa da, "çamur at izi kalsın" anlayışıyla "mumsöndü" olayına kuşkuyla bir anlatımla değiniyor ve beyinleri bulandırmaya çalışıyor. Anadolu insanının kültür zenginliklerini göremeyerek yatır ve eren mezarlarına niyazın yalnızca Aleviliğe özgü olduğu kanısıyla, Aleviliği "Batıllık" ve "İslam dışı"lıkla suçluyor. Oysa bu tür kabirlere gitmek, niyaz etmek salt Aleviliğe özgü değil, bir yerde Anadolulu'ya özgü, Balkanlı'ya özgü. Sünnilerde de var aynı inançlar. Ben Zile'de Sünni olduğu bilinen "Horasan Erenleri"nden Çeltekte Baba'nın mezarını ziyarette Alevilerle değil, Sünni köylüleriyle katıldım. Onlar da tıpkı Aleviler gibi yatıra niyaz oluyor, saygı duyuyor ve kurban kesiyorlardı. Sözenkil ve Sözenkil'in bu Anadolu gerçeğini görmeleri gerekir (48).

Doğallıkla bunlar ve bunlar gibileri gerici bir tarikatın çağdışı temsilcileri olmalıdır.

Aydınlar Karalamalara Karşı:

Hangi toplum olursa olsun; suçlanması, karalanması, insanlık hak ve özgürlüklerine saldırılması, insanlık vicdanına yakışmaz. Bu davranışların karşısında öncelikle aydınlar vardır. Bu bir aydın sorumluluğudur. Aydınlar, tarih boyu bu zorlukları göğüsleyerek; toplumların gözündeki karaperdeyi çekmiş, önlerindeki ayakbağlarını almış ve toplumları karanlıktan-gerilikten aydınlığa çekmişlerdir. Aydınlar, toplumların kılavuzlarıdır. Aydın tavnını, aydın vicdanını -yeterli olmasa da- Alevilik olayında da görüyoruz. Alevi, Sünni ve yabancı aydınlar gerici ve bağınaz şeriatçı çevrelerin tarih boyu sürdürdükleri bu karalamalara en güzel yanıt olmuşlar, karşı çıkmışlardır. Bakalım:

(48) Sözenkil'in görüşleri ve değerlendirmeleri için bkz: Tarık Mümtüz Sözenkil - Tarih Boyunca Alevilik, ist. 1991.

I. TBMM Aksaray milletvekili Sünni kökenli Besim Atalay 1924'lerde "**Bektaşilik ve Edebiyatı**" adlı kitabında şunu diyor:

"Sünnilerin sandıkları gibi mum söndürme olayı yoktur. Bu çirkin bir iftiradır (...) Ayin-i cemlerde mum söndürme değil, ufak bir hareket, küçük bir gürültü bile olmaz" (49)

"Alevilerde boşanmak yok gibidir. Köy Bektaşilerinde fuhuş yoktur. Fuhuş eden bir kadını -Hele Sünnilerden birisiyle olursa- hiç affetmezler. Sırasını bulurlarsa öldürürler. Köy Alevilerinde zina ve özellikle livata hiç duyulmamış bir olaydır. Abdallarda da fuhuş bulunmaz" (50)

E. Behnan Şapolyo "**Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**"'nde şunları söylüyor:

"Kızılbaşlıkta mum söndürme ve kadın iştiraki (ortaklığı) kesinlikle yoktur" (51)

"Türk kızılbaşlarında bu ölçüde aile ahlakı var iken bunlara (Mum söndü!) isnat edilmektedir. Kızılbaşlıkta mum söndürerek birbirlerine girmeleri kesinlikle yoktur. Türk ulusu tarih boyunca fuhuşu kötü görmüştür. Özünde ahlak dışı bir topluluğun yaşamasına da olanak yoktur. Mum söndürmek meselesi tümüyle yanlış" (52).

Sünni ve bir Diyanet yetkilisi olan yazar Abdülkadir Sezgin Eline-Beline-Diline sahip olmanın Alevi-Bektaşilerin temel eğitimi olduğunu vurgulayarak şunu yazar:

"Beline sahip olmak: insanın nefesine sahip olması, harama 'uçkur' çözmemesi, zina yapmaması ve bu yolda kendisini denetlemesi demektir" (53).

(49) Besim Atalay - Bektaşilik ve Edebiyatı, Ant yay. ist. 1991, s: 25.

(50) Atalay, s: 25.

(51) Şapolyo, s: 256.

(52) Şapolyo, s: 267.

(53) Abdülkadir Sezgin - "Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik", Alevilik Üstüne Ne Dediler, Ant yay. İst. 1990, s: 176.

Sünni kökenli ve bir toplumbilimci olan Prof. Mehmet Eröz'ün belirlemeleri şu:

"Tahtacılar, zina edeni yakmak suretiyle cezalandırırlardı (...) Yörükler de, zina edeni, çam ağacına bağlayarak yakarlardı. Bunu yaşlı yörüklerden dinlemiştik. Elli yıl önce Söke'nin Sofular Köyünde (Çepni Köyü) bir yolsuz kadın, çiftle vurularak cezalandırılmış"tı. (54).

Sünni kökenli ilahiyatçı bir bilim adamı olan Doç. Yaşar Nuri Öztürk'ün gözlemleri de şöyle:

"Sema, yani zikir kadın ve erkeklerin birbirlerinin **ellerini** tutarak dönmeleriyle olur. Karşı cinsler birbirlerini **kucaklamazlar, sarılmazlar**. Coşku ve dalınç içinde bir **süre sema** edip dönen dervişler, yine müşidin işareti ile bir **son dua** yaparak dağılırlar, işin esası budur. Bunun aksine **'ayinde kaduu-erkek sarmaş-dolaş olmakta, ışıkları söndürerek adilişkilere girmekte'** vs. biçimindeki iddialar, Bektaşiler'in lanetle andıkları ve bizim de hiçbir zaman gözlemleyemediğimiz şeylerdir" (55).

Sünni kökenli ve ilahiyatçı olan Prof. Ethem Ruhi Fıçılının saptamaları ve değerlendirmeleri de şöyle:

"Alevi ayin-i cemleri, en az ikibin yıllık geçmişi **olan** ve **islamsal** renge bürünmüş dinsel toplantılardır. Büyük bir gizlilik ve kapalılık içinde olan bu toplantılar, kolektif bilinç **ve mensubiyet duygusunun çok güçlü ve sağlam duruma geldiği** anlaşılmaktadır. Halk arasında haksız yere **'mum söndü'** biçiminde aşağısıma ve ahlak dışı öğelerin bulunduğu bir gizli toplantı olarak görülen ayin-i cemler, tanıtıldığı biçimiyle, tam aksine, **ıffetli, saygılı, dayanışma ve kaynaşma tavır ve ruhu** içinde gerçekleşen bir **"Halk Meydanı"dır. Göründüğü**

(54) Prof. Mehmet Eröz- Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Kültür Bak. yay. Ank. 1990, s: 289.

(55) Doç. Yaşar Nuri Öztürk - Tarihi Boyunca Bektaşilik, Yeni Boyut yay. ist. 1990, s: 223.

ve sanıldığı gibi bir işret meclisi, bir ahlaksızlık toplantısı değildir. Tam tersine, ilahi hakikatin doğduğuna, katılanların manevi açıdan yüceldiğine inanılan bid **İbadet** ve **zikir** meclisidir. **Niyaz Meclisi**'dir.

Tümüyle töreye bağlı olarak yürütülen bu toplantıların, aslında. Alevi-Bektaşî kesimlerinin dirlik ve düzenliliğinin, birlik ve dayanışmasının temeli olduğu; din ve dünya işlerinin bu toplantılarında çözüme kavuşturulduğu anlaşılmaktadır." (56)

Alevilik-Bektaşîlik üzerine araştırma yapanlardan İ. Mesut Erişen ve Kemal Somuncuğil'in ortak kitaplarındaki gözlemleri sonucu oluşan kamları şu:

"Bektaşîler'de nikahı Babalar kıyarlar. (...) Ehl-i Sünnet imamına kesinlikle nikah kıydırmazlar. (...) Bunlarda karı boşamak yoktur. Köy Bektaşîleri'nde fuhuş, tümüyle yasaklanmıştır. Yani, fuhuş eden bir kadını kasınlıkla affetmezler. Hele Sünnilerle olursa; sırasını bulunca fahişeyi hemen öldürürler. Köy Bektaşîleri'nde (Alevilerde) onun için zina, livata hiç işitilmez" (57)

Ömrünü Alevi-Bektaşîliği araştırmayla geçirmiş Rus kökenli Fransız Prof. İrene Melikoff'un gözlemleri ve değer yargısı önemlidir. Otuz yılını bu alana ayıran bu yabancı bilgin şunu yazıyor:

"Ünlü Bektaşî sırrı' üzerine birkaç söz ile konuyu kapatacağım. Bektaşîler, uydurma ve karalayıcı 'zan'lara hedef oldular. Gece alemleri ile suçlandılar ve suçlanmaktadırlar. Bir **mum söndü**'den söz edilir. Gerçekte Bektaşî törenleri, Oniki imam temelli Şiiliğin Oniki İmam'ı için, oniki mum yakılarak başlar. Alevilerde sülük töreni sırasında, kurban olarak bir

(56) Prof. Ethem Ruhi Fırlı - Türkiye'de Alevilik Bektaşîlik, Selçuk yay. 1991, s: 371.

(57) Bkz: İ. M. Erişen - Samancıgil - Hacı Bektaş Veli Bektaşîlik ve Alevilik Tarihi, Ak yay, İst. 1966, s: 82.

horoz törenle kesilir. Suçlayıcılar, horoz ötünce mumların söndüğünü ve alemin başladığını ileri sürüyorlar. Bu iftiralar, yabancı inançlara karşı -her zaman ve her yerde- söylenlere benzemektedir. Bektaşîler ve özellikle Aleviler, bu nedenle, törenlerini geceleri ve gizlilikle yapma durumunda kalmışlardır; eza görerek ve koşulların zoru ile sülük törenleriyle birlikte, kapalı cemiyetlere dönüşmüşlerdir. Bu da kendiliğinden bir gizlilik söylentisi (mythe) yaratmaya yeterli olmuştur. 'Bektaşî sırrı'yoktur. Bu ancak, bir söylencedir, fakat bütün bir topluluk, onunla, yüzyıllar boyu, önce yanlış anlaşılmış, sonra da eza ve iftiralara uğramıştır. Gerçeği söylemenin artık zamanıdır" (57).

"Bu iftiralar, zamanıyla Mani'cilere, Cathare'lara ve bütün gnostik'lere karşı yönetilenlerin aynıdır ve cahil insanların kendi cemaatlerine yabancı bir öğeye eğiliminde oldukları, gece alemleri ve cinsi serbestlik gibi suçlamalardır. Bu suçlamalar, hiç kuşkusuz eski dionizyak gizliliklerinin (mysterre dionisiapue), Roma Lupercal'lerinin, V/alpurgus Gece-si'nin, Sait-Jean Ateşi'nin ve bizim Carnaval'imizin ardında gizlenen put-perest (painen) öğelerin bereket törenleriyle birlikte yürüyen cinsi serbestliklerin belirsiz anılarına dayanmaktadır. Ve elbette, benzerleri gibi Anadolu'da da bu törenlerin yapıldığı bir zaman olmuştur; fakat bu, uzak zamanların karanlığında kalmıştır ve gözönüne alınamaz. Ayrıca, suçlamalar hiçbir kesin olguya dayanmamaktadır. Buna karşılık, problemi yakından inceleyenler, araştırmalarını bu zümrelerle sıkı ilişkilere ve uzun süre onların yanında kalmaya dayananlar, bu karalamaların gerçekliğini kabul etmemektedirler. Bu zümrelerin cemaat dışı (heterodexe) bir islam uyguluyor olsalar da, Müslüman ülkelerde yaşıyor olduklarını ve inançlarının İslarni bir cila ile kaplanmış bulunduğunu unutmamak gerekir". (58)

(57) Melikoff, s: 26 v.d.

(58) Melikoff, s: 118.

Alevi cemlerinin fuhuş yatağı, cinsel ortaklığın rahatça yapıldığı, toplu sekslerin düzenlendiği yerler olmadığını özellikle Sünni kökenli araştırmacı, gözlemci ve bilim adamlarının kalemleriyle kanıtlamaya çalıştık. Çoğu da tarihçi Ahmet Yaşar Ocak gibi bu yüzyılların masalları "karşıtların dedikoduları", "asılsız rivayet" ve "klasik hikâye" olarak görür ve ciddiye almazlar (59). Çünkü bilim çevreleri çok iyi bilmektedir ki Aleviler Ayin-i Cem'i dinsel bir tören olarak yaşatmaktadırlar. Bir dinsel-toplumsal kurumdur Alevilerin. Aleviliğe din olarak karşı olan halkın, gözleri şeriat gözlüğüyle kapatılmış - sözüm ona- okumuşların Cem'i bir seks yeri olarak görmeleri, öyle propaganda yapmaları işlerine gelmektedir. Hasan Ali Buldan gibi kafalar doğallıkla Alevilerin dinsel-toplumsal duygularıyla duruldukları, arındıkları, kendi bağlamlarında tapındıkları (ibadet ettikleri), toplu niyazlarını (-namaz) yerine getirdikleri bu törenlerine "mum söndürüyorlar masalını" uyduracak ve yükleyecektir. Araştırmacıların, bilim çevrelerinin Alevi-Bektaşilerin ahlaklılığına güvenleri vardır. Nedeni şu: Çünkü Alevi halkını biliyor ve tanıyorlar. Sağlıklı düşüncükleri için de sağlıklı görüyorlar. Şeri-Sünni çevreler de Aleviliği tanımaya çalışsa umanın kalıplaşmış düşünceleri değişecek, beyinlerindeki putlar yıkılacaktır. Türkiye toplumunun sağlıklı, önyargısız ve hoşgörüyü düşünmeye gereksinimi vardır.

ALEVİLİKTE KADIN

Alevilikte Kadının Yeri Yücedir:

Şeri dünyanın hiç yapamayacağı bir yaşantı vardır Alevilerde. Kadının yüceliği, saygınlığı da bunlardan biri. Tarihinden getirdiği özellikleri korumuş; Ortaasya Türk-Türkmen boylarındaki kadının özgürlüğü, serbestliği, iş yaşamındaki yeri, savunmadaki etkinliği, aile içindeki etkili konuma; genel,

(59) Bkz: Prof. Ahmet Yaşar Ocak - Bektaşi Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, Enderun Kitabevi, İst. 1983, s: 128.

yerel ve dinsel toplantılara katılımı Anadolu coğrafyasında oluşan Alevilikte aynen korunmuş ve daha da geliştirilmiştir. Şeri-Sünni çevrelerdeki örtünme, kaç-göç Alevilerde yoktur. Kadın-erkek birlikte camiye gitmezlerken, Alevilerde Cemde kadın ve erkekler birlikte tapınırlar, birlikte Semah'a kalkarlar. Evlenme ve boşanma hukuklarında da Alevi kadını güvence içerisindedir. Alevilikte kadının toplumsallaşmasında sakınca görülmez. Kadın aşağılanan bir varlık değil, yücelen bir varlıktır. Anadır, eştir. Bu nedenlerle olacak ki Alevilikte tek eşli evlilik esastır. Alevilikte kadın "topraktır, yurttur". Kutsallığı bu düzeydedir. Yani "Toprak-Ana"dır (60).

Aleviliğin Şeri-Sünnilikten ayrıldığı en önemli özellik kadındır. Şeri anlayışta kadın "erkeğin tarlası" dır. "Eksik"tirler. Gerektiğinde "dövülebilirler". Mirasta kadınlar erkeğe eşit değillerdir. Erkek, kadının iki katı mal alır. Kadının boşanma ve boşanılması durumunda çocuklarını sahiplenebilme hakkı yoktur. Kadınlar imam ve halife olamazlar. Yöneticilik yapamaz, topluma giremezler. Kadınlar tek başına tanık olamazlar. İki kadının tanıklığı bir erkeğe eşittir. Kadınlar örtünmelidirler. Seçime katılamazlar. "Uğursuzlardır". Kadının kestiği yenmez, v.b. (61).

Oysa, Alevilik kadın konusunda Şeriatın bu kurallarına bağlı kalmaz. Anadolu Alevi toplumunun tarihinde getirdikleri İslami bir biçime sokularak uygulanır. Dede Korkut'ta kadın "baş tacı" ve "evin direği"dir. "Kız anadan görmeyince öğüt almaz" denerek ailede ve çocukların ahlaksal eğitiminde kadın ön plana çıkarılır. Çoğu Türk boylannda aile başkanı kadındır. Türk destanlarında kadın kutsal bir varlık ve tanrıcadır. Yaratılış destanında Tanrıya insanları ve yeryüzünü yaratması dü-

(60) Bkz: Burhan Oğuz - "Anadolu Aleviliğinin Kökenleri", Alevilik Üstüne Ne Dediler, Ant yay. İst. 1990, s: 290 v.d.

(61) Kadınların bu tür konumuyla ilgili Kuran ayetleri için bkz: Bakara, 223, 228, 282; Nisa, 11, 34, Nur, 31. Bu konuda şu çalışmada sayısız kanıtlar var. Bkz: Prof. İlhan Arsel - Şeriat ve Kadın, İst. 1978, s: 2 v.d.; Turan Dursun - Din Bu, Kaynak yay. ist. 1990, 1/24 v.d., 250 v.d.

şüncesini **Ak Ana** adlı bir kadın verir. Oğuz'un anası **Ay Kağan** da böyle kutsal bir kadındır. Kadın için "hanım", "begüm", "bike", "eke" gibi adlar kullanır. Evli kadınlara karşı işlenen suçlar ağır cezaları öngörür. Şamanlığa göre gökyüzü ve güneş kadın, yeryüzü ve ay erkektir. Kırgızların Manas Destanı'nda kadın evin yazgı ve namusunun koruyucusudur. Kötü iş yapanları kadınlar kurtarır.

Kadının bağlılığı ve yuva sevgisi sınırsızdır. Kazaklar'ın Kablandi Destanı'nda kadın bir tanrıça gibi koruyucudur. Destan kahramanının en iyi arkadaşı kadın ve atıdır. Altay destanlarında kadının konumu yüksektir. Kahramanlar, eşinin ya da kızkardeşlerinin bağlılık ve destekleriyle ölümden kurtulurlar. Oğuz boylanında, kadın evde eşit haklara sahiptir. Giyiminde kapalı değildir. Eşiyle birlikte savaşa katılır (62).

İslam dönemine giren Türk-Türkmenler'de de bu ve buna yakın kadın özelliklerini görürüz. Babai eylemine kadınlar da kaılır. Toplantılarda "er-bacı" hep birarada yer alırlar. Birlikte semaha kalkılır, birlikte savaşa girilir. Alevi-Türkmen ayaklanmalarının hepsinde kadın ve çocukların katılımları vardır (63).

Aşıkpashaoglu'nun yazdıklarına bakılırsa Anadolu Selçuklu Devleti'nde Ahiliğin-Bektaşiliğin bir kolu olarak "**Bacıyan-ı Rum**" kurulmuştur. Bu bir kadın örgütlenmesidir (64). Hacı Bektaş'ın manevi mirasçısı bir kadın olan **Kadıncık Ana (Fatma Bacı)**'dır. Şeri dünyaya karşın Alevi-Bektaşilikte zaviye, tekke ve ocak başında bir çok kadın bulunur. Kız Bacı, Ahi Ane, Sağn Hatun, Hacı Fatma, Hacı Bacı, Hundi Hacı Hatun, Surhe Bacı gibi... (65).

(62) Açıklamalar için bkz: Bozkurt (1990), s: 99 v.d.

(63) Bkz: Ocak, s: 125 v.d.

(64) Bkz: Mikail Bayram - Bacıyan-ı Rum, Konya, 1987.

(65) Bkz: Melikoff, s: 218. Bu duruma arşivlerde de rastlanır. Bkz: Birdoğan (1993), s: 272.

Anadolu'da dede ocaklarının başlarında "**Ana**"lara rastlanır. Tokat yöresi Hubyarlı Sıraç Alevilerinin bir bölümü Veli Baba'ya bağlanmışlardır. Onun Halep'e sürgünü ve orada ölmesinden sonra bu kesim eşi **Anşa Bacı**'ya bağlanırlar. Hatta bunlara **Anşa Bacıllar** denir. Anadolu'da kadın adına bağlı ocakların ilki budur. Afyon'un Emirdağ ilçesinde "**Hüseyini**" denen bir topluluk XX. y. yılın başlarından itibaren **Zöhre Bacı**'ya bağlanmışlardır (66).

Alevilikteki kadının konumuna bu bağlamda bakmak gerekir. Kadının konumu, İslam öncesi konumunun daha geliştirilmiş bir devamı niteliğindedir.

Alevilikte kadının toplumda önemli yeri vardır. Din adamı olan dedenin eşi "**ana**" dır. Ona da dede ölçüsünde saygı duyulur. Kadın erkeğiyle birlikte dinsel törene (Cem'e) katılır. Semaha kalkar. Kadın hayvan kesebilir. Şeriat dünyasındaki "**kadının kestiği yenmez**" anlayışı geçersizdir. Kadınlar eşleriyle birlikte savaşa katılırlar. Bunun en özgün örneği Çaldıran Savaşı ve çeşitli ayaklanmalardır. Çok evlilik ve çok eşlilik yoktur.

Hz. Ali, Hacı Bektaş ve daha birçok Anadolu velisinin yaşamı bunun örnekleridir. Bektaşiliğin idealize ettiği kadın tipi; "**Kadıncık Ana**"nın Alevi-Bektaşilikteki yeri ve düşünce için en güzel örnektir. "**Hacı Bektaş Velayetnamesi**"nde idealize edilen kadının konumunu Gölpınarlı şöyle çiziyor:

"... Kadına verilen hak. Uyanık Fatma Bacı, bütün erenlerin duymadığını duyuyor. O zaman kız, öyle olmasına karşın erenler meclisinde, onların yemeklerini pişirmede. Erenler meydanına ve muhabbetine kadını da erlerle birlikte alan Bektaşilikteki ileri görüşün, düşünce özgürlüğünün çekirdeğini taşıyor bu menkıbe" (67).

(66) Birdoğan (1992), s: 182.

(67) Abdülbaki Gölpınarlı - Velâyetname, s: XV.

"Kadına saygı tasavvuf düşüncesinin belirgin niteliklerinden biri"dir (68) diyor Doç. Y. N. Öztürk haklı olarak. Mutasavvıflar din, dil, ırk aynını gözetmedikleri gibi kadın-erkek aynını da yapmamışlardır. Kadın haklarının en büyük savunucuları olmuşlardır. Özellikle bunu onlann evlilik yaşamlarında görebiliyoruz. Mutasavvıflar genellikle tek evliliği ve tek eşliliği uygulamışlardır. Ünlü hiçbir mutasavvıf birden çok evlenmemiştir. Mutasavvıflar (sofiler) "cariyelik" kurumuna da karşı çıkmışlar ve cariye edinmemişlerdir (69). Bundan olacak ki Alevi-Bektaşilikte "odalık", "oynaş", "metres" gibi kadını gerçek kişiliği dışında bir "gönül eğlencesi" olarak gören durumlar olmamıştır. Ayrıca "**Talâk-ı selâse**" denen kadını boşama ve ancak yeniden evlenerek ayrılması durumunda alabilme sistemi de yoktur (70).

Dünyaya daha insancıl, daha yumuşak bakan tasavvuf akımı için şariatın katılığından kurtuluşun bir sonucudur bu. Bu nedenle olacak ki, Alevi toplumlarında kadın göreci olarak daha özgür ve daha katılımcı bir konuma yükselmiştir. Kaç-göç ve örtünme gibi kadını sakıncalı ve ayıplı gören anlayışlardan Alevi toplumu uzak kalmıştır. Aleviliğe göre; "**önemli olan nokta, örtünme değil, 'utanma duygusudur' (hicab)**" (71). Bu, kişiye iç denetim (oto-kontrol) getirir. İşte Alevi kadını insanlık bilincine, kişiliğine ve kimliğine ulaştıran bu duygudur.

Alevi geleneğinde dolu bir kadın yüceltisi ve eşitliği vardır. Alevi düşüncesinin temeli olan Hz. Ali -çok eşli evliliği (poligami) iliklerine kadar sindirmiş Sami ırkının bir insanı olmasına karşın- eşi Fatıma ölmeden ikinci bir evlilik yapma-

(68) Öztürk, s: 221.

(69) Bkz: Cemşit Bender - Kürt Uygarlığında Alevilik, Kaynak yay. ist. 1991, s: 125.

(70) Bkz: Eyuboğlu, s: 338 v.d.

(71) i. Selçuk - G. Şayian - Ş. Kalkan - Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Hasat yay. ist. 1991, s: 46.

mıştır. Hacı Bektaş'ın Kadıncık Ana'yla olan ilişkileri "Velayetname" de oldukça insancıl ilişkiler bağlanımdadır. Alevi söylenceleri hep eşe verilen değer üzerine kuruludur. Örneğin Tokat yöresinde yaygın olan **Hubyarlı Ocağı'nın** kurucusu Hubyar hakkında anlatılan söylence bunun en açık örneğidir. Söylenceye göre, Osmanlı sarayına çağrılan Hubyar eşinden izin almadan yola çıkar. Köyün çıkışında tahta kılıcını taşa çalarak "nüfuzunu" dener. Kılıcı taşı yarmaz. Bu işte bir eksiklik var, der. Hanımından izin almadığı aklına gelir. Geri döner. Eşinden "helallik" (izin) alır. Yenideu "nüfuzunu" denediğinde tahta kılıcı taşı yarar, artık. Burada aile birlikteliği içerisinde kadına verilen üstün yer ön plana çıkmaktadır. Bilindiği gibi Alevilikte "canlar" sözü içerisine yalnız erkek girmez, kadın da bu kavramın içerisinde yer alır.

Alevi-Bektaşilikte kadın namusun, iffetin, dürüstlüğü simgesidir. Bu nedenle oldukça yüceltilir. Anadolu'da Alevi yörelerde kadınlar kavgaları durduran, barışı ve düzeni koruyan bir öğedirlir. Kavga sırasında kadınların araya girmesiyle, kadının başındaki puşusunu (başörtü) döğüşen erkeklerin ayaklarının önüne atmasıyla kavga edenler dururlar. Kadının puşusu/leçeği namusun simgesi sayıldığından, namusla özdeş kadın aracılığı kavgayı durdurur. Bu, kadının yüce bir değer olarak görülmesinin sonucudur (72).

Alevi - Bektaşilikte "**aşını, işini, eşini bil**" sözü, önemli ölçüde yol göstericilik özelliği taşıyan bir toplumsal yaptırımdır. Hacı Bektaş, "**eşinden başkası baci kabul edile**" sözüyle tek eşliliği önermiş ve bunun savunucusu olmuştur. İnsan ve toplum doğasına, insan onuruna bunun uygun olduğu düşüncesindedir. Hacı Bektaş "**kadınlarınızı okutunuz**", "**Kadınlarını okutmayan uluslar yükselmezler**" der. Böylece kadının toplumda yerini almasına ve "insan" işlemi gönnesine çalışır.

(72) Malatya Alevi aşiretlerindeki gözlemler için bkz: H. Nedim Şahhüseynoğlu - Malatya Balıyan Aşireti, ist. 1991, s: 31 v.d.

Bir Bektaşî şiiriyle kanıtlayalım:

*Bektaşî kimsenin malını çalamaz
İbadet etmek için tembel kalamaz
Bir kadın üstüne bir daha alamaz
Boşanmaz oldukça zevcesi sağ.*

Hacı Bektaş'a göre kadın "eksik" değil, bu; kişinin, toplumun yanlış düşüncesinin ürünüdür. Şu dizeleriyle gerçeği ne çağdaşça dile getirmiştir:

*Ekek dişi sorulmaz, muhabbetin dilinde
Hakk'ın yarattığı, her şey yerli yerinde
Bizim nazarımızda, kadın erkek farkı yok
Noksanlık, eksiklik senin görüşlerinde...*

Şu bir gerçek ki -araştırması İlhan Cem Erseven'in deyişyle* "Alevî - Bektaşî tarikatının diğer tarikatlardan ayrılmış olduğu tek yön, bu tarikatın toplum içinde kadınlara vermiş olduğu büyük değerdir" (73).

İ. Zeki Eyuboğlu Alevî-Bektaşilikte kadının şu üç konumunu saptar:

- Kadın yaş durumu, evdeki ve toplumdaki konumuna göre ana'dır. Öyle sayılır, öyle sevilir.
- Kadın kocasının, erkeğinin yanında eş'tir. Karşılıklı saygı ve sevgi temeldir. Aynı zamanda tarikat gereğidir.
- Kadın bacı'dır. Eşinin dışında bütün canlarla kardeştir (74).

Eline, Beline, Diline Sahip Ol:

Alevî inanç dünyasının kökenini "Eline, beline, diline sahip ol" yasağı oluşturur. Bu yasaklar Önasya dinlerine özgü bir yasaklar düzenidir. Büyük olasılıkla Aleviliğe Maniheizm

(73) Bkz: i. Cem Erseven - "Alevî-Bektaşilikte Kadın ve 'Feminizm' Alevilik Üstüne Ne Dediler, Ant yay. ist. 1990, s: 79.

(74) Eyuboğlu, s: 338.

üzerinden geçmiştir. Maniheizmdeki "dilini, elini, belini mühür" aynen Alevî-Bektaşilikte vardır. Alevî-Bektaşî "Buyruk" u bu "üç mührün kişiyi kötülükten uzak tutacağı"nı vurgular (75). Zamanla bu yasaklar farklı türevlerde dile getirilseler de hepsinde doğruluk payı vardır. Şundan: Tarihsel süreci içerisinde Alevî-Bektaşilik değerlerini geliştirerek daha genelleşmiş, daha evrensel kılmıştır. Ahlak değerlerinin boyutlan ulusal kültürünü de içerecek biçimde genelleşmiştir. Yani "el-bel-dil" yasaklaması zamanla "yurdunu, kültürünü, öz dilini koru!" boyutuna kadar genişlemiştir. Yazarların bu anlatımların birini kabul, ötekilerini yadsımalanna katılmıyorum. Soruna Alevî-Bektaşiliğin değerlerini ulusallaştırması ve evrenselleştirilmesi açısından bakmak gerekir. Bu nedenle Maniheizm kaynaklı olan bu ilkeler Alevî-Bektaşilikle özümşenip; hem Alevî toplumu, hem de ulusal boyutta genellik kazanmışlardır.

Bilindiği gibi el, hırsızlıkları önlemeyi; bel, hakkı olmayan cinsellikleri yasaklamayı; dil, başkasını incitmemeyi, yalan söylememeyi amaçlar. Bunlar Cemlerde dualarla, gül beliklerle, öğütlerle sürekli yinelenir. Birer eğitim hükmü olmuşlardır. Toplumun beynine işlenmeye çalışılır. Bunlara uymayanlar Alevî toplumunca "düşkün" sayılırlar.

"El-bel-dil" ilkesi "edeb" sözcüğüyle somutlaşır. Alevî-Bektaşiliğin ahlak anlayışı burada yatar. Yunus Emre bu anlayışı "Elini tek, dilini pek, belini berk tut" biçiminde dile getirir. Kaygusuz Abdal; "Dört kitabın manası/Var eden öğren edep" der. 19. y. yılın Alevî Ozanlarından Mir'atî ise bu ilkeyi şöyle dile getirir.

*Elsiz belsiz dilsiz amma
Gezeriz âlemde erkekçesine* (76).

(75) Açıklamalar için bkz: Prof. Fuat Köprülü - Prof. W. Barthold - İslam Medeniyeti Tarihi, Diyanet İşleri Baş. yay. Ank, 1973, s: 89; Melikoff, s: 86, 129; Ocak, s: 56, Bozkurt, s: 76, Fuat Bozkurt - Buyruk, ist, 1982, s: 102.

(76) Atilla Özkırımlı - Toplumsal Bir Başkaldırının ideolojisi, Alevilik-Bektaşilik, Cem yay. ist. 1990, s: 211. v.d.

"El - bel - dil" ilkesine zamanla **"işine, aşına, eşine sahip ol!"** üçlemesi de eklenmiştir. Bu Aleviliğin ahlak ilkelerine daha yaşamla ilgili bir içerik katmış, boyut kazandırmıştır. "El" il (=yurt=ülke)", "dil", "öz dil = yabancı diller karşısında Türkçe'nin korunması, yaşatılması, geliştirilmesi", "bel" ise "çoğalmak, kültürünü ulusal varlığını korumak ve yaymak" anlamları yüklenerek Alevi-Bektaşilik güncelleşmiş, zamanımız açısından değerlendirilerek anlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu, Aleviliğin geçirdiği tarihsel süreç açısından ve zamana uygun yapıya ulaşılması bakımından anlamlıdır.

Tarihiçi E. Behnan Şapolyo Alevi-Bektaşiler'in "namusa çok önem verdiklerini" yazar (77). "Namus" toplumsal koşullarda yaratılmaya çalışılır. Namuslu olma koşulları varsa, yaratılırca namuslu olunacağı anlayışı egemendir Alevilerde. Öncelikle o koşulları yaratmak amaç edinilir.

Toplumbilimci Prof. Mehmet Eröz alan çalışmaları sırasında Malatya Alevileri arasında kimi anlayışlar saptar. Halk arasında bunlar birer and, yemin söylemine dönüşmüşlerdir. Örneğin; **"Bu sözden dönersen, bu ikrarı bozarsan, büyük kız saklamış kullardan ola mısın?"**. **"Ayalini yalın ayak gezdirmiş kullardan ola mısın?"** gibi... Anlaşıyor ki evliliği özendirici bir tutum egemen. Alevi babası kızının evlenmesi için elinden gelen titizliği göstermek zorundadır. Bunu yapmayan ana-baba "makbul" görülmez. Erkeklerin eşlerine iyi davranmaları, gereksinmelerini gidermeleri, aç-yoksul bırakmamaları, çocuklarını sevip gözetmeleri törelerindendir ve **tarik**at buyruğudur (78).

Alevi "Buyruk"u kadına nitelik biçer. Özellik arar. Dürrüslük ve bağlılık ister. Evliliği, yuva kurmayı özendirir. Ai-

(77) Şapolyo, s: 318.

(78) Alan çalışmaları sırasında bu anlayışların Muharrem Naci Dede (Av. Muharrem Naci Orhon) ve Aşık İsmail Daimi'lerden derlendiği görülmüştür. Bkz: Eröz, s: 290 v.d.; Birdoğan (1990), s: 362,

levi toplumun temeli gördüğü için evliliği zorunlu kdar. Mü sahip olabilmeye evlilik koşulu arar. Evlenmemiş insanların tam ve yetkin olamayacağı, inancın kurallarını yerine getiremeyeceği kanısındadır (79).

Alevi-Bektaşilikte kansını "tellağ eyleme" "bekar kıza sarkıntılık etme", "derdine derman olmayan" suç ve günahlarıdır (80).

Alevi-Bektaşilik'te "livata" türü normal dışı ilişkiler yasaktır ve görülmez (81).

Bu anlayışlardan ötürüdür ki, Alevilerde -zina dışında- her olur olmaz durumda kadın boşanmaz, yuva yıkılmaz, aile ocağı söndürülmez. Kadın boşayanlar ve aile ocağını sarsıcı davranışlarda bulunanlar "düşkün" olur ve Cem'de yargılanırlar.

Düşündürücüdür. Alevi-Bektaşiler toplumu aile ve kadın konusunda bu kadar titiz olmalarına karşın İslami-Şeri çevreler nasıl olur da Aleviliği bu yanlışla suçlarlar. Oysa Alevi-Bektaşilikte;

- Kadın boşamak, çok eşli evlilik yapmak, kadını fuhuşa sürükleyici davranışlarda bulunmak yoktur, yasaktır.

- Eline, beline, diline anlayışı vardır. Böyle bir eğitim ve yasaklama içerisindedir. Kesinlikle başkasının namusuna bakmama anlayışı esastır. Bütün kadınlar "can"dır, "bacı"dır.

- **"Helalinin dışındakilere uçkur çözülmez"** ilkesi vardır. Eşin dışındakilerle ilişki kurulmaz. Oynaş, odalık, metres, cariyelik olmaz. Buna kesinlikle uyulur. Uymayanlar "düşkünlük"le cezalandınırlar. En ağır ceza bu tür zina suçlarına karşılıktır. Suçlu Cem'in kararıyla toplumca dışlanır.

(79) Bkz: Fuat Bozkurt - Buyruk, İst. 1982, s: 41 v.d., 52, 120.

(80) Hakkı Saygı - Şeyh Safi Buyruğu ve Rumeli (Babağan) Bektaşiler Erkânları, İst. 1996, s: 33.

(81) Bkz: F. Bozkurt - Buyruk, s: 23; Bedri Noyan - Alevilik-Bektaşilik Nedir, Ank. 1987, s: 190.

Doğallıkla bu iftiraların arkasında öteden beri varolan devlet-bürokrasi-ulema yatmaktadır. Devlet ulema ve bürokrasinin (ehl-i örf ve ehl-i şer) çabasıyla resmi devlet dininin dışındakileri baskı altına almıştır. Alevi-Bektaşiliğe yüklenenler de devletin bu tür tavnının sonucudur.

Bugün olan ve düşünülenler de o günlerin devamıdır. O günkü yapı bunun sonucu olan anlayış bugün de konınmakta ve sürdürülmektedir.

Bugün zaman zaman basında yeralan haberler Alevi-Bektaşî ve tüm demokrat, laik ve aydın çevreleri incitse de o günkü karanlık düşüncelerin bir devamı olarak görülmelidir. 1989'da çıkan iki haber insanlarımızı üzmüştü. Ankara Ayrancı Lisesi öğretmenlerinden Ahmet Günay derste; "erkeklerle kadınların el sıkışması zinadır. Batı'daki kızlar, Kızılbaşlarda olduğu gibi önce babalarıyla yatıyorlar. Alevilerde kızlar babalarıyla, erkekler de analarıyla gece ışıklar sönünce ilişkide bulunuyorlar", diyordu. İstanbul Gaziosmanpaşa "Mehmetçik İlkokulu Müdür Yardımcısı İbrahim Demirkan'sa; "İstanbul'da yaşayan kadınların yarısı fahişedir. Alevilerin kızlarının yüzde yetmişinde kıklık zan yoktur. Çünkü onların aile yaşamı yoktur", diyebiliyordu. Bunlar ne ölçüde doğru, ne ölçüde yanlıştır. Yanıtı yukanda yeterince verildi. Bunlar bir takım hastalıklı beyinlerin ve karanlık düşüncelerin hezeyanıdır. Gerçekle bağı olmadığı gibi, Alevilik düşmanlığının somutça sırtmasıdır. Olaya bu bağlamda bakmak gerekir.

Türkiye tarihinde feodallar ve burjuvazi sürekli olarak kadını mal (meta) olarak görmüştür. "Ortaklık", "ortaklaşıcılık" denince kadını da bu anlayışın içinde düşünmüşlerdir. Oysa bu, yaşamın kendisini değil, feodal ve burjuvazinin kendi kafalarındaki yansımalarıdır. Aleviliğe yüklenen böylesi bir yansımanın ürünüdür.

ALEVİLİKTE MÜTA NİKAHI YOKTUR:

Belli bir süre için iki yanın da isteğiyle, belli bir ücret

ödeme koşuluyla kadın kiralama biçiminde yapılan evliliğe Müta denir. Ticaret, hac ve savaş nedeniyle evinden bir süre uzak kalan insanların kadınlarla yasal ilişki kurmalarını sağlamak amacıyla eski Araplar'ın getirdiği bir kolaylıktır.

Müta evliliği İslam öncesi Arap geleneğidir. İslamiyet döneminde de özellikle savaşların uzun sürdüğü dönemlerde yürürlüğe sokulmuştur. Hayber Savaşı sırasında kaldındığı Hz. Ali'ce söyleniyorsa da, daha sonraları da uygulandığı görülmektedir. Taberi Tarihi gibi kaynaklara göre bizzat Hz. Muhammed de Müta evliliği yapmıştır. Kuran'ın Nisa: 24-25. ayetleri Müta evliliğiyle ilgilidir ve karşılığının (ücretinin) verilmesi koşuluyla Müta'ya izin verir. Bu evlilik usulü Halife Ömer yönetiminin sonlarında tümüyle kaldırılır.

Bugün Sünni kesim bu nikahın geçersizliğini benimser, ama, bu tür evlenmeleri "zina olarak" değerlendirip cezalandırır. Şiiler arasındaysa halen uygulanmaktadır. Alevi-Bektaşiler'de ise kesinlikle böyle bir evlilik ve nikah yöntemi yoktur. Tarihlerinde de görülmemiştir. Onlar evliliklerini yasal (resmi) yollarla yaparlar (82). Tarık Muktaz Sözenil gibi Alevilik düşmanlarının Müta evliliğini "Alevilikte de varmış" gibi göstermeleri boşuna bir uğraştır. Kötü niyetten başka bir şey değildir.

ALEVİLİKTE DÜŞKÜNLÜK KURUMU:

Alevilik, suç işlemeye karşı yargı ve cezalandırma sistemini getirmiştir. Alevilikte bu, demokratik yöntemlerle yapılır. Yargılama Cem'de katılanların önünde yürütülür. Cemlerde talipler yargılandığı gibi suç işleyen ve yanlışlar yapan dedeler de yargılanır. Alevi yargılamalarının asıl demokratikliği buradan kaynaklanır.

Alevilikte suç işleme ve yoldan çıkma "düşkünlük"tür.

(82) Ayrıntılı belgesel ve kanıtsal açıklamalar için bkz: Heffening - "Müta", İslam Ansiklopedisi, c: 8, s: 843-851; Turan Dursun - Din Bu, Kaynak yay. ist. 1991, III. baskı, C: III, s: 32-38.

Suç işleyense "düşkün"dür. Basit suçlara ihtar ve ayıplama türünde cezalar verilir. Fakat asıl önemlisi zina, hırsızlık, kadın boşama, nikahlı kadınla evlenme, adam öldürme, "kul hakkı" yeme türünde suçlardır. Bunlar ağır suçlar olduğundan ağır cezalar gerektirir. Bunlar "yoldan düşme"yi gerektiren suçlardır. Böylelerinin o toplum içerisinde yaşama olanağı yoktur. Toplumunca dışlanmışlardır. Bu durum halkın, suç işleyene karşı bir boykotudur bir bakıma.

Şuna dikkat etmek gerekir.

- Alevi toplumu "namus", "zina", "adam öldürme" ve "kul hakkı" gibi suçları ön plana çıkarmıştır.

- "Kul hakkı"nı üzerinden kaldırmayan, haksızlığa uğrayanın gönlünü/nzalığını almayan Cem'e, Cemaate ve toplumun arasına dönemez.

- "Düşkünlük"le Hristiyan dünyasında uygulanan "Aforoz"u bir tutmamak gerekir. "Düşkünlük", "kul hakkı" için kurulmuş bir kuram; "Aforoz"sa kilise hukukunu korumak amacıyla oluşturulmuş bir kurumdur. İkisi arasında köken, değerlendirme ve amaç bakımından hiçbir özdeşlik yoktur.

- I I "

KIZILBAŞLIK ALEVİLİKTİR

"Kızılbaşlık" sanki Alevilikten aynymış gibi gösterilerek, bir takım karalamalara konu edilir. Dahası "kadın ortaklığı", "ana-bacı tanımama" anlayışıyla özdeşleştirilir. "Kızılbaşlık-Alevilik" topluma namusdışılık ve ahlaksızlık olarak sunulur.

Doğallıkla burada bir çifte standart uygulanmaktadır. Alevi-Bektaşiliği hoş görmeyen kimi çevreler, Aleviliğe değil de "Kızılbaşlağa" saldırarak, Alevi-Bektaşiliğe yeterince yüklenmiş olurlar. Örnekleyelim:

Ciddi Bir Ansiklopediden Gelen Karases:

Ünlü "**Meydan Larousse Ansiklopedisi**" "**Antropoloji**" maddesinde yakınlarıyla cinsel ilişkide bulunmayı "kızılbaşlık" terimiyle açıklamaya çalışıyor. Hem de Mauss, Levi-Strauss gibi ünlü toplumbilimcilerin güya (!) verilerinden yola çıkarak. İşin ilginç yanı Larauss'un yeniden düzenlemesi olan Milliyet'in yayınladığı "**Yeni Büyük Larousse**" da "**kızılbaş**" sözünü çıkararak paragrafı olduğu gibi vermiş **(1)**. Larousse'lerin ciddiyetsizliği şöyle.

"Bağışların karşılığı olayını inceleyen Mauss, bunun en güzel örneğini kadınların alınıp verilişinde (evlilik) bulur. Mauss'un bir tabiat olayı olarak gördüğü Kızılbaşlık yasağı Levi-Strauss için ancak bir buyruğun karşılığı olarak açıklanabilir. Yani sosyal bir olaydır. Bu 'anneyle, kız kardeşle veya kız evlatla evlenmeyi yasak eden bir kuraldan çok; anne, kız kardeş veya kız evlat vermeye zorlayan bir kural, yani tam anlamıyla bir bağış kuralıdır' denilmektedir."

Akla hemen şu sora geliyor. Bu nasıl bir inclemenin sonucudur? Hangi Alevi ya da Kızılbaş toplumunda görülmüştür?

(1) Bkz: Meydan Larousse Ansiklopedisi, Sabah yay. c: II, s: 25; Büyük Larousse Ans. Milliyet yay. c: II, s: 700.

Marche Mauss "Uygarlaşmamış Halkların Dinleri Tarihi" profesörü, Claude Levi-Strauss ise sosyolog ve etnolog olarak onun izleyicisidir. Güney Amerika ve Asya ülkelerinde bulunmuştur.

Sünni gayretkeşliği uğruna Alevilere atılan iftiralar nele-re mal oluyor? Eloğlu da bu iftiralara "mal bulmuş mağribi" gibi sanlıyor ve işine geldiği gibi kullanıyor. Kavramlarını, gerçeğin verilerine göre değil, bu verilere göre kumlan kalıplara uyarlayarak, uygun bağlantılar kurup referanslar veriyor. Ülkemizde yayınlanan "ciddi" geçinen ansiklopedilerse bu iftiralının düzeltilmeden yayılmasına yardımcı oluyor. Bir ulus, kendi eliyle kendi toplumuna ancak bu kadar kötülük yapar.

Avrupa'da Türk İşçileri Üzerinde Bir Karases:

Prof. Cemal Köprülü-Dr. Kari Stewrwald'ın birlikte hazırladıkları "Almanca-Türkçe Wörterbuch (Sözlük) 'da, Almanya'daki işçi ve işçi çocuklarına "Kızılbaşlık (Bulutschande)" şöyle tanıtılıyor:

"Bulutschande: Yakın akrabalarla zina, Kızılbaşlık" (s: 119).

"Kızılbaş: Akraba içi zina, aile içi zina vapan" (s: 317) (2).

Ülkesinin belli bir bölümünü bu biçimde tanıyan bir öğrencide. insanda gelecek için ne beklenir? Ulusunun öteki kesimini sevmesi, sayması beklenebilir mi? Bu biçimde yetiştirilen gençlikte gelecekte bir ulusal birlik oluşturmaları ve onun içinde yer alması umulabilir mi? Bunlar ülkeyi parçalamak, geleceğini karaltmak amacıyla genç beyinlere sakulmaya çalışılan düşüncelerdir. Ülkesini, toplumunu zaten yeteri kadar tanımayan dışardaki genç, toplumunun bir kesimini kötü tanıyacaktır. Kimi duygusal etkenlerle beslenen bu kanılar, bu genç-

(2) Bu kitaplar ve tanımlar için bkz: Ali Ağa Varlık - Hanedan-ı Ehlibeyt Neden Hor Görüldü, Can yay. ist. 1993. s: 58 v.d.

lerin beyinlerinde sonraları nasıl silinecektir. Sürekli körüklenen din, mezhep düşmanlığı toplumsal ayrılıkları birlikte getirecektir.

Hollanda'da yaşamım sürdüren Ali Ağa Varlık'ın anlatıklarına göre, oradaki işçilerimiz gerekli duyarlılığı göstermiş, bu yayınlara karşı protesto eylemleri yapmışlardır.

Karases Eğitim Kurumlarında:

Dış ülkelerde yayınlanan sözlüklerin benzerleri de Türkiye'de okullar için yayınlandı. Fransızca-Türkçe bir sözlük. Aydın Karaahmetoğlu Fono yayınları için hazırlamış. Danışmanı ise Ali Bayram'dır. Anlamlandırmanın gözden kaçtığını sanmıyoruz. En azından danışmanın süzgecinden geçmiş bir çalışmadır. Yanlışlık olarak düşünülse, danışmanca düzeltilirdi. Yazar ve danışmanın bilgisi ve bilinç yapısınca uygun düşmüş bir anlamlandırmadır, karşılık olarak verilen sözcükler.

Dilimizde "**fücûr**" denilen Fransızca "**inceste**" sözcüğü yakınların cinsel ilişkilerinin yasaklılığını karşılar. Fono yayını buna iki anlam vermiş. Birincisi "**Akraba ile zina**", İkincisi ise "**Kızılbaşlık**" (3). Hangi toplumsal olgu yakınlarla cinsel ilişkinin Kızılbaşlık olduğunu doğruluyor, bilemiyorum. Olsa olsa kitabın yazınının Alevi-Kızılbaş topluma karşı hiç de iyi niyetli olmadığı ve her yakaladığı yerde bu topluma karşı zehrini kustuğudur. En korkutucu yanı gelecek kuşakların kimlerin elinde yetiştiğidir. Bu zehir tortulan nasıl insanların beyinlerinden çıkarılacaktır, bilemiyorum.

Kitap üzerine dikkatleri ilk çeken Server Tanilli "Cumhuriyet Gazetesi" ndeki yazısında üzüntülerini şöyle dile getiriyor.

"Önce donup kaldım, sonra tiksindim alabildiğine.

Rezil! Aklı sıra sözü 'mum söndü'ye getirmek istiyor.

(3) Aydın Karaahmetoğlu (Danışman: Ali Bayrak) - Fransızca - Türkçe, Türkçe-Fransızca Sözlük, Fono yay. İst. 1989.

Ayol, o senin kulağına üflenene, yeryüzünün en hayasız yalan ve iftiralandan biri. Yurdumuzun gözbebeği topluluklardan birine karşı. Ar ve hayayı sen bileceksin de Onlar bilmeyecek, öyle mi? Sonra, Anadolu'nun kültür mozağından sil Kızılbaşlan. Sazımıza, sözümüze, şairimize, şiirimize kıtlık düşer be!

Utanmıyor musunuz?

Bu ne düşmanlıktır Tanrım ?

Sen kalk, aynı toprakta ekmeği ve suyu bölüştüğün bir halkın alrına, göz göre göre "fücür" damgasını bas.

Nasü kötümser olmazsın ?

Bir tutam aydınlık: Odur istediğimiz ! Esirgeniyor ama. İsyan etmemek elde değil!..."

Bu anlayış diğer sözlüklerdeki tanımlamalarla da sürdürülmüştür. Bakınız;

Remzi Yayınevinde basılan **İngilizce-Türkçe Sözlük**'ün İngilizce "*incest*" sözcüğünün karşılığı olarak "*Aile içi zina. Kızılbaşlık*" olarak verilmiştir. İşin ilginç yanı günümüz Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı Melih Gökçek Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürüken 21.08.1990 tarih ve 1262 sayılı "olurlarıyla bu kuruma bu sözlükten üçyüz tane aldırıştır.

Pars Tuğlacı'nın İnkilap ve Aka Kitabevine hazırladığı **"Büyük Türkçe-İngilizce Sözlük"**te "*Kızılbaş*" sözcüğünün karşılığı şudur: "*Günahkâr bir Müslüman mezhebinin üyesi. Ahlaki değeri düşük olan. Geçmişte. Şah ismail'in ordusunda, düşük ahlaklı bir sınıf*" (s: 501).

A. Vahit Moran'ın **"Türkçe-İngilizce Sözlük"**ünde de aynı düşünce işletilmiş. "*Kızılbaş: Günahkâr bir Müslüman mezhebinin üyesi. Ahlaki değerli zayıfkişi.*" (s: 673) olarak tanımlanmıştır. (Adam Yayınlan, 1985.)

Redhouse Yayınevinde yayınlanan **"Yeni Redhouse**

Türkçe-İngilizce Sözlük"te "*Kızılbaş: Cinsel yöndeği düşük ahlaklı kimse*" (s: 662) olarak tanımlanır.

Yine Redhouse Yayınevinde yayınlanan **"Çağdaş Türkçe-İngilizce Sözlük"**te "*Kızılbaş*" sözü "*Düşük ahlaki değere sahip*" (s: 227) tanımıyla karşılanır.

Turhan Kitabevince yayınlanan **"Türkçe Büyük Lügat"**ta da "*Kızılbaş*" maddesi aynı içerikli tümcelerle tanımlanır. Verdikleri tanım şudur: "*Günahkâr bir Müslüman mezhebinin üyesi. Düşük ahlaklı kimse. Hafif meşrep, cinsel yönden zayıf davranan*" (s: 55) dır.

Aynı yayınevinin **Türkçe-İngilizce Büyük Lügatı**'nda "*kızılbaş*" sözcüğünün karşılığı "*düşük ahlaki değere sahip kişi*" olarak verilir.

K.M.Vasıf Okçugil'in Kanaat Kitabevi'nde yayınlanans **"İngilizce-Türkçe Büyük Lügat"**ında "*incest*" sözcüğünün karşılığı "*Kızılbaşlık, akraba ile zina*" olarak karşılanır.

Aynı yayınevinin Arif Cemil Denker ve Dr. Bülent Davan'a hazırlattığı **"Almanca-Türkçe Büyük Lügat"**ta da "*incest*" sözcüğü; "*yakın kan hısımları arasında, yasak olan (memnu) cinsi mukavenet: Fücur, Kızılbaşlık, zina*" olarak açıklanır.

Resulü Akdimen ile Ekrem Uzbay'm İnkilap Kitabevi'ne hazırladıkları **"Pocket Engilsh Dictionary"** adlı sözlükte "*incest*", "*akraba ile zina, Kızılbaşlık*" demektir.

Kari Steverwald tarafından yazılan Otto Harrassowitz Verlag yayınevinde basılan **"Almanca-Türkçe Sözlük"**de "*Blutschande-Inzest*" sözcüğü "*yakın akrabalarla zina, Kızılbaşlık*" olarak verilir.

Bunlar bilim adına, düşünce adına, yazım adına, yayın adına, eğitim adına, kısacası insanlık adına iğrenç şeyler. Alevilere tarih boyu böyle bir kampanya yürütülmüştür. Bu kampanyanın bugün de eğitim ve yayın kuruluşlanca sürdürüldü-

gü görülmektedir. Yapılan şey Osmanlı mantığının yaşatılmasıdır. Ne var ki bu Atatürk Türkiye'sine yakışmaz. Bu mantıkla ve bu düşünceyle ulusal birlik ve bütünlük kolay kolay sağlanamaz. Bu insanlık düşmanı, Türkiye düşmanı mantık aradan çekilmelidir. Yeni Türkiye'nin yaratıcısı olacak olan yeni kuşaklar bu zehirle zehirlenmemelidir. Yoksa ülkemizin sonu karanlığa gider.

Mezhepler ve Tarikatlar Tarihçisi E.B.Şapolyo Sapla Samanı Karıştırıyor :

E.B.Şapolyo kitabının birçok yerinde "mum söndürme"nin Rafizilerde ve Karmatilerde olduğunu, Alevi ve Kızılbaşlarda kesinlikle bu tür ahlak dışı uygulamaların görülmediğini belirtir (4). Böyle olmasına karşın, bir başka yerde Kızılbaşlarda evlilik olayını anlatırken II. Abdülhamit döneminde Alevi-Kızılbaş toplumu için hazırlanan bir raporu kendi anlatımı gibiymiş vererek, okuru çelişkiye düşürür. Seyyidin nikâh olayına yer veren bölümünde, *"iki nesib (musahip) birbirine helâl olurlar"*. Kızılbaşlarda itikâd ve âdetlerden birinin de *"çerağ söndürme"* olduğunu, yılda bir kez mutlaka yapıldığını, *"seyyidin yanına en güzel kızlar ve yakışıklı gelinlerin oturtulduğunu"*, sabahlara kadar *"içkiler içilip rakedildiğini"* tırnak içine almadan vererek bu kanıların sahiplenir konumuna düşer ve yazım hatasından dolayı Alevi toplumunu incitir. Nusayriler'in sabah işe giderken kanlarının üç kez "rahmini" öperek, "senden çıkar ve sana döneriz" ayetini okuduklarını dayanaksız ve kanıtsız olarak yazması bu toplumu üzmüş, bir iftira ile karşı karşıya bırakmıştır.

Hangisine inanacağız ? İlkine mi, sonraki yazdıklarına mı ? Kafasındaki, düşüncesindeki ve yazdıklarındaki bu karışıklık nedir ? Oysa Kızılbaşlığı, "toplumsal bir düzene ve bir

(4) Bkz: Enver Behnan Şapolyo - Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Türkiye yay. İst. 1964, s: 256, 267, 384.

(5) Bkz: Şapolyo, s: 283.

hukuk anlayışına göre kurulmuş bir tarikat" olarak tanımlıyor (6). Toplumsal ve hukuk düzenliliği taşıyan bir tarikatta bu tür ahlak dışılık ve düzensizlikler olası mı ? Öyle sanıyorum ki bu tür kuruntular Şapolyo ve Şapolyo gibi yazarların beyinlerindeki kuruntulann izdüşümleri, yansımalarıdır. Veya yanlışlıklarıdır. Oysa bunların gerçeğe bir ilgisi yoktur.

Edebiyat Dünyasından Bir Karases :

Ömer Seyfettin ders kitaplarına kadar girmiş, Türk toplumuna kendini kabul ettirmiş, ünlü bir öykücü ve romancıdır. Kitapları çocuklarımızın ve gençlerimizin elinden düşmez. Milli Eğitim Bakanlığı'nca okullara ve öğrencilere okunması önerilmiştir. Gel gör ki bu ünlü romancı da kendini Kızılbaşlık saplantısından kurtaramaz ve yeri geldiğinde zehrini kusar. **"Harem"** adlı kitabında Nazan'la Sermet adlı kahramanların ağzıyla söyleyeceğini söyler. Boşanma yolunda olan bu çift birbirlerine yazdıkları anılarını okurlar. Yazar bu kahramanlarının ağzından Alevi-Kızılbaşlığa baltasını indirir. Doğallıkla bizlerin kendisine çocukluğumuzdan beri olan beğenimiz ve sevgimize de baltayı indirmiş olur. Sözü gediğine koyarak Alevi-Kızılbaşlığı şöyle karalıyor. İlgili bölüm şöyle:

"- Promiscuite ne ?

- Evvel zamanda, insanlar, daha hayvanlara pek yakın iken ferdi izdivaç yokmuş. Sürü halinde yaşarlarmış. Kabilenin bütün erkekleri, bütün kadınların müsavi surette kocası imiş.

Nazan şaşı:

- Olur iş değil...

- Neye ? Basit bir teşkilatın basit neticesi ? Doğan çocukların anası babası da kabilenin bütün halkı imiş. Bu hâl, âyin gibi hâlâ bazı cemaetlerde devam eder. Meselâ 'Kızılbaşlar' gibi...Ne ise...okuyorum:

(6) Şapolyo, s: 266.

Kâğıtların açılması, mumun sönmesi...Her kadın yabancı bir erkekle ruhen birleşiyor. Yalnız eskiden vücutlar birleşmiş; şimdi ruhlar...Bu vahşet, bu iptidailik değil de nedir? (7).

Hukuk Bilimi Çevresinden Gelen Karases:

İki hukuk hocaları evlenme çerçevesinde yakın akrabaların evlenme/evlenememe durumunu incelerler. Amaçları güya aile hukuku ve medeni hukuk alanında tarihsel, sosyolojik tesbitlerden yola çıkarak Türk toplumunun aile yaşatısına hukuk düzenlemesi getirmektir. Yasa dışı çocukların durumuna "inceste" kavramıyla yaklaşırlar. Buna toplumumuzda ve tarihimizde dayanak aranır. Bu bilim adamlarının kuramlarına dayanak Alevi-Kızılbaş toplumunun yaşatısında bulunur. Bilinen iftria bir kez de hukuk bilgini geçinenlerin kaleminde ve üniversite kürsüsünde yinelenir. İşte tesbitleri:

"Anadolu'da çok yakın akrabası ile cinsi ilişkide bulunan kimselere Kızılbaş derler. Bu sözcük aynı zamanda Alevi (Şii) bir tarikatın adı ise de; birçok yerde halk, çok yakın akrabası ile cinsi ilişkide bulunan kimseye dahi 'Kızılbaş' demektedir. Kullanılan sözcük bir tarikatın adı olması dolayısıyla doğru ve yerinde görülmezse de; sözü geçen fiilin diğer cinsi ilişkilerden bir sözcükle ayırt edilmesi halk arasında bu kavramın ortaya çıkmış olduğunu göstermektedir" (8).

Bu hukuk hocalarının bilim dışılıkları, bilim adına ciddiyetsizlikleri bu kadarla da kalmaz. Bilim dışı düşüncelerini, yine bilim dışı yöntemlerle kanıtlamaya çalışırlar. Dahası demokrat, laik ve aydın biri olarak tanınan ve bu uğurda yaşamını ortaya koymuş hukuk bilgini Prof. Muammer Aksoy'un

(7) Ömer Seyfettin - Harem, Ünlü Kitabevi, ist. 1988, s: 29 v.d.

(8) Halit Kemal Elbir - Evlenmesi Memnu Akrabaların Evlenmelerinin ve Cinsi Münasebetlerinin Ceza Müeyyidesi ile Tehalidi Meselesi Karşısında Türk Hukuku, ist. 1947, s: 668 v.d.; Prof, Dr. Ferit H. Saymen - Doç. Dr. Halid K. Elbir - Türk Medeni Hukuku - Aile Hukuku, İst. 1957, C: III, s: 417.

adını ve kitabını kullanarak bunu yaparlar. Oysa ki gönderme yaptıkları bu kaynak, bu iki ciddiyetsiz bilim adamını (!) kanıtlamak orda dursun, tersini getirir. Bu hocaların Alevi-Bektaşiler hakkındaki kanaatlarını onlardan çok önceleri çürütmüş ve tersini savunmuştur. Demek ki toplum sevgisinden uzak oluş, insanı bilim adamı da, hukuk adamı da olsa şeriatın bağnaz batağına sürükleyebiliyor, kanıtları tersine çevirtirebiliyor, kişiyi çağın gerisine düşürebiliyor. İşte Prof. Aksoy'un başvuru görüşlerinin ilgili bölümü:

" 'Kızılbaş' denilen bir Şii tarikata mensup kişilerce, pek yakın akrabalar arasındaki cinsi ilişkinin (hatta usulfuru ve kardeşler arasında bile) uygun görüldüğü söylenmektedir. Anadolu'da halk arasında 'Kızılbaş' denilen Aleviler hakkında bu gibi söylentiler olmakla birlikte, söz edilen bu yön kesin ve müsbet bir delille kanıtlanmış değildir. (...) ileri sürülen bu suçlamalar, kanaatımızca, Alevileri ne olursa olsun mahkûm ve yoketmek isteyen bağnaz Sünni hocaların, bunlar üzerine halkın nefret ve düşmanlığını çekmek için garazkârca uydurdukları hayallerdir" (9).

Yargı sağduyulu okurumuzun...

Güner Ümit Olayıyla Ortaya Çıkan Bilinçaltındaki Karases:

Güner Ümit'in gevezeliği Alevileri yaraladı. Gerici ve bağnaz çevrelerin zehri bir kez daha kusuldu. Osmanlı'ya göre hiç de ilerlemediğimiz, Atatürk'ün amaçladığı o zihniyet değişikliğini gerçekleştiremediğimiz, umanm anlaşılmıştır.

Osmanlı Devleti Safevi yanlısı olarak gördüğü Alevi toplumunu "**Kızılbaş**" olarak adlandırıyor ve "**Vatan haini**" olarak niteliyordu. Bu toplumu yok edebilmek için, her İran'a sefer düzenlendiğinde Alevi kanını yapıyor, binlerce Alevilerin mülklerini Sünnilere ve düzen yandaşlarına dağıtıyordu.

(9) Prof. Muammer Aksoy- Kötü Durumda Evlilik Dışı Çocuklar, Ank. 1943, s: 31.

Tescilli şeyhülislamalarına ve ulemalarına Alevilerle ilgili fetvalar düzenlettiriyordu. Bu fetvalarda Alevinin **"katli helâl, malı haram"** kılınıyordu. Cem törenleri yasaklanıyor ve basılıyordu. Alevi klasiklerine elkonuyor ve yakılıyordu. Cemlerde yapılan dinsel törenler **"fisk-i fücur"** olarak niteleniyor, Aleviler sürekli töhmet altında tutuluyordu. Müftü Hamza'nın, İbni Kemal'in, Ebussuud Efendi'nin ve daha birçok ulemanın fetvası bu karalamalar üzerine oturtulmuştu.

Bürokratların ve askerlerin tutumu bundan farklı değildir. Onlar devletin bu genel politikasını uygulamaya sokuyor, düzenin sürmesi adına yaşama geçiyorlardı. Alevi-Türkmen boylarının Rumeli'ye, Madon, Koron gibi Yunanistan'ın batısındaki adalara ve Kıbrıs'a sürülmelerinin nedeni buydu.

Osmanlı tarihi boyunca Aleviler bir bakıma yeraltına çekilmişlerdi. "Takiyye" denilen gizlenmeyi yaşamsal görmüşlerdi. Ancak böylece cem-cematlerini yapıyor ve varlıklarını sürdürebiliyorlardı.

Oldukça da kan kaybına uğramışlardı. Tarihte Alevi olarak bilinen birçok yöre, topluluk ve köy bugün Sünnidir. Bu, Osmanlı'nın sistemli baskısının ve Sünnileştirme politikasının bir sonucudur. Daha XVII.y.yılın başlarında Aziz Hüdai Efendi gibi ulemeden kimileri devlete Alevi yörelerine camiler yaptırılarak, buralann sünnileştirilmesini önermekteydiler.

Osmanlı'daki bu toplumsal, siyasal ve ideolojik yapılanış Alevi toplumunu karşısına düşürdü. Alevi toplumu, muhalif bir kimlik altında hertürlü baskı, şiddet, yıldırma, karalama, aşağılama ve suçlamaya karşın varlığını koruyarak bugüne kadar sürdürdü. Sürdürdü ama, yüzlerce yıl devletin menfi propagandasının hedefi olarak doğallıkla. Medrese gibi devletin eğitim kurumları, cami ve tekkeler gibi Sünni İslamın inanç ibadet kurumları toplumu Alevilerden uzaklaştıran propaganda yaptılar. Osmanlı yazını ve literatürü Aleviliği aşağılayan paşajlarla doludur. Bu düşmanca çalışmalarla toplumda Alevi-

likle ilgili hertürlü aşağılamalardan oluşan bir bilinç oluşturuldu. Kendini ve çağım aşamayanlar, bu sahte bilinci bugünlere taşıdılar ve bugün şöyle veya böyle kusuyorlar.

Doğallıkla, bu salt Aleviliğe özgü değil. Kumlu düzenin karşısında yeralan, baskıcı devlet düzenine boyun eğmeyen, adaleti, eşitliği, paylaşımcılığı, toplumculuğu, aydınlanmayı, özgürlüğü isteyen her düşünce ve hareketin başına gelmiştir. Geçmişte Batınlık, Karmatilik, günümüzde Komünizm gibi düzen ve hareketler bu karalamaların boy hedefi olmuşlardır. Kumlu düzen, karşısındaki muhalif hareketi söndürebilmek için toplumu en canalcı noktasından yakalamış, muhaliflerini **"kadın ortaklığıyla"** suçlamış, böylece yüzyıllarca düzenlerini sürdürmeyi başarmışlardır. Ne yazık ki Güner Ümit gibi aydın geçinenler düşüncesizce yaptıkları "gaf larla katkıda bulunmuşlardır.

Oysa şuna dikkat etmek gerekir. Karnındaki çocuğun kimine ait olduğunu tartışmaya açarak, daha acısı (kendi) **"baba-sından mı aldığı"** ağıza alacak kadar haya daman çatlamış olan Güner Ümit'in hostesi ne Alevidir, ne de Komünist. Burjuva toplumunun bir bireyidir. İşin en acısı böyle bir aşağılığın içerisinde olmasına karşın kendisine **"Kızılbaş mısın?"** diye sorulduğunda **"Estağfurullah"**la karşılık veriyor. Özürü kabahatinden büyük. Hem utanılacak bir konumda, insanlık ve kişilik onurunu çiğnemiş, hem de bu haline bakmayarak "Kızılbaşlık"! hor görüyor ve tepki gösteriyor.

Bunlar, yüzyıllardır bilinçaltına işlenen düşmanlıklann kusulmasıdır. Banşık olmak amacıyla olan toplumumuzu so-kağa döker, aynlık tohumlarını yeniden yeşertir. Böyle bilinçsiz beyinlerin toplumumuza zarar vermesine tüm demokrat, aydın, laik çevrelerin izin vermeyeceğine inanıyorum.

Güner Ümit Olayının Ardındaki Önyargı ve Toplumumuzda Açtığı Yaralar:

Alevi toplumu zaman zaman yaralar alıyor. 1977'de TV'de yayınlanan **"Aşk-ı Memnu"** filminde "Kızılbaşlık" ka-

ralanıyordu. Alevi toplumunun tepkisi o gün pek güçlü olma-
mıştı. Çıkarılan ses, örgütsüz toplumun güçsüzlüğünün cılız
sesiydi. Fakat artık günümüzde Alevilik bir yükselen değerdir.
Alevi toplumu kimliğini kazanma sürecine girmiştir. Bu, ha-
liyle örgütlülük gerektirmektedir. 1995'lerin Alevi toplumu
1977'lerin Alevi toplumuna göre oldukça ileridedir. Daha ör-
gütlüdür ve kimliğinin bilincindedir. Türkiye toplumunun bu-
nu görmemezlikten gelmesi, gerçekler karşısında devekuşu gi-
bi kafasını kuma gömmesi bir çözüm değildir. Alevi-Bektaşî-
lik bir toplumsal gerçekliktir, bir Türkiye gerçeğidir. Bu top-
lum küçümsenmemeli, görülmemezlikten gelinmemeli, onla-
nın insan hak ve özgürlüklerine değer verilmelidir. Yoksa Tür-
kiye'deki demokrasi sakat yürür, insan hakları sınavında sınıf-
ta kalır, kendi toplumunu kendisi başına sorun yapar.

Doğallıkla bu hoş birşey değil. Aleviler sorunlu toplum
özlemiyorlar. Gönenç duyacakları toplumsal ortam onların öz-
lemi. Yapılan gereği banşçı, paylaşımcı ve toplumdurlar. Bu
nitelikleri onların insancılık yanını öne çıkarmıştır. Alevi top-
lumunu tanıyan, araştıran, inceleyen ve gözlemleyen yerli ve
yabancılar bu kamdadırlar.

İnsanlar çevreye, başkalarına kendi gözlükleriyle bakar-
lar. Kendileri nasılsa başkalarını da öyle görürler. Sevecen
Alevi toplumu insanlara sevecence yaklaşmış ve sürekli istis-
mara uğramıştır.

Kafası şeriatçı bağnaz çevrelerin yarattığı iftiralarla dol-
durulmuş ve o doğrultuda koşullandırılmış insanların Alevinin
sevecen ve insancıl yapısını görmesi, değerlendirmesi olası
değildir. Doğallıkla kafasında oluşturduğu zehirli tortuyu bile-
rek veya bilmeyerek kusacaktır. Zaman zaman Türkiye'de yu-
murüanan "cevahir"ler bu türdendir.

Günlük yaşamımızda bu tür örneklerle çok rastlamışsınız.
Bunlar çoğu kez çeşitli nedenlerle basına da yansıyorlar. Gü-
ner Ümit olayı bu yansıyanlarındandır.

Anlatımlar hep "mı"lı olur. "Efendim duyduğumuza gö-
re". yahut "büyüklerimizin anlattığına göre" denir ve başlanır
Alevileri aşağılayıcı uydurmalar anlatılmaya. Hiç kimse araş-
tırmamıştır, incelememiştir. Bilimsel bir araştırmacının sonucu-
nu kimse vermez. Hep, küflenmiş ve koşullandırılmış beyinle-
rin uydurdukları, yeni düşmanlıklarla bezetilerle aktanılır.
Türk toplumunun modern değil, gelenekçi ve feodal yapısının
bir sonucudur bu. Okumuş-yazmış, dahası aydın geçinenler de
aynı biçimde hareket ederler. "Dedemden, babamdan duydu-
ğuma göre" diyerek duyduklarını anlatırlar. İşin ayıbı zaten
burada. Türkiye'nin okumuşu, aydın, yazan-çizeri babasının
çağım ve zihniyetini aşamıyor. Bir geri çağda, zamanda boca-
layıp duruyor. Türkiye'nin yerinde sayışının, geriye kalışının
çağdaş gelişmelere uzaktan seyirci kalışının nedeni işte bu.
Gelişmede, ilerlemede, çağdaşlaşmada halkına/toplumuna ön-
derlik edecek, çığır açacak, yol gösterecek, toplumun lokomo-
tifi olacak, okumuş-yazmış, aydın, sanatçı, yazar-çizer kendi
toplumunun gerisinde. İşin korkuncu budur. Ülkemiz açısında
düşüğümüz karamsarlığın nedeni bu. Güner Ümit'in gafı Türk
aydınının bu zavallılığını bir kez daha ortaya serdi sanırım.

Kaldı ki gerçekler çok farklı. Bu asıl gerçekler/doğrular
araştırılıp incelenmek ve ortaya konulmak istenmiyor, kaçını-
lıyor. Doğrular araştırılırsa ve ortaya konsa, doğrulan söyleme-
ye bağlı kalınsa hiç de yalanlar-yanlışlar yumağında boğulma-
yacağız. Belki doğru olmanın, dürüst olmanın, bir okumuşa,
aydına, sanatçıya düşen doğruyu söyleme ve gerçekten yana
olma onurunu yaşayacağız.

Gerektiğinde küçümsenen, "Türk tarihini doğru ve yan-
sız yazmamışlar" dediğimiz yabancı araştırmacı ve tarihçiler,
yerli geçinen Türk ve Müslüman tarihçilerden ve araştırmacı-
lardan daha dürüst kalmış ve doğruyu söylemişlerdir. Yabancı
tarihçilerin Anadolu'da ve Türk toplumları hakkındaki görüş-
leri şudur:

"Anadolu'da ve Türkler arasında toplu fuhuş yoktur".

İş Aleviliğe dökülünce şeriatçı tarihçiler ya ağızlarını kapıyorlar, ya da karalama furyasını sürdürüyorlar. Doğruluk, yansızlık ve bilimsellik bunun neresinde.

Oysa, Alevi-Bektaşiliğin yaşantısı, yaşam felsefesi ve ahlaksal değerleri çok farklı. Hakkındaki bu tür gerici, bağnaz ve düşmanca iddialar çürütecek durumdadır. "**Eline, beline diline**" ilkesi; bağlılığı ve dürüst davranmayı gerekli kılar. Aleviler bu ilkeyi yaşama geçirmişlerdir. Alevilikte, "**Harama uçkur çözülmez**". Alevilikte kadına değer verilir. Zinanın dışında kesinlikle kadın boşanmaz.

Soranm, bu yüce değerler Aleviliğin dışında hangi felsefe vardır ve hangi toplumca yaşama geçirilmiştir? "Beline" dürüst olmayı, namusunun-eşinin dışındakilere bakmamayı ve eşinin dışındakilerle yatmamayı savunan ve yaşamına sokan, bir yaşantı ilkesi haline getiren kişi/kişiler/toplum nasıl olur da kızıyla, bacısıyla, anasıyla yatar? Uydu mu, yakıştı mı?.. Bu iftiranın uyar bir yanı var mı?.. Bu iftiralar akılla, akılcı düşünceyle bağdaşır mı?.. Elimizi vicdanımıza koyarak düşünelim ve yanıtlayalım. Kadının kötü yola düşüşünü önlemek, ona yaşam güvencesi sağlamak, çocuklara sağlıklı büyüme ortamı yaratmak için hangi felsefe/toplum boşanmayı sıfırlayacak ölçüde azaltmıştır?.. Yalnızca Aleviler... Bu Türkiye'de sosyolojik bir olgudur, gerçekliktir. Bunlar Alevi-Bektaşilik ilke edinmiş ve yaşama geçirmiştir. Bu gerçeği hiçbir akılcı ve yansız düşünen yadsıyamaz. Yeter ki olaylara dürüst, önyargısız ve ardnıyetsiz bakılsın.

Ardniyetsiz, önyargısız, dürüst, akılcı ve araştıncı bir toplum özlemimizdir... Sanınm, toplumumuzu bu tür iftiralar-dan ancak, bu değerlere sahip olmakla kurtarabileceğiz. Türkiye'nin özlemi ve amacı bu niteliklere ulaşmış bir toplum yaratmak olmalıdır.

Güner Ümit Olayıyla Ortaya Çıkan Türk Aydınının Aymazlığı:

9. Ocak (1995) günü akşam İnterstar TV kanalında izlediğimiz bir program bizleri üzdü, yaraladı. Toplumsal banştan yana olan tüm çevreler ile demokrat, laik ve devrimci kesimler de bu program karşısında yaralandılar. Toplum, tepkisini anında gösterdi. Tepki, Alevi toplumuna yakışır bir tepkiydi. Ölçülü ve ilkeli oluşu bunun göstergesidir.

Gönül isterki ülkemizde bu tür toplumsal birlik ve bütünlüğü yaralayan, kimi çevrelerin onuruyla oynayan davranışlar olmasın... Bu tutum ve davranışlar sonucu yaralanan kesimler tepki göstermek zorunda kalmasın, sokaklara dökülmesin...

Bunlar bilerek mi yapılıyor, bilmeyerek mi?.. Yani bu yaralayıcı söz ve davranışlar planlı ve programlı birer davranışlar mıdır?.. Umanm bilinçsiz yapılyordun..

Bilinçli de, bilinçsiz de yapılsa sonucu olumsuz. Rencide edici, kırıcı, üzücü şeyler... Sonuçta ulusal ve ülkesel birlik ve bütünlüğün zedelenmesine ortam hazırlayan davranışlar bunlar.

Kimsenin de ülkemizi ve toplumumuzu böyle bir ortama sürüklemeye hakkı ve yetkisi yoktur.

Alevi toplumu ağırbaşlı ve oturaklı bir toplum. Sağduyulu olmayı bilir. Geçirdiği tarihsel deneyim onlara bu niteliği kazandırmışür. Daha zor koşullarda yaşam ve onur savaşımını verebilmiştir. Bugün de vermesini, gerektiğinde direnmesini, onurunu korumasını bilir.

Onurlu insanlar, onurun değerini bilirler. Onurlu toplumlar da öyle. Onurlu insanlarAoplumlar başka insanların-toplumlann onuruna saygı duyarlar. Onursuz insanlarda/toplumda doğallıkla başkalarının onuruna saygılı olması beklenemez. Alevi toplumunun onuruna yönelik böyle bir karalama karşısında, Alevi toplumunun ölçülü direnci böyle bir onur anlayışının sonucudur.

Biz Güner Ümit'in bilinçsizce o sözleri kullandığına inanıyor ve inanmak istiyoruz. Alevi toplumu bu açıdan onu bağışlıyor da. Ama, Kızılbaşlık-Alevilik-Bektaşilik olgusunun kendi yaşadığı toplumun aydınlanma tanınmayışını sanmıyorum bağışlasın...

Güner Ümit, bir TV programı yapabilecek düzeye gelmiş biridir. TV, bir yayın, kültür, eğitim organıdır. Bir uygarlık aracıdır. Güner Ümit ve Güner Ümit'ler yüksek eğitimler görerek, yabancı diller öğrenerek, dünyayı tanıyarak buralara gelmişlerdir. En azından ben böyle görüyorum. Haritada yerini gösteremeyecekleri bir yerdeki toplumları, yaşantıları, siyasal hareketlerini bilirler, ahkâm keserler. Ama kendi ülkelerinde, birlikte yaşadıkları insanları/toplumu tanıyamaları, onlar hakkında birkaç kitap okumamaları, dahası babadan-dededen duyduklarıyla yetinmeleri utandırıcıdır. Bence bağışlanamaz olanı budur. Ne yazık ki ülkemizde basın, yayın, TV, yazın ve sanat çoğunluk bu kapasite ve nitelikteki insanların elinde. Toplumumuzun eğitilmesi, kültürlenmesi ve bilinçlenmesinde bu alanlar oldukça etkenler. Babadan-dededen kalma Ortaçağ kalıntısı fanatik ve gerici düşünce kırıntılarıyla toplumu yormanın, sözüm ona bilinçlendirmenin sonucu ne olur?.. Öyle sanıyorum bugünden belli...

Elimizde, Güner Ümit ve Güner Ümit gibi duyduklarıyla "şov yapan'lara "Allah akıl-fikir ihsan eyleye" demekten başka bir şey gelmiyor. Umarım yazan, çizeri ve sanatçısıyla Türk toplumu bu olanlardan ders çıkarır ve kendisine çeki düzen verir. Eğitim ve bilinçlendirme işi yapan bu kişi, kurum ve kuruluşlar hata ve cahillikleriyle toplumun huzursuzluklarına yol açmaz, dahası gönençli ve banşık yaşamalannı iş edinirler.

Doğallıkla bunun için de önce kendilerini yetiştirir, bilgilenir, yakından uzağa doğru yaşadığı dünyasını tanırlar. Ama, önce varsa kafalanndaki ardniyetlülüğü atmalılar.

Öyle sanıyorum ki, bu da bir zihniyet değişikliğini gerektirmektedir. Türk aydınının acil sorunu budur. Türk aydını henüz çocukluk dönemini yaşıyor. Amaçsız ve yetişmemiş bir çocuk...

Türk aydını önce insanı/toplumu sevmeyi amaçlamalı. İkinci olarak öğrenmeli... En son öğretmeli ve bilinçlendirmelidir. Öncelikle bunlara kendisinin acil gereksinimi vardır. Çünkü, bilgisi olmayanın düşüncesi olmaz.

Güner Ümit Olayının Düşündürdükleri:

Güner Ümit'in İnterstar TV kanalındaki şovundan toplumumuz için kimi dersler çıkarılmalıdır. Şöyle ki;

- Türk aydını yetersizdir. Aydın olduğunu söyleyen okumuş kesim, aslında okumamıştır. Okumadıkları bu tür gafflarıyla bilinçsiz olarak ortaya çıkmaktadır. TV gibi önemli bir yayın organının programcısı birlikte yaşadığı toplumu bilmiyor, tanımıyor. Bu toplum hakkındaki bilgileri dededen-babadan duydukları kimi fanatik ve gerici kafaların Ortaçağ baskıcılığı altında ürettikleri bilgi ve düşünce kırıntılarından ibarettir. Günümüzde Alevilikle ilgili yerli-yabancı onlarca kitap, araştırma olmasına karşın Güner Ümit bunlardan hiçbirini okumamış, okuma-inceleme gereğini duymamıştır.

- Gelenekçilik ve gelenekçiliğin gereği olan sözlü bilgi edinme aydın geçinen okumuş kesim için de geçerlidir. Güner Ümit ve Güner Ümit gibilerinin yazılı kaynaklara başvurmayı, sözlü aktarımlarla yetinmesi, aydın ve kentli kesimin dahi gelenekçi toplum yapışım kıramadığını gösterir.

- Türk toplumunun acil gereksinimi zihniyet değişikliğidir. Güner Ümit kötü niyetli olmadığını söylemesine karşın, bu varolan toplumsal gerçeği değiştirmez. Türkiye'de tarihsel yönlendirmelerin sonucu olarak; bir kesim bir başka kesime karşı hoş bakmıyor demektir. Bu hoş bakmayı feodal yapısını kırmış, kentlileşmiş ve aydın sayılan kesimler içerisinde bile var. Güner Ümit'in bilinçsizce dile getirdiği anlayış bu bakışın

sonucudur, kanıttır. Eğitim gördüğünü ve aydınlandığını sanan okumuş kesim bile gerekli zihniyet değişikliğini yarata-mamış ve çağın gerisinde kalmıştır. Birlikte yaşadığı bir top-luma hangi koşullar altında bu tür karalamaların yapıldığını anlayamamış, halkı eğitmeyi, bilinçlendirmeyi üstlenen bu ki-şi ve zihniyet halkın gerisinde kalmıştır.

- Geleneksel bilgilerle ve sözlü duyumlarla yetinmek, XXI. y. yıla ulaşan Türkiye toplumunu nasıl çağdaş teknoloji-ye, kültüre, anlayışa ulaştırır?.. Bu tutumla çağdaşlaşılır mı?.. Düşündürücü bunlar. Bireysel olarak dedesini-babasını aşma-yan/aşamayan oğul, toplumsal olarak da bir önceki kuşağı aş-a-mayan genç kuşakların yarattığı toplum, ileri toplum kabul edilebilir mi? Bu yaratılan toplum ilerlemiş-gelişmiş toplum sayılır mı? Ama, öyle sanıyorumki önceki dönemi aşamayan toplum duraklamıştır. Önceki dönemin gerisine düşülmesi ka-çınılmazdır. Dededen-babadan edilirden duyum ve bilgi kın-nı-tıyla yetinen aydınların varacağı yer çağın gerisidir.

- Alevi aydınları da bu durumda sonuçlar çıkarmalıdır-lar. Görüldüğü kadıyla yazılan-çizilenler Alevi toplumu içe-risinde kalmakta. Alevi toplumunun dışına ulaşılamamaktadır. Alevi toplumunun dışındaki okur Alevi yayınlarına yabancı-dır, uzaktır. Bunun çeşitli nedenleri vardır.

1) Alevi toplumu geniş kitlelere ulaşabilen yayınlar ya-pamamakta ve günümüzde en etkin bir iletişim aracı olan tele-vizyondan seslenememektedir.

2) Alevi toplumunun dışındaki okur. Alevi yayınlarını ciddiye almamakta, bu yayınlar karşısında çekingen davran-makta ve uzak kalmaktadır. Kanıma göre Alevi toplumu bu olumsuzluktan aşmalıdır.

- Sanat çevreleri yozluk içindedir. Bunu, ürünlerine bi-linçli-bilinçsiz yansıtmaktadırlar. Oysa, sanat ve sanatçı toplu-mun lokomotifidir. Toplumu iyiliklere, yeniliklere, çağdaş an-layışlara ulaştırır. Tarihsel misyonu budur. Ahlaksal çöküş sa-

natı ve sanatçıyı toplumun gözünden düşürür, toplumu sanat ve sanatçıdan uzaklaştırır. Topluma ulaşmayan sanatın ve sa-natçının bir yaran ve gereği olamaz. Her türlü ahlaksızlıkların sanat ve sanat ürünü olarak sunulması, toplumu sanat ve sa-natçıdan koparır. Güner Ümit'in İnterstar'daki şovunda hoste-sin karnındaki çocuğun kimden olduğunu tartışması, baba ara-ması, dahası-ima olarak da olsa- kendi babasından aldığını söyleyecek ölçüde bir zillete düşerek toplumsal değer ve ahlak yargılarını hiçimsemesi, sanat ve sanatçılık adına üzücüdür ve Türkiye toplumu için talihsizliktir. İşin ilginç yanı böyle bir zillette olan birinin kendisine "Kızılbaş mısınız?" diye sorul-duğunda, bu soruyu "Estağfurullah" la karşılamıştır. Bu ölçü-de zillete düşmüş, kadınlık iffetini sıfırlamış birinin içinde bu-lunduğu durumunu Kızılbaşlıktan daha üstün görmesini hiçbir mantığa, insanlık anlayışına, sanatçılığa ve ahlaka sığdıramı-yorum. Türkiye bu tür sanatçı geçinenlere sahip olduğu için geleceğinden endişe duymalıdır.

Öyle sanıyorum ki herkes şapkayı önüne koyup olanları birkez daha değerlendirmeli, birkez daha düşünmelidir. Bu ül-ke hepimizin. Kurtuluş da bizlerden gelmelidir. Kimsenin sa-nat adına, bilgisizliğinden ardnıyetlik uğruna, yahut kendi ay-mazlığının sonucu olarak ülkeyi iç savaşa götürmeye hakkı yoktur. Bunun önlemleri alınmalıdır. Doğallıkla aşağılandığı için protesto eden ve direnenlerin tutuklanmasıyla değil. Dev-let bunu, toplumunu eğiterek ve bilinçlendirerek yapmalıdır. Toplumun birbirini tanımasını ve sevmesini sağlayarak yap-malıdır.

Oysa **Kızılbaşlık Aleviliktir:**

Birçok yazar olsun, sıradan halk olsun bu tür şeylerin Alevi-Bektaşilerde olmadığını, yalnız Kızılbaş ve Rafizi top-luluklarında görüldüğünü yazarlar, söylerler. Yanlış. Varsa heriki toplulukta da var. Yoksa, hiç birinde de yok. Bu tutum kaçamakça suçlamadır. Dürüstçe davranış değildir. Bir çiftte

satandarthktır. Oportünisttiğin danıskasıdır. Dürüstlük, yansızlık ve bilimsellikle bağdaşmaz.

Alevilik tarih boyu çeşitli yerlerde çeşitli adlarla anılmıştır. Bu adların verilmesine belli kıskançlık, kötuleme gibi etmenlerin yanı sıra, onların kimi giyimleri ve davranışları da rol oynamıştır. Alevilere en yaygın olarak **"Kızılbaşlar"** denilmiştir. Suçlama ve aşağılamaya yönelik olarak **"Rafizi"**, **"Mum söndürenler"**, İran Şiileri ise Farsça **"Çerağ kûşan"**ı kullanmışlardır. Anadolu'da **"Tavşan yemezler"**, Maku'da **"Karakoyunlular"** Urmiye'de **"Abdal Beyliler"** gülistanda **"Gulyailer"**, Karadağ'da (Tebriz yöresi) **"Şamlular"**, Karabağ'da **"Milliler"**, Meşhed'de **"Ali İlahiler"**, Tebriz'de **"Guran"**, İran'da **"Ehl-i Hakk"**, Anadolu'da ise yerine göre **"Alevi"**, **"Kızılbaş"**, **"Güruh-ı Naci"**, **"Sofi Süreği"**, **"Şah Safi Süreği"**, **"Tahtacılar"**, **"Çepniler"**, **"Bektaşiler"**; Osmanlı dönemindeyse **"Kalenderiler"**, **"Haydariler"**, **"Abdallar"**, **"Cavlakiler"**, **"Torlaklar"** ve **"Işıklar"**, **"Camiiler"**, **"Ethemiler"**, **"İshakiler"**, **"Şemsiler"**, **"Hurufiler"**... gibi adlar almışlardır (10).

Alevilik tarihinde "Alevi" adı pek yaygın değildir. İlk dönemler Hz. Ali'nin ailesinden, onun soyundan gelenlere ad olarak verilmiştir. X. - XI y. yıllara kadar kullanılmıştır. Giderek kapsamı genişlemişse de Osmanlı tarihi boyunca -birkaç istisna dışında- kullanılmaz. Aşıkpaşaoğlu, Neşri, Peçevi, Hoca Sadettin, Solakzade, Gelibolulu Ali, Naima ve daha birçok Osmanlı vakanemesini (kronik) taramamıza karşın, "Alevi" adına rastlayamadık. "Kızılbaş" adı yaygın. O da Safevilerle birlikte ortaya çıkıyor. Şah İsmail'in babası Şah Haydar döneminde (1460-1488) bu "Kızılbaş" adı doğmuştur. O dönemler Safeviler'in yandaşları kırmızı bir serpuş giyerler. Başlangıçta

(10) Bkz: Abdülbaki Gölpınarlı - "Kızılbaş", İslam Ansiklopedisi; M. Eğ. Bak. yay. c: VI., s: 790; Nejat Birdğan - Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, ist. 1990, s: 207 v.d.; Prof. Fuat Köprülü - "Abdal", Birdoğan'ın (1995) kitabının ekinde, s: 437 v.d., 435 v.d., 441 v.d.

siyasal bir ad olur. Giderek dinsel ve mezhepsel bir renk kazanır. Şah İsmail'in de "Divan" ında kesinlikle "Alevi" adı yoktur. Sürekli "Kızılbaş" deyimini kullanılmıştır. Osmanlı kronikleri de yarı sövme anlamında İran'dan ve Safeviler'den söz ederken "Kızılbaş" deyimini kullanmışlardır. Balkanlar'da da "Alevi" değil, "Kızılbaş" deyimini kullanılmıştır. Bu yörelerde Alevilere "Babailer" de denmiş, çoğu kez bu ad kullanılmıştır. Ancak 19.y.yıldan itibaren "Alevi" deyimini Türkiyede öteki türev ve adların da yerini alırcasına kullanılır. "Alevi" adı Ali'ye bağlılıktan gelir. İran'da kullanılışı da bu anlamdadır. Zamanla Suriye'de geleneksel **"Nusayri"** sözcüğü de yerini **"Alavi (Alaouite)"** ye bırakmıştır (11).

Kısaca "Kızılbaşlık" Aleviliktir. Ayn bir "Kızılbaş" topluluğu, toplumu ne görülmüştür, ne de vardır. Dolanbaçlı yollarla Aleviliği aşağılamak için "Kızılbaşlık" a bir takım şeyler yüklenir. Bunlar genelinde Aleviler için yapılan iftirallardır. Bunlara gerekli yanıtlar zaman zaman verildiğinden, ayrıca değinme gereğini duymuyoruz.

Kızılbaşlığı (ya da Aleviliği) namus bakımından aşağılamak öteden beri var olan yönetimin ve yönetici sınıfın genel tutumudur. Bu Burjuvazinin beyindeki kötülüklerin yansımasıdır. Günümüzün ünlü Bektaşî halifelerinden Turgut Koca Baba bu karalamaya şu yanıtı verir:

"Bizim yolumuzda her leke silinir. Hatta katran lekesi dahi silinir. Sadece ve sadece namus lekesi silinmez. Muhammed-Ali yoluna namus lekesi olanlar giremez. Bizim yolumuza namus lekesi olanlar gelmesin" (12).

Namus, Alevi toplumunun en duyarlı olduğu noktadır.

(11) "Alevi" adının ve kavramının tarihsel süreç içerisinde yüklendiği anlamlar üzerine bir çözümleme denemesi için şu çalışmamıza bkz: Baki Öz - Alevilik Nedir?, Der yay. ist. 1995, s: 172-178 arası. Ayrıca bu konuda geniş açıklamalar için bkz: Prof. irene Melikoff - Uyum idik Uyardılar, Cem yay, ist. 1993, s: 25 v.d., 33 v.d., 54 v.d., 102 v.d.

(12) Turgut Koca'nın sözleri için bkz: Varlık, s: 77.

Dünya anlayışının temel ilkesi ve yaşama biçiminin özü-eksenidir. Bunu çok iyi bilen siyasal İslami çevreler Aleviliğe hep bu ana ekseninde saldırmış, en duyarlı noktasında vurmaya çalışmıştır. Bu, feodalitenin ve burjuvazinin yönetimde kalma-da tarih boyu edindiği deneyimlerinin sonucudur. Gerçi güneş balçıkla sıvanmıyor ama, çamur atınca da izi kalıyor. Yönetimde kalmayı iş edinmiş çevreler bunun bilincindeler ve zaman zaman kullanmaktan da çekinmiyorlar. Çeşitli kurumlar yoluyla toplumun bilincine yerleştirilen bu tür aşağılamaların silinmesi oldukça zor. Ahlaksallığı yaşamına eksen alan Alevi toplumu tarihi boyu savaşım vermesine karşın, bu bilinç tortusunu söküp atamamıştır. Bugün bilmeden de söylense, şov olarak da dile getirilmiş olsa, bu tür karalamaların toplumun bilincinde yer edindiğini, en az tortusunun korunduğunu gösterir. İslam ve Osmanlı burjuvazisi başarmıştır bu işi. En önemli karşıtını, en önemli canalcı noktasından vurmuş ve bu yaraların günümüze kadar kanamasını sağlamıştır. Güçlü feodal ve burjuva iktidarı güçlü olduğunu kanıtlamıştır. Gücüyle ve marifetinin kustuğu zehirle övünüyor olmalıdır.

- 1 1 1 - RAFİZİ DENEN BİR TOPLULUK VAR MIDIR?

Sözcük Olarak Rafizilik:

TDK'nın "**Türkçe Sözlük**"ü "Rafizilik"i Şia mezhebi-nin bir kolu ve bu koldan olanların inancı olarak veriyor. Ünlü dilci Şemseddin Sami Bey de "**Kâmûs-i Türkî**"sinin "**Temel Türkçe Sözlük**" olarak Tercüman gazetesince yayınlanmışın-da "Şii fırkalarından" olarak verir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın "**İslam Ansiklopedisinde** de maddenin yazan ünlü doğu bilimci Kramers Rafiziliği "Şiiler için kullanılan adlardan biri" olarak niteler. Yalnız Şii kollanndan herhangi birinin adı olmadığını da belirtir. Sözcük olarak Ebu Bekir ve Ömer'in halifeliliğini kabul etmeme eylemiyle (rafaza) türediğini vurgular (1). "**Meydan Laorusse**" de "Rafz"ın "bırakma, terk etme" olduğunu yazar (2). Orhan Hançerlioğlu'na göre "Rafizilik", "Ebubekir'le Ömer'in halifeliklerini yadsıyanların Aliciliği"dir. "Bırakanlar" anlamına gelen Arapça "rafız" ve "rafaza" sözcüklerinden türetilmiştir. Ali'ye aşırı bağlılık gösteren bir anlayıştır. Şiiliğin bir koludur. Bunlar Peygamberden sonra Hz. Ali'nin halife olması gerektiğini ileri sürerler. Daha sonraları Osman ve Muaviye'yi de yadsımışlardır. Tann'nın Ali'den belirerek dünyaya yeniden geleceğine inanırlar. VII.y.yıldasavunulan bu düşünceler "Batınlık disiplini içerisinde"dir. Hançerlioğlu'na göre; Râfizilik, Bâtınlık, Şiilik ve Alevilik deyimleri temelde aynı anlayışta olanları dile getirir (3).

- (1) Bkz: J. H. Kramers - "Rafiziler", İslam Ansiklopedisi, C: IX, s: 593.
(2) "Rafz" maddesi - Meydan Larousse, Sabah yay. C: XVI, s: 396
(3) Orhan Hançerlioğlu - inanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, ist. 1975, s: 531.

Prof. Brockelmann'a göre "Rafizilik"ın İslam dışı bir kaynağı/kökünü vardır. İslami dönemde bütün Rafizilere "zındık" denir. Zındık, "Sasaniler'de Avesta Ortodoks akidesine karşı, bunun yeni bir yorumunu (zend) yapmaya cesaret eden herkese verilirdi. Sonradan bu ad özellikle Mani ve Mazdek dininde olanlara verilmiştir" (4).

Aleviler arasında oldukça tanınan Halil Öztoprak "Rafizilik"ın "dünyayı terk etmiş, hayır yol tutan" demek olduğunu yazarak Kuran'ın Ali İmran suresi 200. ayetini örnek verip, sözcüğün oradan çıktığını söylerse de; Kuran'ın hiçbir çevirisinde adı belirtilen ayette bu sözcüğe ve uzak-yakın anlamına rastlayamadık (5). Öztoprak'ın tanımlaması zoraki bir anlam yüklemedir. Bu anlam, Rafiziliğin çıkışı ve tarihsel süreciyle bağdaşmaz. Çünkü Rafizilik özünde kumlu düzene ve ortodoks dinlere tepkidir. Dine katıca sanılmak değildir.

İran Şiiliği İçin de Aynı Suçlama:

"Rafizi" adı gerek İran'ı, gerek İran Şiiliğini, gerekse Anadolu Aleviliğini suçlamak, ayıplamak ve aşağılamak için kullanılmıştır. Bugün de aynı anlamda kullanılmaktadır.

A. Gölpınarlı Şiiliğe ilişkin, kadın konusunda ahlak dışı göstermek amacıyla yazılan Şeri-İslamcı yayınlardan bir takım bölümler aktarır. Bunlar, "Rafizilik" adı altında Şiiliğe yapılan suçlamalardır. Örneğin; **"Rafiza'mn yüz erkeğin adeti beklemeden buluşabileceği (...), onlarca iddet de bulunmadığını (...)" kaynaklardan saptıyor. Haklı olarak şu soruyu yöneltiyor. "Şia'nın hangi fıkıh kitabında görmüşler bunu?" (6). Nedeni belli; karalama, iftira...**

(4) Prof. Cari Brockelmann - İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi (Çev.: N. Çağatay), TTK yay. Ank. 1992, s: 92.

(5) Bkz: Halil Öztoprak - Kuran'da Hikmet Tarihte Hakikat ve Kuran'da Hikmet incil'de Hakikat, Can yay. ist. 1990, s: 61 v.d.

(6) Bkz: Abdülbaki Gölpınarlı - Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik, Der yay. ist. 1979, s: 98-135 arası. Alıntı s: 103.

Osmanlı'da Rafizi Adı Nasıl ve Neden Çıktı?:

Osmanlı kaynaklarında "rafizi" sözüne tümüyle siyasal bir yafta olarak Sünniliğin dışındaki kesimler için, bir karalama/aşağılama nitesi olarak kullanıldığını görüyoruz. Bu ad ve nite özellikle XVI.yıldan itibaren Osmanlı'da bir siyasal terim olarak görev yapmaya başlamıştır.

Bundan olacak ki, tarihçi E. Behnan Şapolyo Aleviliği aklamaya çalışırken, özellikle Rafizilik'ten ayrı tutmaya çalışmış; **"Mum söndürme ve herşeyi mübah saymak bu Rafizilerdedir. Kızılbaşlara düşman olanlar Rafizilerin bu kötü âdetlerini onlara yüklerler"** (7) der. Halkımızın deyişiyle "vur abalının abası" nadir bu durum.

Rafiziliğin Siyasal Olarak Ortaya Çıkışı: ,

Rafizilik hakkındaki görüşler farklıdır. Çoğu yazarlara göre Şiilik; Gulat, Zeydiler ve Rafiziler'den oluşur. Kısaca Rafizilik, Şiiliğin bir koludur. Rafizilik ilkin Ebu Bekir'le Ömer'in halifeliğine karşı çıkanlarla başlatılmıştır. Kimileriye Hz. Hüseyin'in torunlarından Zeyd bin Ali'nin Ebu Bekir'le Ömer'in halifeliğini onaylamamasına karşı çıkanların başlattığı hareket olarak görürler Rafiziliği (8).

Görüldüğü kadıyla Zeyd pek toparlayıcı olamaz. Düşüncelerini geniş kitlelere benimsetemez. Kimi Şii çevreler Ebu Bekir'le Ömer'i "gasbı" görmezler. Zeyd'in Emevileri de lanetlememesini isteyerek ondan ayrılırlar. "Râfıza" (ayrı yola gidenler) adını alırlar. Bu adın kendilerine önce Zeyd'in değil Mugire b.Şu'be'nin verdiğini kabul ederler. Rafiziler, önce Zey'in kardeşi Muhammed b. Ali'yi, sonra da oğlu Cafer'i ger-

(7) E. B. Şapolyo - Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, s: 256.

(8) Esat Korkmaz - Alevilik Bektaşılık Sözlüğü, Ant yay. İst. 1994, 2. baskı, s: 290 v.d.

çek imam olarak ilan ederler. Ne var ki bu kimseler Rafizilerle hiç ilgilenmezler (9).

Prof. E. R. Fırlalı'ya göre "râfizi" sözü dördüncü imam Zeynelabidin'in oğlu Zeyd (699-740)'in Emeviler'in Irakeyn valisi Yusuf b. Ömer es-Sakafi'ye karşı ayaklanması sırasında edebiyata girmiştir. Kendisini yalnız bırakan adamlarına **"be-ni bırakıp kaçtınız, terkettiniz (rafaztumûni)"** der. Bu olaydan sonra Zeyd'i yalnız bırakanlara "rafizi" denmiştir (10).

Edebiyatta ve siyasal-yönetsel çevrelerde siyasal bir terim ve ad olarak sürekli kullanılmasına karşın var mı böyle bir din, mezhep, tarikat, devlet ve topluluk?.. "Terkeden" anlamını yitirerek zamanla "sapkın, sapmış, dinden çıkmış" anlamına dönüşen Rafiziler; nerede devlet kurmuş ve nerede yaşamışlardır?.. Nerededir bu Rafizi topluluğu?..

Ne geçmişte, ne de günümüzde ayrı bir Rafizi inancı ve topluluğu yoktur ve olmamıştır. Dün olduğu gibi bugün de siyasal-yönetsel çevreler bu tür siyasal içerikli terimler arkasına sığınarak insanları suçlayıp baskı altında tutmaya çalışmışlardır. Bu, toplumu baskıyla yönetmenin bir yolu olarak görül-müştür. Tüm Batını akımlar ve Alevi-Bektaşilik bu yolla yok edilmeye çalışılmıştır. Rafizilik olayının içeriği budur. Sünni-lik dışı akımlar ve inançları önlemenin bir yoludur bu.

(9) Julius.yVellhausen - islamiyetin ilk Devrinde Dini - Siyasi Muhalefet Partileri (Çev.: F. Işıltan), TTK yay, Ank. 1989, s: 158 v.d.

(10) Prof. E. Ruhi Fırlalı - Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik, s: 13 v.d.

- I V -

ALEVİLİK YAHUDİ KAYNAKLI MI? "ABDULLAH BİN SEBA MASALI"

Tank Mümtaz Sözenil "Tarih Boyunca Alevilik" adlı kitabında çoktan bilimsel ispata kavuşmuş bir konuyu görme-mezlikten - bilmemezlikten geliyor (1). Aleviliğin kumluşunu bir Yahudi olan İbni Seba'ya bağlıyor. Dahası Ali'nin halifeli-ğe gelişini de İbni Seba'nın çabası olarak görüyor. Cemel ve Sıffin savaşlarını da çıkardığını söyleyerek Muaviye'yi akla-maya çalışıyor. Ali'nin "Allahlılığını" da bu kişinin topluma ka-zandırdığını yazıyor. Bu görüşleri 12.5.1993 günü HBB TV. kanalında vaiz Hasan Ali Buldan da aynen yineledi. Kısaca Aleviliği bir "Yahudi Tezgağı" olarak sundu.

Görülüyorki gerçekler / doğrular tümüyle başka da olsa, insanların görmek istememeleri durumunda yıllanmış yalanla-rı / iftiralar temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp insanların önüne sü-receklerdir. Aynı yalanlar / yanlışlar çengel sakızı gibi sürekli çiğnenecektir. Bu sağ tandanslı insanların, kafalarını gerçekler karşısında kuma gömen karanlık düşüncelilerin yaptıkları da böyle: Gerçekleri-doğrulan görmemezlikten gelmek... Halen odunumun parası deyip diretmek. Amaç karşı düşüncayı yok kılmak, yanlış da olsa kendi görüşünün egemenliğini sağla-mak. Yapılan şey bu.

Oysa, doğru olan bu değil. Doğru/gerçek olanı yetkin bir İslam tarihçisi olan Abdülbaki Gölpınarlı çalışmalarıyla tanıtladı. Yıllar oluyor ki onun "Tarih Boyunca İslam Mezheple-ri ve Şiiilik" ile "Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar" adlı

(1) Bkz: Sözenil, s: 10 v.d.

yapıtları okurun elinde (2). Bu çalışmalar Abdullah bin Seba'nın yaşamamış bir kişi olduğunu, bunun bir uydurma ve öteden beri gelen belli çevrelerin bir **"masalı"**ndan başka birşey olmadığını tarihsel verilerle kanıtladı. Yeniden aynı iftiralara saplanmaya neden gerek duyuluyor, bilemiyorum?

"Masal" Ne Diyor?:

- Abdullah b. Seba Yemen Yahudilerinden. Zamanla Müslüman olmuş. Yahudilikteki Yuşa hakkındaki kanısını Müslüman olduktan sonra Ali'yle özdeşleştirmiş.
- Her peygamberin bir ardılı (vasiyisi) olduğundan Hz. Muhammed'in de ardılı Ali'dir.
- Peygamber Muhammed son dönemler yeniden dünya-ya gelecektir.
- Mazdakilerde olduğu gibi servet ve mal ortakça dağıtılacaktır.
- Ali, Tann'nın görünümüdür, Tanrıdır. İbni Sebâ'ysa onun peygamberidir. Galiyeciliğin kurucusu İbni Sebâ'dır.
- İbni Seba, Küfe, Şam ve Mısır'ı dolaşarak bu görüşlerini; Ebu-Zerr, Ammâr, Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Ebu Huzeyfe'nin oğlu Muhammed, Udeys oğlu Abdurrahman, Suhân oğlu Sâsaa ve Malik'ül-Eşter gibi İslamın büyüklerine kazandırır.

Düşünülmesi gereken birşey var: Ebu-Zerr sürülüyor. Rebeze kuşkulu bir biçimde ölüyor. Ammar'la Abdullah b. Mesud dövülüyor. Halife Osman'a karşı ayaklanmalar olurken, eylemciler kıyıma uğrattılıyor, bu adama hiç kimse rastlamıyor. Bu adam hiçbir yerde görülüyor, izlenmiyor. Cemel Savaşı'ndan sonra da izine rastlanmayacaktır.

(2) Abdullah b. Seba Olayının bir "uydurma", bir "masal" olduğunu kanıtlayan çalışmalar için bkz: Murtaza'l-Askeri - Abdullah b. Sabâ Masalı; Bir Yalancının Düzmeleri, (Çev: A. Gölpınarlı), Baha mat. ist. 1974; Abdülbaki Gölpınarlı - Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, Gerçek yay. ist. 1969, s: 33-37; Abdülbaki Gölpınarlı - Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik, Der yay. ist. 1979, s: 91-97.

"Masal"ın Kaynağı Kim?:

"Masal", bir "rivayet"ler zinciri oluşturuyor. Hep birbirinden aktarak almışlar. "Acaba" sorusu akıllanna gelmemiş veya getirmemişler. Yahut da Arap yazarlarının işlerine böyle gelmiş.

Bu "masalı" İbni Ebi-Bekr, Seyften ve İbni Esir'den alıyor. İbni Asakir'se Seyften alıyor. Zehebî, Seyf ve Taberi'den aktarıyor. Başkalannın doğrudan kaynağı Taberi'dir. Sonradan gelen doğulu ve batılı tarihçi ve doğubilimcilerinin tümünün kaynağı Taberi'dir. Taberi bu "masal"a ve yalana ilk inanan tarihçidir. Çevresine ve sonraki kuşaklara da o yaymıştır. Taberi bu yalan haberi Seriyy b. Yahya adlı birinden Şuayb aracılığıyla almıştır. Zehebi ise kaynak olarak Yezid'e, o da Atiyye'ye, o ise Seyfe dayanır. Bu durum rivayet aktarmı, yani bir bakıma yalan/"masal" aktarımı biçiminde sürüyor.

Taberi'yi Seyfe Bağlayan Seriyy Kimdir?

Seriyy b. Yahya b. Ayas (Öl: 167), Taberi (doğ: 224) doğmadan elliye yıl önce ölmüştür. İlişki kurulamaz. Seriyy b. İsmail olması da olası değil. Bu kişi H. 103'de ölmüştür. Gerçi, Taberi Seriyy b. Yahya diye bu adamın babasının adını da anar. Yalnız 327'lerde ölen bu kişi; ne kimseden rivayet almıştır, ne de bir başkası ondan rivayet aktarmıştır. Rivayetçilerden, 258'lerde ölen Seriyy b. Asım b. Sehl ise kaynaklarda "yalancılıkla" suçlanmaktadır. Şuayb bilinmiyor. Atuyya ise 110'da ölen Atıyyat'ül-Avfı mı, yoksa 121'de ölen Atıyya b. Kays mı? Seyfin ölümü 170'den sonra olduğu için birincisi olamaz. İkincisiyye Şamlı'dır. Seyfle hiç görüşmemiştir. Yezid'in kim olduğu belli değildir.

Görülüyor ki bir yalan ve uydurma yumağıyla karşı karşıyayız.

Bir Başka Aktarma Yapılan

Seyf b. Ömer Kimdir?:

Üsseyid kabilesinin Temim boyunun birkaç oymağı za-

manla bir araya gelir. "Bürcümi" adıyla yeni bir oymak doğar. Seyf bu oymaktandır. Küfe'lidir. Bağdat'a yerleşmiştir. Harun-reşid zamanında ölmüştür. Kitaplarında İslamın ilk kuruluş dönemi anlatır. Ebu Bekir'e karşı gelenleri "İslamlıktan dönmüş" olarak niteler. Yorumlar geliştirerek Ümeyyeoğulları savunur. Roma, Şam, Filistin ve İran'ın alınışını anlatır. Osman'a karşı ayaklanmaya, öldürülmesine ve Cemel Savaşı'na değinir.

Seyf kitaplarında yüzelliye yakın kahramanı Hz. Muhammed'in sahabesi arasında sayar. Bir takım kentleri de bu kahramanlara "fethettirir". Oysa bunların hiçbiri Hz. Muhammed'i görmedikleri gibi, yaşamamışlardır da. Sözü edilen kentlerin (13 tane) hiçbiri de kurulmamıştır. İlginç!

Rical kitaplarının Seyfle ilgili görüşleri şunlar:

f Yahya b. Muin (öl: 846): "Hadisi zayıf ve gevşektir. Onda hayır yoktur".

• Nesei (öl: 915): "Zayıftır. Hadisini bırakmışlardır. Ona ne güvenilir, ne de emindir".

• Ebu-Davud (öl: 928): "Değersizdir. Çok yalan söyler".

• İbn Ebi-Hâtim (öl: 938): "Hadisini bırakmışlardır".

• İb'üs-Sekn (öl: 964): "Zayıftır".

• İbni Hıbban (öl: 965): "Uydurduğu rivayetleri güvenilir adamlar ağzından aktarır. Zındıklıkla yerilmiştir. Rivayet uydurur denmiştir".

• Dâru Kutni (öl: 995): "Rivayetleri zayıftır. Bırakılmıştır".

• Hâkim (öl: 1014): "Rivayetlerim bırakmışlardır. Zındıklıkla töhmetlenmiştir".

• Firuzâbâdi (öl: 1414): "Zayıftır".

• İbni Hacer (öl: 1448): "Çok zayıftır".

• Suyûti (öl: 1505): "Çok zayıftır".

• Safiyüddin (öl: 1517): "Onu çok zayıf saymışlardır".

Savaşlarda binlerce insan öldüren, dünya dolusu ganimetler edinen, ırmak ve denizleri çöl yapan, çölleri denizlere çeviren, olayları ve yılları değiştiren, kahramanlar ve kentler icad eden, tek rivayetçi kendisi olan, alabildiğine kabile şovenizmi güden, sonsuza dek kalacağını bildiren, hayvanları konuşturan, olmayan ve olmayacak olayları uyduran Seyf b. Ömer'in bu sınırsız muahilesi bir Abdullah b. Seba doğurmuş ve kimi istismarcılara, din ve mezhep yobazlarına malzeme sunmuştur. Onlar da böylesi bir muahilenin sunduğu gereçleri yıllardır kullana kullana bitiremiyorlar.

Seyf b. Ömer'in anlattıkları ne Şia, ne de Sünni hadis ve tarih kitaplarında kesinlikle bulunmamaktadır. Bununla birlikte Abdullah b. Seba, biraz Ammar'ın, biraz da Ebü-Zerr'in yaşamlarından esinlenerek Seyf'e uydurulmuş, gerçekten bir ana-babadan doğmamış, yaşamamış, bir muahile ürünüdür. Daha sonraki süreçte bu uydurma kimi süslemelerle donatılmış, giderek dinsel-siyasal, toplumsal ve mezhepsel ilmekler de atılan bu olay, günümüz ard niyetli karanlık beyinlerin elinde siyasal istismar aracı olmuştur. Bile bile, bilmezlikten gelinerek bu siyasal araç Aleviliği köken olarak Yahudiliğe dayandırarak karalamak için kullanılmaktadır.

Zaten siyasal İslamcı çevreler her yanıt olanaksızlığına düştükleri yerde, suçlamak/karalamak istediklerinde hemen ona bir Yahudi kulpu takarlar. Bu "İsrailiyattır", "Batıl inanışlardır", "İslamiyete sonradan sokulmuştur" gibi kaçış içerisine girerler. İslamcı çevrelerin bir bakıma savunma mekanizmalarıdır bunlar.

İşte Aleviliğe "kumcu" yapılan Abdullah b. Seba "Masalının içeriği bu!...

- V - ALEVİLİKTE KURAN İNANCI

İslamcı çevreler Aleviliği Kuran'a bağlı olmamakla, onun hükümlerine inanmayıp uymamakla suçlar. Aleviliği Kuran ve İslam dışına atmaya çalışırlar. İslamcı anlayışla Aleviliğin bu alanda ayrıldıkları noktalar vardır. Olay, farklı değerlendirilir. İslamcı çevreler Kuran'ın tam, eksiksiz ve katıksız olduğu iddiasındadır. Alevi çevrelerse Kuran'ın Ah ve Ehlibeyt'le ilgili hükümlerinin çıkarıldığı, "kalem katıldığı", bir düzenlenme süreci geçirdiğini savunurlar. Bu düzenleme sürecinin Ali ve Ehlibeyt aleyhine bir gelişme gösterdiğini ileri sürerler. Aleviler bu görüşlerinde yalnız degillerdir. Bilim çevreleri de Alevi görüşü destekler.

Kuran'a "Kalem Katıldı mı?":

Bilindiği gibi Kuran bir düzenleme süreci geçirmiştir. Ebu Bekir'in halifeliği döneminde ezberde olan ayetler yazılı duruma getirilmiş, Osman'ın halifeliği dönemindeyse Zeyd bin Sabit başkanlığında bir kurul oluşturularak yazılı duruma getirilen Kuran'ın düzenlemesi yapılmış, ayet ve süreler üzerine sistemleştirilmiş, yedi nüsha çoğaltılarak İslam'ın yayıldığı bölgelerde birliği sağlamak amacıyla Amilliklere birer tane gönderilmiştir. Bu düzenlenen nüshaya tarihçiler "Osman Kuran'ı" derler. Birinci ve ikinci özgün metinlerse ilerde ayrılığa neden olur gerekçesiyle yakılmışlardır (1). Ders kitaplarına kadar inen bilgi budur.

(1) Geniş bilgi için bkz: Celalettin Ulusoy - Hünkar Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşlı Yolu, Hacıbektaş, 1986, s: 115 v.d.; Turan Dursun - Din Bu, Kaynak yay. ist. 1991, c: III, s: 179 v.d. Alman tarihçisi Theodor Nöldöke ve F. Schvally'nin "Kuran Tarihi'nin bir özetlemesi için bkz: Şinasi Koç - Gerçek Kuran Tarihi Okumak ister misiniz?. Ank. 1986, c: IV, s: 20 v.d., 51 v.d., 87 v.d.

Eyaletlerdeki mushaflar da yakıtılarak kitleler üzerinde etkin olan İbni Mesud ve Ubeyy b. Ka'b'ın kıraatları yasaklanmıştır (2). Emevîler 700 yıllarında Kuran'ın noktalanması üzerinde çalışmışlar. Emevî halifelerinden Yezid ve Abdülmelik bin Mervan'ın buyruğundaki zalim ve kan dökücü vali Hattat İbni Yusuf-i Saggafi Kuran'a noktalama işaretlerini sokmuştur. Bu yolla sözcük ve tümcelerın anlamları değişebilme olanağı bulmuştur (3).

Kuran'ın kimi ayetlerinin azlığı çokluğu üzerinde Şia durmuştur. Kimi saptamalar da yapılmıştır. Yalnız Kuran'ın "Tannca korunduğu" yargısına vararak Kuran üzerinde inançta birliği düşünmüşlerdir (4).

Alman tarihçi A. J. Dierl "Peygamberin ölümünden yaklaşık 20 yıl sonra onun söylediği ayetlerden derlenen "Osman Kuran'ı"nın Emevîler'in çaba ve kararlarıyla düzenlendiği "birçok filtreden geçmiş ve özgün biçiminden uzaklaşmış" olduğu kanısındadır (5).

Alman Kuran Tarihçileri Nöldöke ve Schvally'ye göre Kuran'ın eksik ve Ebu Bekir - Osman lehlerine düzenlendiği konusunda ilk uyanlar Şii bilginlerinden gelmiştir. XI. y. yıl yazarları Kuran'da 500 dolayında yerin yanlış düzenlendiğine dikkatleri çekerler. Şii otoriteler Kuran'da birçok ayetin Halife Osman'ca çıkarıldığını ileri sürerler (6). Kuran tarihçilerine dayanan Muammer Sencer ele geçen Kuran yazmaları arasında farklılıklar olduğunu kanıtlar (7).

(2) Özkırımlı (1990), s: 19.

(3) Anton Jozef Dierl - Anadolu Aleviliği, Ant yay. ist. 1991, s: 131 v.d.

(4) Bkz: Gölpınarlı (1978), s: 214-224 arası.

(5) Dierl, s: 18, 23.

(6) Nöldöke ve Schvally'den özetlemeler için bkz: Koç IV/49 v.d.

(7) Levvis'in Kuran varyantları arasındaki değişiklikleri gösterir çizelgesi için bkz: Muammer Sencer - Sosyolojik Açından İslam Felsefesi Tarihi, Erk yay. 1974, s: 103, s: 103 v.d. Ayrıca Kuran'ın farklı dizinleri için bkz: Koç, IV/99 v.d.

Alevilere Göre Kuran'da Ali ve Ehlibeyt Çıkarılmıştır:

Alman tarihçi A. J. Dierl, Kuran'da Ali ve Ehlibeyt'le ilgili yerlerin Ebu Bekir, Osman ve Emeviler dönemindeki düzenlemelerde çıkarıldığını şöyle dile getirir.

"Osman Kuran'ı çarpıtılmış bir Kurandır. Derlemesi sırasında önemli bölümler, özellikle de Ali ile ilgili bölümler peygamberin demokratik, sosyalist, hümanist görüşlerini içeren bölümler atılmıştır. Geri kalan kısım ise temasal ve kronolojik olarak bir kaosa çevrilmiş, anlamını bütünüyle değiştirecek bir çerçeveye sokulmuştur. Emevi hanedanlığı Osman Kuranının dilinde de çarpıtmalar yapmıştır" (8).

Savlara göre çıkanlar Kuran'ın yüklü bir bölümünü ve ana eksenini oluşturur. Dierl'e göre:

"Muhammed'in asıl Kuran ındaki 400'den çok metin Ali ile ilgiliydi, fakat bunlar Osman Kuranında yer almamıştır. Bu tasfiyeden yalnızca 'iistü kapalı'pasajlar kurtulabilmiştir" (9).

Aleviler de bu kanıdadırlar. Yönetimde kalabilmek için Halife Osman ve Emevi yöneticileri Kuran'ın asıl metnindeki Ali ve Ehlibeyt'le ilgili metinleri çıkarmışlardır. Bu tutumları onlara gelecek yılların yöneticisi olma olanağını sağlamıştır, ama İslamı bozma suçunu ve ayıbını da omuzlarına yüklemiştir. Dierl şunları yazıyor:

"Alevi, şimdiki Osman Kuranının gerçek Kuran'ın deforme, tahrif edilmiş bir kopyası olduğundan emindir. Muhammed'in yazıları Halife Osman tarafından kronolojik ve temasal olarak bir kaosa dönüştürülmüş, sayısı 400'ii geçen makalelerde yer alan Ali, demokrasi ve sosyal adalet ile ilgili bölümler çıkarılmıştır" (10)

(8) Dierl, s: 29.

(9) Dierl, s: 93.

(10) Dierl, S: 74.

Alevilerde Kuran'a Bağlılık:

Alevilik, İslam çerçevesindedir. Aleviler yediden yetmiş kendilerini Müslüman görürler. Kuran'ın Halife Osman ve Emeviler'ce kendi çıkarlarını koruyacak biçimde düzenlendiğini bilmelerine karşın, Kuran'a inanırlar. Tören, ayin ve geleneklerinde Kuran temeldir. Kuran'a dayanılarak tören ve geleneklerini sürdürürler. "Başımız Kuran'a bağlıdır" sözü Alevi çevrelerinde sık sık duyulan bir söyleyiştir. Alevi toplumunun sesi olan Pir Sultan "Muhammed dinidir bizim dinimiz" demektedir. Hacı Bektaş Çelebisi A. C. Ulusoy'dan dinleyelim bu bağlılığı:

"Alevi-Bektaşî yolunda Kuran'a saygı açıktır, özden gelir. Ayetlerin yorumundaki içtenlik, lâubalilikten değil, sevgi ve yakınlıktan gelir. Ayinlerde, nikâh törenlerinde, ölümle ilgili toplantılarda o işlerle ilgili Kuran ayetleri okunur, saygı ile dinlenir. Kuran, Alevi-Bektaşî inancında 'insanların yücelmesine yönelik her tür inanışın kaynaklandığı kutsal kitap'dır" (11).

Alevi-Bektaşîler sohbete, muhabbete, düvaza başlarken "Muhammed'e salavat" sözüyle başlarlar. Alevi-Bektaşîliğin temel kaynakları olan "Buyruk"lar, Hacı Bektaş Veli'nin bütün kitapları Kuran'ın ayetlerini ve hadisleri işler, yorumlar ve referans gösterirler. Kısaca "Buyruk" ve Hacı Bektaş'ın kitaplarındaki düşünceler, görüşler Kuran ve hadisler üzerine oturtulmuştur. Bu kitaplara bir göz geçirilmesi olayın bu yanının açığa kavuşması açısından yeterlidir.

Alevi-Bektaşîler Kuran'ın kendi aleyhlerine düzenlendiği, haklarında olumsuz yönde kimi hadislerin uydurulduğu kanısında ve bilincinde olmalarına karşın, yine de Kuran ve hadisleri inançlarının temeli olarak görürler.

(11) Ulusoy, s: 202.

- V I - "ALİ ALLAH"MI?

MC Hükümeti okullar için bir takım ders kitapları yayınlamıştır. Bunlardan biri de Prof. Mubahat Küyel'in yazdığı "Felsefeye **Başlangıç**" kitabıdır. Şiiliğin aşın kollarından biri olarak kabul edilen Galiyecilik Alevilik olarak sunulur ve Alevilerin Ali'yi Tann olarak bildikleri kanısı işlenir.

Doğallıkla yazar sapla samanı kanştırmaktadır. Alevilikle Galiyecilik inanış olarak örtüşmemektedir, özdeş değildir. Yazar, belki bunun bilincindedir ama amacı Aleviliği yanlış tanıtmaktır. Ard niyeti bilgisine üstün gelmiştir.

Bu karalama zincirine son dönemler T. M. Sözenil'in "Tarih Boyunca Alevilik" kitabı da eklenir. Şunu söylüyor Sözenil:

"Bunlar Allah'ın Hz. Ali'den tecelli ettiğini, daha sonra da Muhammed bin El Hanifiyye'ye geçtiğini, en son olarak da Amr bin Harb'de görüldüğünü iddia ederler" (1)

Nerede, hangi Alevi toplumunda ve Alevi klasiğinde bu inanca-bilgiye rasüamış bilemiyoruz? Yalnız bildiğimiz tek bir şey var; o da, bu tiplerin ard niyetlilikleri.

Görülen şu ki Galiyecilik ön plana çıkarılarak, Alevilik bu noktada suçlanmaya çalışılıyor.

Nedir Galiyecilik?

"Gali" sözü "aşınığa kaçan, sınıırım aşan" anlamına gelir. Çoğulu "gulat"tır. Arapça "guluvv"den gelir. Şia mezhebinin kollarından. Ali'ye kutsallık ve tanrısalık verir. Şiilik içerisinde yeterince güç kazanamamıştır. Ali sevgisine yer veren mezheplerde bu aşınığa kaymamışlardır. Dolayısıyla Galiyeciliğin Şii mezheplerden çok Batınilige kaydığı görülür.

(1) Bkz: Sözenil. s: 16.

Abdullah bin Seba tarafından kurulduğu, Ali'ye "**Sen Tanrısın**" dediğim, Ali'ninse bu tür iddiaları yasakladığını tarihler yazarsa da Abdullah bin Seba diye bir kimsenin yaşamadığını biliyoruz. Uydurmadır. Yalnız karakteristik yanı Ali'ye özel bir yer vermeleri, aşın sevmeleri ve Onu "Tann" olarak nitelemeleridir.

Galiye ikiye ayrılır. Bir bölümü Ali'nin tannlığına inanırlar. Bu Abdullah b. Seba "Masalı"ndan türeyen koldur. Zamanla şu kolları ayrılmıştır: Muhammediye, Hattâbiyye, Kâmilîyye, Cenâhiyye, Beyânîyye, Harbiyye, Berkukîyye, Mukannaiyye, Hulmaniyye, Hallaciyye, Ezâfire, Nusayriyye ve Dürziyye'dir.

İkinci kolsa, Tann'ının Ali'nin vücudunda görüldüğüne ve bütün imamlansa peygamber olduğuna inanırlar. Bu inanıştaysa Gurabiyye, Mansuriyye, Mugiriyye, Seb'iyye, Şureykiye, Ammariyye ve Babîyye kolları türemiştir.

Galiyeciler önceleri yalnız Hz. Muhammed'in geri döneceğine inanıyorlardı. VIII. y. yılda Cabir-ül-Câfi Hz. Ali'nin de geri döneceği görüşünü benimser. IX. y. yıldan sonraysa bu mezhep bağlanan tüm imamların geri döneceği inancını ileri sürmüşlerdir.

Galiye inancı, şeriatçıların "bidat" saydığı şu yenilik ve farklı düşünceleri getirilen

- Tann her dilde konuşan bir insan biçiminde tasarlanır (Hulûl).
- Haram şeyler mübah sayılır (İbâhâ).
- Birçok ölünün kıyametten önce ditilip dünyaya geri döneceklerine inanılır (Ric'ât).
- Ruhun bir bedenden bir başka bedene geçtiğine ve sonsuza dek yaşadığına inanılır (Tenâsuh) (2).

(2) Bkz: Orhan Hançerlioğlu - İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, ist. 1975, s: 202.; Meydan Larousse Ans. Sabah yay. c: 7, s: 353

Alevilikte Ali Tanrı mı?

Doğallıkla değil. Alevilerin böyle bir inancı yok. Hz. Ali sevilir, yüceltilir. Hakkında birçok olağanüstülüklerle inanılır. Yalnız yaratıcı bir tannya, onun peygamberi olarak da Muhammed'e ayrı ayn inanç duyulur. Aleviliğe göre Ali ne Tann'dır, ne de peygamber. Ali, imamdır. Halifelik konusundaysa "hakkı yenmiş" olarak bilinir. Hz. Muhammed'in ölümünden sonra siyasal kulisler ve oyunlarla halifelik Ali'ye verilmemiştir. Bu alanda peygamberin önerileri, istekleri, vasiyeti de gözardı edilmiş ve görmemezlikten gelinmiştir. Aleviler ilk üç halifeyi (Ebu Bekir, Ömer, Osman) bu nedenle sevmezler. Peygamberin önerilerine uymamakla, onları siyaseti İslamlağa yeğlemekle suçlarlar. Aleviler, Aleviliği bu "Yol, Muhammed - Ali yoludur" biçiminde formüle ederler. Yollarının başına peygamber Muhammedi yerleştirirler. Hz. Ali'yi de onun ardılı, onun ilkelerinin, yolunun sürdürücüsü olarak görürler. Asıl İslamlığın, öz İslamlığın da Alevilik olduğuna inanırlar. Hz. Ali'nin olağanüstülüklerini kabul etmekle birlikte Muhammed'in peygamberliğini tanırlar. Hz. Muhammed için gözyaşı dökken birçok Aleviyi gözlemlemişimdir. Alevinin gözünde Tann gerekli yerindedir. Alevinin Tanrıyla bir sorunu yoktur. Tann olgusuna tasavvufi olarak yaklaşırlar.

Aleviler iyi, erdemli insan olmanın yolunu şu özdeyişleriyle dile getirirler: "Maya Muhammed'den evraha Ali'den olmalı". Alevi düşüncesinin ve inancının inceliği burada. Muhammed hiçbir zaman Alevi düşüncesinde dışlanmıyor. Yolun başına oturtuluyor.

Ali'nin tannlığı, Alevilerin Ali'ye verdikleri üstün değerlerin bir sonucu olmalı. Bu nedenle Galiyecilik, Hurifilik gibi kimi Alevilik türevleri (varyantları) Ali'yi aşırı sevmeleri sonucunda ona kutsallık ve tannsallık vermişlerdir. Doğallıkla bu Aleviliği bağlamaz. Alevilik bu konuda en akılcı kalanıdır.

Gerçi, Aleviğin kendine özgü bir Tann anlayışı vardır.

Bu da Şeri-İslamcı çevrelerle ters düşmesine neden olmuştur. Alevilik bir yerde tasavvufi ve batınice düşünür. Tann'ı tüm evrende, canlıda görür. Evrendeki herşeyin Tannın birer parçası, görünümü olarak algılar. Tanndan bir parça olduğu için insanı yüceltir. Tannsıyla bir olmanın, onunla bütünleşmenin yollarını arar. Ünlü "**Enelhak**", "**Vahdet-i vücud**" anlayışları bu inancın sonuçlarıdır.

Aleviliğin tanrısına bakışında Şeri-İslamcı çevrelerin kesinlikle katılamayacağı yanlar vardır. Alevi yerine göre tannını irdeler, sorgudan geçirir. Doğallıkla tannsım sorgularken Şeri-İslamcı çevrelerin Tanrı anlayışını ve onların ham sofaluklarını eleştirmiş olur. Alevilik bu yüce değer olan insana Tann'ın birer azap kuyusu olan cehennemi uygun görmeyeceği, insanlar karşısına "sırat köprüleri" biçiminde korkunç tuzaklar hazırlamayacağını düşünürler. Yunus Emre:

Kıl gibi köprü gerersin geç deyi

Gel seni sen tuzağımdan seç deyi

Ya diişer ya dayanır ya uçar

Kıl gibi köprüden adem mi geçer.

Kaygusuz Abdal'sa şunu söyleyerek cehennem olgusunu yeriyor:

Kıldan köprü yaratmışsın

Gelsin kullar geçsin deyü

Hele biz şöyle duralım

Yiğit isen geç a Tanrı.

Şeri-İslamcı dünyanın tann ve din anlayışını yeren Alevi-Bektaşî inancı Kaygusuz'un "Kaldır perdeyi aradan" dizisinde olduğu gibi Tann'yla birlikteliğin yollarını aramıştır.

Tannı başka yerde değil; kendinde, içinde aramış ve bulmuştur. "Allah - Muhammed - AH" üçlemesinde düşünüldüğü gibi; yücelik, ululuk yetkisi Tann'dan Muhammed'e oradan da Ali'ye geçmiş olur. Böylece İ. Z. Eyuboğlu'nun da belirttiği gibi Ali'nin kişiliğinde beliren kutsallık-tannsallığı

"İnsanla bağlantılı bir yanı" vardır. Şeri-İslamcı dünyanın insanla Tanrı arasına koyduğu derin uçurum, Alevi-Bektaşilikte "insanın yaranna" küçülmektedir (3).

Şeri-İslamcı çevrelerin Aleviliği Galiyecilik olarak nitelemeleri Alevi-Bektaşiliği suçlamanın kapılarını aralamaktır. Aleviliğin Galiyecilikle örtüşen ve örtüşmeyen yanları yukarıda belirttiğimiz gibidir.

İnsanı kutsallıştırma inancı Hurufilik kaynaklıdır. Yalnız, Alevilik bunu olduğu gibi almamış; daha geliştirerek kendi sistemi içinde özgüleştirecek almıştır. Tannın en üstün, en olgun, en eksiksiz yaratılış gücünün ürünü sayılan insanı renklendirmede Alevi-Bektaşi sanatçıları büyük beceri gösterirler. Bu beceri Hurufilik etkisini dolaylı kılar, en aza indirger. Hiçbir zaman Hurufilik temel olarak algılanmaz. Hurufilikten aldığı kimi değerlerle kendi felsefesini besleyen Alevilik, insanın kutsallığı ilkesini sürekli yineler. Kutsal olan insanı öldürmek, Alevilikte en büyük günah sayılır. O nedenle katiller kesinlikle bağışlanmaz, toplumca dışlanırlar. Bu, sonuçta, canlıların yaşamına saygıyı doğurmuştur. Alevi-Bektaşilerde avcılık yapılmaz, kasaplık da kabul edilir mesleklerden pek sayılmaz.

Alevilikte dedeye bağlanma (biat), sonuçta Tannya bağlanmanın yöntemidir. Dedeye bağlanan, bu eylemiyle Hz. Muhammed'e bağlanmış kabul edilir. Hz. Muhammed'e bağlanmaysa Tanrı'ya bağlanma (biat) sayılır. Bu işleme Alevi-Bektaşilikte **"el ele, el Hakka"** denir. Tannya ulaşmanın yolu olarak, bu dedeye bağlılık anlayışı, **"Alevi kitlenin bir arada tutulmasının basit ama, etkili formüllerinden birisi"** olur (4).

(3) Eyuboğlu, s: 244.

(4) Bkz: Rıza Zelyut - Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, Anadolu Kültürü yay. İst. 1990, II. baskı, s: 64 v.d.

—VII— ALEVİLİKTE SÜNNİ-İSLAMIN UYGULAMALARI NEDEN YOKTUR?

Aleviler Neden Camiye Gitmezler:

Alevilerin Sünni-İslamın namaz, oruç gibi koşullarına yerine getirmeyişi tarihsel, toplumsal, siyasal ve felsefik birçok nedene dayanır. Şöyle sıralayabiliriz:

- Mekke kabilelerinden Kureyş'in Haşimoğulları soyuyla Ubeydeoğulları soyu arasında yönetim, ticari alanlarda sürekli üstünlük yarışı vardı. Haşimoğulları'ndan Hz. Muhammed'in ortaya çıkışı, üstünlüğü Haşimoğulları'na geçirecektir endişesiyle Ubeydeoğulları'nı korkutur. Yeni çıkan dine, İslamlığa cephe alırlar. Ebu Süfyan Mekke'nin alınışı sırasında (630) Müslüman olmak zorunda kalır. Yeni yönetime yön vermenin İslamın dışında değil, içinde olmakla mümkün olacağı düşüncesindedir.

Ubeydeoğulları aynı soydan Osman'ın halifelığa gelişiyle, ötedenberi karşı oldukları İslamlığın yönetimini ele geçirmiş olurlar. Muaviye, Osman döneminde Suriye'yi eline alır. Ali'nin yönetimine karşı çıkar. Ali'nin öldürülmesinden sonra zorla Hasan'ı halifelik dışı bırakır. Oğlu Yezid, Hüseyin ve ailesini Kerbela'da (680) kılıçtan geçirerek peygamberin soyunu tümüyle ortadan kaldırmaya çalışır.

Emevi halifelerinin hiçbirisi İslam kurallarına saygılı değildir. Yezid, Suriye askerlerine Medinelileri katlettirir. Kenti yıktırır (683). Mescidi ahıra çevirttirir. Türbeleri, süslerini alabilmek için yıktırır (1). Abdülmelik döneminde Abdullah bin Zübeyr'in halifelik için ayaklanması bahane edilerek

(1) Taberi, Mesudi ve Emir Ali'ye dayanılarak yapılan anlatım için bkz: Doç. Bahriye Üçok - İslam Tarihi (Emeviler - Abbasiler), Milli Eğitim Basımevi, Ank. 1979, s: 44.

"kent in kutsallığına" bakılmadan Mekke mancınıkla taş yağmuruna tutulur (692). Emeviler İslamı yaymaktan çok; soylarını egemen kılmak, yayılmak, ülke almak ve yağma yapmak çabasındadırlar.

II. Yezid tüm günlerini güzel cariyelerinden Sellamet, Ül-Kas ve Habâbe'yle geçirir. Şarap içer. II. Velid cariyesine erkek giysisi giydirerek camiye namaz kılmaya gönderir. Kuran'ı hedef tahtası yapıp okçulara oklattırarak; **"Haydi bakalım Muhammed'in kitabı, ne yapacaksan yap bana"...** diyerek meydan okur. Büyük bir olasılıkla Mani dinine geçer. Bir başka Emevi halifesi namaz kıldırırken cemaate; **"Yeter mi? Biraz daha kıldırayım mı?"** diyerek İslamlıkla alay eder (2).

Emeviler **"yalancı ulemalar"** ortaya çıkanrlar. Bunlar Hz. Ali'yi kötüleyen sözler uydurarak, peygambere mal ederler. Bu yolla Ali soyuna hakaretler yağdırırlar. Ali soyuna karşı bu küfür ve karalama kampanyası II. Ömer döneminde (717-720) kısa bir dönem yasaklanırsa da, tüm Emevi yönetimi boyunca sürer. Kampanyanın merkezi camilerdir. Camiler Emeviler'in bir propaganda merkezleri olur. Emeviler propaganda için camilere minber eklerler. Bu uygulamalar Ali soyunu ve sevenlerini camiden koparır.

Emevilerce başlatılan bu politik tutum günümüzde de sürdürülmektedir. Politika, din görevlilerinin ağzıyla camilerde dile getirilir, cemaata aşılarmaya çalışılır. Öz olarak Emevilerce yürütülen karalama kampanyasının aynıdır. Değişen bir yanı yok. Amaç, camiye giden Sünni cemaate Sünnilik dışı kesimler hakkında olumsuz bakış açısı kazandırmaktır.

Günümüzde bir Alevinin camiye gitmesi her türlü hakareti göze alması demektir.

Bu alanda birinci derecede suçlu, camileri katı politik merkezler durumun dönüştüren ve bu dönüştürmeye göz yu-

(2) Geniş bilgi için bkz: Üçok, s: 31 -88; Zelyut, s: 67 v.d.

man yetkililerdir. Oy istismarcılığı nedeniyle görmemezlikten gelen, dahası alttan alta özendiren siyasal çevrelerdir. Bu nedenle, toplumsal birliğe inanılıyorsa; devlet, camileri yalnızca dinsel konulann konuşulduğu, Sünni insanların namaz kıldığı ibadet evleri durumuna dönüştürmek zorundadır. Günümüzde her yanın camiyle donatılması ibadethane yetersizliğinden kaynaklanmamaktadır. Camiler artık, gerici-bölücü siyasal görüşlerin harmanlandığı, örgütlendiğı ve yayıldığı politik birimler olarak görev yapmaktadırlar.

- Camiler İslam toplumlannda kazandığı politik işlev, Alevileri bu kurumlardan uzaklaştırmış ve bunların dışında bu kurumlara karşın varlıklarını sürdürmek dummunda bırakmıştır. Türkler İslam oldukları dönemlerde camilerden kopma olayı tamamlanmıştı zaten.

Camiden kopuş Aleviye kendi ibadet biçimini yaratma olanağı vermiştir. Bu Cem'dir. Cem, camiden dışlanan Alevinin camiye karşı oluşturduğu tapınç kurumudur. Anadolu Aleviliğı tapınımını başından beri cemlerle yerine getirmiştir.

Aleviler ard düşüncesiz ve içten inançlar taşır. Bu nedenle Alevilerin camiye gitmeyişleri kimi bağnaz çevrelerin ileri sürdüğü gibi onların dinsiz olduğunun kanıtı değildir. Aleviler de inanırlar. Ama tapınımlarını belirttiğimiz tarihsel, toplumsal ve siyasal nedenlerle camilerde değil, cemlerde yaparlar. Alevinin inancı Sünniliğe göre ayn bir çığırdaki gelişmiştir.

Asya'da ve Anadolu'da ilk İslamlaşma, merkezi İslamın dışında oldu. Kısaca bu yörelerde ilkin İslam adına Alevilik yayıldı. Yerleşik, kentli, mülkiyet sahibi çevreler merkezi İslamlıkla ilişkiye geçmiş, yöneticilikler koparmışlardı. Alt tabakalar böylece ta başından merkezi İslamın (Sünnilik) dışına itilmişlerdir. Çoğunluk Aleviliğı benimsemişlerdir. Böylece toplumsal kesimler bir arada tapmamama durumuna düşmüşlerdir. Camilerin yönetici devlet kesimlerinin politik araçları

biçimine dönüşmesi, alt kesimlerin inançlarına hakaretlerin ortaya çıkması, alt tabakaların camilerde kopuşunu gündeme getirmiştir. Doğallıkla kopan bu kesim kendine özgü bir ibadet biçimi yaratacaktır. Bunun da merkezi Cem'ler olmuştur. Alevi geleneği ilk özel toplantıların Cafer'üs Sadık dönemiyle başladığını söyler ki, ilk Cemlerin bu toplantılar olduğu, bunların Cemlerin ilk proto tipleri olduğu kabul edilebilir. Cem kurumunun Babai olayı sırasında biçimlendiği, kurumlaştığı kesindir.

- Aleviler genellikle yoksul insanlardır. Çalışmak, üretmek zorundadırlar. Yaşamlarını sürdürmeleri doğrudan çalışmalarına bağlıdır. Günde beş kez işlerini durdurarak namaz kılmaları, uzun zaman oruçlu kalmaları onları verimsiz kılar. Sonuçta aç bırakır.

Tarih boyunca Aleviler genellikle göçer halktır. Göçer yaşamında yerleşikliği gerektiren mimari yapılar pek kurulamaz. Camilerse yerleşik ve kentli kültürlerin gerektirdiği ve ürettiği yapılardır. Genellikle göçer olan Aleviler bu tür yapılar kuramazlardı. İslamın "**Tanrıya kulluk ediniz**" inancı giderek camiyle, namazla, oruçla simgeleştirilmesi Alevileri bunun dışında yeni yollar geliştirmeye yöneltmiştir. Belirli dönemlerde yapılan Cem'ler bu açıdan genellikle göçer olan Alevilerin yaşama biçimlerine uygun düşmüştür.

Günümüz koşulları bu açıdan Sünni kesimi de etkilemiştir. Kimisi sürekli çalışmak ve işini bırakmamak zorunda olduğundan, kimi varlıklı çevrelerinse gerek duymamalarından camiye gidişlerde düşüş olmuştur. Siyasal nedenlerle siyasi-dinsel çevrelerin zorlaması olmasa bu oran daha da düşecektir. Namaz artık kimi yaşlıların uyduğu ve zaman geçirmek için camiye gittiği bir ibadet biçimine dönüşmüştür.

- Alevilerin namaz kılmaması, oruç tutmaması, camiye gitmemesi, hac yapmamasının asıl nedeni Alevi felsefesine dayanır. Alevilikte tapınmada içtenlik temeldir. Tüm tapınma-

lar Tanrıya yöneliktir ve sonuçta amacı insanı olgunluğa ve erdemliğe ulaştırır. Bunun için de Alevi, mekan, süre gibi sınırlamalar ve koşullandırmalar tanımaz. Bu alanda özgür kalır.

Aleviler, ceza ve ödüllendirmeye yapılan ibadetin Tanrıya gerçekten "**Kulluk inancı**" taşımadığı kanısındadırlar. Tannya içtenlikle bağlılık Alevilikte esastır.

Namazı, orucu, haccı temel alan ve mutlaklaştıran anlayışla Alevi anlayışı arasında derin felsefik ayrımlıklar vardır.

- Alevilikte dindar olmanın yolu namazda, oruçta, hacda geçmez. Alevileri bunlar bağlamaz. Araştırmacı Rıza Zelyut'un belirttiği gibi, "Namaz reddedilmez, ama ibadet onunla sınırlandırılmaz". Alevilerin namaza bakışları Sünnilere göre de farklıdır. Aleviler Kuran'dan kaynaklandığı iddia edilen bugünkü biçimiyle yapılışını kabul etmezler. Kuran'da söz konusu olan namaz değil, "Salaf'tır. Bu da Tanrıyı içten anıp selamlamak eylemidir. Bugünkü namaz Kuran'da tanımlanmaz ve biçimi belirlenmez. Ne ölçüde, kaç kez yerine getirileceğine ait bilgi de yoktur.

İslam'ın kuruluşunda, müslümanlığı pekiştirmek amaçlarıyla namaz kılınmıştır. Zelyut'a göre, "*Bu namaz, putataparlık inancını ve tapınma biçimini Araplardan söküp atmanın bir aracı olarak uygulanmıştır. Elinden putları ve tapınma biçimi alınan Araplar için, eski inanın yerini dolduracak bir ilk uygulama olarak namaz kılınmıştır. Fakat, bunun kaç rekat kılındığı, hangi vakitler kılınacağı konusunda anlaşmazlık vardır. (...) Eğer namaz Tanrı'nın kesin buyruğu ve gelecek zamanlara da uzanmasını istediği bir buyruğu olsaydı, namaz olgusunun böyle boşlukta bırakılmaması gerekirdi*" (3).

(3) Bkz: Zelyut, s: 71.

İbadetler Gece Yapılır.

Gündüzler Çalışmaya Ayrılmıştır.

• Beş öğün namaz Alevilerde yoktur. Bu Sünni-İslam'la özgüdür. Alevilerdeki namaz, "niyaz"dır. Bu da Cami'de değil, Cem'de yapılır. Aleviler -biraz da-, Şeri-İslamın baskısı sonucu tapınmalarını gece yürütmüşlerdir. Bu konuda Kuran'ı dayanak alırlar. Çünkü Kuran, tapınmanın çalışma saatleri dışında gece ve açıktan kaçınılması buyurur. Kuran şunları söyler:

"Ve namaz kıl güneşin zeval vaktinde, geceleyin karanlık basınca ve fecir çağında; şüphe yok ki sabah namazı, meleklerin tanık olduğu bir namazdır. Gecenin bir kısmında uyanıp namaz kıl, bu namaz sana mahsustur..." (Al-İsra, 78-79).

"Geceyi bir örtü olarak yarattı, uykuyu, bir dinlenme zamanı olarak ve gündüzü de, adeta yeni bir hayat olarak halk etti", "...Gecelerini rablerine secde ederek, onun kapısında kıyamda bulunarak geçirirler" (Al-Furkan, 47-64).

"Ve an rabbinin adını sabah ve akşam". "Ve geceleyin de secde et artık ona ve tenzih et uzun gecelerde onu" (Al-Dahr, 25-26).

"Ve geceyi herşeyi örten bir örtü yaptık", "Ve gündüzü de geçim zamanı" (Al-Naba, 10-11).

"Ve delillerindendir uykunuz geceleyin ve gündüzün lütfunda rızınızı arayıp buluşunuz. Şüphe yok ki bunda duyan topluluğa deliller var" (Al-Rûm, 23).

"Geceleyin kalk namaza...", "ibadet için gece pek uygun". "Şüphe yok ki gündüzün, işin-gücin vardır". "Rabbini daha iyi bilir, gerçekten de senin, gecenin üçte ikisinden ve yarısından daha az ve bazı vakitlerde de üçte biri kadar bir zamanında kalktığını ve seninle beraber bulunanların bir bölüğünün de kalktıklarını..." (Al-Muazzammil, 20).

"Dua edin rabbinize yalvarıp yakarak gizlice. Şüphe yok ki o, duada haddini aşanları sevmez" (Al-A'raf, 55) (4).

• **"Bektaşiliğin İçyüzü"**nün yazar M. T. Oytan, Ale-Bektaşiler'den de namaz kılanların olduğunu yalnız gizli yaptıklarını belirtir. Kent ve kasaba Bektaşileri'nin bir bölümüyse namaz kılarlar. Camide kaçınmalannın nedeniniyse iki şeye bağlar. Biri camilerin "Al-i Muhammed'e kötü sözlerin söylendiği yerler olması, ikincisiyse, Alevi-Bektaşilerin halıya, keçeyle secdeyi uygun (caiz) görmemeleridir. Alevilerde secde toprağa veya onun maddesinden çıkan şeylere yapılır. Kirli yerlere alın konmaz (5). Toprağın en kutsalı da Kerbelâ toprağıdır.

Namazın Biçimini Peygamber Belirlemiş midir?

Gazeteci-yazar Battal Pehlivan'ın bu alanda değerlendirmesi şöyle:

"Alevilere göre, Kuranda namazın biçimiyle ilgili ayet ve sure yoktur. Hazreti Muhammed'in zamanında ve daha sonra, İslamiyet'in yayılmasını kolaylaştırmak için, şekilcilığe biraz daha önem verilmiştir. Hz. Muhammed ve öteki Müslümanlar birlikte, aynı biçimde namaz kılmışlardır. Çünkü putataparlar ve öteki dinlerden olanlara bu biçimde kendilerini daha iyi anlattıklarına inanıyorlardı. O bir dayanışma göstergesi idi de... Kaldı ki, o günkü namazın biçimi, bugünkü biçimi arasında da önemli farklar vardır. Nedeni de namazın Kuranda (şöyle kılacaksın, böyle kılacaksın) diye bir şeklinin tarif edilmemesidir" (6).

Bu alanda Kuran hükümleri açık. Şunlar deniyor:

"Onlar, Allahı ayaktayken, otururken ve yaniüstü yatar-ken anarlar..." (Al-i İmrân, 191).

(4) Kuran ayetlerinde şu çeviri esas alınmıştır. A. Gölpınarlı - Kuran-ı Kerim Anlamı, Remzi Kitapevi; ist. 1968.

(5) Oytan, s: 265 v.d.

(6) Bkz: Battal Pehlivan - Anadolu'da Alevilik, Alev yay. ist. 1992, s: 80.

"Korkuyorsanız yürüyerek, yahut hayvana binmiş olduğunuz halde kılın (...)" (Bakara, 239).

"Namazı kıldıktan sonra ayaktaiken, otururken ve yanınıza yaslanınca Allah'ı anın, tam emniyette ve huzura ulaşınca da namazı dosdoğru kılın, çünkü namaz müminlere muayyen vakitlerde kılınmak üzere farz edilmiştir" (Nisa, 103).

Herkes Kuran'ı İslamın temel kaynağı olarak kabul eder. Kuran ise bugün yapıldığı gibi, namaza öğün (vakit) ve biçim belirlememiştir. Beş öğün ve şu kadar rekat namaz kılınacaktır, namaz da şöyle kılınacaktır diye bir belirlemesi yoktur. İnananlar bu alanda serbest bırakılmıştır. Genellikle gece, iş saatleri dışında, her hangi bir biçimde tapınılabileceği söylenmiştir. Amaç, Tanrı önünde eğilmektir. O'nu içten anmaktır. O'nu içinden duymaktır. Aleviliğin söylediği ve yaptığı budur. Kuran'da da namaz konusunda bir şekil yoktur. Alevi de şekilcilikten kaçınmıştır. Namaz, Alevilikte "niyaz" olarak adlandırılır. Toplu olarak yapılır. Mekanı ise Cemlerdir. Bireysel "niyaz" yoktur. Yani bireysel tapınma olmaz. Tapınma (ibadet) Alevilikte toplumsallık kazanmıştır. Çalışma saatleri dışında, geceleri yapılır.

Namazın biçimi Hz. Muhammed'den sonra oluşmuştur. Örneğin Halife Osman'ın hac sırasında Mina'de öncekilerin aksine namazı iki rekat yerine dört rekât kıldırıldığını biliyoruz (6 a). Oysa gerek peygamber, gerekse ilk iki halife namazı iki rekat kıldırıyordu. Bu durumu peygamberin eşi Ayşe ve Emeviler daha sonraları sürdürmüşlerdir. Dört halifeler döneminde kazanılan biçim daha sonraları mezheplerin ulemalarınca kendi yorumları doğrultusunda şekillendirilmeye çalışılmıştır. Namaz öğünleri, rekâtlar ve kılınıp biçimleri mezhepten mezhebe farklı yapılır.

(6 a) Bilgi veren çağdaş kaynaklar için bkz: Tarihi Taberi Tercemesi, ist. 1983, 111/149, 158; Dr. Muhammed Et-Ticani Es-Semavi-... Ve Hidayete Erdiler, Can yay. İst. 1993, s: 111; Özkırımlı (1990), s: 19.

Hz. Muhammed ve Kuran'dan önce de namaz vardır. Yani, -İslam'ın kendinden önceki zaman olarak nitelediği- putataparlık döneminde namaz kılınmaktadır. Genel çizgileriyle gök cisimlerine tapınmayı temel alan Sabiilik Hz. Muhammed'e kaynaklık etmiştir (7). Kuran da Hz. Muhammed'den önceki peygamberlerin ve onlara inananların namaz kıldığını dile getirir. Kuran'da şu hükümleri görmek mümkün:

"Ey Şuayb dediler, kıldığın namaz mı, tuttuğun din mi emrediyor sana bizi atalarımızın taptıklarından vazgeçirmeye uğraşıyorsun (...)" (Hûd, 87).

"Onlardan 'Adem ve Nuh' sonra öyle bir soy geldi ki namazı zayi etti onlar (...)" (Meryem, 59).

"Onları İbrahim, Yakup ve İshak peygamberler öyle rehberler ettik ki emrimizle halkı doğru yola sevkederler ve onlara hayırlı işleri, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik (...)" (Al-Anbiyâ, 73).

Ey Musa (...), namaz kıl beni anmak için" (Tâhâ, 11-13).

Kuran hükümlerinden de görüldüğü gibi namaz İslamlık öncesi Sabiilik, Yahudilik, Hristiyanlık gibi Ortadoğu dinlerinde vardır. Peygamberler ve yandaşları namaz kılıyorlardı. Doğallıkla bu namazlar bugünküne göre farklı biçimdedirler. Kuran'ın amaçladığı namaz biçimi de zamanla değişikliğe uğramıştır. Alevilerin de söylediği budur. Ayrıca Alevilik, namazın Tann önünde eğilmek (secde) olduğunu vurgular ki İslam öncesi ve sonrası bütün dinlerdeki namazlarda hemen hemen tek ortak nokta burasıdır. Bu ortak nokta aynı zamanda namaz tapınımının temeli ve asıl amacıdır. Alevilik işte bu ortak nokta ve asıl amacı yakalamış ve onu yerine getirmeye çalışmıştır.

Aleviliğe göre temiz ve içten duygularla Tann'nın anılması durumunda gerekli tapınım yerine getirilmiş olunur.

(7) Ayrıntılı ve belgesel açıklamalar için bkz: Turan Dursun - Din Bu Kaynak yay. İst. 1991, II. kitap.

Toplu tapınmalarda bu duygu doruktadır. Kuran'daki "Salaf'ı Aleviler "namaz" olarak değil, **"Tanrıyı gönülden anmak"** olarak yorumlarlar. Tann'yı "temiz bir gönülle andıklan an, kendilerini namaz kılmış" sayarlar. Aleviler bu anlayışlarını **"Tann'yı içimizde duyumsamak..."** tümcesiyle dile getirirler. Aleviler kendilerini bu konuda "büyük bir aşama yapmış" Müslümanlar olarak nitelerler. Çünkü Alevilikte amaç "Şeriat", "Tarikat", "Marifet" ve "Hakikat" kapılanndan geçip, gerekli olgunluk ve erdemleri kazanıp "Hakikat" aşamasına ulaşmaktır. Alevilikte "Şeriat" erdemlik yolunun ilk aşamasıdır ve namaz, oruç gibi biçimsel tapınmalarla sınırlı kalır. Aleviliğin amacı bunu ilkinden aşmaktır. Aleviliğin yaptığı esastır, usûl değildir. Aleviler usulen tapınmazlar, özden yaparlar. Alevi inançlarında gösteriş için tapınım yoktur. Biçimsellikten kaçınırlar. "Tapınım (ibadet) Hak için yapılı" (8).

Zelyut'un saptadığı gibi İslam'lığın kuruluş ve yayılış döneminde namaz; *"putataparları terbiye etmede bir araçtı... Eski inançlar bütün gücüyle yaşıyordu. Güçlü bir putataparlık geleneği vardı. Araplar genel olarak cahildi. Bunların disiplini için namaz ve öteki ibadet biçimleri kaçınılmazdı. Günümüzde Müslümanlık yerleşmiş, bütün kıtalara yayılmıştır. Müslümanlar, Müslüman anababalardan gelmektedirler. Bunların putataparlıkla ilgileri kalmamıştır. Bu insanlar için ibadeti ilk haliyle sınırlamak; onların derinlemesine iç olgunlaşmalarına set çekmek olur. Zaten Aleviler namazı reddetmezler; onu aştıklarını dile getirirler. Şekle önem veren dar-kafalılar bu anlatımdaki derinliği kavrayamazlar"* (9).

Kuran; *"Biz, peygamberleri ancak müjdeci ve korkutucu olarak gönderdik. Şu halde inananlara ve kedilerini düzgün hale getirenlere ne korku vardır, ne de mahzun olurlar"* (Al-An'âm,48) der. Amaç açık. İnsanın kendini düzeltmesi; yani kendini, nefisini eğitmesi amaçlanıyor. Aleviler tüm tapınımla-

(8) Bkz: Pehlivan, s: 81.

(9) Zelyut, s: 73.

nn insanın nefisini (benliğini) eğitmesine (ıslah) yönelik olduğuna inanırlar. Kendini eğitmiş, yeterli olgunluk ve erdemliliğe ulaşmış insan için namaz doğallıkla geride kalmıştır. Salt biçimden ibarettir. Alevilikte amaç; kendim, eskileri ve biçimleri aşmaktır.

Anadolu Alevileri genellikle Asya ve Oğuz kökenlidirler. Türkler geçmişlerinin hiçbir döneminde namaz kılmamışlardır. XIII.y.yıl Arap tarihçisi Cuveyni bir şiirinde Türkler'den söz ederken; *"Bir ulus ki beş öğün namazı gereksiz görürler"* der (10). Zaten namaz sözcüğünü de bir ara girdikleri Manicilikten almışlardır (11). Dolayısıyla Alevilerin namaz gibi İslamsal tapınmaları yerine getirmeyişleri bir yerde tümüyle eski kültürleriyle ilgilidir.

Rüştü Şardağ gibi araştırmacıların Hacı Bektaş'ı "Sünni" gösterip ve "Şerh-i Besmele"yi ona mal etmeleri; namaz, oruç, hac, zekâat gibi Sünni öğelerin Bektaşilik'te varlığını kanıtlamaya çalışması boşunadır (12). **Alevi-Bektaşiler** özünde - Sünni İslamın kurallaştırdığı biçimde- namaz kılmazlar. Alevi-Bektaşilerin namaz gibi İslamsal tapınımları yerine getirmeyişleri tümüyle eski kültür ve inançlarından kaynaklanır (13). Onların kendilerine özgü, kendi inanç temelinde oluşan bir ibadet biçimleri vardır.

Oruç-Zekât-Hac:

Bugün İslamın kaçınılmaz koşulları olarak görülen uygulamaların çoğu Hz. Muhammed'den sonra İslam geleneği ve inancına girmiştir. Yani İslam halifeleri Peygamber'in sünnetini kendi isteklerine göre değiştirmişlerdir. Peygamber bay-

(10) Prof. İlhan Arsel - Arap Milliyetçiliği ve Türkler, inkılap Kitabevi, ist 1987 s: 95.

(11) Prof Hilmi Ziya Ülken - "Anadolu Örf Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri" N Birdoğan'ın Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımından, s: 620.

(12) Rüştü Şardağ - Her Yönüyle Hacı Bektaş Veli ve En Yeni Eseri Şerh-i Besmele, izmir, 1985, s: 66 v.d., 86.

(13) Bozkurt (1990), s: 140.

ramlarda namaz kıldıktan sonra ayakta hutbe okurken, Buhari'ye göre Emevi halife-hükümdan Mervan namazdan sonra dinleyici kalmaması gerekçesiyle hutbeyi namazdan önceye almıştır (14).

Önce Muaviye, sonra da Abdülmelik b. Mervan Peygamberin Medine'deki minberini Şam'a taşımak isterler. Tepkiler karşısında gerçekleştiremeyince Peygamberin üç ayaklı minberini dokuz ayağa çıkartmışlardır (15).

Kuran'da açık ve net olarak beş öğün dört rekât namaz yoktur. Bu durum Peygamber döneminde kesin değildir. Hatta Emeviler'in son dönemlerinde bile günlük beş öğün namaz ilkesi bulunmaz. Muhammed döneminde abdest ve namaz gelişigüzel ve düzensizdir. Bu kurallar I. ve 2. yüzyıl kelâmcı ve fıkıhçıların ürünüdür. Bilindiği gibi Kuran'da namazın biçimi ve ayrıntıları belirtilmez. "Dinin direği" de değildir. Önceliği olmayan bir tapınımdır. Buhari'de namazla ilgili 150 hadis olmasına karşın, namazın biçimine açıklık getirilmez. Belirsizlik abdest konusunda da sürer. Abdest yalnızca cuma namazları için kesin görülür. Öteki namazlarda Peygamber'in de abdest almadığını kaynaklar bildirmektedir. Hz. Muhammed bu alanda tapınımı esnek tutmuştur. Mekke'deyken Kible Kuds yönüdür. Kâbe'nin Kible sayılması Hicret'in ikinci yılında kararlaştırılmıştır. Ramazan ayı oruç ayı olarak belirlenerek, İslam orucu Musevilerin orucundan ayrılır. Böylece Yahudiler'e karşın, İslamlık özgün yanını belirlemeye çalışır (16).

Aleviler Ramazan orucunu tutmazlar. Kuran'da böyle bir orucun buyurulmadığı kanısındadırlar. Kuran yalnızca "oruç tutun" diyor ve 30 günlük bir süre de vermiyor (Bakara, 183-184-185). Yalnız birtakım suçlara karşı oruç cezasına rastlıyoruz. Örneğin;

(14) Dr. Muhammed El-ticani Es-Semavi, s: 106 v.d.

(15) Tarih-i Taberi Tercemesi, III/229 v.d.

(16) Geniş bilgi için bkz: Prof. Fuat Bozkurt - Türklerin Dini, Cem yay. İst. 1995, s: 100 v.d.; Birdoğan (1995), s: 196 v.d.

"Yanlışlıkla bir mümini öldüren (...) iki ay birbiri ardınca oruç tutar" (Nisa, 92).

"Karılarını zihar yapıp sonra dediklerinden dönenler (...) birbiri ardınca tam iki ay oruç tutarlar" (Al-Mucâdele, 3-4).

Genellikle hadislerde oruç "nefsi eğitmek (-ıslah)" biçiminde sunulur. Aleviler bu anlayışı "nefsinize hakim olun", "Kötülöklere oruç tutun" doğrultusunda yorumlarlar. Oruç insanın aç kalması değil; eline, diline, beline sahip olmasıdır.

Kuran'da orucun hangi aylarda tutulacağı açık belirtilmemiştir. Böyle olunca Aleviler Muharrem'de tutulmasını kendi inanç yapılarına daha uygun görmüşlerdir. 12 günlük oruç vardır. Buna "Muharrem Orucu" ya da "Oniki İmam Orucu" denir. Amaç; Hz. Ali ve soyuna, özellikle oğlu Hüseyin'e Kerbela'da yapılan zuluma karşı çıkmak ve yapılanlar gözönüne alınarak bu soyun anısına saygı göstermektir. 12 günlük oruç süresince sahura kalkılmaz, sulu yiyecekler ve et yenmez, eşler birlikte yatmazlar.

Tarihçi Taberi'ye göre, Muharrem ayında Aşure günü oruç tutmayı bizzat Hz. Muhammed istemiştir (17).

Şiiler 30 günlük Ramazan orucuna ek olarak Muharrem'de 10 gün oruç tutarlar. Prof. Fuat Bozkurt 12 sayısını gözönüne alarak İran Şiiliğinde Muharrem orucu tutulmadığını düşünür (18). Prof. Mehmet Eröz, Alevilerin Muharrem'de 12 gün oruç tutmalannı, Ramazan orucunu ise tutmamalannı ve namaz kılmamalarını eski kültürlerine ve Şamanlığın etkilerine bağlar. Bu konuda ileri sürülen Fars etkisi, savını yadsır (19).

İslamda "salat"a Türkler "namaz" derler. Kökü Hintçe olan bir Farsça sözcüktür. Manicilikten geçmiştir. Pehlevi di-

(17) Tarih-i Taberi Tercemesi, II/388.

(18) Bozkurt (1990), s: 141.

(19) Eröz, s: 174.

linde Zerdüşt için yapılan duanın karşılığı "namad"dır. "Namaz"ın kaynağı buralardır. "Abdes" de Pehlevice olan "Padiab" kökenlidir. "Oruç" da Fars kökenlidir (Uruze-Rûze). "Hac" da Yunan kökenlidir ve Ortodoks Hristiyanların Kudüs'e yapılan dinsel ziyaretleri için kullanılmıştır. Sonradan Mekke'ye yapılan ziyaretler de bu sözcükle karşılanmıştır. Bu farzlar İslamdan önce inanılan birkaç dinin etkisiyle İslam inancına yerleşmiştir. Bu farzlardan Arapça kökenli olanı "zekât"tır. Bu farz Türkler'in önceki dinlerinde yoktur. İslamın temelinde yer almasına karşın, Aleviliğe girmemiştir (20). Zekâtı varlıklı müslümanlar verirler. Genellikle camiler aracılığıyla yapılan bir yardımlaşmadır. Bu yanı, Alevileri bu uygulamadan uzaklaştırmıştır. Aleviler bunun dışında yardımlaşma geleneği geliştirmişlerdir. Yolkardeşliği (musahiplik) bunlardan biridir.

Alevilerde, Sünnilikte olduğu gibi Mekke'yi hac inancı ve geleneği yoktur. Yalnız Kerbela, Hz. Ali ve oğlu Hüseyin'in mezarları ziyaret edilir. Osmanlılar döneminde hac olarak Erdebil'e de gidildiği bilinir. Eleştirenlere **"Biz ölüye değil, diriye varırız"** anlayışıyla karşılık verilirdi.

Alevilikte hacca gitmek **"gönüle girmek"**le, **"gönül yapmak"**la eş tutulur. Aleviler çoğunluk haccı **"Pir kapısı"** olarak tanımlarlar. N. Birdoğan, **"araştırmalarımızda da bu Haccı hep 'insan gönlü' olarak bulduk"** der (21). Alevi ozanlar ve ileri gelenleri hep bu anlamda algılamışlardır.

*Yunus Emre der Hoca
Gerekse bin var Hacca
Hepsinden iyice
Bir gönüle girmektir.*

-Yunus Emre-

(20) Bkz: Prof. H. Ziya Ülken - Anadolu Örf Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri, a.g.k.s.: 620 v.d.

(21) Birdoğan (1990), s: 326

*Dön ziyaret eyleme İbrahim'in bünyadını,
Dertli'nin gönlün ziyaret eyle Beytullah'ı gör.*

-Dertli-

*Hatai hal çağında
Hak gönül alçağında
Yüzbin Kabe yapmaktır,
Bir gönül alçağında..*

-Şah Hatai İsmail-

*Bin Kabe'den üstün tutup insandaki aşkı,
Ben Kâbe-i Bektaşîye dört elle sarıldım.*

- Çevri -

*Hararet nardadır sacda değildir.
Akıl baştadır, tacda değildir.
Her ne arar isen, kendinde ara
Mekke'de, Kudüs'te hacda değildir.*

-Hacı Bektaş veya Kaygusuz Abdal-

Aleviler ta başından beri hac konusuna akılcı bir pratikle yaklaşmışlardır. "Gönül yapmayı" amaçlayarak, haccı Anadolu insanının eğitimi anlayışına indirgemişlerdir. Anadolu insanını, parasını ve gücünü Arap çöllerine harcamaktan kurtarmışlardır.

Camiler Peygamber'den Sonra

Siyasal İşlevlik Kazanırlar:

Camiler ilkin İslam'ın ilke ve kurallarını yeni inanan topluma öğretme, birlikte tapınma yerleriydi. Etrafı çevrili, görkemli olmayan, basit yapıları. Giderek camiler yeni görevler üstlendiler. Dört Halife döneminde kutuplaşmalar başladı. Camiler günün siyasetine merkez oldular. Emeviler dönemindeyse zaten Ali ve soyuna karşı propoganda yürütülen merkezlerdi (22).

(22) Camilerin siyaset yuvasına dönüşmesini, Ali ve soyuna karşı söv-gü merkezleri olduğunu ilahiyat çevreleri de kabul eder. Bkz: Fıglalı, s: 257.

Camiler, ta Hz. Muhammed döneminde asli görevinin dışına Çekilir. Bir takım çevreler camiler kurarak kendi siya-

İslamlık içinde sunraa^ya çal.ş.rlar, örneğin Mekke-Medine yolu üzerinde Kube köyünde "Mescid-i **Dirar**" adlı bir cami yaparlar. Hz. Muhammed kendi iradesi dışında kumlan ve "dedikodu üreten" bu merkezi Malik ibni Dehşem ve ibni Adi'den oluşan bir kurul göndererek yıktırır Kuran da olay şöyle yer alır:

•'Zarar vermek, kafirlikte bulunmak, inananların aralarını açmak, daha önce Allah'la ve Peygamberiyle savaşının gelmesini gözlemek için mescit kuranlara gelince: Biz ancak iyilik istemekteyiz diye yemin edecekler ve Allah'sa tanıklık etmektedir h onlar yalancıdır. Orada hiçbir zaman namaz kılma. ilk günden itibaren Allah'tan çekinmek ve ona itaat etmek temek ustune kurulmuş dan mescit, elbette namaz kılmana daha layıktır. Orada öyle erenler vardır ki arınmayı severler ve Allah, temizlenip arınanları sever" (Al-Tavba,107-108)

Daha sonraları Halife Ömer Medineli yerlilerin (Ensar) karşı çıkmalarını kırımla bastırarak bu camiye yeniden yaptırır. ilerde ise bu işlevlikte cami yapma yöntemini Muaviye ve Emeviler sürdüreceklerdir (24)

Halife Ömer (634-644), Bizans ve Sasani imparatorluklarını ortadan kaldırarak M.sır, Suriye, Irak, İran ve Filistin gibi eski ve köklü uygarlık merkezlerini Arap-İslam Devleti'ne katar. Döneminde çeşitli ülkelere ait 1036 kent alınır. Sanatsal yapı ve dinsel tapınakların tümü yakılır-yıkılır. Bunların yerine don: binden çok cami yapılır (25). İslam ülkeleri tümüyle cami ağıyla döşenir. Görünürde İslamlığın, özünde ise yöneticilerin siyasal ideolojilerinin yayılmasıdır, bu.

/o£^{kZ}, Tarih^m Taberi Tercemesi, 11/497

S Koç^{e n l s b}, s 261^{l c l n b k 2} v d

⁷⁵-¹ öztoprak, s: 22

f g g[^] s' H r⁵ ' ' ^ ^ ^ " KÜrt Uy9arⁿ 9,nda Alevilik, Kaynak yay. ist.

Camiler başında basit ve gösterişsiz, ama insanların "kötülüklerden arındıkları", bir "iç duyuş" içerisinde oldukları yapılarıdır. İslamlığın devletleşme, hanedanlaşma ve imparatorluklaşmasıyla birlikte bu ilk özellik yerini görkemli yapılara ve saltanat yaşantılarına bırakır. İslamlık ük toplumcu (komünal) ve eşitçi yapısından uzaklaşmış, sınıfsal bir yapı kazanmıştır. Bu gelişmeler dinsel yapılarda da kendini gösterir. IX.yüzyıl tarihçisi Belâzuri'ye göre mescidlere ilk revakı Halife Osman koydurtur. Zalimliğiyle ünlü Haccac, Hz. İbrahim'den beri Araplar'ca saygınlığı olan Kâbe'yi yıktırır. Sonra yeniden yaptırılacaktır. İlk minare I. Muaviye zamanında (661-680) Basra camiini onartan vali Ubeydullah bin Ziyad tarafından yapılır. I. Velid dönemindeyse (705-715) mescidlere minare yapılması buyrulur. İlk maksure de bunun döneminde yapılır. Bundan sonra minare yapımları gelenek olur. O şatafatlı yapılar kurulur. Muaviye, Mervan ve I. Velid'ler Şam kiliselerini camiye çevirirler (26).

Görüldüğü gibi din alanında yer alan birçok şey Peygamber dönemi İslamiyetinde yoktur. Cami, hac, oruç, zekât, namazla ilgili birçok şey sonradan çeşitli halifeler döneminde İslamlığa sokulmuş, Peygamber'in sünneti durumuna getirilmiştir.

Şeri-İslamda güzel sanatlar yasak olmasına karşın, Alevilikte serbestçe yaşama ve gelişme olanağı bulmuştur (27).

Alevilik, İslamın saf özüne bağlıdır. Yönetimlerce getirilen bu siyasal amaçlı eklentileri kendine ve kendi anlayışındaki İslamlığa yabancı bulur.

Alevilik bu tür oluşumların bilincinde olacak ki, sistemini Sünni İslamın katı kuralları üzerine kurmaz. Namaz, oruç.

(26) Kanıtlar için şu çağdaş kaynağa bakınız. El-Belâzuri-Fütûhu'l-Büldan (Çev.: Mustafa Fayda), Kültür ve Tur. Bak. yay. Ank. 1987, s: 67, 178, 204, 427, 500 v.d.; Üçok, s: 60 v.d.

(27) Birdoğan (1995), s: 242 v.d., 263 v.d.

zekat, hac gibi Sünni İslamın tapınım kuralları Alevi-Bektaşilikte yer edinemez. Eliştirilir. Alevi-Bektaşiliğin temel taşları olan Yunus, Kaygusuz, Abdal Musa, Pir Sultan, Nesimi gibi düşünür-ozanlar İslamın şeri kurallarına karşı çıkarlar. İslamın koşulları olarak ortaya sürülen ilkelere katılmazlar. İnsan yaşamına aykırı bulurlar. Alevi-Bektaşiliği bunların ötesinde bir inanç ve düşünce temeline oturturlar. Alevi-Bektaşiliğin belkemiği olan ozan-düşünürlerin şen kurallara yaklaşımları konusunda işte birkaç örnek:

*Oruç namaz zekat hac cürm-ü cinayettir
Fakir bundan zattır has-ül havas içinde*

*Oruç namaz gusül hac hicaptır aşıklara
Aşık andan münezzeh halis heves içinde*

*Kııarsın riya namaz yazığın çok hayrın az
Dinle neye varır söz cehennemde yatarsın*

*Ne Kabe vü ne mescid ne rüku u ne sücud
Hak ile daim becid olur munacatınız.*

-Yunus Emre-

*Hak katında hac kııandan yeğ durur bir ehl-i dil
Bir sınık gönül bitirsin yoksa doyursun bir ac*

*Din ü iman ü namaz u hac u erkân-ı zekât
Bahs-i da'vi şeriat kamu giiftar nedir.*

-Nesimi-

İşte Alevi-Bektaşiliğin Şeri-İslamın getirdiği yapılanmaya yaklaşımı bu...

-VIII- TAVŞAN NEDEN YENMEZ?

Tavşan Yememenin Gerekçeleri:

Alevi-Bektaşiler tavşan yemiyor diye bilinirler. Sünni çevrelerin bu yönde suçlamaları da vardır. Alevi-Sünni çevrelerin, Alevilerin tavşan yemedikleri konusunda genellikle gerekçeleri ve savları şunlar:

- Tavşan çeşitli canlılara benzer. Kafası kediye, kuyruğu domuza, adet (hayız) görmesiyle insana, kulakları eşeğe, ayakları köpeğe benzer. Birleşme ve doğurma biçimlerinde gariplikler vardır. Eti yoktur. Pıhtılaşmış kan külçesidir. Pişirmek için çok malzeme gerektirmektedir (1).

- Sünni çevrelere göre, Hz. Ali'nin atını ürküttüğü için Aleviler tavşanı sevmez ve yemezler (2).

- Tavşan, Hz. Ali'nin kedisidir. O nedenle yenmez (3).

- Tavşan kirli (neces) kabul edilir. Adet olmaktadır. O nedenle yenmez (4).

- Hüseyin'i öldüren Yezid'in ruhunun bir yabancı tavşana geçtiği için Aleviler tavşanı yemezler (5).

(1) Mehmet Tevfik Oytam - Bektaşiliğin içyüzü, Maarif kitabevi, ist. 1988, s: 275 v.d.

(2) Bozkurt, (1990), s: 136; Şapolyo, s: 283.

(3) Oytam, s: 276.

(4) Atalay, s: 25.

(5) Brailsford'un "Macedonia"sından alınmıştır. Bkz: J. K. Birge - Bektaşilik Tarihi, Ant yay. ist. 1991, s: 147; Jean Paul Roux - "Türk inancında Tavşanın Yeri", Cem Dergisi, sayı: 8, Ocak 1992, s: 42.

• Kadın kılığına giren Halife Ömer'in; yeniden erkek donuna girdiğinde, tavşanları bulan iki çocuğu dünyaya getirdiği için tavşan eti yenmez (6).

Tavşan, Alevilerce uğursuz sayılan hayvanların başında gelir. Alevi ve Sünni müslümanları ayıran en belirgin biçimsel öğelerdendir. Alevilerin; üzerinde tavşanın geçtiği tarlalarını yedi yıl ekmedikleri söylenerek, alay edilirler. Oysa tavşanın geçtiği her tarlanın ekilmemesi durumunda bir çiftçi toplumu olan Alevilerin köyleri beklememeleri, tüm arazilerini ham bırakmaları gerekirdi. Bir yabancı hayvan olan tavşanın geçmediği arazi düşünülemez.

Tavşan Başka Toplumlarda da Yasak:

Tavşan, İran Şiiiliğinde de kirli kabul edilir. Etini Şiiler de yemezler (7). Yahudi inancı da tavşanı yasaklamıştır. Tavşan yememe hakkında Tevrat'ta kayıt vardır¹ (Bab: 14, Ayet: VII) (8). Alevi Türkler arasında "Yahudiye bile helal demedi Musa" sözü söylenir. Fransız tarihçi ve doğubilimci J. P. Roux bu inancın Şii geleneğinden kaynaklanmış olacağına inanmaz. Olguyu yerel olarak görür. Ona göre, "tavşanı cezalandıran yasakçı anlayış evrensel olmayan, ama çok yaygın olan bir olgudur" (9). Tavşan, Hititler'de "tabu"dur, yasaktır. Oysa Kaşgar'da X. y. yılda kutsaldır.

Aleviler'de Uğurlu-Uğursuz Kabul Edilen Hayvanlar:

Keklik, kızıl ayaklıdır. Ayaklarını Hüseyin'in kanına bulandırdığı inancıyla Aleviler kekliği sevmezler. Türkmenler'ce de keklik bir ünlü dedenin saklandığı yeri düşmanlarına bildirdiği, ihbarda bulunduğu inancıyla sevilmez. Katır da sevilme-

(6) Roux, Cem Dergisi, Sayı: 8, s: 42.

(7) Bozkurt (1990), s: 136.

(8) Noyan, s: 216.

(9)^a Floux, Cem De-gisi, sayı: 8, s: 43.

yen hayvanlardandır. Tann'nın lanetine uğradığından dölü olmadığına inanılır. Ayı da sevilmez, adı anılmaz. "Dağdaki", "Kocaoğlan" gibi gibi gönderme adlarla dile getirilir. Domuz ve hindi de sevilmez. Tavus kuşu makbul kabul edilir. Baykuş uğursuz, keklik müfsit, turna ise en hayırlı kuştur. Sesi, Hz. Ali'nin sesi gibi kabul edilir. Kırlangıç kutsal sayılır. Geyik, Hz. Muhammed'in sevdiği hayvan olduğundan avlanmaz, öldürülmez. Koyun, koç kurbanlık olarak "mübarek"tir. At, kardeş ve murat sayılır. Hızır bile "Bozatlı"dır ve "dar"da kalanlara bu atıyla yetişir. Hz. Ali de "düldül" denen atıyla birlikte Alevi'nin kafasında yer etmiştir. Alevilerce bülbül de çok sevilir. Güvercin Alevilerde kutsaldır. Avlanmaz, kesilmez ve yenmez. Hacı Bektaş'ın Sulucakarahöyük'e güvercin biçiminde (-donunda) geldiği inancı (-lejanı) vardır. Bir takım şoförlerin yoluna tavşan çıkmasını uğursuz saydıkları, yılan görmeyi de rahat yolculuk belirtisi olarak inandıkları bilinir (10).

Tavşan Yasağının Totemik Kaynağı:

Toplumbilimciler ve tarihçiler Türklerin tarihinde insanlığın ilk dini olan totemciliğin varlığı konusunda çelişkiye düşer ve değişik görüşler getirirler. Prof. İ. Kafesoğlu, Prof. B. Ögel, Van Gennap, J. G. Frazier kepdilerine özgü yorumlar geliştirerek Türkler'de totemciliğin olmadığını kanıtlamaya çalışırlar. Doğan Avcıoğlu'nun da belirttiği gibi; bozkır insanının dinine belki totemcilik denilemez. Totemcilik onun ancak bir parçasıdır. Şamanlık ve tengricilik bu dinin başka yanları, türevleridir. Kısaca, eski Türk dininde totemcilik, şamanlık ve tengricilik gibi daha başka inanış biçimleri vardır. Totemcilik bozkır toplumsal yaşamının bir belirtisidir. Eski Türkler avcı, çoban, çiftçi ve genellikle göçebelerdir. Gereksimlerini doğada, hayvanda sağlıyorlar. Bu durum, onu giderek doğayla, hayvanla ve canlıyla "kutsal akraba" durumuna götürmüştür.

(10) Bu tür malzemeler için bkz: Noyan, s: 216 v.d.; Bozkurt (1990), s: 137 v.d.; Eröz, s: 414 v.d.; Şapolyo, s: 292.

Yemesini-içmesini onlardan beklediği gibi, savunmasını-korunmasını, dahası geleceğini düzenleyebilmek için doğa ve doğa üstü güçlerin de denetimini bu öğelerden bekler. Böylece bu toplumsal yapı doğrultusunda bir inanış, düşünce ve davranış biçimi doğar. Bu insanlar için artık, özdek dışı güç çeşitli varlıkların içine girerek özdek biçime bürünmüş, yani cisimleşmiş bir kutsallık kazanmıştır. İşte totem budur. Bu nedenle Ortaasya bozkırında "kutsal" hayvancılık ve doğacılık, yalnızca totemciliğe indirgenemez, o çerçeveyi çok aşar. Birçok bilginin bozkır topluluklarına totemci etiketini yapıştıramayışının nedeni bu olsa gerek.

Totemciliğin temel öğeleri şunlar (11):

- Boylann varlığı
- Boylamı ve totem türünün aynı topraklarda toplanması. Totemle yer arasında yakın bağ vardır.
- Totemin temsili
- Bireyden bireye değil de, türlerden boylara doğru ilişkilerin kurulması.
- İlişkilerde totemin iyilik ve koruyuculuk getirmesi.
- Kurban, belirleyici değildir.
- Bitkiler ve cansız şeyler totem olabiliyorsa da, totem genellikle hayvanlardır.
- Totemle insan arasında akrabalık vardır. Totem, topluluğun atasıdır.
- Totemcilik boy örgütlenmesi olan yerlerde vardır. Totemsiz boy olabilir, fakat boysuz totem olmaz.
- Totemin koruyuculuğu topluma yükümlülükler geti-

(11) Totemciliğin genel özellikleri ve eski Türkler'deki totemik özellikler için genellikle şu yapıttan yararlanılmıştır. Bkz: Doğan Avcıoğlu, - Türklerin Tarihi, C: I, s: 401-408.

rir. İnsanlar totem hayvanı öldürmek ve yemekten kaçınırlar.

- Totemik toplumlarda genellikle ekzogamik (boy dışı) evlilik kurumu vardır. Yalnız bu totemciliğe bağlı değil, ayni özerk bir kurum biçimindedir.

Totemciliğin bu genel özelliklerinden hareketle eski Türk toplumlarının yapısındaki totemik kristalleşmeyi belirleyelim:

- Altaylarda hayvan tapıncı enderdir. Ruhların hayvan biçiminde düşünülmesi insan-hayvan arası farkı değil, insan-hayvan arası bağı belirtir.
- Hayvan ile çiftleşme kültü yok gibidir. Bundan korkulur.
- Bitki ve taşlara totem olarak rastlansa da belirleyici değildir. Totem, çoğunluk hayvandır.
- Her boyun özel damgası vardır. Totem sayılan hayvan ongun biçiminde temsil edilir.
- Hayvan-insan arasındaki akrabalık Ortaasya bozkır yaşantısının başlıca özelliğidir.
- Soy (ecdat) topraklarına kutsal bağlılık vardır.
- Akraba ya da bağlaşıklık olan hayvanı yemek veya öldürmek yasağı vardır. Yakutlar'da ve Oğuzlar'da bu durum belirlenmiştir.
- Hayvan koruyucu ve kılavuzdur. Koruyucu hayvanın o boyun atası olma olasılığı vardır. Göktürk'lerin koruyucu ve yolgöstericisi kurdun aynı zamanda atalan sayılması gibi.
- Ekzogami (dışevlilik) belirleyici değilse de, çok yaygındır.

Bu karşılaştırmalardan sonra tarih araştırmacısı Doğan Avcıoğlu; *"Bozkırdaki Tiirk boyları totemci saymamak için hiçbir temel engel bulunmadığını göstermeye yeterlidir. Hatta*

bu bozkır boylarının özünde ve temelinde totemci oldukları sonucuna varılabilir" der. Karşılaştırmalı kanıtlar Avcıoğlu'nu doğrulamaktadır. Kısaca eski Türkler totemci topluluklardır. Sonradan Şamanlık aşamasına geçişleri eski totemik inanç izlerini silmez, daha da besleyerek İslami döneme aktarır. Türkler'in İslamlaşması bu eski inançları yok etmez, sona erdirmez. Alevilik geniş ölçüde eski Türk dininin İslamlaştırılmış biçimi olur. Ötede Sünni Yörük ve Türkmenler'de de eski inançlar güçlü bir biçimde yaşar.

Gerek Asya'da gerekse Anadolu'da totemik inançlara sıkça rastlamak olası. Çuvaşlar "kurt" adını ağıza almayı tabu sayarlar. Onun yerine "Peygamber iti" sözünü kullanırlar. Edremit Alevi Türkmenleri de kurda "Peygamber köpeği" derler. Alevi-Sünni Türkmen ve Yörükler yolda kurda rastlamanın uğur getireceğine inanırlar (12).

Adana yöresinde Sakız ağacı kutsal sayılır. Kertenkeleye dokunulmaz. Dersim'deki Munzur suyundaki balıklarla Urfa Halil İbrahim gölündeki balıklar kutsaldır, dokunulmaz (13).

Prof. Fuat Bozkurt'a göre, *"Tavşan yasağı Önasya dinlerinde bulunmaz. Büyük olasılıkla bu inanç İç-asya kaynaklıdır. Tavşan eski Türk totemidir. Totemde sevilen ve saygı duyulan yönleri karşılık, nefret edilen yanları da vardır. Tavşan için Aleviler arasında zamanla nefret edilen yan ağır basmıştır"*(14)

Oğuz destanlarında "altın gözlü" tavşandan söz edilir. Ortaasya Şamanları tavşana **"kozan"**, onunla ilgili toteme **"Kozantöz"** derler. Radlof, Tatar ve Teleüt'ler de tavşan totemine rastlar (15).

100

(12) Bkz: Eröz, s: 410 v.d.

(13) Noyan, s: 216.

(14) Bozkurt (1990), s: 137.

(15) Eröz, s: 415.

Prof. J. P. Roux'e göre, *"Ortaasya halklarında tavşanı hedef alan bir yasaklama"* yoktur. Tavşanın eski adı Türk dillerinde (lehçelerinde) vardır. **"Tavışyan"** sözcüğü görülür. Eski Türk takviminde 4. ay tavşan ayıdır. Yakutlar'da tavşan kuraklığın habercisi olduğu için gözden ırak tutulmaz. Uygur metinlerinde tavşan ayında yapılması sakıncalı görülen ve uğursuzluk kabul edilen ürnak kesme, traş olmak gibi durumlar vardır. Eski Hunlar'da, Tatarlar'da, Şorlar'da Kırgızlar'da, Yakutlar'da tavşan avlanırdı. Yakutlar'da tavşanların kuyruk ya da kulakları **"kötü düşünceleri uzaklaştırıcı"** olarak kullanılırdı. Tavşan Şamanlıkta yardımcı hayvanlardandır. Altay halk mitolojisinde de tavşan özel yeri olan dört hayvandan biridir. Tatarlar'da avda kendilerine yol gösteren tavşan kültü vardır (18). Bu örnekleri daha da çoğaltmak olası. Gerek görmüyoruz. Olayın aydınlanması açısından bu kadar toplumbilimsel gerekçeye yeterli umanm.

Sonuç olarak, tavşan yasağı İslam değil, Ortaasya kökenli .Türklerin Ortaasya tarihiyle ilgili. Tavşan yasağıyla ilgili Alevi-Sünni çevrelerde anlatılanlar İslami dönemde ve İslami çerçevede çıkmış, bir takım yakıştırmaların zamanla başka suçlamalarla pekiştirilmiş durumudur. Bunların, olayın özünü bağlaması yoktur. Tavşan yasağı Türkler'in totemik döneminden Anadolu'ya kadar uzanmış izleridir. Yani birer totem kalıntılarıdır bunlar. Ne var ki tavşan toteminin olumsuz yanı Aleviler arasında gelişmiştir. Yemedikleri doğrudur. Bir takım gerekçeleri vardır. Bunu ileri sürüyorlar da. Yalnız, tavşanın uğradığı tarlaların ekilmediği biçimindeki bağnazlığı da hiçbir Alevi toplumunun ve bireyinin gösterdiğine ne rastlanmıştır ne de rastlamışızdır. Kısaca burası iftiradır.

Tavşanın adet (hayız) gördüğü için yenmediği tezi biyolojiye ters düşer. Çünkü bütün dişi canlılar adet görürler.

(18) Bkz: Roux, Cem Dergisi, sayı: 8, s: 43 v.d.

Alevi-Bektaşilerin Anadolu dönemlerinde tavşan yedikleri 14. y.y. Arap gezgini İbni Batuta'ca (1304-1369) bildirilir. Hatta kendisine Sinop'ta tavşan sunularak Alevi olup olmadığı sınavından geçirilir. Maliki mezhebinde olan İbni Batuda, tavşan yiyerek sınavdan geçtiği gibi, "gerçekten Şiiler (Aleviler) tavşan eti yememektedirler" diyerek Anadolu'ya ilk gelen Türk-Türkmen topluluklarının Alevi olduklarını, henüz Ortaasya kültüründen kopmadıkları bu dönemlerinde tavşan yemeyerek totemik tavırlarını sürdürdüklerini kanıtlar (19).

Kısaca Alevilerin tavşan yememeleri İslami değil, Asya kökenlidir. Eski dinlerden, kültürlerden ve totem anlayışlarından kalmadır. Eski totemlerin İslamsal kılıf altında sürmesidir, tavşan yememe geleneği.

(19) Bkz: ismet Parmaksızoğlu (Haz.) - İbni Batuda Seyahatnamesinden Seçmeler, Milli Eğ. Bas. ist. 1971, s: 64.

- I X -

ALEVİLER YIKANMAZ MI?

Çeşitli iftiralar yapılıyor. "Alevilerin yikanmadıkları", "Suyu kutsal kabul edip kullanmadıkları" bunlardan biri. Acaba öyle mi? Aleviler yikanmıyorlar, temizlenmiyorlar mı? Su yalnızca Aleviler'de mi kutsal, yoksa Ortaasya kökenli bir kutsallık mı taşıyor? Olaya bu sorular bağlamında yaklaşalım.

Su Kültünün Ortaasya Kaynağı:

İ.Ö. 1500'lü yıllarda Aral Gölü yöresi Türkleri'nin su ruhlarına inanıp, suda ölmeyi onur saydıklarına tarihte rastlıyoruz. Hunlar sulara ve ağaçlara kurbanlar sunuyorlardı. Tarihçi Gardizi 11. y. yıl Kimek-Kıpçakları'nın İrtiş Innağına tapındıklarını ve bunlar arasında su kültü olduğunu yazar. Su, Kimekler'in tannsıdır. İbn al-Fakih'e göre Burshan halkında Isık-göl költü vardır. Göktürk yazıtlarına göre Türkler'in tapınçlarından biri de sudur. Bozkır insanı için su, kutsal yaşam kaynağıdır. Susuzluk yıkım ve umutsuzluktur. Ortaasya'dan göçün nedeni susuzluktur. "Yer - su" inancını simgeleyen tapınan en belirgin olanı Oğuzlar'da görülür. Dede Korkut öykülerinde de "kutsal su" sık sık işlenir. Başkurt töre ve törenlerinde de su kültü temeldir. Şamardık inançları nedeniyle Moğollar da sudan çekinirler (1).

Su Kültünün Anadolu'da İzleri:

Ortaasya'daki su kültü Anadolu'ya göçlerle birlikte gelmiştir. Anadolu'nun birçok yerinde ırmaklar, göller kutsaldır. Edremit yöresi Tahtacılar'ı çocuklarının kann ağnlannın geç-

(1) Su kültüyle ilgili şu kaynaklar birçok gereç sunarlar: Bkz: Abdulkadir inan - "Türklerde Su Kültü ile ilgili Gelenekler", Makaleler ve İncelemeler, TTK yay. Ank. 1968, C: I, s: 491-495; Eröz, s: 375 v.d.; Bozkurt (1990) s: 120 v.d.; Bozkurt (1995), s: 30 v.d., 37 v.d.; Birdoğan (1990), s: 18.

mesi için "ulu çaylara" dua ederler. Erkâna girme törenlerinde bacılar yazmalarının ucuyla su alarak musahiplerinin ayaklarının önüne damlatırlar. Suyu kutlu sayıp ona tapınma özellikle Kızılbaş Türkmenleri arasında yaygındır. Dersim'deki Munzur suyu kutsaldır. Kaynağındaki balıklara dokunulmaz. Her yıl Nevruz'da bu suyun başında semah yapılır. Sünni çevre olmasına karşın Urfa'daki Balıklı Göl Kutsamalan Şamanilik etkisi taşır. Doğaldır ki Şamanilik geleneği İslamsal bir örtüyle kaplanmıştır. Alevi inancında su "hep Mekke'yi bulmak" için çırpınır. Volkanik Düden tipli göller hep Aleviler için esrarlı sayılır. İnanç duymalarını sağlar. Toroslar'da, Bulgar dağları üzerinde "Gök-Göl" ve "Kara-Göl" diye iki göl vardır. Söke'nin Kemer (Sazhköy) köyünün yakınındaki iki su birikintisi de çevre halkınca esrarlı sayılır (2). Erzincan Esence (Keşiş) Dağı'nın doruğundaki "Aygır Göl" ve Çayırılı'nın Yaylalar Köyü çevresindeki "Yedi Göller" de düden tip göllerdir. Yöre halkının ziyaret yerleridir.

Anadolu insanının temizlik kaynağının bir başka ayağı da Hititler'dir. Hititler, İlkçağ toplumları içerisinde temizliğe önem veren hemen hemen tek millettir. Yıkıp temiz giysilerini giydikten sonra tannlanm huzuruna tapınmaya çıkıyorlardı. Kazı yapılan Hitit kentlerinde kanalizasyon, tuvalet sistemine rastlanır.

Su Kültü ve Alevilik:

Anadolu Aleviliği bu kaynaklardan beslenmiştir. Alevilikte, suyla temizlenmek bir araçtır. Amaç, tinsel annmadır. Su kutsaldır da o nedenle "yıkamıyorlar", "suyu kirletmemek için abdestten kaçınıyor" türündeki savlar olayı kaba çizgileriyle görmekten kaynaklanıyor ve yaşamın gerçeğiyle örtüşmüyor. Olaya Türkiye toplumu ve kökenleri açısından bakalım. Anadolu insanı, Alevi ve Sünnisiyle Asya insanıdır. Genellikle Oğuz-Türkmen kökenli... Hayvancı... Göçer... Anado-

lu'da da uzun zaman bu yapısını sürdürmüş. Yerleştiğinde de kırsal kesimleri yurt edinmiş. Hem Alevi hem Sünni köylerinde tuvalet sorunu bugün dahi çözülmüş değildir. Kaymakam-öğretmen işbirliğiyle çoğu Alevi-Sünni köylerindeki tuvalet yapımı kampanyalarındaki çalışmalarımızı ve gözlemlerimizi anımsıyorum. Sünni köylerinde bile yaptığımız kampanya çalışmalar sonucunda tuvalet yapımını % 10'larda gerçekleştirebildiğimizi biliyorum. Bu köylülüğün, köylü yapının bir sonucudur. Ketleşmeyle bunlar çözülmüştür.

Anadolu'da; -bırakın Alevi ailesini Sünni aileler bile-büyükbaba, büyükanne, torun ve yeğenlerle birlikte yaşanılır. Yani toplumbilimsel anlamda geniş aile yapısı egemendir. Öyle herkese bir yatak odası da düşmez. Çoğu tüm aile bir veya iki odalı bir evde yaşarlar. Çadır yaşamını sürdüren topluluklar vardır. Bu biçimde içiçe yaşayan insanların cinsel ilişkiden sonra su bulup hemen yıkanması düşünülemez. Aksi durumda bu işi merasimle yapmış olur. Alevi köylüsünün de. Sünni köylüsünün de, konumu aynıdır. Aynı sorunla karşı karşıyadır. Bu yapıdan ve olanaksızlıklardan kaynaklanan durumu; Sünni kesimi gözardı ederek yalnız Alevilere yüklemek haksızlık olur. Olanaklar ölçüsünde Alevisiyle Sünnisiyle Türkiye halkı artık Ortaasya'dan getirdiği "su kültürü"nü de aşarak temizliğini yapmaktadır.

Alevilerde inançtan kaynaklanan su kutsallığının nedeni şudur: Aleviler, "dört öge"den biri olan suya; insanlara, canlılara, doğaya yaşam verdiği için saygı duyuyor, kutsal gözle bakıyorlar. Suyu ve çevreyi kirletmekten kaçmıyorlar. Günümüz çevrecilerinden yüz yıllarca önce Aleviler, suyun yaşam verici özelliğini gözönüne alarak; özelinde suyu, genelinde çevrelerini kirletmemişlerdir, korumuşlardır.

Olayın özü ve içeriği bu!..

(2) Bkz: Eröz, s: 375; Birdoğan, s: 482.

- X -

ALEVİLİKTE ŞEYTAN KUTSAL MIDIR?

Şeytan İnancının Kaynağı:

Şeytan, iyi tanrı karşısına kötü tanrı koyan ikici dinlerden gelme bir inançtır. Örneğin Zerdüştlük dininde iyi tanrı Hürmüz'ün karşısındaki Ehrimen böylesi bir şeytandır.

Şeytan inancı, birçok mitolojilerde kötücül varlık olarak yer almakla birlikte Yahudi, Hristiyan ve İslam geleneğinde oldukça önemsenmiş ve Tann'ya başkaldıran melek anlamında görülmüştür. İslamlağa göre, şeytan ateşten yaratılmış sayılır. Bu açıdan da Zerdüştlük'le ilişkili görünmektedir. İslam inançlarına göre Şeytan, kendisinin ateşten yaratılmasına karşın Adem'in topraktan yaratılmasını ileri sürerek ona secde etmez, Tann'nın buyruğuna karşı gelir. Bu nedenle cennetten kovulur ve sonsuza dek insanları doğru yoklan saptırmayı kendine iş edinir. İlkel Animizm'in kalıntılan olan şeytan çeşitli mitolojilerde farklı biçimlerde tasarlanır.

Ehl-i Hakk, Yezidilik ve Alevilik'te Şeytan İnancının Niteliği:

Bizi ilgilendiren yanı bu. Bu iddia ömrünü Alevilik ve türevlerini incelemeye, araştırmaya adanmış Prof. İrene Melikoff'udur. Şunu yazıyor:

"Şeytan ne Anadolu Alevilerinde, ne Ali İlahi ya da Ehl-i Hakk topluluklarda kötü ruhu temsil eder. O, Adem'in önünde eğilmek istememişse, bu Allah'ı çok sevmesinden ve Allah'tan başkasının önünde secde etme düşüncesini kabul etmeyişindendir. Şeytan, Tanrıya aşırı sevgisinden dolayı günah işlemiştir. Bu nedenle, ruh göçü dönüşümünde (tenasüh). Tanrının her zaman en yakınında yer alır. Ali, Tanrının tecellisi olunca onun kölesi Kamberde de şeytan tecelli eder.

Ehl-i Hakk'larda, şeytan bedenleşmelerinden biri de Melek Tavus'dur. Melek Tavus bizi inançlarında Alevilerle ve dahası Ehl-i Hakk'la, hiç şüphe götürmez kimi ortak noktalar bulunan Yezidi'lere götürür (1).

Ortak kökenli bir takım inanç, düşünce ve geleneklerle karşı karşıyayız. Melikoff'a göre Ehl-i Hakk, Alevilik ve Yezidilik arasında bu açıdan kimi ortak yanlar vardır. Yezidiler horoz biçiminde beliren Melek Tavus diye andıkları "Tann'nın bir başka biçimine taparlar". Yezidiler'deki Melek Tavus Anadolu'da horozdur. Özellikle beyaz horoz Alevilerde de "saygı görür", "kutsal"dır. Melikoff'un alan çalışmalarının sonuçlarına göre, tarikata kabul törenlerinde olsun, musahip olma törenlerinde olsun horoz kurban edilmesi zorunluluktur. Bu horozla "Cebail" denir (2). Törenlerde horozun kurban edildiğini biz de saptadık.

Bu horoz inancı (kültü) "Mazdeen" kökenlidir. Avesta'da da geçmektedir. Ölümünden sonraki dirilişin ve sonsuz yaşamın simgesidir. Bir güneş-kuştur. Güneş tanrısalığı inancından (Mitra) kaynaklanıyor olmalıdır. Bu bizi, Alevilik, Ehl-i Hak ve Yezidilik'teki "ortak bir temele dayanan" yaratılış söylenecesine götürür (3). Söylencelerde Melek Tavus'la Melek Cebail birbiriyle karıştırılmaktadır. Her ikisinde de "Göksel Horoz" simgesi canlandırılmaktadır. Bu kanıtlardan hareket eden Prof. İ. Melikoff Yezidiler'in "haksız yere şeytana tapanlar" olarak nitelendiğini ileri sürer (4).

(1) Bkz: Prof. i. Melikoff - Uyarı idik Uyardılar, (Çev: T. Alptekin), Cem yay. ist. 1993, s: 63 v.d. Makalenin ilhan Cem Erseven çevirisi için de bkz: C. Şener (Der): Alevilik Üstüne Ne Dediler, Ant yay. ist. 1990, s: 128-152, özel yeri, s: 145.

(2) Melikoff, s: 145 v.d.

(3) Melikoff, s: 122.

(4) Melikoff, s: 123.

Kısaca Yezidilik:

Yezidilik, bir Ortadoğu dinidir. Ortadoğu dinleri ve özellikle Zerdüştlük kaynaklıdır. Yezidiler, özellikle Kürt ve Araptırlar. Asuri kalıntıları oldukları da savunulur. Prof.M.A. Kaşgarlı Yezidiler arasına göçer Türk boylarının da girdiğini, bu inancın "etno-antropoloji bakımından Türk törelerine dayandığını", daha da ileri giderek Yezidi toplumunun "Türk kökenli" olduklarını söyler (5).

Prof. Kaşgarlı'nın bu iddiası doğrusu çok aşındır. Henüz kanıtlanmamıştır. Ama Yezidi toplumunun bu bölgenin eski Kürt, Arap ve Asurileri'nin dağlar arasındaki vadilerde kalmış kalıntıları olduğu doğrudur. Anadolu'nun giriş kapısı oluşu nedeniyle sonradan kimi göçer Türkler'in de bunlar arasına girmesi doğaldır. Zaten Yezidi toplumu kendi içinde türdeş olmayan bir yapı gösterir.

Çeşitli etnik kümelerin birleşmesiyle Yezidi toplulukları oluşmuştur. Etnik ve inançsal bir bireşim (sentez) dir. Yezidilik araştırmacısı Erol Sever'e göre dinin karma olması "bu etnik kümelerin kendi inançlarını yoğurup bütünleştirmelerinden" ileri geliyordu. Bu inancı Şeyh Adi kurmuştu. Gnostik ve heterodoks bir inanıştı. Konumlan "sır" ve "gizlenme"yi gerektirmişti. Tarih boyu Arap ve Osmanlı'm "İslama döndürmeleri"nden kurtulamamışlardır. Bu uğurda çok Yezidi kanı akmıştır. Kutsal kitapları Meshaf Reş (=Kitap el Asvad-Siyah Kitap"dır. Kast türü sınıfsal sistem bu topluluklarda egemendir. Yezidilerin dünya lideri Muaviye bin İsmail el-Yezidi'ye göre; Tann (Azda) kendi maddesinden Melek Tavus'u yaratır. Ona "evreni biçimlendirme ve insanı yaratma" görevi verir. Melek Tavus'un Adem'e secde etmeyişi'nin, Tann'nın buymğuna başkaldırışının kaynağı bu anlayışta yatar. Çünkü,

(5) Prof. Melika Aktok Kaşgarlı - "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Tarihi inanç Yapısı", Türk Dünyası Araştırmaları, sayı: 40, Şubat 1986, s: 50, 51,62,75.

Melek Tavus Tann'nın bizzat maddesinden, nurundan gelmektedir. Cemaat lideri Melek Tavus'un şeytan, kendilerinin de "şeytana taparlar" olduğu savını kabul etmez (6).

Yezidiler Ne Ölçüde Alevilerdir?:

Yezidiler'le Aleviler arasında genel bir takım benzerliklerin dışında özdeşlik bulmak pek olası değildir. Yezidiler, Aleviler'in sahip olup uğrunda can verdikleri değerleri sahiplenmedikleri gibi, Aleviler'in kendileri için baş düşman olarak gördükleri değerlere de sıkıca bağlıdırlar ve kendi varlıklarını o değerlere bağlı görürler.

Yezidiliğin kurucusu Şeyh Adi Muaviye'yi savunur. I. Yezid'i "İmamoglu İmam" olarak değerlendirir. Yezid'in "dinsizlere karşı" savaştığını, onu lanetleyenlerin "topluluktan atılacağını" söyler. Kendilerinin Muaviye'nin oğlu Yezid'den geldiklerine inanırlar. Yezidiler arasında katı bir Yezid inancı ve kültürü vardır. Yezid'in doğumunda bedenine bir kutsal ruhun girdiğine inanılır ve bu doğum günü tüm Yezidilerce önemli bir bayram olarak kutlanır (7). Yezid'e bağlılık zorbalık ve bağnazlık düzeyine varılmıştır. "Yezid'i tanımayanların kam ve malı helal" görülmektedir (8).

Yezidilik önderleri açıkça Sünniliklerini ortaya koymuşlardı. Bu yolağın kumcusu Şeyh Adi katı bir Sünnidir. Zikire karşıdır. Yandaşlarına dünyadan kopmayı önerir. Kuralları oldukça katıdır. Yerine geçenlerden oğlu Şeyh Hasan İbni Adi Şemseddin ile yeğeni Şark Abul Barakat Sünnidirler. Her türlü yeniliğe karşıdırlar ve gelişmelere kapalıdırlar. İbni Taymiyye ve Makrizi gibi XII. ve XIII. yüzyılın İslam yazarları Yezidiler'in Hz. Ali'ye karşı olduklarını, Ali'ye inananları "kafirlikle" suçladıklarını yazarlar (9).

(6) Geniş açıklamalar için bkz: Erol Sever - Yezidilik ve Yezidilerin Kökeni, Berfin yay. ist. 1993.

(7) Sever, s: 16, 57 v.d., 128.

(8) Kaşgarlı, s: 57.

(9) Kaşgarlı, s: 55 v.d., 57, 58.

Bu nasıl Aleviliktir?.. Kendini Sünni inançlı görecektir, Yezid'den geldiğini, ona bağlı olduğunu, Ali'ye inanların "kafir" olduğunu söyleyecek ve yine bu inanca Alevilik denilecektir! Olası mı?.. Bunun yanı sıra Yezidilik'ten yola çıkılarak Alevilik suçlanacaktır, karalanacaktır. Yezidilik'le Alevilik birbirine yüzseksen derece terstir.

Yezidilik'te de şeytana tapma inancı kesinlikle yoktur. Yezidilik'teki "Tavus Melek" inancı geç dönemlerde oluşmuştur. Kötü melek olan İblis veya Şeytan Yezidilik'te tavus kuşuyla simgeleştirilir. Araştıncılara göre; Yezidiler, bu kötü meleğin kendilerine zarar vermesini önlemek için kutsallaştırmalardır. Oysa Yezidilik, **"şeytana tapma değil, şeytanın varlığını reddetme"** ilkesine dayanır. Şeytan, İblis gibi sözcükleri söylemek bile kesinlikle yasaktır (10).

Kısaca Ehl-i Hakk İnanışı:

Ehl-i Hakk'lar özellikle Batı İran'da Kürt ve Türkmen boyları arasında yaygındır. İnananları genellikle göçebeler, köylüler ve yoksul kesimlerdir. Ali'ye bağlılık temeli üstüne Sultan İshak'ça kurulmuştur. Merkezi kişi, Hz. Ali'dir. Oniki İmamcı'dırlar. Şiiliğin "aşın" öğelerini taşır. Farklı inanç akımlarının bir konfederasyonu biçimindedirler. Ruh göçüne inanırlar (11)

Alevilik Şeytanı Yüceltmez, Kutsallaştırmaz:

Ehl-i Hakk ve Yezidilik türü bir takım inanış akımları doğrudan Anadolu Aleviliğiyle ilişkili değildirler. Bunların hepsi de Ortaasya ve Ortadoğu kökenli olduğundan. Ortadoğu ve Anadolu coğrafyasında yoğunlaşarak oluştuğundan ortak yanları vardır. Bir takım ortak ilke ve öğelerden yola çıkmış ve bunların üzerine omurgalarını oturtmuşlardır. Aynı zamanda

(10) Kaşgarlı, s: 59, 60, 61 v.d.; Sever, s: 17 v.d., 116.

(11) Bkz: V. Minorsky - "Ehl-i Hak", islam Ansiklopedisi, Milli Eğ. Bak. yay. C: IV, s: 201-207 arası.

merkezi dinlerin karşısında yer almış (özellikle İslam'lığın), bu dinleri yüzeysel benimsemişlerdir. Bu durum onların heterodoks inanış ve akımlar olmasına neden olmuştur. Birleştikleri merkezi noktalar oldukları gibi, temelde ve yüzeysel ayrıldıkları çok noktalar da vardır. Alevilik, Ehl-i Hakk ve Yezidilik arasındaki ilişki böylesi bir konumdadır.

Yezidilik'teki şeytan inancıyla merkezi İslami anlayışta bilinen şeytan inancının aynı içerikte olmadığını Prof. Melikoff'da saptayarak bilimsel bir veri olarak savunur. Yezidilik'tekin **"kötülük ruhunu temsil etmediğini"** açıklar. Bu üç kesimin de "ruhun beden göçünün sürekliliğine" inandıklarını, saptadığı verilere dayanarak Aleviler'in **"şeytan inancına tümüyle yabancı"** olduklarını belirtir. Bunun da "ruh göçü" inancından kaynaklandığını söyler (12). Kısaca Aleviler'in olaya bakışı şöyle:

Öteki türevlere karşın; Alevilik şeytana bir kutsallık, saygınlık yüklemmez. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen Alevi dedelerini sorgulayarak böyle bir sonucu saptadık. Şeytanın kutsallığını, tannsallığını çok yadırgadılar. Bu düşünceyle ilk kez karşılaştıklarını belirttiler. Alevi çevrelerde **"lanet kör şeytana"** sözü çok kullanılır. Bu sözde de olduğu gibi şeytan "lanetlik" olarak bilinir. Şeytanı kutsal ve saygın görme anlayışı Melikoff gibi araştıncıların genelleme yapmalarından, Alevilikle öteki türevler arasındaki ayrılıkları görmemekten kaynaklanıyor olmalı.

Alevi inancında şunu da saptamak olası. Şeytan tannın değil, Adem'in hasmıdır. Savaşımı, tepkisi Adem'e karşıdır. Burada Aleviliğin şeytanı Tann'yla bir tutmadığı, eş koşmadığı anlayışı somut olarak çıkar sanırım.

Hacı Bektaş'ın "Makalat"ından "şeytan" konusu ele alınır, değerlendirilir. "Şeytan" Hacı Bektaş'ta soyut mitolojik ve

(12) Melikoff, s: 123.

dinselliğe büründürülmüş bir kavram değildir. Somutlaştırılır ve yaşamla bağdaştırılır. Olaya insan erdemliliği açısından bakar. "Kibir"i, "buğuz"u, "buhulluk / pahıllık/ pağıllık"ı, "tanıah"ı, "öfke"yi, "gaybef'i, "kahkaha"yı, "maskaralık'i, "şeytan", şeytansal özellikler, kendi deyiimiyle "şeytan fiilleri" olarak görür (13).

Alevi-Bektaşiliğin "şeytan" anlayışı Hacı Bektaş'ın bakışı doğrultusundadır.

(13) Mehmet Yaman - Makalat ve Müslümanlık, s: 23; Aziz Yalçın - Makalat-ı Hacı Bektaş Veli, Der yay. İst. 1993, s: 93, 134 v.d., 152 175.

-XI - İÇKİ / DEM / DOLU

Alevilik karalanmak istendiğinde içkiye'de değinilir. T.M.Sözengil'in "Tarih Boyunca Alevilik" kitabında bu konu yinelenerek ünlü (!) "sapıklık"lar arasında sayılır.

Oysa, genelinde içki yalnızca Aleviliğe ve Alevi-Bektaşî halka özgü değildir. Yalnız bu kesimce içilmez. Tarih boyu Sünni yönetim çevreleri ve halk kesimleri de içmişlerdir. Halen de içmektedirler. İçki Aleviliğin ilkeleri, edeb erkânı arasında da değildir. Her Alevi-Bektaşî yöresinde de içilmez. Her Alevi-Bektaşî Cem'inde de öyle. Kaldı ki Alevi-Bektaşîler'de içki içmenin bir "adabı" (-kuralı) vardır. İçki, kişiler ve topluluk için bir "mihenik taşı" (-ölçü)dür. Alevi-Bektaşîler içkiyi bir "nefis terbiyesi" olarak görürler. Alevilikteki içkinin niteliği budur.

İçkinin Türk Kaynağı:

Bilindiği gibi Türkler Asya kökenlidir. İçki yapımı ve kullanımı Asya'da, Türk boylan arasında çok eskiden beri biliniyor, yapılıyor ve kullanılıyordu. İçki Türk toy ve şölenlerinin vazgeçilmez eğlencesiydi. Oğuz Kağan Destanı'nda Duyu Kayı'nın kardeşi İrki'nin han olması töreninde hayvan derilerinden oluşturulan havuzların birine rakı, ikincisine kımız, ötekineyse yoğurt doldurulur. Bir ay geceli-gündüzlü toy-düğün yapılır. Köl İrki Han, "kımızlı kadeh" sunar. Korkut "kımız içer".

Çin kaynakları Hun Türkleri'nin (Hu-yung-nu) "kımız içip, kımız şölenleri" düzenlediklerini yazar. Aynı kaynaklar Göktürkler'in (Tu-Kiu) "kısarak sütünden yapılmış kımız kullandıklarını ve sarhoş oluncaya dek içtiklerini" yazar. Dede Korkud öykülerinde "göl gibi kımız sağdındığı"ndan söz edilir. Yeni Müslüman olan Oğuzlar'ın içki gelenekleri henüz

sürdürdüklerinin de kanıtıdır bu. Kırgızlar'ın Manas Destanı'nda içkili toylar şöenler anlatılır. Selçuk-Name Gün Han'ın şöeninde "kımız" içildiğini yazar. Alaaddin Keykubat yönetime gelirken Konya'da "kımızlı şöenler" düzenler. Oktay Kağan'ın yönetime gelişinde "altın kadehlerde" içki dağıtılır. Uluğ Bey'in düğününde kadınların da katıldığı törende "bolca içki tüketilir". İbn-i Arapşah bunlardan "nefretle" sözeder. Timur'a elçi gönderilen İspanyol Klaviyo, Timur'un verdiği yemekte "içkiler içildiğini" anlatır. İbni Batuda Kmm ve Özbek saraylarında beyler ve hatunlarca ağırlandığı, "kımız ve boza" sunulmuştur (1).

İçki Sünni Selçuklu, Babür ve Osmanlı hanedanlıkları dönemlerinde de vardır. Birer İslam devletleri olmalarına karşın; içki içilir ve toplumun bir adeti olarak sürer. Selçuklular'da "şarap kuyuları", "şarapnazırları(-bakanları)" ve "şarap askerleri" vardır. Şarap askerlerinin görevi şarap kuyularına zehir atılmasını önlemektir. Şarap içmenin, Sünni inancın egemen olduğu bir devlette, üstelik resmi çevrelerce sürdürüldüğünü ve kadrolaştığını görüyoruz (2).

İçki, Osmanlılar döneminde de yaşatılır. "Lütfi Paşa Tarihi" nda Osman Bey'in beyliğini kurduğunda kendisine "törlü ballardan ve kımızlardan" içkiler sunulduğunu yazar. II. Murat dönemi tarihçilerinden Yazıcıoğlu Ali Efendi "kadınlı-erkekli yiyilip içilen şöenler"den söz eder (3). IV. Murat 05.08.1634'de içki yasağı getirirse de bunun önüne geçememiş, yasağa bizzat kendisi uymamıştır. Bilindiği gibi Osmanlı sarayının şarap gereksinimi Kıbrıs'tan karşılanıyordu.

İçki Anadolu'da Hititler'den beri bilinir. Hititçe'de "**Va-in-Vien**" sözü vardır. Şarap anlamına gelir. Anadolu-Yunan Tannları'ndan **Dionizos**'da şarabı simgeler. Anadolu'da Dionizos şarap ve bereket törenleri yapıldı.

(1) Geniş bilgi ve kanıtlar için bkz: Eröz, s: 305 v.d.

(2) Bkz: Bender, s: 214.

(3) Eröz, s: 309.

İçki ve şarabın bir başka kaynağı da İran'dır. Cem (Cemşit) şarabın bulucusu olarak bilinir. Gökten inen ışık yerden bir üzüm asması bitirir. Cemşit bu asmanın üzümlerini sıkarak, içki yapar ve çevresindekilere içirir. İran içkili toplantılarının kaynağı budur (4).

İçkinin İslam ve Kuran Kaynağı:

Duruma bakılırsa, Hz. Muhammed döneminde içki yasak değildir. Yalnız insanlar özendirilmez de. Halife Ömer'in yönetimi döneminde komutanlardan Huzeyfe'nin şikayeti üzerine Ömer döneminde yasaklanarak içene "seksen deynek vurulması" cezası getirilir. Tarih, yaklaşık 638'lerdir (5).

Kuran'da "şarap" sözü bilinen içki anlamında geçmez. Yalnız "hamı" sözcüğü ile, sarhoş edici nesne anlamında "sekr" geçer. Kuran'da içki yasağı yoktur. İçki keyf verici "güzel rızklar" arasında sayılır. İnsanlar bir tarımsal tekniğe, üretime özendirilir. Hunnadan ve üzümünden şarap üretimi bunlardan biridir (6).

"Hurma ağacının meyvalarıyla üzümlerden de şarap yaparsınız, güzel bir rızık elde edersiniz; şüphe yok ki bunda da akıl eden topluluğa bir delil var" (Nahl, 67).

Kuran'da cennet tanımı ve betimlemesi yapılır. Her türlü güzellikler ve zevklerin burada olduğu, bu tür şeylere ancak cennetde ulaşılabileceği yazılır. Ulaşılabilecek şeylerden biri de "şaraptır. Bir bakıma "şarap" ödül olarak sunulur.

"Çekinenlere vadedilen cennet, şöyledir âdeti; Orda su ırmakları var, bozulup kokmaz ve süt ırmakları var, lezzetleri bozulmaz ve şarap ırmakları var, içenlere safi lezzet ve bal ırmakları var, süzme ve onlara, orada bütün meyvalardan sunulur ve rablerinden yargılanma var; buna nail olan, o kişiye benzer mi ki ateşte ebedidir ve kaynar sularla sulanır da on-

(4) Eyuboğlu, s: 324.

(5) Şinasi Koç - Gerçek İslâm Dini, Ank. 1989, s: 144.

(6) Ayet metinleri için şu kuran çevirisi esas alınmıştır. Abdülkâfi Göl-pınarlı - Kur'an-ı Kerim Anlamı, Remzi Kitapevi, ist. 1968.

ların barsakları parçalanmaktadır" (Muhammed, 15).

Şarap, cennete gidenlere Tanrıca sunuluyor. Akla şu geliyor; şarap" kötü" ve "haram" olsaydı Tanrı tarafından sunulmazdı.

"Üstlerinde, ipincecik yeşil ve ipek elbiseler, kalın ipekten dokunmuş libaslar vardır ve gümüş bilezikler takınırlar ve rableri, onları tertemiz bir şarapla suvarır" (Al-Dahr, 21).

Kuran'da ölçülü içme önerilmiştir. "Şarabın katresi haramdır" anlayışıyla tüm üzüm bağlarını bile söktürmeye kalkışan softa zihniyeti görülmez. "Haram"dır diye bir buyruk ta verilmemiştir.

"Ve birbirlerine öyle bir kadeh sunaflar ki içtikleri şarabın sonucunda ne boş şeylerden bahsediş var, ne günaha giriş" (Al-Tür,23).

Ölçülü olmayla, ama aynı zamanda içkinin de serbest oluşuyla ilgili şöyle bir ayet daha vardır.

"Sana şarap ve kırmızın hükümlerim soruyorlar. De ki: ikisinde de hem büyük günah var, hem insanlara faydalar var; fakat günahları, faydalarından daha çok. (...)" (Bakara 219).

Kuran, içmenin zarar ve yararları üzerinde durur. İçilmesini önerir. Yasaklamaz, içmemeyi özendirir.

"... Namaza yaklaşmayın ne söylediğinizi bilmeyecek kadar sarhoşken (...)" (Nisa, 43).

İçkiyi çok kullanmanın toplumda huzursuzlukların kaynağı olacağına değinilerek, ölçülü olma istenir.

"Ey inananlar, şarap, kumar, tapınmak için dikilmiş olan taşlar, fâl için kullanılan oklar, ancak Şeytanın işlerinden ve birer pisliktir bunlar. Bunlardan kaçının da muradına erenlerden olun" (Mâide, 90).

"Şeytan şarap ve kumarla sizin aranızda düşmanlık ve kin salmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan menetmek ister" (Mâide, 91).

Kuran'da "cennetlikler" şarap içerler. Kendi halinde kimseye zarar vermeden içenlere Kuran yasaklama getirmez, dahası hoşgörür. İçki içmenin ideal biçimini belirler.

"Kaynakları meydana, akıp duran şarap ırmaklarından taslar sunulur onlara, bembeyazdır o şarap, lezzetlidir içenlere, orada ne bir sersemlik var, ne de sarhoş olurlar" (Al-Sâffat, 46-47-48).

İslami-Tasavvufi çevreler hiçbir zaman içkiye yasaklayıcı gözle bakmamıştır. İçki yasağı "ham sofı" çevrelerin anlayışıdır. "Vilayetname" Mevlana ile Tebrizli Şems'in sohbetlerinde şarap içtiklerinden söz eder (7). Alevi-Sünni "Rum Abdallan"nın haşhaşa, ondan yapılan uyuşturucu afyona düşkünlükleri bilinir. Bayezid-ı Bistami, Feriduddin-i Attar, Muhyiddin-i Arabi ve Şems-i Tebrizi gibi mutavassavvıfların afyon kullandıkları konuşmalarındaki dengesizlik, anlam karışıklığı ve tutarsızlıklarında da anlaşılır (8).

Alevi-Bektaşilik'te İçki:

Bektaşiler "Dem" denilen içkiyi (-rakıyı) Cem'e insanları ölçmek, denemek, ölçülü davranmalarını sağlamak amacıyla ("mihenk taşı") Akyazılı Sultan'ın soktuğunu kabul ederler (8). Doç.Y.N.Öztürk'se Bektaşilerde şarap içmenin (demlenme) Balım Sultanla töreleştirilen "İslam dışı bir tavır" (9) olduğunu yazar. Demek ki içki (dem) 16. yüzyılda Alevi-Bektaşî Cem'lerine girmiş olmalıdır.

İlahiyat profesörü Fırlıklı'nın da belirttiği gibi genel Alevi-Bektaşî topluluklarında dolu "ibadet hükmünde" sayılır. Cem'de "büyük bir saygıyla" anılır. Kurban yenilmesi sırasında "kesinlikle dolu içilmez". Orta Anadolu ve Doğu Anadolu'da dolu olarak şerbet verilir (10). Yörelere göre bu gelenek, farklı sürdürülür. Yozgat'ta Erkânî köylerinde Cem'de yaşlılar

(7) Vilayetname, s: 94.

(8) Eyuboğlu, s: 105.

(9) Noyan, s: 22 v.d.

(9) Öztürk, s: 178.

adabına göre dolu içerler. "Pençeli" kesim içmez. Malatya, Erzincan ve Tunceli yöresinde de Cem'de dolu alınmaz. Bir takım yörelerde dedeler dahi dolusunu aldıktan sonra Cem'e girerler. Kimi yörelerdeyse içkili dedeler dahi Cem'e alınmazlar (11).

İçki Alevilerde "Kırklar Meclisi"nin bir anısı olarak kutluluk kazanmış ve dolu adıyla ayinin bir parçası durumuna sokulmuştur. Bilindiği gibi "Kırklar Meclisi"nde bir üzüm tanesinden çıkarılan şıra "Kırklan" esrik kılar. "Kırkı bir can olur". Alevilikteki paylaşımcılık ve birliktelik anlayışları bu tür mitolojik anılardan temellerini bulur.

Alevi-Bektaşî Cem'lerinde **dolu** kullanımı İslami kaynaktan değil, Ortaasya kaynağından gelmektedir. Eski Türk örf ve adetlerinin İslami bir cila altında yaşatılmasıdır bu gelenekler Ortaasya Türkleri'nde, Şamanlıkta kurbanı "Tolu / Dolu" denirdi. Günümüzde Alevi toplumlarındaki kurbanın "lığlanması" da Şamanilik kaynaklıdır. Asya gelenekleri Anadolu'da da sürdürülmüştür (12).

İçki Alevilikte bir eski geleneğin sürdürülmesidir. Yoksa, Aleviliğin temel ilkesi, kuralı değildir. İçki içme ve Cem'lerde dolu kullanma genel de değildir. İçki, ölçülü olmanın bir yoludur. Yoksa "**Üss-i Zafer**" kitabında yazan Mehmet Esat'ın 1826'larda Bektaşî tekkelerinin kapatılmasında bütün tekkelerde alkollü içkiler bulunduğu, "içki şişelerinin ağızlarına Kuran sayfalarının tıkaç yapıldığı" (13) türündeki savları bir Alevi-Bektaşîlik düşmanının suçlamalarıdır. Bilindiği gibi M. Esat Bey II. Mahmut'un Yeniçeriliği ve Bektaşîliği kaldırmak için göreve getirdiği bir vakanivüstüdür. Bu olayların kuramcısı odur. Yansız ve nesnel yazacağı doğallıkla kuş-

(10) Fırlı, s: 331.

(11) Gözlemlerin bir kısmı Prof. Mehmet Eröz'den alınmıştır. Bkz: s: 315.

(12) Bkz: Eröz, s: 314; Fırlı, s: 368.

(13) Bkz: Öztürk, s: 198.

kuludur.

Alevi-Bektaşî şiirinde içki / dem / doluya yer verilir. Esriklikten, esrik olmaktan söz edilir. Fakat bu içip sarhoş olmak anlamında değildir. Sevdiklerinin aşkıyla mest olmak anlamındadır. Tannısıyla birleşmek, peygamberiyle, çok sevip yücelttikleri Aii'yle tıpkı "Kırklar Meclisindeki gibi özbenliklerini eritip, birleştirmek anlamındadır. Viranı, "*Ali'dir kadehim, Ali'dir şişem*", Dertli, "*Getir saki mey engüri, ki el tutmaz ayak tutmaz / Au Zahid yasak ettiyse, aşk ehli yasak tutmaz*"; Kararsız Veli, "*Anun için esürük sarhoşlaruz / içtiğimiz kadeh doludur bizim*"; Pir Sultan, "*Dolumuzu içeliden ezelden / Münkir ne bilir evliya sırrından*"; Teslim Abdal, "*Doldurdu doldurdu bir dolu verdi / Ol Hızır'ın yeşil eli sabahdan*"; Pir Mehmet, "*Sun elinden içem kudret dolusun / Senin aşkın beni Mecnun eyledi*", Kul Şukri; "*Gerçekler Ali'den dolu içtiler / Yedi nefisten ruhların seçtiler*" derlerken bunu amaçlamışlardır, yoksa sarhoşluğu değil (14).

Dolu içmenin alışkanlık olduğu Alevi-Bektaşî yöreleri vardır. Genel bir kural olmamakla birlikte tüm Alevi-Bektaşî topluluklarında **dolu** "**Hak dolusu**"dur, "**Hünkar Hacı Bektaş Veli dolusudur**", "**Gerçek Erenler dolusudur**". Saygıyla alınır, edeple içilir. Ayinin bir bakıma kaçınılmaz bir öğesidir. Kutsal bir havada içilen doludan kötü bir sonuç beklenebilir. Bir "günah" doğmasına olanak yoktur. Öylesi bir ortam da zaten yoktur.

Hacı Bektaş Çelebilerinden A. Celalettin Ulusoy'un gözlemleri ve değerlendirmeleri ilginçtir. **Dem** toplumda olumsuz değil, olumlu etki yapar. Taplantılarda "edep" içerisinde **dem** alınması toplumsal dostluk ve kardeşliği doğurur, kanısındadır. Şöyle diyor:

"*Alevi-Bektaşî yolunda, dem'in belli ölçüler içinde dostluğa ve kaynaşmaya yönelik muhabbet havası içinde içilmesi,*

(14) Oytam, s: 118 v.d.; Eröz, s: 315 v.d.

toplumsal yaşantıda olumlu etkiler göstermiştir. Düğünlerde, özel ziyafetlerde ve benzeri törenlerde bir Alevi-Bektaşî'nin cana yakınlığı yanında, terbiyeli ve saygılı davranışı hemen dikkati çeker. Bu toplumsal yaşantıda yapılan eğitimle, toplumsal yapıda barış, kardeşlik yolunda gerçekleştirilen bir başarıdır. İnsanların vazgeçemediği içki içme eğilimi, terbiye ve ahlâk kuralları içinde, disiplin altına alınmıştır. Edep dışı, incitici hareketlere ve hafifliklere meydan verilmeden, insan yaşantısına hoş bir hava ve renk getirilmiştir" (15).

İçki, Alevi-Bektaşîğilin bir kuralı, ilkesi değildir. Edep-Erkânı arasında da temel olarak yer almaz. Her Alevi-Bektaşî yöresinde de içilmez. Birçok Sünni ve Sünni yöresi de içki kullanır. Oysa, Alevi-Bektaşîlerde içki kullanmanın (dem alma) bir adabı (kuralı, ilkesi) vardır. İçki, kişiler ve topluluklar için bir "mihenik taşı", bir kişinin erdemlik ölçüsü olarak algılanır. Alevi-Bektaşîler içkiyi bir "nefis terbiyesi" olarak görürler. Dem.ayinlerde alınır ve kutsal bir saygınlığı vardır. Yerine göre sözü-sohbeti açar, insanları birbiriyle kaynaştırır. Toplumsal dostluk ve kardeşliği sağlar. Bu yanı sıra da olumlu bir işlev üstlenmiş ve olumlu bir görevi yerine getirmektedir.

Alevi-Bektaşîler içki kullanmada edepli ve ölçülüdürler. "Üç K" ilkesini uygulayarak. "Üç K"nın anlamı bu toplumca şudur. İçki alınırken eşin (kann), komşun ve kesen zarar görmeyecek ve olumsuz olarak etkilenmeyecektir. Bu ilke Alevi-Bektaşî toplumunu denetimli, kontrollü ve disiplinli kılar.

Kadeh, avucun içine alınır. Bu, sevgiyle tutuştur. Baş parmak yukarıya doğrudur. Tann'yı gösterir. "Allah-Muhammed-Ali" diyerek kadehte üç küçük yudum alınır. Hiçbir zaman kadeh tünden içilmez, boşaltılmaz. Kadehler tokuşturulurken, eller tokuşturulur ve "Cam cama değil, can cana olmasına özen gösterilir. Bunlar belli bir adap ve disiplin içerisinde yapılır.

(15) A. C. Ulusoy - Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu, Hacıbektaş, 1986, II. baskı, s: 231.

ALEVİ-BEKTAŞİLİK HİRİSTİYANLIKTAN MI KAYNAKLANMIŞTIR ?

Hristiyanlık Alevi-Bektaşîliği Belirlemiştir Savı:

Bu sav iki kaynaktan gelir. Birincisi Alevi-Bektaşîliğe açık düşman olan kesimlerden. Karalamak, aşağılamak amaçlıdır. Bu savı son dönemler T.M.Sözengil" Tarih Boyunca Alevilik" adlı kitabında işleyerek, Aleviliğin Yahudilik ve Hristiyanlık'tan çıktığını savundu.

Bu savda (iddiada) olan ikinci kesimse Batılı, Hristiyan kökenli araştırmacı yazarlardır. Bunlar 1910'lu yıllarda çalışmalar yapan İngiliz F.W. Hasluck'la 1940'lı yıllarda ürün veren, yine İngiliz J.K.Birge'dir. Ard niyet taşınmaz. Aleviliği aşağılamak, karalamak amacıyla değillerdir. Doğu kültürünün esrarlı ve gizemsel yanı onları Alevi-Bektaşî kültürünü araştırmaya yöneltmiştir. Kendi Hristiyanlık kültürünün izleri açısından olaya yaklaşılmış, sonuçta Alevi-Bektaşîlik içerisinde Hristiyanlık hatları oldukça kabartılmış olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım yazarlar yanlıgilara götünmüştür. Şimdi Alevi-Bektaşîlikte abartılarak savunulan Hristiyanlık izlerine bakalım:

• T.M.Sözengil'in ve daha birçoğunun savı Abdullah b. Seba "masalı"na dayanmaktadır. Bunu önceki konularda irdelleyip yanıt verdiğimiz için yeniden ele almıyoruz.

Hasluck'a Göre:

• Hasluck, "Bektaşîlik Tetkikleri" ve "Christianity and İslam under the Sultans" adlı yapıtlannda Hacı Bektaş'ın Bektaşîliğin kurucusu olamayacağını; bir kabile atası, bir toplum önderi olabileceğini savunuyor.

• Hasluck'a göre Anadolu'da Türkleşme ve İslamlaşmanın gerçekleşmesinde eski Hristiyan inançları yöntem görevi

yapmıştır. Eskişehir-Afyon arasındaki Sinan Baba tekkesi kurulmadan önce burada Zeus tapmağı ve bir Bizans kilisesi vardır. Zile, Lefkoşa, Kırklareli gibi yerlerde "Kırklar Makamları" vardı ve bunlar İslam dervişlerince benimsenmiştir.

- Hızır İlyas, Hristiyan Georgios'un İslamlaşmış biçimidir.

- Eski Hristiyan manastır yıkıntılarının üzerinde veli-eren mezarlarının kurulması Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında etkili olmuştur.

- Anadolu'da "Aya Yorgi", "Aya Eliyas" ve "Serceyos" adlı Hristiyan veliler Alevi-Bektaşilerde "Hızır" olarak kabul edilir.

- Trabzon yöresindeki Şeyh Elvan Tekkesindeki "Hızır" "Aya Teodoros"un yerini almıştır.

® Dersim ve yöresi Alevileri'nde "Ali" "İsa'nın; "Oniki İmam" "Oniki havari'nin; "Hasan"la "Hüseyin" "Petros"la "Pavlos"un yerini almıştır.

- Hacı Bektaş Tekkesinin yerinde önceleri "Ayos Haralambos" adlı bir Hristiyan manastır vardır. Bu yüzden burası Hristiyanlarca da ziyaret edilir. Piskopos Kirillos (1815) ise Hacı Bektaş'ı "Ayos Harulambos" değil, "Abos Evistanbos"la aynı sayar.

- Alevi-Bektaşilikteki "Allah-Muhammet-Ali" üçlemesi (teslis) Hristiyanlıktaki "Tann-İsa-Meryem" üçlemesinden alınmıştır.

- Hristiyan rahiplerinin evlenmemeleriyle ("mücerredlik") Alevi-Bektaş dervişlerinin evlenmemeleri arasında bağ vardır.

- Alevi-Bektaşilikteki "Düşkünlük", Hristiyanlıktaki "Afaro" kurumuyla benzerlik gösterir (1).

(1) Hasluck'tan yapılan özetlemeler için bkz: Von Hasluck - Bektaşiliğin Coğrafi Dağılımı, İst. 1991; F. W. Hasluck - Anadolu ve Balkanlar'da Bektaşilik, Ant. yay. İst. 1995, Birdoğan (1990), s: 507 v.d.; Eröz, s: 176 v.d.; Ulusoy, s: 249.

Birge'ye Göre:

- Bektaş adetleriyle Doğu Kilisesince uygulanan yedi ayin (Vaftiz, kutsal yağlanma, Aşai Rabbani, evlenmeme, günah (»karma, nikah kıyma v.b.) arasında çarpıcı benzerlikler vardır.

- Hz.İsa'yla Hz.Muhammed'in ilk dönemlerinin aynılığına ortakça inanılır.

- Oniki İmam'la Oniki Havari benzerdir. İsrail'ime Oniki Kabilesi vardır.

- İsa'nın bakireden doğuşuyla Balım Sultan'ın doğum öyküsü arasında benzerlik vardır.

- Hacı Bektaş bir çoklanınca St. Haralambos'un dirilişi olarak görülür.

© Bektaş uygulamalarıyla İncil anlatısı arasında kimi koşutluklar vardır.

- Virani Baba, insanın Tann'ya ulaşması için yeniden doğması gerektiğini savunusunda Yuhanna benzeri bir dil kullanır.

- Alevi-Bektaşilerin tavşan yememesi Leviticus XI, 6'ya uymaktadır. (Dr. White'nin saptaması).

- Hristiyanlıktaki üçlemeyle Alevi-Bektaşilikteki üçleme (teslis) aynıdır.

- Elif tac, piskopos tacına benzer.

- Tığbent, Hristiyan keşişinin kuşağına benzer (2).

Eski Kültürler Alevi-Bektaşilik Hamurunda
Yoğrulmuştur :

Olaya, tarih ve toplumbilimi verilerini gözönüne olarak yaklaşmak zorundayız. Alevi-Bektaşiliği salt Yahudilik ve Hristiyanlığın yeniden dirilmesi olarak görürsek bilimsellikten

(2) Bkz: John Kingsley Birge - Bektaşilik Tarihi, Ant. yay. İst. 1991, s: 242-245.

ve varolan gerçekten kaçmış; kinin, nefretin ağına düşmüş oluruz.

Alevi-Bektaşilik ne Hristiyanlığın yeniden canlanması, ne de Prof. İlhan Başgöz'ün savunduğu gibi **"Bizans İmparatorluğunda görülen Hristiyan zındıklığı zincirinin halkalarındır"** (3). Alevi-Bektaşilik eski Ortaasya, Ortadoğu, Anadolu ve Balkan kültür ve inanışlarına kucak açan; onları hoşgörü ve insanseverlik potasında eriten; yeni inanış ve düşünce ilkeleri çerçevesinde kalıba döken; biçim, öz ve nitelik kazandıran bir olgudur, oluşumdur. Bir takım eski Hristiyan azizleri İslam gösterilmemiş, kimi Hristiyanlık ilkeleri Aleviliğin-Bektaşiliğin ilkeleri durumuna getirilmemiştir. Alevi-Bektaşilik bir eklektizm (seçmecilik) değil, bir sentez (bireşim) dir. Bu düşünce ve ilkelerin yeniden yoğrulması, kanlanması ve yeniden kalıba dökülmesidir. Önceki kültürler Alevi-Bektaşilik içerisinde eritilmiştir, sindirilmiştir. Bunun böyle olması doğaldır. Çünkü, Alevilikte, coğrafya etkeni belirleyici olmuştur. Belirtilen yörelerdeki insan topluluklarına yeni bir yaşam, yeni bir dünya anlayışı kazandırılırken onlardan, onların olanlardan da birşeyler almak gerekir. Onları yeni dünya anlayışı içerisinde toparlamanın, birleştirmenin yoludur bu. Alevi-Bektaşiliğin hoşgörülülüğü, bu yanından gelir. Bu yüzden de Sünni-İslamla karşı, farklı kültür ve etniksel çevrelerin İslamlaşmasında Alevi-Bektaşilik daha kazandırıcı olmuştur.

Alevi-Bektaşiliğin bu özelliği araştırmacı ve bilginlerin dikkatini çekti. Birge, "Bektaşilik'te hem Müslüman ve hem de Hristiyan nüfusu çekebilecek çok özellik vardır" der (4). Bu yargıdan yola çıkarak geniş coğrafi bölgelerdeki paganist Hristiyan ve öteki inanç ve etniklere ait toplumların Alevi-Bektaşilikte toplanmalarını şu gerekçelere bağlar:

"Hristiyanlık örneğinde bir bağımlılık ilişkisinden emin olmak kolay değildir. Benzeşmenin çok fazla olduğu birçok

(3) Aktaran, Bozkurt, s: 83.

(4) Birge, s: 29.

durumda gerçek köken bir başka yönde olabilir. Hatta fikir benzerliği sonradan Hristiyanları çekmeye etkili bir hizmet sunmuş ve onların tarikat içinde kendilerini yuvalarında hissetmelerini sağlamış olabilir. Bu nedenle (...) benzeşmeler listesi, köken üzerine bir tez ileri sürülmeden fakat yalnızca Bektaşilik'te dışsal olarak Müslüman, ama içsel olarak Küçük Asya'ya da Arnavutluk'taki ilkel bir Hristiyan tipi için, eski inanç ve adetlerin İslamın görünüşte kabulünü zorunlu göstermiş olan dışsal durumla uzlaştırılmasını olanaklı kılabilen seçmeci yapıda bir sistem bulunduğunu göstermek için verilmiştir. Bu yolla yalnızca Grek ve Arnavutlar değil, fakat bir zamanlar Nasturi Hristiyan olan milyonlarca Türk'ün torunları da Bektaşî sistemi içinde eritilmiştir" (5).

Birge, çalışmalarında Alevi-Bektaşilik'teki Hristiyan öğelerin kök olduğunu, temel ve belirleyici rol oynadıklarını savunmaz. Oluşuma, Ortadoğu çok dinselliği ve çok etnikselliği açısından yaklaşır. Alevi-Bektaşiliğin tutumunda; Hristiyanlar ve öteki dinlerde olanları tarikata çekip, onlara yabancılıklarını duyunma çabasının ön plana çıkacağını görür.

Oluşumun bu gerçek yanını ömrünü Alevi-Bektaşiliği araştırmaya ayırmış Prof. İ. Melikoff da görür. Şunu saptıyor:

"Bektaşiler üzerinde çalışan kimi bilginler, tarikat içinde Hristiyan öğelerin önemini abartmışlardır. Bununla birlikte, genellikle Süfi tarikatlarda görülen, çevreye uyum sağlayabilirliğin, Bektaşilik'te de söz konusu olduğunu belirtmek isterim. Bu nedendir ki Bektaşilik, Hristiyan çevreye yerleştiği zaman, bu öğeleri sindirebilmiştir" (6)

Alevi-Bektaşilikteki, Hristiyanlığa ilişkin kimi benzerlikler birer temel olmayan ayrıntılardır. Bu tür benzerlikler bilimsellikten uzak, biraz da Hristiyanlık tutuculuğuyla, kimi yabancı ve yerli yazarlarca abartılmıştır. Toplumsal ilişkilerin

(5) Birge, s: 242.

(6) Melikoff, s: 6.6.

kültür alış verişine yolaçabileceğini, bu yüzden Alevilik-Bektaşilik üzerinde Hristiyan inanç ve kurumlarının "küçük çapta" da olsa etkisi olabileceğini bir toplumbilimci (sosyolog) olan Alevi-Bektaşî uzmanlarından Prof. M. Eröz de kabul eder (7).

Alevi-Bektaşî olanların bir kesimi önceleri Ortadoğu ve Anadolu'ya gelmiş, zamanla Hristiyanlaşmış Türkler'dir. Bunu yadsımak olası değil. Hacı Bektaş, Hz. Ali, Oniki İmamlar tarihsel kişilik olarak çok net olarak biliniyor. Bunları eski Hristiyan azizleriyle özdeşleştirmek ancak inanç ve duygu bağlamında kalır. Gerçekten de bu kişilikler tarihsel birer varlıktırlar. Yaşamış ve derin izler bırakmışlardır. Bunları yok saymak, Hristiyan azizlerin gölgesinde bırakmak birer Hristiyan tutuculuğudur. Yerli yazarlar için de olsa olsa ard düşünceliktir. Heleki tutum da bilime ters düşer.

Hristiyanlık, Alevi-Bektaşilik'te odaklanmamıştır. Bir başka deyişle Alevi-Bektaşilik Hristiyanlığın bir devamı da değildir. Alevi-Bektaşilik Anadolu ve Ortadoğu Hristiyanlık öğelerini bağında eritmiştir. İslamlaşma/İslamlaştırma olgusunu yaratmıştır. Birçok etnikten insan ve dönemlerine göre aydınlar Alevi-Bektaşiliğe geçerek bu çıkırın insanları olmuşlardır. Nakabi, Mahcubi, Cibri, Hirani, Serkez Zeki, Harabi, Aşık Vartan, Civan Ağa, Hayrani, Coşkuni, Neğdeli şair Hitabi gibi Hristiyan ve çoğu Ermeni aşıklar hep ikrar vermiş Bektaşilerdir (8).

16. y. yıla ait bir belgede San Saltık zaviyesinde hizmet eden Müslüman dervişlerle birlikte Dimitri oğlu Gyorgi, Kalfal, Boğur gibi Hristiyan derviş adlarına da rastlanmaktadır (9).

(7) Eröz, s: 183.

(8) Bkz: Atalay, s: 88; Burhan Oğuz - "Anadolu Aleviliğinin Kökenleri", Alevilik Üstüne Ne Dediler, Ant yay. İst. 1990, s: 272.

(9) Bilgi için bkz: Birdoğan (1992), s: 280.

Alevi-Bektaşiliğe yalnızca Hristiyan aydınlar değil, Hristiyan heterodoks akımlar da katılmıştır. Bunlar arasında Ortadoğu heterodoks akımlarını da görüyoruz. Anadolu'da Alevi-Bektaşilik biçimindeki halk Müslümanlığı toplumsal reform tohumlarını ruhunda taşımaktaydı. Paulicianların Maniheizm kalıntıları üzerine geliştirdikleri yeni Maniheizm hareketi tutun, Nasturiler, Montanistler, Thondraklılar, Gregoryenlerin çoğu, Rumeli, Arnavutluk ve Bosna'daki Bogomil hareketi sonradan tümüyle Alevi-Bektaşî hareketi içerisinde yer alarak, yeniden kalıba döküldü, yeniden biçimlendi. Öz ve nitelik kazanarak yeni bir hareket oldu. Eski Anadolu kültürleri araştırmacı Burhan Oğuz'un belirlediği gibi, Hristiyan Anadolu İslamlaşırken tüm heterodoks hareketler İslamın heterodoks yanına katıldılar (10). Yani kendilerini Alevi-Bektaşiliğin içinde buldular.

Alevi-Bektaşilikteki Hristiyan ve Ortadoğu inanç izleri açıklamalarda görüldüğü gibi temel değil, ayrıntılarda görülebilecek bir takım kalıntılardır, izlerdir. Alevi-Bektaşilik eski kültürleri kendi potasında eriterek yem bir akım durumuna dönüştürmüştür. Tarihsel gerçeğe uyan bu görünümüdür. Doğruya varmak için olaya bu yanılla yaklaşmak gerekir.

(10) Oğuz, s: 272,

- XIII - DİYANET'İN TUTUMU MEZHEPÇİDİR

Diyanet İnkârcı:

Diyanet, Nisan 1993'de "Muharrem Orucu" hakkında bir başvuruya yanıt vermek zorunda kalır. Tarihi ve gerçekleri çarpıtıcı olan yanıt şöyle:

"İslamdan evvelki cahiliye devrinde Muharrem Orucu tutulurdu. Muharrem (Aşure) orucu Yahudi menşeli bir oruçtur. Aşure (Muharrem) orucunun Kerbelâ ile hiçbir ilişkisi yoktur. 10 Muharrem etnolojik açıdan cahiliye Arabının bayram ve eğlence günüdür. Hz. Hüseyin hilafet için Emevilere isyan etmiştir. Bugün devrimizin aydın müslümanlarına düşen 14 asır evvel meydana gelen bu hadiseyi hakkıyla muhasebe-den geçirip İslam'ın istediği barış ortamını sağlamaktır. Ramazan orucu farzolunmadan (Hicri 2. sene, Şaban ayı, Miladi 624 Şubat) önce Hz. Resulullah tavsiyesiyle Muharrem orucu tutulmuştur" (1).

Diyanet açıkgozluluk ederek sapla şamam karıştırıyor. Doğrular Diyanetin söylediği gibi değil. Temelde amacı Alevi kültür ve inanış öğelerinin varlığını kabul etmemek. Bunun için de dolanbaçlı yollara baş vumyor.

Aleviler'in tuttuğu Muharrem omcuyla İslam öncesi Muharrem orucunun ad benzerliğinden öte hiçbir ortak yanı yoktur. Aleviler 12 gün, İslam öncekiler veya İslam dışında olanlar 3 gün tutarlar. Yahudi geleneğinde aşure Muharrem ayının 10. günü, Alevi geleneğinde 12. günü kaynatılır. Alevilere özgü Muharrem orucu 681 yılında başlamıştır. Ötekisi ise yüz yıllarca önceye dayanır. Bu doğruylan görmemezlikten gelmek Diyanet'in "marifeti"dir.

(1) Cem Dergisi, Sayı: 24, s: 34, Mayıs 1993.

Diyanet, aşureyi bilinçli olarak çarpıtıyor ve Yahudi bir kökene dayıyor. Bu ötedenberi başvurulmuş yol. Aleviliği Yahudi ve Hristiyan kökenli gösterme çabalarının bir ürünü bu. Oysa Yahudiler'in kutsal kitabı Tevrat'a göre, bugün kefare günüdür. Yani günahlardan arınma cezası ödeme, işlenen bir günaha karşı birşey verme ya da yapma günüdür. Yahudiler bugün oruç tutmuşlardır. İslam öncesi Araplar da Yahudiler'e bakarak aynı gün oruç tutmuşlardır. İslam dönemindeyse Ramazan ayı ileri sürülmüş, ötekiler yasaklanmıştır. Buna karşın İslamlık Muharrem ayının 10. günü için pekçok yeni inançlar ileri sürmüştür. Bu inananlara göre bugün;

- Adem'in tövbesi kabul edilmiştir.
- İbrahim, ateşten kurtulmuştur.
- Yakub, oğlu Yusuf la buluşmuştur.
- Nuh'un gemisi Cudi dağına oturmuştur.

O gün aşure tatlısı pişirilir. Bu bir şükran çorbasıdır. Bunlar Sümer mitolojisinden gelme öykülerdir.

Alevi inancındaki Muharrem Orucu ve aşure çorbasının bu geleneklerle ilgisi yoktur. Hz. Hüseyin'in katilleri Aleviler olmadığına göre bir kefaret ödeme zorunlulukları da olamaz. Kefaret ödemesi gereken birileri varsa, o da Yezit yönetimindeki Emeviler ve daha sonraki onun izdaşları. Aleviler'in bu içerik ve amaçta bir oruç tutmalanna gerek yoktur.

Alevilerin Muharrem orucu ve aşure geleneği İslam öncesi, hele hele Yahudi kaynaklı değildir. Doğrudan İslam dönemi olayların ürünüdür. Kerbelâ ve Oniki İmam kökenlidir. Olayı çarpıtmak için kimi kökenler aranmış ve uydurulmuştur. Muharrem orucunu Yahudi geleneği gibi göstermek; gerçeği katletmek, Yezit ve Emevi siyasetini 21. y. yılın eşiğine taşımaktır.

Ali ve Hüseyin "İsyancı" mıdır?:

Diyanet ve yandaşları artık şunu kabul ettirmeye çalışıyorlar: Hz. Ali Muaviye'ye, Hüseyin'e I. Yezid'e "isyan" etmişlerdir.

Diyanet açıkça; **"Hüseyin, Hilafet için Emeviler'e isyan etmiştir"** diyor.

Aynı çığırda Hüseyin Hümi Işık;

"Ali ile Muaviye'nin muharebe etmesi farz olduğu için idi. İsyanı bastırmak içindi. (...) Eshabı Kiram arasındaki muharebeler içtihad yüzünden idi" (2).

Yine H. Hilmi Işık bir başka kitabında:

"Bu zındık Aleviler, Hz. Muaviye'ye lanet ediyorlar. Muaviye Hz. Peygamber Efendimizin esbabındandır. Hem de kayın biraderidir. Yani Peygamber efendimizin Ehlibeyt'indenidir. Hz. Hasan hilafeti kendi arzusu ile Muaviye'ye bıraktı. Layık olmasa bırakır mıydı?" (3).

Benzer görüşleri aynı kalıptan çıkmış gibi Necip Fazıl Kısakürek'te de görüyoruz:

"Allah Resulünün sır katipliğini yapmış, islami denizlere çıkarmış ve ölürken Kainat Efendisinin mübarek turnaklarım dudaklarına koydurmuş olan Muaviye büyük bir sahabilerderdir. Ali ile ihtilaflı da bir içtihat meselesinden ibaretir... Nur neslinin iki kol başısına edilen (Ali ile Hüseyin'in öldürülmesi) gök kubbeyi devirici zulüm ise Muaviye'nin eseri değil" (4).

Anlatımlar çok açık. Muaviye ve I. Yezid aklanmaya çalışılıyor. Ehlibeyt'ten gösteriliyor. Oysa Ehlibeyt bilindiği gibi Hz. Muhammed'in Ali soyundan türeyen ailesi. Hz. Muhammed'in kayınbiraderi olması (hısımlık) onu bu aileden, Ehlibeyt'ten göstermeye yetmez. Ehlibeyt'in Ali soyu olduğu kesinlikle kabul edilir.

Bu anlatımlar Ali'yi de, Hüseyin'i de açıkça yasal bir

(2) Bkz: H. Hilmi Işık - Saadeti Edebiye (Büyük ilmihal), İst. 1977, s: 452 v.d.

(3) H. Hilmi Işık - İslamın iç Düşmanları, İst. 1975, s: 56 v.d.

(4) N. Fazıl Kısakürek - Hazreti Ali, Büyük Doğu yay. 1968, 5. baskı, s: 367 v.d.

devleti devirmek ve yönetime gelmek amacıyla eyleme geçmiş "isyancı" olarak niteliyorlar. Ali'yi ve Hüseyin'i "isyancı" Muaviye ve Yezid'i yasal (meşru) saymak dinin özünü mahveden Emevi mhunun ikibinli yıllarda yeniden canlanması, doğruyu yemden katletmesi demektir. Kaldı ki tarih kesin söylüyor. Emeviler yönetimi gasbederek ele geçirmiş ve sürdürmüşlerdir. Gerek Ali, gerekse Hüseyin'in eylemleri haklan olam elde etmektir. Ali ve çizgisi yasal olarak yönetime gelmenin, eşitlikçi bir toplum yaratmanın savaşını verirken; Muaviye ve çizgisi soylannı yönetime taşımanın, sultanlığın, imparatorluk kurmanın savaşını veriyordu. Yönetime gelme uğruna tüm değerlerin altüst edilmesini gözleri görmemiştir. Yoksa Diyanet ve yandaşlarının yumuşatarak savundukları gibi Ali'yle Muaviye arasındaki aynlık bir "ictihad" sorunundan, basit bir görüş ayrılığından kaynaklanmamıştır. Hele hele bir "farz" hiç değildir. Bu Muaviye'yi tarihin yargısında kurtarma çabasıdır.

Yasal olan hangisinin yönetimi? Ali'nin mi, Muaviye'nin mi? Ali halife seçilmiştir. Yönetici kadro tümüyle Emevi'dir. Yeni atamalar yapmak, yönetimdeki kadroyu değiştirmek zorundadır. Bu, Ali'nin hakkıdır ve hükümet olmanın gereğidir. Atadığı vali ve komutanların hiçbir görev devralamazlar. Başta Muaviye olmak üzere hiçbir vali ve komutan görevlerini yeni atananlara bırakmazlar. Ali'yle Muaviye arasında savaş bu yüzden çıkar. Burada "isyancı" kim? Yasal halife olan, hükümeti yürütmek isteyen Ali mi? Görevini, yerine atanana bırakmayan, tüm Emeviler olarak yönetimde zorla kalmak isteyen Muaviye ve Emeviler mi?

Hüseyin'in olayı açık. Ali soyunun elinde hükümet zorla gasbedilerek alınmıştır. Hasanla yapılan antlaşma bir hiledir ve Muaviye hiçbir hükmüne uymamıştır. Ali soyuna sövgüler daha yoğunlaştırılarak sürmektedir. Emevi yönetimini tanımayan, onu gasb olarak gören, yönetimin Ali soyunun hakkı olduğunu kabul eden geniş bir İslam çevresi vardır (özellikle

Irak). Hüseyin'in geniş kamu yığınlarınca yönetimin başına geçmesi istenmiştir. Hüseyin, bu yığınların temsilcisi ve bir misyon adamı olarak babasının başkenti olan Küfe'ye doğru yola çıkmıştır. Gasbedilmiş yönetimin yasal temsilcisidir. O nedenle bu yönetime gelme eylemini bir "isyan" sözüyle ve bakışıyla değerlendiremeyiz. Hüseyin'in eylemi; bozulmaya, yozlaşmaya ve sınıflaşmaya giden İslam toplumunu eski eşitlikçi ve demokratik özüne dönüştürmedir.

Olaylara bu açıdan bakıp değerlendirmeler yaparsak doğrulanı yakalamış oluruz.

Diyanet: "Alevilik Bir Mezhep Değil, Kültür Olayıdır":

25 Mayıs 1993 günü gazetelerde Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın 12 Mayıs'ta HBB Televizyon kanalında yayınlanan "Yüksek Tansiyon" programıyla ilgili şu açıklaması yer alıyor:

"Alevilik; saziyla, sözüyle, edebiyatıyla bir kültür olayıdır. (...) Bir mezhep değildir."

Bu açıklama bize bir takım şeyleri çağnştırdı. Diyanet;

- Aleviliği bir mezhep veya tarikat olarak görmüyor. Mezhep ve tarikat olması durumunda kimi haklar isteyebilecekleri kuşkusunu taşıyor.

- Aleviliği basitleştirerek sıradan sazla-sözle uğraşan, çalıp-söyleyen bir "folklor" düzeyine indiriyor. İsteddiği kadar çalıp söylesinler, fakat hak talebinde bulunmasınlar düşünce-sinde.

- Bir zamanlar Alevilik **"Beşinci mezhep"** grubuna sokularak, İslamın resmi mezheplerinin dışına atılmıştı. Yine aynı amaç güdüyor. Bu kez mezheplik de kendisine tanınıyor. Sıradan bir **"folklorik grup"** olarak görülmeye çalışılıyor.

- Diyanet bu yaklaşımla Alevilerin son dönemler yo-

ğunlaşan hak isteklerinin önünü tıkamaya çalışıyor. "Mezhep değilsiniz ki isteklerinizde haklı olabilirsiniz. Sazlı-sözlü bir kültür grubusunuz. İstedığınız kadar çalıp-söyleyin, kaşan yok" diyecektir. Böylece Alevilerin de ödediği vergilerden oluşan trilyonların üzerindeki diyanet bütçesine yalnız devletin resmi mezhebi (Sünnilik) konmuş olacakür. Diyanetin amacı budur.

Diyanet Kurumunda Aleviler Yararlanamıyorlar:

Gazetelerde öteden beri sık sık yer alan haberlerden biri de Alevi ölülerinin camilerde kovulmaları ve Aleviliği karalayıcı vaazların verilmesidir. Biriki örnek vermeyi yeterli buluyoruz:

9 Ocak 1993'te Eskişehir'de bir müftünün vaazından:

"Bektaşîye sormuşlar: Namaz kılar mısın? demiş; Bayramdan Bayrama. Sormuşlar; Ya içki içer misin? denmiş; akşamdan akşama... Ey cemaat bir Alevi milleti var ki, bunların cenaze namazı kılınmaz? .. Kestikleri yenmez, Şapkalarını rüzgar camiye atsa, o şapkayı gidip almazlar. Bunların kapısının önünden geçmek bile caiz değildir. Hatta bunlar müslüman bile sayılmazlar!." (5)

Emekli öğretmen Hasan Kaya'nın ölüsü 3 Nisan 1993'de Yenibosna Merkez Camiine getirilir. Cami imamının çirkin tutumu ve konuşması şöyle:

"Beş vakit namaz kılmayanın cami avlusunda işi yoktur! Bunları cami avlusuna sokmayın... Bunlar Müslüman değildir... Daha doğrusu insan değildir. Altını çizerek söylüyorum bunlar hayvanoğlu hayvandır. Beş vakit namaz bunların defterine yazılı değilse, cennete giremezler... Cennette işleri yoktur. Cehennemliktir yerleri... Bunları aramıza almayın!.." (6).

14.7.1993 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Ahmet Taner Kışlalı'nın köşesinde şu haberi okuyoruz:

(5) Haber için bkz: Cem Dergisi, sayı: 21, s: 32, Şubat 1993.

(6) Haber için bkz: Cem Dergisi, sayı: 24, s: 33, Mayıs 1993.

"Sivas'ta yanarak ölen karikatürcü Asaf Koçak'ın cena-ze namazını Yerköy'deki imam müftü reddediyor".

Bunların hepsi tanıdık sesler. Tek bir ağızdan çıkmış gibi yıllardır yinelenir durur. Devlet daha ne zamana dek Aleviler'e bu hakaretlerin yapılmasına seyirci kalacaktır? Ne zaman durduracaktır? Alevilerin verdiği vergilerle oluşan bütçeden aylık alan bu Diyanet yetkilileri, bu din görevlileri ne zamana dek hem Alevi'nin parasını alıp, hem de ona sövgüler yağdırı- caktır?

Yavuz Bülent Bakiler'den Sivas Olaylarına:

Bu zihniyetin Sivas Olaylarını (2 Haziran 1993) doğur-ması kaçınılmazdır. Yıllardır yapılan propagandaya devlet ki-mi kez göz yummuş, kimi kez de bizzat içinde yer alarak öncü-lüğünü yapmıştır. Besleyip, Kültür Müsteşarlıklarına kadar getirdiği, cılkı çıktığında da koltuğunun altına alıp korudukları Yavuz Bülent Bakiler 22 Haziran 1992 tarihli Türkiye Gazete-sindeki köşesinde Aleviliğin ve Türk kültürünün bir değeri olan Pir Sultan Abdal'a şöyle saldınyordu:

"Kimdir bu Pir Sultan Abdal? Bazılarına göre, yedi bü-yük Alevi şairinden biri! Bu iddia yanlıştır. Aleviliği az-buçuk bilenler Alevilere böyle bir hakarete bulunamazlar. (...) Pir Sultan ise, Alevi inancından sapmış bir gulattır. Alevi camia-sında yaşadığı doğrudur. Ama yazıp söyledikleriyle hem Ale-vilik'ten kopmuş, inkara saplanmış, hem de Alevi-Sünni kav-gası doğuran gafillerin başında bulunmuştur. Pir Sultan Hz. Ali'ye Allahlık sıfatı yamamaya çalışan bir sapık, bir geri ka-fadır".

Emevi zulmünün dile getirilmesi, Emevi yanlısı düşün-ceyi sürekli ürkütmüştür. Çünkü siyasalarının çirkinliği su yü-züne çıkacaktır. Hem İslamcı geçin, hem de İslamı kalbinden vuranların yolundan git. Y. B. Bakiler'in Pir Sultan'a karşı olu-şunun nedeni, Haşimi-Emevi çatışmasının açılanmasını iste-meyişinden. Bunu açmaya, irdelemeye çalışan Pir Sultan'ı bu

yüzden sorumluları "Türkiye'de arayan bir şaşkın adam" ola-rak niteliyor. Devlet desteğini de arkasına alarak Pir Sultan'ı ve Pir Sultancıları baskı kışkacına alıyor. İleride yaşama geçi-recekleri eylemlerine yasal ortam hazırlıyor. "Pir Sultan Abdal iptidailiğini, yobazlığını, devlet eliyle çıkaranlar, yani kardeş kavgalarına sebep olacaklardır" derken büyük olasılıkla "2 Haziranlan" aklından geçirmiş olmalı. Tutucu, gerici, bağnaz öğeleri, yandaşlarını Sivas olaylanmn hazırlığına çağırmış ol-malı.

Oysa, Pir Sultan aynmcı değil. Zulmedenlere göre "ay-nmcı". Zulmedenler karşısında **"Gelin canlar bir olalım"** di-yecek biçimde bir "aynmcı". Y. B. Bakiler doğallıkla "ayrım-cı" görekdir Pir Sultanı ve onu bir değer olarak görenleri.

Alevi'nin Kestiği Yenmez mi?:

Sünni kökenli bir öğretmen arkadaşım anlatıyor: *"Bir arkadaşla Sivas Öğretmen Okulundan kent merkezine iniyor-duk. Mahallede bir kadın elinde bir tavuk ve bıçakla bekliyor-du. Bizden tavuğu kesmemizi istedi. Benim bu konuda deneyi-mim hiç olmadığından, arkadaşım kesti. Yolumuza koyulduk ki kadın arkamızdan seslendi. Çocuklar sizlere kestirdim, ama sormadım. Alevi filan olmayasın. Arkadaşım Alevi olduğunu söyleyince kadın hayıflanarak, bize kestirdiği tavuğu çöplüğe attı. Biz iyilik etmemize karşın, içten incinmiştik. Bu olayı hiç unutamıyorum".*

"Alevinin kestiği yenmez" tekerlemesini eskiden beri duyanız. Osmanlı şeri düzeninin Şeyhülislam ve kadılan da bu tür fetvalar vermişlerdir.

Yavuz'un Çaldıran savaşına izin veren Müftü Hamza'nın fetvasında bunun en açık örneğini görürüz:

"Bu topluluğun kestiği veya gerek şahinle, gerek ök ile, gerekse köpek ile avladığı hayvanlar murdardır" (7).

(7) Baki Öz (1995), s: 103, belge: 85;Tarih Dergisi, Sayı: 22, s: 54 v.d. Mart 1967.

Osmanlı şeriat düzeninin çaktığı bu kazık günümüz insanına kadar etkisini göstermiştir. Sivaslı kadının ve daha birçoklarının tutumunda bunu görürüz.

Oysa Alevi de hayvan keserken İslami öğeleri kullanır. Dualar okuyarak, yani "tekbir" getirerek keser.

"Bismillahirrahmanirrahim" denir. Ayrıca "Allah - Muhammed - Ya Ali" deyip bıçak atar.

Alevinin kestiğinin yenmeyeceğini iddia eden insanlar, kesimhanelerde hayvan kesimine bir itirazlan yok, görebildiğim kadarıyla. Kesimhanelerde her hayvanın kesiminde acaba İslami kurallar uygulanıyor mu? Bunu yerine getirmek olası mı?.. Bu tür çevreler kasaptan et aldıkları anda, olayın bu boyutunu hiç de akıllanna getirmiyorlar.

Kurban kesmede (Alevilikte "Kurban tığlamak" denir) de aynı dinsel öğeler uygulanır. Kuran'ın Enam suresi 79. ve 163. ayeti ile Al-Sâffât Suresi 107. ayeti okunur. Kurbanı abdest aldırılır ve ondan sonra kesilir (8).

İslamcı kesimin bu iddiaları öteden beri Alevileri Müslüman görmemelerinden kaynaklanır. Yoksa şeriatı yeterince yerine getirip-getirmediklerinden değil.

Şii-Şeriatçı Çevreden Bir Karases:

"Bektaşilik Kanserinden kurtulmalı...":

Günümüzde en yoğun karaseslerden biri de Şii-Şeriatçılardır. "14 Masum" ve "Aşure" dergileri çevresinde toplanan bu İran yanlısı kesimler şeriatçı bağnazlığın şampiyonluğuna oynuyorlar. İş, kanlı Sivas Olaylarına kadar götüren bu çevreler içerisinde "14 Masum Basın-yayın Kurulu"nın Alevilik-Bektaşilik hakkındaki görüşleri şunlar:

"Alevilik ve Bektaşilik farklı şeylerdir. Yıllarca bizi uyuttular. Balım Sultan dediğiniz şahıs Hristiyan papazıdır.

(8) Geniş bilgiler ve kurban tığlamada tüm "erkân" için bkz: Noyan - 331 v.d.; Ulusoy, s: 269 v.d.

Ve içkiyi bize o sunmuştur. Bugün Bektaşilik tümüyle 12 İmam yolunun dışında ve onu satmaya hazır bir yapıdadır. Bu kanserden kurtulmadığımız sürece hak yolunu bulamayız. (...) Bektaşilik, Osmanlı'nın, Yahudi'nin, Hristiyan'ın bir oyunudur. Bu fikirden kurtulacağız ve fikrimizi yeniden, ama bu sefer içinde hiçbir sapıklığa yer vermeyecek ölçüde ve dikkatle kuracağız" (9).

Çık içinden, çıkabileceksen. Kendi dar düşüncesiyle örtüşmeyen görüşleri karalamanın bir başka örneği. Yahudilikle, Hristiyanlıkla, dinsizlikle, sapıklıkla suçlanıyor özellikle Bektaşilik. Günümüzde aynı düşünce paralelinde olanların kendilerinin dışında kalan ilerici, laik, demokratik ve devrimci öğeleri dinsizlik, ateistlik ve komünistlikle suçladıkları gibi.

Alevi-Bektaşiliğin Yahudilik ve Hristiyanlıkla etkileşiminin boyutlarına yer vermiş, bu bağınüyü ayrıntılarıyla irdelemiştik. Yeniden ele almak istemiyoruz. Yalnız şunu söyleyelim ki, Bektaşilik Anadolu'ya ve Balkanlara onların kabul lenmeye çalıştıkları, Ali, Oniki İmamlar ve Ehlibeyt inancını yaymıştır. Birçok Hristiyan'ın İslamlaşmasında rol oynamıştır. Anadolu, Balkanlar ve Ortadoğu coğrafyasında Hristiyanlıkla Müslümanlık arasında insanların başı içerisinde yaşamalarında ortak ülküdür, Bektaşilik.

Balım Sultan'ın Sırlı bir anadan doğduğunu birçok tarihçi kabul etmez. İma ettikleri şeyin asılsızlığını onlar da biliyorlar. Sırlı bir anadan doğması da Balım Sultan'ın değerini düşürmez. Önemli olan ilkeleridir. Getirdiği yeniliklerdir. Dünya anlayışıdır.

İçki v.s. türü şeyler Türkler'in geçmişinde Anadolu'ya getirdiği geleneklerdir.

Ümmetçi bir kafadan ulusal değerleri anlaması beklene-
mez...

(9) Haber için bVz: Kervan Dergisi, sayı: 24, Şubat 1993.

Alevilik-Bektaşilikte Şiiliğin -bilindiği gibi- yollar çoktan ayrılmıştır. Şiilik, Alevi-Bektaşilikle arasında olan Ali ve Oniki İmam bağlılığına karşın, özellikle son dönemler Alevi-Bektaşilikten uzaklaşmış ve Sünniliğe, özellikle siyasal şeriat temelinde yaklaşmıştır. Son dönemler bu uzaklaşmanın bilim alanında en belirgin örneği Şiilik ve mezhepler uzmanı Abdülbaki Gölpınarlı Alevilikten kopuşunu özellikle son dönem yazdığı kitaplarında ortaya kor. Aleviliği "iptidai bir din" olarak niteler (10). Alevi-Bektaşilerin "hurafe"lere inandıklarını söyler. Şu sözleriyle Alevi-Bektaşilerin "hurafe" ve "ilkel" inançlarından koparak "gerçek İslam" olan Şiiliğe girdiklerini övünçle söyler. Ona göre;

"Caferi olduklarını iddia eden, fakat bu İslam mezhebinin ne usulünden, ne fûrû'undan haberleri olmayan Alevi ve Bektaşilerden uyananlar, mensup olduklarını iddia ettikleri mezhebi öğrenip hurafelere dayanan inançlarını bırakıyorlar, yahut da metafizik inançlardan vaz geçiyorlar" (11).

Son dönemler Alevi-Bektaşiliğe en hınçlı suçlama bir A. Gölpınarlı izdaşı olan Teoman Şahin'den gelir. T. Şahin Alevilikle Bektaşiliği birbirinden ayırır. Aleviliği, şeriat adına sahiplenir. Bektaşiliği ise Aleviliğin içine sızmış bir "zehir" olarak görür. Şeriat özlemi içinde olan bu yazara göre Alevileri "Alevi şeriatı"ndan uzaklaştıran, dine karşı nefret eder duruma getirenler Bektaşilerdir. Çünkü Bektaşilerin "Allah anlayışları çarpıktır, çelişkilidir". Yazar Bektaşilere açıkça sövmekten de geri durmaz. Bektaşiliğin "faşizm gibi iktidar ve sermayece beslendiğini", "zehirli yalanlar" söylediklerini, tipik "üçkağıtçı" olduklarını, "kişilik veya kişiliksizlikleriyle bukelamun" olduklarını söyler (12). Zehrini Alevi-Bektaşî toplumunun tü-

(10) Abdülbaki Gölpınarlı - Tasavvuf, Gerçek yay. ist. 1985, 2. baskı, s: 98.

(11) Gölpınarlı (1985), s: 175.

(12) Bkz: Teoman Şahin - Alevilere Söylenen Yalanlar, Armağan Kitap ve yay., Ank. 1995, s: 153, 212, 275, 303, 334.

münün üzerine döker. Şunu söylüyor:

*"Hacı Bektaş kasabasından uzak duralım. Artık oraya gitmeyelim. Ve Osmanlı'nın bu oyununu bozalım. Bektaşilikten kurtulmadıkça Oniki İmam yoluna kavuşamayız. İçimizdeki Yezidleri iyi tanıyalım. Cemevine ve yapmaya çalışanlara karşı çıkalım. **Cami İzzet, Cemevi zillet getirecektir. İyi düşünelim" (13).***

Kişi hem Alevi olduğunu söyleyecektir, hem de cemevini zillet olarak görecektir. Buna doğrusu söyleyecek bir sözüm yok. Siyasal şeriatçılığı doruğa çıkaran Humeynici Şiilik bu kalemşorun gözlerim kör, kulaklarını sağır, duygulannı ise dumura uğratmış olmalı.

(13) Teoman Şahin, s: 380.

BİRLİKTE YAŞAMAK SÜNNİ OLMAYA MI BAĞLIDIR?

Son yıllarda Alevilik-Bektaşilik üzerinde kalem oynatılmaya başlandı. Özellikle sözel nitelikli bu kültür yazılı kaynaklara dönüşmeye başladı. Konu üzerinde Alevi, Sünni ve yabancı araştırmacı ve yazarlar durdular. Buraya kadar sevin-dirici.

Ne var ki bilinçli olarak Alevilik farklı biçimlerde tanımlanmaya başlandı. "Olan" Alevi-Bektaşilik değil, "Olması gereken" Alevi-Bektaşilik üretilmeye başlandı. Bu tür yazımın öncülüğünü de sağ tandanslı, özellikle Diyanet kökenli kişiler çekiyor. Bundan sonrası bana pek sevindirici değil, dahası üzücü geliyor.

Alevi-Bektaşiliğe yeni kılıflar geçirilmeye başlandı. Giderek Hacı Bektaş Veli'nin, Abdal Musa'nın ve Geyikli Baha'nın Sünnilikleri savunulur oldu. Alevi-Bektaşilik kimi yazarlarca İran Şiiliğinin içinde, kimi yazarlarca da İslamlığın dışında sunulmaya başlandı. Kimi yazarlarsa Alevi-Bektaşiliği genellikle Türk mezhep ve tarikatlarını içine alan Maturidi mezhebi içerisinde sınıflayarak Sünni mezhep olduğunu kanıtlamaya çalıştılar. Bir takım ilahiyatçılar ise Alevi-Bektaşiliği bir "Türkmen Sünniliği" olarak değerlendirerek, kendi Alevi-Bektaşî kimliğiyle görmekten kaçındılar. Olaya daha yakından bakalım:

Gölpınarlı Anadolu Aleviliğini İslamlığın
Dışında Tutuyor:

Gölpınarlı, Alevilik'ten Şiiliğe doğru zikzaklar çizen bir araştırmacı. Bu alanın uzmanı oluşu yadsınamaz. Ne var ki İran'daki Humeyni hareketinin içine düştüğü siyasal ve yalnızlık bunalımı Gölpınarlı gibi yazarların İran için kurtuluş umudu olmasına neden olmuştur. İran, Sünni dünyaca dışlanmıştır.

Bu dışlanış İran'ı Sünni-Şeriatçıdan daha katı şeriatçılığa sürüklemiştir. Amaç, İslam dünyasının desteğini sağlamak. İran'ın bu dönüşümü Gölpınarlı gibi büyük araştırmacıların ekmeğine yağ sürmüştür. Gölpınarlı, Anadolu Aleviliğini dışlamış ve İslamın dışından saymıştır. **"Sizin caminiz yok, sizinle konuşulmaz"** denecek ölçüde bağnazlaşmıştır.

Aslında Gölpınarlı eskiden beri bu düşüncededeydi. Zelyut'un dediği gibi; **"İran Şii geleneğine göre biçimlenmiş kafasıyla Gölpınarlı, Anadolu Alevilerini eskiden beri İslami çizginin dışında görüyordu"**. Aslında bu düşünce Hasluck'tan kaynaklanır. İran-Irak Savaşı sırasında, o siyasal ortamda yeniden değerlendirerek İran lehine geliştirir. Gölpınarlı İran'daki değişmeye uyararak, Şiilik'le Sünnilik arasındaki yüzyıllardan beri süregelen aynılığı ortadan kaldırmak gibi, oldukça zor bir yükün altına girer. Humeyni yönetiminin İslamın liderliğine soyunmasıyla uyumlu olan bu anlayış, özünde Sünniliğe uzlaşma önerisidir.

Gölpınarlı'nın çabası Anadolu'daki Alevilerin Şii olmadıklarını kanıtlamak. Bunu başarması durumunda Şiilerle, Türkiye'deki Sünniler işbirliği yapabilirlerdi. Engel Alevilerdi. Gölpınarlı, Alevileri Şiilik olgusunun hiçbir yerine yerleştiremiyordu. Çözümü şöyle buldu: Alevileri İslamlıktan çıkardı ve başka bir din olarak ilan etti.

Gölpınarlı, İran'ın resmi mezhebi Acem Şiiliğiyle Anadolu Aleviliğinin aynı olmadığını söylemekle yetinseydi, doğruyu söylemiş, bilimsellik ölçüsünde kalmış olurdu. Ne var ki milyonlarca Aleviyi dinsiz sayan fetvalar vererek, bilim yaşamının en büyükryanlığını yaptı.

Rıza Zelyut'un şu değerlendirmesini almadan geçemeyeceğim:

"Biz, Gölpınarlı'nın tarihten yaptığı aktarmalardan yararlandık, yararlanacağız. Fakat, Anadolu Aleviliği ile ilgili değerlendirmelerine asla önem veremeyiz. Aleviliğin Acem

Şiiliği gibi gösterilmesine de karşı çıkarız. Çünkü, Ehlibeyt yolunun gerçek yolcuları, Anadolu'dadır. İnsan onurunun yüceliğine inanan, emeği kutsal sayan, amacı insanın yüceltilmesi olan düşüncelerle dolu, Anadolu Alevileridir. Bağnaz mollalara, savaşımlara, acılara karşıdır. Anadolu Alevileri... Gerçek İslam olarak da bunu algırlarlar" (1).

Aleviliği Sünnilik Olarak Gösterme Çabaları:

Coşan ve Öztürk:

Sünni kökenli bir takım tutucu ve önyargılı araştırmacılar; Aleviliği köksüz, dayanaksız gösterebilmek için, onun önderlerini, kök kişilerini Alevilikten soyutlama çabasındadırlar. Nakşibendi Tarikatının son şeyhi olan Prof. Esat Coşan bunlardan biridir. Bu şeyh ve sarıklı profesöre göre, "**Hacı Bektaş Veli Sünnidir**".

Bu Nakşibendi yakıştırmasını, İlahiyat Doçenti ve Coşan tutkunu Yaşar Nuri Öztürk de yineler. Bektaşiliğin 16. y. ydda Balım Sultan'la bozulduğunu, böylece bu yolun Hristiyan, Hurufi ve Mecusi (İran)liğin saldınına uğradığını yazarak şu değerlendirmede bulunur:

*"Hurufiliğin Türk insan ve irfanına yaptığı kötülüğü, Balım Sultan Bektaşiliğe yapmıştır. Bu zat Bektaşiliği dejene-re eden **Hurufi-Hristiyanî unsurların** tam ortasında durmakta ve bu iki bozucu unsuru benliğinde toplayıcı ve temsil edici şahsiyet olarak dikkat çekmektedir. (...) **Balım'ın adına izafe idelecek Bektaşilik bir Hristiyan-Şii karışımı anlayış halinde takdim edilebilmektedir.** (...) Son devir Bektaşiliğinde Cavidan'ın ihmal ve inkârı, Bektaşiler arasında bir nevi sapıklık ve mezhepsizlik telakki ediliyordu" (2)*

Bektaşiliği, "**sapıklık ve çarpıklıkların emin limanı**" (3) olarak gören bu yazar; Hacı Bektaş Veli'yi Sünni, şeriata bağlı, Alevilikten ve Şiilikten uzak bir mutasavvıf olarak nite-

(1) Bkz: Zelyut, s: 14.

(2) Bkz: Öztürk, s: 173.

(3) Zelyut, s: 15.

ler. Özenti duyduğu Prof. E. Coşan'ın "**Hacıbektaş'ın 12 İmamcı, Şii olduğu nereden çıkmıştır?**" sorusuyla işe başlar. Yanıtlar arar. Bir "**Şii olmadığını**", yapıtlarında "**tarikat Aleviliği denilen sıcak ve tatlı Aleviliğin bile gündeme getirilmediğini**" savunur. Hacı Bektaş'm "**Şii eğilimli olduğu**" savını tümüyle "dayanaktan yoksun" bulur. Coşan'la birlikte tasarladıkları Hacı Bektaş kimliği şudur:

*"Hacı Bektaş da **Aşık Paşa**, Yunus Emre, Mevlana gibi o çağların **Sünni**, şeriata bağlı, riyadan, kötü huylardan, ilhad ve ibahiyecilikten uzak, olgun mutasavvıflar zümresindedir".*

Doç. Öztürk e göre; "**Hacı Bektaş da Şiiliği anımsatacak hiçbir şeye rastlanmaz**". "Makalat"ın dikkat çeken yanlarından biri de "Şeriata sarılmayı esas" almasıdır. Hacı Bektaş tarikatının amacı olarak iki şeyi gösterir: "Şeriata hizmet, halka hizmet..." Sürekli vurguladığı deyim "şeriaf'ür.

Hacı Bektaş'ın kitaplarındaki "iman-amel" ilişkisine de takılan Y. N. Öztürk, zorlama anlam çıkarmalarla Hacı Bektaşî Hanifi-Maturidi mezhepleri içersine sokar (4).

Şardağ:

Yazar Rüştü Şardağ'ı da Hacı Bektaşî Sünni ve şeriata savunucusu olarak gösterme çabasında görüyoruz.

Şardağ, Hacı Bektaşî "Sünni, şeriat yanlısı, İslamın gerçeğini tanımış ve yaymış" (5) biri olarak değerlendiriyor. Görüşünü kanıtlamak için son yıllarda bulup Hacı Bektaş'ındır deyip yayınladığı "Şerh-i Besmele"ye dayanıyor. Bu yazma tümüyle şeriat kurallarına dayanır. İslamın ve imanın o bilinen klasik koşullarını anlatır (6). Kaldı ki bu yazmanın Hacı Bektaş'a ait olmadığı bilim çevrelerince kanıtlanmıştır (7).

(4) Alıntılar için bkz: Öztürk, s: 102-110 arası.

(5) Bkz: Rüştü Şardağ - Her yönü ile Hacı Bektaş Veli ve En Yeni Eseri Şerh-i Besmele, İzmir 1985, s: 88.

(6) Şardağ, s: 85 v.d.

(7) Birdoğan (1992), s: 75; Özkırımlı, 112; Kaleli, s: 159.

Eröz:

Bektaşiliği Sünni bağlamda görmeyi; Sünni ve sağcı kökenli yazarlar bir "ulusal kurtuluş", bir "ulusal birlik" olarak değerlendiriyorlar. Alevi-Bektaşî olarak kalmayı "ayrım" olarak algılıyorlar. Alevi-Bektaşiliği ve kimi Alevi önderlerini Sünni olarak gösterme çabaları bu düşüncelerinden kaynaklanıyor. İyi bir Alevi-Bektaşîolog olan Prof. Mehmet Eröz de aynı çabayı sezdiriyor. Örneğin 17. y. yıl mollalarından şeyh Aziz Hüdayî'nin saraya sunduğu raporunda, **"her köye bir Sünni imam atana"** (8) biçimindeki Osmanlı Alevilerini Sünnileştirme önerilerini; Eröz çok açık yüreklilikle **"Bizim görebildiğimiz biricik akıllı ve şiddetten uzak tedbir"** (9) olarak değerlendiriyor tfe ağzındaki gerçek baklayı çıkanyor. Alevi-Bektaşî'yi kendi kimliğiyle değil, Sünnileşmiş kimliğiyle tanımanın, görmenin yaşama hakkı vennenin örtülü anlatımıdır bu.

Fığlalı:

İlahiyat Profesörü E. Ruhi Fığlalı kapsamlı çalışmasında Alevilik-Bektaşîlik alanında önemli saptama ve değerlendirmelerde bulunur. Ne var ki Türkmen Aleviliği olarak belirlediklerini **"Türkmen Sünniliği"** olarak adlandırıyor. Bir türlü dili bu olguya "Alevilik" demeye varmıyor. Bu kesimleri "temelde Sünni-Hanîfî akideye bağlı" görüyor. Bu tanımlamalar onun:

«

"Ahillerle babailerin aynı dini duyguyu paylaştıkları, aynı tasavvufî meslek ve meşrebde olduklarını ve ortak bir dini-siyasi maksat için mücadele ettiklerini ve o dönemdeki Anadolu Müslümanlığının, Şamanlık ve Sünnilik ile Melamiliğin ağır bastığı tasavvufî meslek ve meşrebin oluşturduğu ve bizim Türkmen Sünniliği' diyerek genel bir ifade ile belirtmek

(8) Ahmet Refik - Onaltıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşîlik, ist. 1932, s: 12.

(9) Bkz: Eröz, s: 95.

istediğimiz bir nevi Müslümanlık olduğunu açıkça gösterir".

"Göçebe ve köylü ahali arasında ise, anlaşıldığına göre, son derece basit ve sade bir islamîyet görüşü altında Ortaasya'dan getirdikleri eski dini inanç ve görüşlerin, yani Şamaniliğin izlerinin günlük yaşamın ve dinin her safhasında canlı bir biçimde yaşatıldığı ve sufiliğin hemen hemen bir meşrebinin ağır bastığı bir nevi dedeler ve babalar hakimiyetindeki Türk Müslümanlığı, bizim Türkmen Sünniliği dediğimiz bir Müslümanlık var olmuştur. Bu Müslümanlık anlayışında Alevi-Bektaşî geleneğinin, büyük olasılıkla egemen durumda olduğu söylenebilir".

"Hacı Bektaşî Veli'nin 'İslam dışı' veya İslam ile ilgisiz' sayılması düşünülemez. Aksine o, Türk kültürü ve islam inancım ayrılmaz bir biçimde kaynaşıp yepyeni bir anlayış getirmiş; Türkmen Sünniliği'nin öncülerinden olmuştur".

*"...Eski dini anılarını İslamsal cila altında devam ettirerek çok yüzeysel müslümanlaşmış (Alevi-Bektaşîler) (...) atalar, babalar ve dedeler eliyle eski din ve kültürlerimizle karışık, sade ve basit bir dini-tasa'vufî yaşamın içinde oldular. Temelde Siinni-Hanefî akideye bağlı olmakla beraber Şamanilik ile Melamiliğin ağır bastığı ve bizim **'Türkmen Sünniliği'** dediğimiz kendine özgü özellikleri olan bir Müslümanlığın mümessilliğini yaptılar" (10).*

Sezgin:

Alevi-Bektaşîliğe ancak Sünni olması koşuluyla pirim veren tanımlamalann en belirginini Diyanet müfettişlerinden Alevi-Bektaşîolog Abdülkadir Sezgin'de görüyoruz.

Sezgin mezhepleri inanç bakımından Maturidi ve Eş'ari olarak ikiye ayırıyor. Araplar'ın Eş'ari, Türkler'inse Maturidi mezhebinde toplandıklarını yazıyor. Maturidiliğin nitelik olarak Sünni olduğunu, Alevi-Bektaşîler'in de Türk kökenli ol-

(10) Alıntılar için bkz: Fığlalı, s: 125, 130, 163, 387,

malan nedeniyle bu mezhepte toplandıklarını, inanç olarak Sünni olduklarını ileri sürüyor (11).

Nedir bu Maturidilik?... Alevi-Bektaşiler'in bu Sünni mezhebe bağdaşır yanları ne?..

Bu mezhep özellikle Türkler arasında yaygındır. X. y. yılda Ebu Mansur Muhammed al-Maturidi tarafından kurulmuştur. Genellikle Ebu Hanife (Hanifilik)'nin görüşlerini izler. Eş'arilik ve Mutezile'den ayrı yol izlemiştir. Maturidilere göre; insana eylemini Tanrı yaptırır. İyilik ve kötülük Tann'nın yasaklamasında ya da buyurmuş olmasında değil, o şeyin kendisindedir. Eşdeyişle bir şey iyiye Tann onu buyurur, kötüye yasaklar (12).

Ben Maturidilikte bir Alevi-Bektaşî izi, yakınlığı bulamadım. Dahası Maturidilik Hanefiliği izliyor. Alevi-Bektaşîlerse Caferî inançtırlar. Arada Türklük bağından başka bir bağlantı yok. Bu da yeterli olamamıştır. "Türkler Maturidi, Araplar'sa Eş'arî inancında toplanmışlardır" türü bir genellemeden başka bir şey değil savunulan. Kısaca Alevi-Bektaşîler'in Maturidilikle hiçbir inanç ve ibadet bağları, yakından-uzaktan ilişkileri yoktur. Sezgin ve Sezgin düşüncesinden olanlar kendilerine dayanak yaratmak için bu ilişkiyi kunnuş olmalılar.

Sezgin, Alevi-Bektaşîliği Sünnî gösterme uğruna bir takım zayıf kanıtlardan yola çıkarak Hacı Bektaş'ın "Makalat" ve "Şerh-i Besmele" adlı yapıtlarında şerî izler aramaya çalışır. Rüştü Şardağ'ın Hacı Bektaş'a maletmeye çalıştığı "Şerh-i Besmele" Hacı Bektaş'ın değildir. Bu artık araştırmacılarca doğrulanmıştır. "Makalat"taki "şeriat" bir aşamadır. Hacı Bek-

taş için bir olgunlaşma basamağıdır. Bunun aşılması; tarikat, marifet ve hakikat aşamalarından da geçilerek olgun insan, erdemli insan yaratmak amaçlanmaktadır. Hacı Bektaş'ta amaç "şeriat" dönemindeki insan değil, bu aşamaları tamamlamış "hakikat"-insandır. Sezgin ve Sezgin gibilerin "şeriat" sözüne rastlamaları hemen "mal bulmuş Magribî"ye dönmelerine neden oluyor. Hacı Bektaş'ın felsefesinde insanlık bir evrim, bir olgunlaşma süreci olarak ele alınıyor. Alevi-Bektaşîliğe özünden yaklaşılmaması durumunda Sezgin'in Alevileri Sünnî gösterme türündeki şu anlatımdan tümüyle amaç uğruna düşülen yanlışlar olarak görülür. Bakın siyaseti uğruna Alevi-Bektaşîliği nasıl değiştiriyor:

"Bektaşiler itikat yani inanma bakımından 'MATLJRIDI' mezhebindedirler. (...) Bektaşiler aneli bakımından, yani ibadetlerin yapılış bakımından da HANEFİ mezhebine mensup-turlar (...) Sadece Hacı Bektaş Veli değil, onun en yakın dost-ları, aynı maneviyat pınarından su içen Abdal Musa ve Ge-yikli Baba da aynı şekilde Sünnidirler. (...) Bizim Alevi dedik-lerimiz Bektaşidir, Bektaşiler de Sünnidir" (13).

Sezgin bir başka çalışmasında aynı görüşünü yineliyor:

"Bektaşiler, amel bakımından da yani ibadetlerin yapılış-bakımından da aynen bizim gibi, yani Hanefî mezhebine mensup Sünniler nasıl yapıyorlarsa öyle yaparlar. Dolayısıyla, hem inanışta, hem de ibadet ediş şekillerinde, kendileriyle hiçbir farkımız ve itilafımız yoktur. Şu halde onlar da mezhep olarak Harîfî mezhebindedirler" (14).

Sezgin, sapla samanı kanştırıyor. Aleviliği Sünnilik içinde özümlemek ve eritmek için Alevi-Bektaşîliğin tüm tarihi boyu edindiği kendine özgü yapıyı gönnemezlikten geliyor. Oysa Alevi-Bektaşîlik Sünnilik değildir. Onun dışında İslam

(13) Sezgin, s: 184, 191.

(14) Bkz: Abdülkadir Sezgin - Hacı Bektaş Veli ve Bektaşîlik, Kültür Bak. yay. Ank. 1990, s: 108 v.d.

(11) Bkz: Abdülkadir Sezgin - "Hacı Bektaş-ı Veli ve Bektaşîlik", Alevilik Üstüne Ne Dediler, Ant yay. ist. 1990, s: 179.

(12) Bkz: Orhan Hançerlioğlu - inanç Sözlüğü, Remzi Kitapevi, ist. 1975, s: 384.

çerçevesinde oluşan bir yaşam, inanış, düşünce ve tapmç biçimidir. Sünnilik ayrıdır, Alevilik ayrıdır. Her türlü siyasi kaygının dışına çıkarsak işin bilimseli bu.

Zaman Gazetezi yazarlarından Fehmi Kuru bir adım daha ileri atarak Alevilerin Diyanetçe "Sünnileşmeleri için eğitilmelerini" önerir (15).

Alevi-Bektaşiliği ve Alevi önderlerini Sünni göstermedeki siyasal kaygı neden? Doğallıkla şundan:

- Alevilerin geçmişlerini yok etmek. Varlıksal dayanaklarını ortadan kaldırmak.

- Kültürel değerlere sahip çıkmak, el koymak, zaptetmek. Onları kültürel yoksulluğa itmek. Tarihleriyle ve kültürleriyle bağını kopannak. Bir düşünsel-kültürel boşluğa düşürmek.

- Çağdaş toplumun geçmişte aradığı insancıl değerler gereksinimini Sünni-İslamcı yol içinde bulamayınca, aşırma değerlerle bu gereksinimi gidennek. Alevi-Bektaşiliğin demokratik dünya anlayışını değişik ad ve ilkelerle özümseyerek insanlığın karşısına çıkmak.

- Aleviliğin demokratik ve insancıl ilkeler üzerinde yürümesi Sünni-İslamcı çizgiyi kendini yeniden düzeltme anlayışına götünnüştür. Sünni-İslamcı egemen kültür ve düşünce Alevi-Bektaşilik gibi alt kültür ve düşünceleri özümleme gereğini duyarak, alt kültürlerin egemen kültüre teslim olmasına çalışılmaktadır.

- "Olan" Alevilik değil, "Olması gereken" Alevilik araştırma konusu edilerek, yeni Alevilik şablonları üretiliyor. Bu da kişiye, siyasal ve ideolojik çevrelere göre değişmektedir. Geçmişten günümüze varolan Aleviliğin yerini, yeni siyasal ideolojilerin algıladıkları ve kendi anlayışlarına uygun bi-

çimde yaratılmış Alevilik almaktadır. Sünni düşünceye yakın bir Alevilik egemen kılınmaktadır.

- Aleviliğe sürekli olarak egemen olanın düşüncesi, anlayışı "haklıdır", "doğrudur" saplanüsüyle yaklaşılmıştır. Sünni kesimin yaklaşımı böyle olmuştur. Batılılar ise doğu kültürünün egzotik ve gizemliliğinin en güzelini Alevilikte buldukları için inceleme-araştırma konusu yapmışlardır. Son dönem Türk aydın ve sanatçıları bu geleneksel yaklaşımları kırmaya çalışarak içten bir tutum takınmaktadırlar. Alevilik olgusunu; bir demokrasi ve insan hakları sorunu olarak gören bu yaklaşım gittikçe yaygınlaşmaktadır.

- Alevi-Bektaşiliğin çoksesliliği ve çokgörünümlülüğü kimi araştırmacıları rahatsız etmekte, genelleme yapmalarına engel olmaktadır. Oysa bu Alevi-Bektaşiliğin doğasında vardır. Çok geniş bir bölgenin kültürlerinin birleşimini yaparak, onları yeniden yoğurarak günümüz Aleviliği doğmuştur. Demokratik ve laik oluşu da bu tarihsel özelliğinden gelir.

- Alevilik günümüzde bir kimlik arayışı içerisinde değildir. Kimliğiyle ortaya çıkma çabası içerisinde değildir. Amacı, isteği olduğu gibi kabul edimeleridir. Sünnileşmiş olarak değil; Alevi olarak, Alevi kalarak tapınmalıdır. Bu Alevilerin insan hak ve özgürlükleridir. Sünni-İslamcı yazarlarda Aleviliğin bu yanının gözardı edildiği açıkça görülür.

(15) Yeni Gündem Dergisi - 23-29 Ağustos 1987; Nokta Dergisi - 27 Eylül 1987.

T XV - TARİHİN IŞIĞINDA SİVAS OLAYI GERÇEĞİ

Arap-İslam Devleti'nin Tutumu:

Alevi toplumu "**Sivas Olayı**" türü olayların yabancıları değildir. Tüm tarihi boyu bu tür olayları yaşadı. Hem, daha kanlılarını... Geçmişe eğilerek örneklerini görelim. Görmek yetmez doğallıkla. Toplum olarak ders-çıkaralım. Tarihin, geçmişin incelenmesinin yaranı budur zaten.

Alevilik tarihinde "**Kerbelâ Olayı**", Alevi kınımının başlangıcıdır bir bakıma. Bu kınım dünya insanlığı için bir ibret levhasıdır. İslam dininin/toplumunun halifesi, İslamlığı kuran aileyi tümüyle ortadan kaldırıyor. "**Neden İslamlığı kurdunuz?**" dercesine... Emevi (Ebu Ubeyde) soyunun Haşimoğulları'ndan bir öc alımıdır bu. İşin kötüsü İslamlık adına, tarihin gözüne baka baka yapılıyor.

Hız. Muhammet-Ali soyuna karşı (ki o dönemler bu kesim Aleviler olarak adlandırılır) öc alım, kınım, sürüm "**Kerbelâ Olayı**" yla bitmez. Tüm Emevi ve Abbasi hanedanlıkları boyunca sürer. İktidarlara için bu soyu tehlikeli görür ve sürekli çekinirler. İslam toplumu Ali soyunu (Oniki İmamları) Emevi ve Abbasi hanedanlıkları için sürekli alternatif olarak görür ve yönetim için düşünürler. Zaten Emevi ve Abbasi hanedanlıklarını hırçınlaştıran da budur. Bilindiği gibi Oniki İmamlar iki hanedanlık süresince de İslam Devleti'nin Mekke-Medine gibi merkezi topraklarının dışında tutulurlar. Sürekli sürgündedirler. İran, Horasan ve Türkistan'da yaşamaya zorlu tutulurlar. Çoğu kez zehirletilerek öldürülürler.

Alevilik; Türk-İslam devletleri, Selçuklular ve Osmanlılarca sürekli baskı, gözetim ve denetim altında tutulması gereken bir ideoloji/din/güç/ hareket olarak görülür. İlhanlı hükümdarı Olcaytu, Timurlular Devleti hükümdarı Timur, Bü-

yük Selçuklu hanedanından İbrahim Yınal, Osmanlı şehzadesi Murat gibilerince kimi kez benimsenir, yakınlık duyulur ve yönetimin dini/ideolojisi yapılmak istenirse de bu alanda hiç de ciddi bir girişimde bulunulmaz. Alevilik yalnızca bireysel benimseme bağlamında kalır. Ama bir yerde alternatif ideolojiliğini korur. İşte Sünni-şeriatçı siyasal iktidarlara da korkutan yanı budur. Alevilik, yalnızca Şah İsmail'ce ciddi olarak düşünülmüş ve Safevi Devleti'nin resmi dini/ideolojisi olmuştur. O da İran coğrafyasında giderek Şiilik biçiminde kurumlaşmış ve Anadolu Aleviliğine ters bir yolda gelişmiştir.

Aleviler konumları gereği bu baskı, gözetim ve denetim altında tutulmalarına zaman zaman karşı çıkmışlar. Emevi ve Abbasi hanedanlıkları dönemindeki başkaldırıları hep kanlı bastırılmıştır. Yalnız Eba Müslim'in çevresinde oluşan Emevi karşıtı geniş bağlaşıklık güçleri başarılı olmuşlardır. Bu güçlerin eksenini Alevilik ve Aleviler oluşturmaktadır. Ne var ki yönetim, Aleviliği kendisi için tehlike gören Abbasiler'e verir. Alevi kırımını daha genişletilerek sürdürülür.

Selçuklu'nun Tutumu:

Aleviler 1239-40'larda Anadolu coğrafyasında ilk kez ciddi bir boyutta deneşirler. Başlarında Baba İlyas'la Baba İshak vardır. Olay, Adıyaman'dan Amasya'ya kadar genişlemiştir. Malya kırımıyla Selçuklu bu Babai hareketini kanlı bir biçimde bastırır. Onbinin üzerinde Alevi-Türkmen öldürülür. Dönemin tarihçisi Bar Hebraeus (Abû'l-Faraç)'un deyişiyle; "bunlardan erkek, kadın, çocuk, hayvan velhasıl hiçbir şey kılıçtan kurtulamaz" (1).

Selçuklular döneminde önemli bir kırım da Alevilerin kentlerde örgütlenmiş kesimi olan Ahiler görürler. Ahiler, Moğollar'a ve onların uydusu olan Selçuklu yönetimine karşı

(1) G. Abû'l-Faraç (Bar Hebraeus) - Abû'l-Faraç Tarihi (Çev: Ö. Rıza Doğrul), TTK yay. Ank. 1950, C: II, s: 540; Ayrıca bkz: A. Yaşar Ocak - Babailer isyanı, Dergah yay. ist. 1980, s: 129 v.d.; Reha Çamuroğlu - Tarih, Heterodoksi ve Babailer, Der yay. ist. 1990, s: 187 v.d.

olurlar. Moğol uydusu IV. Rükneddin Kılıcarslani bir türlü benimsemezler. Konya, Kayseri, Kırşehir gibi kentlerde Moğol istilasına karşı bizzat savaşır. Bu direnişler üzerine Moğol soylusu ve Mevlana müridi Nureddin Caca Kırşehir emirliğine atanır ve Ahi direnişçilerini ezmekle görevlendirilir. Caca, 1261'lerde Ahi direnişçilerinin tümünü kılıçtan geçirir (2). Ahiliğin kurucusu Ahi Evren de bu toplu öldürümden kurtulamaz. Dönemin "**İbni Bibi**", "**Müsameretü'l-ahbar**" gibi kaynaklarına göre; "**Harici**" olarak adlandırılan Alevi-Türkmenlerin "**tümü öldürülür**". Türkmenleri destekleyen devlet adamları tutuklanarak Moğol Noyanı Alıncak'a teslim edilir. Alıncak bunların "**tümünü öldürür**". Ahi örgütleri dağıtılır. Ahiler Anadolu'nun çeşitli yerlerine "**sürülerek**", Ahi örgüt-lülüğü ve direnişi kınılır. Ahilerin işyerleri, malları, medrese ve zaviyeleri devlet yanlılarına ve Mevlevilere dağıtılır. Yapılan insanlık adına utanılır bulan bir dönem yazarının o günkü anlatımına göre; "**şeriatın hükümleri büyük ölçüde ortadan kalkar ve İslamdan sadece bir ad kalır**" (3).

Osmanlı'nın Tutumu ve Kırım:

Bu yaklaşımın katmerlisi Osmanlılar'ca sürdürülür. Alevi-Bektaşî ve Türkmenler Osmanlılar'ın kuruluş döneminde bir bakıma rahat yüzü görür. Osmanlı toplumunun temel ögesidirler. Devletin kuruluşuna ve yapılanmasına katılmışlardır. İlk dönem hükümdarlar Alevi-Ahi eğilimlidirler. Devletin imparatorluklaşmasıyla birlikte resmi din de alınmaya başlanır. Osmanlılar, Fatih'le birlikte İslamın merkezi mezhebi olan Sünniliği seçerler. Devlet ağır ağır Sünni din adamı ve bilim adamlarının (**ulema**), devlet adamlarının (**kalemiyye**) ve askerî komutanların (**seyfiyye**) eline geçer. Kısaca "**ehl-i örfl**" "**el-i şer**" devletin yapışım biçimlendirirler. Bu çevreler dev-

leti, Sünni İslam'ın katı ilkeleri üzerine oturturlar. Osmanlı Devleti şeri yasalarla yönetilen teokratik bir devlete dönüşür. Devleti Sünni İslam ideolojileri üzerine yapılandıran bu sultan, ulema, kalemiyye ve seyfiyye kesimi tıpkı Emevi ve Abbasiler'de olduğu gibi kendilerine rakip olacak ve toplum tarafından alternatif görülebilecek temel öğeleri, yani Alevi ve Türkmen çevreleri baskı, gözetim ve denetim altına alırlar. Bu temel öğeleri hedef seçerler. Bunlara karşı sınıfsal ve ideolojik savaşım yürütürler. Alevi ve Türkmen çevreler Sünni yönetici çevrelerce bitmez tükenmez bir karalama propagandasının konusu olurlar. Haklarında fetvalar, fermanlar ve mahkeme kararları verilir. Hepsini aynı ağızdan Osmanlı'nın temel ve kumcu ögesi olan bu Türkmen ve Alevinin "**rafizi**", "**mülhid**", "**melahi**", "**dinsiz-imansız**", "**din sapkını**", "**inançsız**", "**İslamlık dışı**" ve "**beşinci mezhep**" olduklarını söyler dumlard. Zamanla sloganlaşan bu savlar Osmanlı'nın tüm medrese gibi eğitim; cami, mescit, tekke, dergah, zaviye gibi din kurumlarında; mahkeme kararları gibi yargıda; fetvalar gibi şeyhülislam ve ulema kararlarında; fermanlarda olduğu gibi padişah kararlarında... işlenir dururlar. Bu yollarla toplumun bilincine kazınırçasına nakşedilirler. Çok koldan ve yüzyıllarca işlenen bu propaganda zamanla İslam toplumunun ortak düşüncesi, bilinci ve kanısı olur. Bugün bunu bilinçlerden söküp atmak olanaksız denilecek ölçüde zordur. Yüzyılların aşılmasında kurtulmak Sünni çevreleri oldukça zorluyor olmalı. Sünni İslamın aydın, demokrat ve laik kesimi bile bu yüzyılların propaganda tortulandan kurtulmanın sıkıntısını çekiyorlar.

Osmanlı arşiv belgeleri ve saray memuru vakanivüslerinin yazdıkları vakanâmeler Alevi ve Türkmen'e karşı küfürlerle doludur. "**Dinsizlikleri**", "**insandışılıkları**" ve "**İslamdışılıkları**" (kafirlikleri) sürekli işlenir, cezalandırılmaları ve öldürülmelerinin İslamın gereği olduğu vurgulanır. **Kızılbaş, Işık, Rafizi, Kalenderî, Haydarî ve Bedreddini** gibi adlarla adlandırılan Alevi toplulukları sürekli izlenir, cezalandırmak

(2) Bkz: Baki Öz - Alevilik Nedir?, Der yay. İst. 1995, s: 155.

(3) Dönemin kaynak ve yazmalarındaki alıntılar için bkz: Doç. Dr. Mikail Bayram - Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu, Konya, 1991, s: 55, 62, 64 v.d., 102, 103, 114 v.d.

için hataları araştırılır. 1567'de Ahyolu Işıklan Kızılbaş topluluğu oluşturdukları ve sevmediklerine "Yezid" dedikleri savıyla merkeze istenir. San Baba zaviyesindeki Işıkların "saz ve söz ile fisku fücür" yaptıkları, "namaz kılmadıkları", "Ömer ve Osman'ı sevmedikleri" gerekçesiyle tutuklanmaları istenir. 1569'da Ankara'da Şeyh Hüsam ve halifelerinin "mülhid" oldukları gerekçesiyle mallarına el konur. 1568'de Kastamonu'da Ekmekçioğlu'nun "rafizi" , "mülhid" ve "zındık" olduğu gerekçesiyle cezalandırılması istenir. Amasya, Tokat ve Sivas dolaylarındaki "melahide" kesiminin denetime alınması buyrulur. Bozok (Yozgat)'ta cuma namazına gitmeyenlerin "rafizi oldukları" gerekçesiyle tutuklanmaları ve cezalandırılmaları istenir. 1570'lerde Amasya ve Merzifon kadılarına yazılarak Vahap Dede ve diğerlerinin "Kızılbaş oldukları" , yörelerinde "halkı etkiledikleri" ve "cem-cemaat yaptıkları" nedeniyle cezalandırılmaları istenir. 1571'lerde Kastamonu-Küre ve Taşköprü kadılarına yazılarak Yüce İlyas Dergahı'na bağlı olanlardan kimilerinin "dergaha gittikleri" , "cem-cemaat yaptıkları" , "saz ve çalgı çaldıkları" savıyla tutuklanmaları istenir. "Mehdi"den sözedenlerin "katli" buyrulur. 1572'de Niksar kadısına gönderiler buyrukta; Küçük Tekke şeyhi ve müridlerinin "Kızılbaş ve Rafizi oldukları" , "cem ve cemaat yaptıkları" için "kürek mahkûmu" olmaları ve "Sürhser (Kızılbaş) defterine kaydedilmeleri" istenir. Filibe'deki Hurifilerin tutuklanmaları buyrulur. Seydi Gazi zaviyesindeki Işıkların "ibadetleri" yasaklanır. Burgaz'daki Hamza "mülhidi" ve yandaşlarının tutuklanması istenir. 1574'de Amasya'da baskılar nedeniyle Halvetiler arasında gizlenen Aleviler "Mevlevi dergahınca ihbar edilir" ve cezalandırılmaları sağlanır. 1576'da Nevrekop'ta Peygamber hakkında "uygunsuz konuştuğu" savıyla Küçük Mehmet öldürülür. Casus Kara Yakup'un dilekçesine dayanılarak "Rafizi olarak bilinen" Fakih Veli'nin 34 kitabı Çorum'da yakılır. 1577'de Elbistan'da Abdal adlı "bir Kızılbaş" "Alevilere ön-

derlik ettiği" gerekçesiyle ölümle cezalandınır. 1578'de Malatya'da Düzmece Şah İsmail'e bağlanan aşiretler ihbarcı Mehmet yoluyla deneüenir ve Şah İsmail'e yakınlık duyanlar belirlenerek cezalandınır. 1579'da Artova ve Zile köylerinde "**rafiziliğin yaygın olduğu"**, belirlemelere göre Arap köyünde Emir Ali oğlu Mansur Halife ile birlikte kimilerinin "**cem yaptıkları"** , cemlerde para toplanarak Safevi Devleti'ne gönderildiği suçlamasıyla cezalandırılmaları istenir (4).

Padişah fermanlarında Aleviler için bu yasaklamaların dışında daha da acımasız isteklere rastlanır. Aleviler için suçlar yaratılır ve idam edilirler. 1576'da Zülkadir Beylerbeyi'ne; "İran'la ilişkisi bulunan Rafizileri (Alevileri) başka nedenlerle suçlayarak, toplayıp öldürün" diye buyruklar yağdınıyor. Bosyan ve Bozyan Beyi'ne; "Alevilerin gizlice araştırılıp, bir başka bahaneyle idam edilmeleri" söylenir. 1577'de Bozok Beyi Çerkez Bey den "Rafizilerden İran'la ilişkisi bulunanların araştırılması ve saptanması", bunların "bir bahaneyle idam edilmeleri" , İran'la ilişkisi olmayan Alevilerinse "Kıbrıs'a sürülmeleri" istenir. Bozok Beylerbeyliğine verilen bir başka buyrukta da "Kızılbaşlıkları gerçek olanların idamı" , "İthamda kalanlarınsa Kıbrıs'a sürülmesi" buyrulur. 1576'da Rum Beylerbeyinden "Rafizi kitapları bulunduran" lann İstanbul'a gönderilmei, başka belgelerde de Hamza Halife'ye "Rafizi olduğu için" "şeri ceza" uygulanması, Kangallı ve Alıpınar halkının "İran eğilimli" olduklarından "bir bahaneyle katlolunmaları" istenir (5).

XVI. -XVII. yüzyıllar Alevi toplumunun en kanlı bir bi-

(4) Suçlama ve cezalandırmayla ilgili 54 belge için bkz: Ahmet Refik - Onaltıncı Asırda Rafizilik ve Bektaşilik (Sad.: M. Yaman), ist. 1994; Baki Öz - Alevilik ile ilgili Osmanlı Belgeleri, Can yay. ist. 1995, Ayrıca geniş bilgi ve değerlendirmeler için bkz: Baki Öz - Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları, Ant yay. ist. 1992, s: 130 v.d.

(5) Belgeler için bkz: Rıza Zelyut - Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, Anadolu Kültürü yay. ist. 1990, 2. baskı, s: 270 v.d.; Asım Bezinci - Pir Sultan, Say yay. ist. 1986, s: 51; İbrahim Aslanoğlu - Pir Sultan Abdallar, Erman yay. ist. 1984, s: 48 v.d.; Baki Öz (1992), s: 131 v.d.

çimde soykırımı ve cankınınına uğratıldığı dönemdir. Özellikle bu kanlı dönemi Yavuz Sultan Selim başlatır. Kendisine rakip görüşü Safevi Devleti üzerine savaş açmadan önce Anadolu'daki Alevilerin sayım-dökümünü yapar ve bu **insanların "defterlerinin dürülmesini"** , yani öldürülmelerini buyurur (6). 40-80 bin arasında Alevi öldürülür (7). I. Selim'i, fetvasıyla Müftü Hamza Efendi destekler. Din ve şeriat adına hiç çekinmeden katliamı olumlayan Müftü Hamza rüşvet karşılığında (8) verdiği fetvasında; **"Kızılbaşların kafir ve dinsiz"** olduklarını, onları destekleyeceklerin de **"kafir ve dinsiz"** olacağını, **"bunları kırıp topluluklarını dağıtmanın tüm Müslümanların görevi"** olduğunu, bunların pişmanlıklarına inanmayıp **"tümünün öldürülmesi'nin gerektiği"**, bu toplumun **"hem kafir, hem imansız, hem de kötülük yapıcı olduklarından öldürülmelerinin gerektiği"** ni söyler (9).

(6) Alevilerin Çaldıran Savaşı öncesi I. Selim tarafından "defterlerinin hazırlanması" ve "defterlerinin dürülmesi" hakkında belge ve kayıtlar ile Defterdar Ebu'l-Fadla Mehmet Efendi'nin notu için bkz: M. C. Şehabettin Tekindeğ- "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", Tarih Dergisi, İ.Ü. Ed. Fak. yay. C: 17, Sayı: 22, s: 56, Mart 1967 ve ayrıca Hoca Sadettin Efendi - Tacüt-Tevarih (Haz: İ. Parmaksızoğlu), Kültür Bak. yay. ist. 1979, C: IV, s: 176; S. M. Hemdemi Çelebi - Solakzade Tarihi (Haz: V. Çabuk), Kültür Bak. yay. Ank. 1989, C: II, s: 16; B.J.V. Hammer - Osmanlı Devleti Tarihi, Uçdal Neşriyat, İst. 1984, C: IV, s: 1058 v.d.; Münecimbaşı Ahmet Dede - Münecimbaşı Tarihi (Haz: i. Erünsal), Tercüman yay. C: II, s: 456 v.d.

(7) Günümüz kaynakları genellikle 40 bin sayısı üzerinde dururlarsa da (Bkz: Prof. İ. H. Uzunçarşılı - Osmanlı Tarihi, TTK yay. Ank. 1975, C: II, s: 256 v.d.; Çetin Yetkin - Türk Halk Hareketleri ve Devrimler, May yay. ist. 1974, C: I, s: 192) İdrisi Bitlisi'yle Defterdar Ebû'l-Fadl Mehmet'in "Selimname"lerine dayanan Prof. Şahabettin Tekindeğ 50 bin sayısını verir. Bkz: a.g. makale, s: 51. Ayrıca Prof. Fuat Bozkurt - Aleviliğin Toplumsal Boyutları, Yön yay. ist. 1990, s: 57; Baki Öz (1992), s: 125.

(8) Müftü Hamza'nın 50 bin akçe karşılığında fetva verdiği hakkında bkz: Atilla Özkırmı - Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi, Alevilik-Bektaşılık, Cem yay. ist. 1990, s: 172.

(9) Fetvanın tam metni için bkz: Tekindeğ - a.g. makale, s: 54 v.d.; Özkırmı (1990), s: 170 v.d.; Burhan Kocadağ - Doğuda Aşiretler, Kürtler, Aleviler, Ant yay. İst. 1992, s: 120 v.d.; Baki Öz (1995), s: 103 v.d. (Belge: 85).

Yavuz Sultan Selim bununla da yetinmez. Şeyhülislam İbni Kemal'e **"Rafizilerin suçlanması, yoke Jilmesi"** (Fi Tetfiri'r Revâfız) adlı bir **"risale"** yazdırır. Din adamı ve bilgini burada **"Kızılbaşın malının helal, nikahının geçersiz"** ve **"kızılbaş öldürmenin caiz"** olduğunu savunarak I.Selim'in Alevi kırımını istğine önemli ölçüde yardımcı olur (10).

I. Selim Çaldıran Savaşı sonrası doğudaki Sünni ve Şafii Kürt beylerini Molla İdrisi Bitlisi yoluyla yanına alarak Alevi toplumu üzerinde baskı kurar (11). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Alevilerin mal ve mülklerini kendi yanlısı Sünni ve Şafii Kürt beylerine dağıtır (12).

I. Selim'i izleyen yıllarda oğlu Kanuni Sultan Süleyman da Alevi toplumunu ortadan kaldırmak için Osmanlı-Sünni dünyasının ünlü şeyhülislamı Ebussuud Efendi'nin fetvalanna başvurur. İnsanla Tanrı özdeşliğini savunan Oğlan Şeyh İbrahim bu fetvalarla "kati" edilir. 1527'de İsa'yı Muhammed'den üstün nitelediği için "din yolunda ayrıldığı" gerekçesiyle Kabız Efendi öldürülür. Hamzavi Melamileri Şii-Batını özlerini Sünni kılıfla gizleselerde Ebussuud'un öldürücü fetvalardan kurtulamazlar. 1537-48 arasında Ebussuud'un verdiği fetvalar açıkça Alevi soykırımını amaçlar. **"Kızılbaşlar"**, **"Durt Halifeye şovenler"**, **"Peygamberi tanımayanlar"**, **"ezanın çağrısına katılmayanlar"**, **"şeriata lanet okuyanlar"**, **"bana Tanrı'yı göster bul"** diyenler. **"Peygamber gibi olağanüstülükleri olduklarını"** savunanlar, **"boş cehennem dolu cennete yeğleyenler"** , **"Ramazan orucunu kısaltanlar"**, **"şarap içenler"**, **"Müslümanın dinine, imanına şovenler"** ...Ebussuud'un fetvalanna göre **"kafir"** dirler ve **"ölümle"** cezalandırılırlar. Aynı fetvalar Alevi Bedreddinilere **"küfü-rü"** cezasız kılar, **"Kızılbaşların toplu öldürülmelerini"**

(10) İbni Kemal'in risalesi için bkz: Tekindeğ, a.g. makale, s: 55; Bozkurt (1990), s: 56 v.d.; Baki Öz (1992), s: 125.

(11) Bkz: Tacüt-Tevarih, C: IV, s: 246 v.d.

(12) Dönemin Kürt aşiret beyi ve tarihçisinin kaleminden bkz: Şeref Han - Şerefname (Çev: M. E. Bozarslan), Ant yay. C: I, s: 211, 287.

"şeriat gereği" olarak görür ve Hallacı Mansur'u "mümin" niteleyenlere Hallacı Mansur'a uygulanan cezayı, yani asılma- yı öngörür (13).

Osmanlılar, Safevi seferleri öncesi Anadolu'da Alevi kırımını gelenekleştirirler. I.Selim'in başlattığı bu uygulamayı oğlu Kanuni de sürdürür. Kanuni'nin Nahçıvan Savaşı öncesi 1551'de Diyarbakır Beylerbeyi Ayas Paşa'ya gönderdiği "hattı hümayun"u tutuklamayı dahi yetersiz bularak bizzat öldürül- melerini buyurur. Şöyle diyor:

"(...) Kızılbaş lekese alanlara hapis ile yetinilmemeli. Bu gibiler isabetli önlemlerle elde edilecek habis vücutları ortadan kaldırılmalıdır. Kızılbaşlığa eğilim duyanlara ge- cikmeden fırsat ve imkan vermeyesin. (...)" (14).

Bu tür tutumlar IV. Murat'ın da uygulamaları arasında- dır. 1638'lerde İran seferine çıkarken Anadolu'da **"mülhid"** **"dinsiz Kızılbaş"** olarak nitelediği Alevileri kırar. Sakarya Şeyhi'nin Bozdoğan Dergahı, çevresindeki 40 Alevi köyüyle birlikte yıkılır. Kimi Alevi aşiretlerinin yerleri değiştirilir. Tebriz'de binlerce **"Kızılbaş ele geçirilerek"** hepsi **"öldürü- lür"**. Alevi yatağı olan Tokat'ın Kazovo'da geniş çaplı kırım uygulanır. Bektaş Han'da Osmanlı'ya karşı gelen **"otuzbin Kızılbaş"** öldürülür (15).

Hırvat kökenli Kuyucu Murat Paşa 1606'larda sadrazam olur. Nakşibendidir. Celali ayaklanmalarını bahane ederek Anadolu'da üç yılda 70-100 bin köylü öldürür. Irkının öcünü alır. Bu tür şiddeti Köprülü Mehmet Paşa (1656-61) da sürdür- rür (16).

(13) Fefva metinleri için bkz: M. Ertuğrul Düzdağ (Haz.) - Şeyhülislam Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı, Enderun Ki- tabevi; Zelyut (1990), s: 273 v.d.; Baki Öz (1992), s: 128.

(14) Belgenin tam metni için bkz: Nazmi Sevgen - Doğu ve Güneydo- ğu Anadolu'da Türk Beylikleri, TKAE yay. Ank. 1982, s: 45.

(15) Baki Öz (1992), s: 74 v.d., 133 v.d., 204 v.d.

(16) Bkz: Baki Öz (1992), s: 72 v.d., 75 v.d.

103

Toplu kırımlarla Osmanlı din, bilim, eğitim, yönetim, hukuk ve askeri çevreleri yetinmezler. Arta kalan Alevilerin Sünnileştirilmelerine çalışılır. XVII. yüzyılın başlarında sara- ya bu yolda bir öneri sunan Şeyh Aziz Hüdayı Efendi'nin tasa- rısı Osmanlı'da yapılanlara uygundur. Hüdayı Efendi her Ale- vi köyüne bir **"Sünni İmamın atanmasını"**, bunların Alevi toplumunu **"eğitmelerini"**, **"Alevi-Bektaşî tekkelerinin de- netlenmesini"**, Alevi inanç ve davranışlarını bırakarak **"Sün- ni ve şeriat ehli"** olmalarının sağlanmasını, Sünnileşmemeleri durumunda **"ortadan kaldırılmalarını"** ister (17). Din ve bi- lim çevrelerinin isteği yönetici ve askeri çevrelerin düşüncele- riyle tümüyle bağdaşmaktadır.

Alevilik-Bektaşiliğe bu genel yaklaşım devleti XIX. yüzyılda Bektaşiliği, kurumlarını ve bağıntısı olan Yeniçeri Ocağı'nı temelinden kaldırmaya götürür. II. Mahmut şeyhülis- lam Tahir Efendi, Rumeli kazaskeri Arif Efendi ve İstanbul kadısı Sadık Efendilerden **"Yeniçerilerin öldürülmeleri va- saldır"** fetvasını alır. Mevlevî, Nakşî şeyhleri, şeyhülislam ve din görevlileri toplanarak Bektaşiliğin kaldırılması için karar alır ve II. Mahmut'a sunarlar. Yeniçeri Ocağı topa tutulur. Çoğu öldürülür. Bektaşî tekkelerinin çoğu kapatılır. Postnişm- ler ve Bektaşî tekke şeyhleri sürülür ve öldürülürler. Kapııl- mayan Bektaşî tekkelerinin başına Nakşî şeyhleri gelinin (18). Büyük bir insanlık suçu işlenir. II. Mahmut Yenilçü Ocağı'nın kaldırılmasından sonra veziriazamına "... **bu Hekhi- şilik fesadının Muhammet ümmeti arasından kaldırılma- sına hep birlikte çaba gösteriniz ve önem veriniz"** (I'J) İn- çiminde emir verir.

(17) Bkz: Ahmet Refik (Sad. M. Yaman), s: 34.; Baki Öz (M»»), 141 (Belge: 114).

(18) Geniş açıklamalar için bkz: Ahmet Cevdet Paşa - Tarih-i CuvvîM (Osmanlı Tarihi), Ücdal Neşriyat, ist. 1993, C: VI, s: 2944.... Reha Çamuroğlu - Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vaka-i Şerriyo, Anı y» ist. 1991, s: 80 v.d.

(19) Ferman için bkz: Prof. İ. H. Uzunçarşılı - Osmanlı Devini NıyMi.. tından Kapıkulu Ocakları; Acemi Ocağı ve Yeniçeri Ocaflı, I II' v n Ank. 1943, C: I, s: 574.

Devlet, padişah, yönetici çevreler ile din ve ulema çevreleri bir türlü Alevi-Bektaşîye inanmak, güven duymak istemez. Padişahlar fermanlarında kuşkulannı zaman zaman dile getirirler. II. Mahmut'un, II. Abdülhamit'in Hacı Bektaş Dergahı postnişinlerine gönderdikleri beratlarında (görev belgesi) **"dine bağlı olduğu"** tümcesi kullanılır ve **"İslamlığa bağlılık (!)"** ölçü alınır. **"İslamlığa bağlılığı"** yeterli görülmeyen, yeterli ölçüde Sünnilik niteliği ve eğilimi göstermeyen Çelebi-lere ve Babalara **dergah postnişinliği** için berat verilmez (20).

Osmanlı tarihi boyunca beyinlere işlenen "mum söndürme" iftirası Osmanlı'nın son dönemlerinde de tüm bağnazlığıyla sürdürülmektedir. II. Abdülhamit'e vahşinin verdiği bir raporda da bu ilkel iftira yinelenir. **"MüşahipJerin birbirlerine helal olduğu"** , **"cırağ söndürüldüğü"** , **"seyyidin yanına güzel kız ve yakışıklı gelinlerin oturtularak, sabahlara kadar içilip, eğlenildiği"** bildirilir (21).

Kaçınılmaz Sonun Evrensel Tanımı:

Görülüyor ki Osmanlı'nın "ehl-i şer"iyle "ehl-i örfü Alevi toplumu karşısında işbirliği ve sözbirliği içerisinde. Düşüncesiyle, inancıyla, kurumlarıyla ve varlığıyla yoketmeyi amaçlamışlardır. Alevi toplumu tarihi boyu devlet olan böyle bir bağnaz güçle karşı karşıyadır. Buna karşı yaşam savaşı vermiş, bugünlere dek bu koşullar içerisinde gelmiştir. Bu toplu kırımlarda kurtulup, olumsuz ve suçlayıcı propagandalar-dan sıynlıp varlığını bugünlere getirmesi bile büyük bir başarıdır. Bir bakıma olanaksız olanaklı kılmaktadır. Böylesi bir asker, bürokrat, din, bilim, eğitim ve hukuk çevresinin kıska-cında olan padişahlık kurumunun da Alevi-Bektaşî düşmanı olmaması doğaya ve toplumun kurallarına aykırıdır. Aleviyi

(20) Bu ifadelerin geçtiği belgeler için bkz: Ahmedi Cemalettin Çelebi - Müdafaa (Çev: Nazım Hoca), İst. 1992. "Belgeler ve Metinler" bölümündeki padişah beratları.

(21) Rapor için bkz: E. Behnan Şapolyo - Mezhepler ve Tarikatlar Tarihî Türkiye yay. İst. 1964, s: 283.; Baki Öz (1995), s: 145 v.d. (Belge:

düşman ve hedef seçen padişahların yetiştiği ortam ve bağla-şıkları doğurduğu sonuç bakımından Fransa'nın ünlü teologu Jean Meslier (XVIII. yüzyıl)'ın şu yargılarında en çarpıcı ifadesini bulur sanırım. Meslier Atatürk'ün isteğiyle 1928'de Türkçeye kazandırılan kitabında bizdeki bu gelişmeyi evrensel boyutlan içerisinde çok iyi yakalayarak şöyle değerlendirmiştir.

"İçtenlikle sofu olan bir hükümdar, devlet için çok tehlikeli bir başkandır. Çok çabuk inanma yeteneği, hep daralmış bir zekayı gösterir. Hükümdarın, kavmin yönetimine harcaması gereken dikkat ve özenini, sofuluk çoğu kez yutar. Rahiplerin telkinlerine boyun eğmiş olduğundan, böyle bir hükümdar, rahiplerin arzularının oyuncağı, çekişmelerinin nedeni, budalalıklarının aracı ve suç ortağı olur.

(...) Bir imparatorluğun başındaki bir sofu, gazap halindeki öfkeli Allah'ın yeryüzüne verebileceği en büyük belalardan biridir. Safdil bir hükümdarın kulağını elinde tutan bağnaz ya da düzenbaz tek bir rahip (tek bir Ebülhüda Efendi, tek bir Rasputin), bir devleti alt üst edebilir ve dünyayı ateşe verebilir.

Hemen bütün ülkelerdeki rahipler ve sofular, milletleri yönetecek olan genç hükümdar çocuklarının ruh ve kalblerini eğitmeye memur edilmiştir. Bu ortamda eğitimcilerin hangi kültür ışığı ve erdemi bulunabilir? Bunları hangi çıkarlar harekete geçirilebilir?Kendileri de hurafelerle dolu olduklarından, öğrencilerine; hurafeyi en kutsal şey, yapacağı işi en kutsal görev, bağnazlığı, saldırganlığı ve zulmü gelecekteki nüfuz ve yüceliğinin gerçek esasları olarak öğretir. Bu tür eğitimciler, hükümdar çocuklarını bir parti başkanı, kışkırtıcı bir bağnaz, bir zorba yapmaya çalışır. Bu yüzden, her şeyden önce insaflı ve aklı boğazlarlar. Onu doğruluğa, acımaya ve anlayışa düşman bir duruma getirirler; gerçeğin kendisine ulaşmasını ve nüfuz etmesini yasaklarlar. Gerçek yeteneklere karşı onları düşmanlık ağısıyla ze-

kirlerler. Aşağılanmaya değer yetenekler geliştirmek için, onu eğip büklerler. Sözün kısıtı, ondan, adalet, zulüm, gerçek onur ve şan, gerçek büyüklük hakkında hiçbir fikre sahip olmayan ve büyük bir devleti iyi bir biçimde yönetmek için gerekli ıstık ve erdemden yoksun bir ahmak sofu yaparlar. Günün birinde milyonlarca insanın mutluluğuna ya da felaketine yol açacak bir çocuğun eğitiminin planı, özetle işte bundan ibarettir" (22).

Selçuklu ve Osmanlı tarihi boyunca Aleviye bakış kısaca budur. Alevi "İslam dışı", "dinsiz", "dinden çıkmış" olarak görülür. En canalcı noktasından vurulur. Hep baskı altına alınması istenir. Çoğu kez bunun dozu kaçınılarak kiüe kırımına kadar gidilir. Din, bilim, eğitim, yönetim ve asker kadroların genel anlayışı ve tutumları budur. Yönetimin en üstü olan padişahlar da bu kadrolarca ve dünya anlayışlanıca kuşatılmışlardır. Yapılan, olan, gerçekleşen tüm yönetimlerin tarih boyu tutumlandır.

Kaçınılmaz Son: Sivas Olayı...

Bu genel ideoloji ve genel tutum açısından bakınca ben günümüzdeki **"Sivas Olayı"** nı hiç de yadırgamıyorum. Bu tür devlet anlayışı ve toplum eğitimi temelinde değişmedi. Atatürk'ün laiklik ve çağdaşlaşma çabasıyla bir ara verildiyse de kitlelerin bilincine yüzyıllardır kazılan kötü ve yanlış zihniyet silinmedi. Zamanla bu zihniyetin sahipleri devlet katmanlarında yeniden oluştular. Bu zihniyet hortlayabilmenin ortamını yeniden yakaladı. Böylece Kahramanmaraş, Erzincan, Çorum ve Sivas olayları yaşandı. Sivas Olayı bu gelişmenin aşamalarından biridir. Bu gelişmenin sürdüğü "Sivas Olayı" yargılamalarında da görülür. Onlarca aydını, sanatçıyı yakan bu insanlar **"hem suçlu hem güçlü"** edasıyla oldukça saldırganlardır. Kendilerinde hukuku çiğneyecek cesareti ve gücü görürler. Devlet güvenlik güçlerinin desteğinde ve korumasın-

(22) Bu ilginç ve çarpıcı değerlendirme için **bkz:** Jean Meslier - Sağduyu (Tanrısızlığın ilmihi), Kaynak yay. İst. 1995, s: 251 v.d.

da siyasal şeri ve İslamcı çevreler sokağa dökülür ve yürürler. Liderlerinin sözüyle **"kanla"** iktidara gelmenin provasını yaparlar. **"Gazi Olayı"**nda olduğu gibi Aleviler ve Alevi kuruluşları kurşunlanır. Böyle olmasına karşın devlet güvenlik güçleri olayı protesto eden Alevi halka kurşun sikar. İnsanların bilincine işlenen Alevi düşmanlıkları Güner Ümit gibi aydınların (!) sözleriyle suyüzüne çıkar.

Bunlar biter mi? Koşullar böyle sürdükçe sanmıyorum. Her geçen gün bir yenisinin yaşanılması kaçınılmazdır. Yüzyılları kanla, zulümle dokuduğu, ördüğü bu yapılanışın temelinden değişmesi gerekir. Devlet, Osmanlı kalıntısı eğitim, bilim, din, hukuk ve yönetim kadrolarının elinden kurtanılmalıdır. Laiklik, baskı altına alınan inanç gruplarının özgürlüğünü kucaklamalıdır. İnsan hak ve özgürlükleri gerçekten yaşama geçirilmelidir. İnsanların bilinçlerindeki tortulaşmış Alevi düşmanlığını silici ciddi eğitim çalışmaları yapılmalıdır. Din ve inançlar belli insanların tekelinden alınarak, aracısız kılınmalı ve halkın özgür iradesine bırakılmalıdır. Halkın inançlarına ipotek koyan ve yönlendiren kurumlar, toplum üzerindeki inançsal zorlama ve tek tip inançların dayatılması tüm boyutlarıyla kaldırılmalıdır. Yoksa **"Sivas Olayı"** gibi olaylar kaçınılmazdır. Gelişmeler, açık yürüklilikle söylemek gerekirse pek de umut verici değildir. Osmanlı'da genel hatlarını çizdiğimiz ideoloji ve kadrolar bugün de yönetim mekanizmasındadırlar. İdeolojisini kan, zulüm ve Alevi düşmanlığıyla yoğurmuş Osmanlı kalıntısı ideoloji ve kadrolar yönetimde oldukları müddetçe Türkiye daha birçok **"Sivas Olayı"**na gebe. Gönlümüz bunu istemese de, doğrulan dile getirmeye kendimizi zorunlu hissediyoruz.

"Sivas Olayı" birden bire oluşmadı. O günün tasarısı, düşüncesi ve eylemi de değil. Yüzyıllarca sürdürülen, yaşatılan ve canlı tutulan bir anlayışın sonucudur. Bu nedenle devlet denilen yönetim mekanizması olayı tarihsel boyutu içerisinde ele alıp, politikalar geliştirmelidir. Bu tür olayların önlenmesi-

ni günlük polisiye önlemlerde değil; eğitim, düşünce ve yayın kurumlarında kalıcı çözümler üreterek olayların önünü almalıdır. Artık insanlar devlette böylesi bir yapılanma bekliyor. Devlet geliştireceği politikaları ve yaratacağı kurumlarıyla binçilere yerleşmiş düşmanlık, kan ve zulûmun yerine; sevgi, birliktelik ve barışı işlemelidir. Bunlar sadece devletin çabasıyla da gerçekleşemez. Sivil toplum örgüt ve kurumlarının da bunu iş edinmesi ve ciddi çalışmalar yapması artık zorunluluktur. Türkiye toplumunun artık bu tür ciddi çalışmalara ve politikalara gereksinimi vardır. Bunlar sözle değil, işle olacak şeylerdir. Yeni "Sivas Olayları"nı yaşamadan, bu "iş"i yaşamaya geçirilmesini tüm kalbimizle umut ediyoruz. Kanlara boğulmuş bir Türkiye değil, mayası sevgi ve birliktelik olan bir Türkiye görmek istiyoruz. Ülkeyi yönetmeye soyunanlar, bunu bize çok görmesinler. Bu toplumumuzun doğal ve insanlık hakkıdır.

K A Y N A K Ç A

- Ahmet Cevdet Paşa - Tarih-i Cevdet (Osmanlı Tarihi), Üçdal Neş. İst. 1993, 6 cilt.
- Akpınar, Turgut - Türk Tarihinde İslamiyet, İletişim yay. İst. 1994, 2. baskı.
- Akpınar, Turgut - "İlginç Bir Adet:Cinsel Konukseverlik", Tarih ve Toplum Dergisi, Sayı: 54, Haz. 1988.
- Altınay, Ahmet Refik - Onaltıncı Yüzyılda Rafızilik ve Bektaşilik, İst. 1932, (M. Yaman hazırlaması, İst. 1994).
- (Aksüt), Ali Kemali - Enzincan, Kaynak yay. İst. 1992, 2. baskı.
- Arsel, Prof. İlhan - Arap Milliyetçiliği ve Türkler, İnkılap Kitabevi, İst. 1987.
- Arsel, Prof. İlhan - Şeriat ve Kadın, İst. 1987.
- Aslanoğlu, İbrahim - Pir Sultan Abdallar, Erman yay. İst. 1984.
- Atalay, Besim - Bektaşilik ve Edebiyatı, Ant yay. İst. 1991.
- Avcıoğlu, Doğan - Türklerin Tarihi, Tekin yay. 5 cilt, İst. 1978-82.
- Bardakçı, Cemal - Anadolu İsyanları, İst. 1940.
- Bardakçı, Cemal - Kızılbaşlık, İst. 1945.
- Bardakçı, Cemal - Alevilik, Ahilik, Bektaşilik, Ank. 1950.
- Bayram, Mikail - Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu, Konya 1991.
- Belâziri - Fütuhu'l - Büldan, Kültür ve Tur. Bak. Yay. Ank. 1987.
- Bezirci, Asım - Pir Sultan, Say yay. İst. 1986.
- Birdoğan, Nejat - Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik, Hamburg Alevi Kültür Merkezi yay. İst. 1990.
- Birdoğan, Nejat - Anadolu ve Balkanlar da Alevi Yerleşmesi, Alev yay. İst. 1992.
- Birdoğan, Nejat - Anadolu Aleviliğinde Yol Ayrımı, Mozaik yay. İst. 1995.
- Brockelmann, Cari - İslam Ulusları ve Devletler Tarihi (Çev. N. Çağatay), TTK. yay. Ank. 1992.
- Bozkurt, Fuat - Buyruk, İst. 1982.

Bozkurt, Prof. Fuat • Aleviliğin Toplumsal Boyutları, Yön yay. İst. 1990.

Bozkurt, Prof. Fuat - Türklerin Dini, Cem yay. İst. 1995.

Cerrahoğlu, A. - Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı, May yay. İst. 1975.

Çamuroğlu Reha - Tarih, Heterodoksi ve Babailer, Der yay. İst. 1990.

Çamuroğlu Reha - Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vakayi Şerriyye, Ant yay. İst. 1991.

Dierl, Anton Jozef - Anadolu Aleviliği, Ant yay. İst. 1991.

Dursun, Turan - Tabu Can Çekişiyor, Din Bu, Kaynak yay. C: I, II, III. İst. 1990.

Erişen, İhsan Mesut - Samancıgil, Kemal - Hacı Bektaş Veli, Bektaşilik ve Alevilik Tarihi, Ay yay. İst. 1966.

Eröz, Prof. Mehmet - Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Kültür Bak. yay. Ank. 1990.

Erseven, İlhan Cem - "Alevi-Bektaşilikte Kadın ve Feminizm", Alevilik Üstüne Ne dediler?, Ant yay. İst. 1990.

Eyuboğlu, İsmet Zeki - Bütün Yönleriyle Bektaşilik (Alevilik), Yeni Çağ yay. İst. 1980.

Fırlıklı, Prof. Ethem Ruhi - Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, Selçuk yay. 1991, 2. baskı.

G. Abûl - Faraç (Bar Hebraus) - Abû'l - Faraç Tarihi, TTK yay. Ank. 1950, 2 cilt.

Gölpınarlı, Abdülbaki - Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik, Der yay. İst. 1979.

Gölpınarlı, Abdülbaki - Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, Gerçek yay. İst. 1969.

Gölpınarlı, Abdülbaki - (Çeviren) - Kur'an-ı Kerim Anlamı, Remzi Kitabevi, İst. 1968.

Hammer Purgstall, B. J. Von - Osmanlı Devleti Tarihi, Üçdal Neşriyat, İst. 1984, C: IV.

Hançerlioğlu, Orhan - İnanç Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İst. 1975.

Von Hasluck - Bektaşiliğin Coğrafi Dağılımı (Çev. Koca, Turgut - Erginsoy, A. Nezihi), İst. 1981.

F. W. Hasluck - Anadolu ve Balkanlar'da Bektaşilik, Ant yay. İst. 1995.

Heffening - "Müta", İslam Ansiklopedisi, M. Eğ. Bak. yay. C: VIII.

Hoca Sadeddin Efendi - Tacü't-Tevarih - (Çev. İ. Parmaksızoğlu), Kültür Bak. yay 5 cilt İst. 1974-79.

Işık, Hüseyin Hilmi - İslamın İç Düşmanları, İst. 1975.

Işık, Hüseyin Hilmi - Saadet-i Ebediye (Büyük İlmihal), İst. 1977.

İbni Batuta - İbni Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler, (Haz. İ. Parmaksızoğlu), Milli Eğ. bas. İst. 1971.

İbni Fazlan Seyahatnamesi (Haz. Ramazan Şeşen), Bedir yay. İst. 1975.

İnan, Abdülkadir - Tarihte ve Bugün Şamanizm, TTK yay. Ank. 1972.

İnan, Abdülkadir - Makaleler ve İncelemeler, TTK yay. C: I (1968), c: (1991).

Jean, Meslier - Sağduyu, Kaynak yay. İst. 1995.

Kaleli, Lütfi - Alevi-Sünni İncasında Mevlana - Yunus ve Hacı Bektaş Gerçeği, Alev yay. İst. 1993.

Kaleli, Lütfi - Binbir Çiçek Mozaiki Alevilik, Can yay. İst. 1995.

Kaya, Doç. Yusuf - Eskiçağ Tarihi, An. Ün. yay. Eskişehir 1991.

Kaşgarlı, Prof. M. A. - "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Tarihi İnanç Yapısı", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 40, Şubat 1986.

Kısakürek, Necip Fazıl - Hazreti Ali, Büyük Doğu yay. İst. 1968, 5. baskı.

Kocadağ, Burhan - Doğuda Aşiretler, Kürtler, Aleviler, Ant yay. İst. 1992.

Koç, Şinasi - Gerçek İslam Dini, C: I, II, III. Ank. 1989, 3. baskı.

Koç, Şinasi - Gerçek Kuran Tarihini Okumak İster misiniz?, C: IV. Ank. 1986.

Köprülü, Prof. Fuat - Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Ank. 1972.

Köprülü, Prof. Fuat - Barthold, W. - İslara Medeniyeti Tarihi, Diyanet İşleri Baş. yay. Ank. 1973.

Kramers, J. H. - "Rafıziler", İslam Ansiklopedisi, M. Eğ. Bak. yay. c: IX.

Melikoff, Prof. İrene - Uyur İdik Uyardılar, Cem yay. İst 1993.

Minorsky, V. - "Ehl-i Hak", İslam Ansiklopedisi, M. Eğ. Bak yay. C: IV.

Dr. Muhammed Et-Ticani Es-Semavi - Ve Hidayete Erdim, Can yay. İst. 1993.

Murtazâ-Askeri - Abdullah bin Saba Masalı; Bir Yalancının Düzmeleri (Çev. A. Gölpınarlı), İst. 1974.

Müneccimbaşı Ahmet Dede - Müneccimbaşı Tarihi, Tercüman yay. İst. 2 cilt.

Noyan, Doç. Bedri - Bektaşilik Alevilik Nedir, Ank. 1987, 2. baskı.

Ocak, Ahmet Yaşar - Babailer İsyanı, Dergah yay. İst. 1980.

Ocak, Ahmet Yaşar - Bektaşî Menâkıbnamelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri, Enderun Kitabevi, İst. 1983.

Oğuz, Burhan - "Anadolu Aleviliğinin Kökenleri", Alevilik Üstüne Ne Dediler, Ant. yay. İst. 1990.

Oytam, M. Tevfik - Bektaşiliğin İçyüzü, İstanbul Maarif Kütüphanesi, yay. İst.

Öz, Baki - Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları, Ant. yay. İst 1992.

Öz, Baki - Alevilik Nedir?, Der yay. İst 1995.

Öz, Baki - Alevilik İle İlgili Osmanlı Belgeleri, Can yay. İst 1995.

Öz, Baki - Aleviliğin Tarihsel Konumu, Der yay. İst. 1995.

Özgünay, Abidin - "Alevinin Namusu Ülkenin Namusudur!..", Cem Dergisi, Sayı: 45, Şubat 1995.

Özkırımlı, Atilla - Alevilik-Bektaşilik ve Edebiyatı, Cem yay. İst. 1985.

Özkırımlı, Atilla - Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi, Alevilik-Bektaşilik, Cem yay. İst. 1990.

Öztoprak Halil - Kuran'da Hikmet Tarih'te Hakikat ve Kuran'da Hikmet İncil'de Hakikat, Can yay. İst. 1990.

Öztürk, Prof. Yaşar Nuri - Tarihi Boyunca Bektaşilik, Yeni Boyut yay. İst. 1990.

Pehlivan, Battal - Anadolu'da Alevilik, Alev yay. İst. 1992.

Roux, Jean Paul - "Türk İncancında Tavşanın Yeri", Cem Dergisi, Sayı: 8, Ocak 1992.

Roux, Jean Paul - Türklerin ve Moğollann Eski Dini, İşaret yay. İst. 1994.

Saygı, Hakkı - Şeyh Safı Buymğu ve Rumeli Babağan (Bektaşî) Erkanları, İst. 1996.

Selçuk, İlhan - Şayian, Gencay - Kalkan, Şenay - Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Hasat yay. İst. 1991.

S. M. Hemdemi Çelebi - Solakzade Tarihi, Kültür Bak. yay. Ank. 1989, 2 Cilt.

Sencer, Muammer - Sosyolojik Açıdan İslam Felsefesi Tarihi, Erk yay. İst. 1974.

Sever, Erol - Yezidilik ve Yezidilerin Kökeni, Berfin yay. ist. 1993.

Sevgen, Nazmi - Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri, TKAE yay. Ank. 1982.

Sezgin, Abdülkadir - Hacı Bektaş Veli ve Bektaşilik, Kültür Bak. yay. Ank. 1990.

Sezgin, Abdülkadir - "Hacı Betaş Veli ve Bektaşilik", Alevilik Üstüne Ne dediler, Ant yay. İst. 1990.

Sözengil, Tarık Mümtaz - Tarih Boyunca Alevilik, İst 1992.

Şahhüseynoğlu, H. Nedim - Malatya Balıyan Aşireti, İst. 1991.

Şapolya, Enver Behnan - Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Türkiye yay. İst. 1964.

Şardağ, Rüştü (Haz.) - Her Yönü ile Hacı Bektaş-ı Veli ve En Yeni Eseri Şerh-i Besmele, İzmir 1985.

Şeref Han - Şerefhame (Çev. M. E. Bozarslan), Ant yay. 2 cilt.

Taberi - Tarih-i Taberi Tercemesi, Can Kitabevi İst. 1983, 3 cilt.

Tekindağ, Prof. M. C. Şehabettin - "Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi", İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, C: 17, Sayı: 22, Mart 1967.

Turan, Prof. Osman - "Selçuk Türkiye'si Din Tarihine Dair Bir Kaynak", Fuat Köprülü Armağanı, İst. 1953.
 (Uluğ), Naşit Hakkı- Derebeyi ve Dersim, Ank. 1931.
 Ulusoy, A. Celalettin - Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu, Hacıbektaş 1986, 2. baskı.
 Uzunçarşılı, Prof. İsmail H. - Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları, TTK yay. Ank. 1943. 2 Cilt.
 Üçok, Doç. Bahriye - İslam Tarihi (Emeviler-Abbâsiler), M. Eğ. Bak. yay. Ank. 1979.
 Varlık, Ali Ağa - Hanedan-ı Ehl-i Beyt Neden Hor Görüldü?- Can yay. İst. 1993.
 Yalçın, Aziz - Makalat-ı Hacı Bektaş Veli, Der yay. İst. 1993.
 Yalman (Yalkın), Ali Rıza - Cenupta Türkmen Oymakları, Kültür Bak. yay. Ank. 1977, 2 cilt.
 Yaman, Mehmet - Alevilik (İnanç, Edeb, Erkân), İst. 1993.
 Yaman, Mehmet - "Erdebil Sofuları" (Aşıkpaşazade tarihinin orijinalinden bölümler), Cem Dergisi, Sayı: 32, Ocak 1994.
 Yaman Mehmet - Makalat ve Müslümanlık, Gülbay yay. İst. 1985.
 Yetkin, Çetin - Emik ve Toplumsal Yönleriyle Türk Halk Hareketleri ve Devrimler, May yay. İst. 1974, C: I, II.
 Yürükoğlu, R.- Okunacak En Büyük Kitap İnsandır, Tarihte ve Günümüzde Alevilik, Alev yay. İst. 1990.
 Zelyut, Rıza - Öz Kaynaklarına Göre Alevilik, Anadolu Kültürü yay. İst. 1990, 2. baskı.
 Meydan Larousse Ansiklopedisi, Sabah yay.
 Büyük Larousse Ansiklopedisi, Milliyet yay.
 Cem Dergisi Koleksiyonu
 Nefes Dergisi Koleksiyonu
 Kervan Dergisi Koleksiyonu
 Yeni Gündem Dergisi Koleksiyonu
 Nokta Dergisi Koleksiyonu
 Yörünge Dergisi Koleksiyonu
 Cumhuriyet Gazetesi Koleksiyonu.
 Tüm yayınevlerinin Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca sözlükleri.

ADİL ALİ ATALAY'IN
CAN YAYINLARI Okurlarına
Sunmuş Olduğu Kitaplar

- Ehl-i Beyt'in Mucizeleri
 (Geliştirilmiş 4. Baskı 320 s. 1996) (Adil Ah Atalay)
- Anadolu - Anadolu (Şiir 192 s. 1975) Tükendi
- Seyyid Nizamoğlu Divanı (3. Basım 302 s. 1990)
- Kerbelâ ve Matem (Yazı ve Şiir İlâveli 6. Basım 384 s. 1996) (Adil Ali Atalay)
- Abdal Musa Sultan ve Velayetnamesi
 (İlâveli 8. Basım 192 s. 1996) (Adil Ali Atalay)
- İnsanlığın Kemâlet Turu (Levha)
- Aşık Demani Baba Hayatı ve Şiirleri
 (64 s. 1982) Tükendi (Adil Ali Atalay)
- Gülzar-ı Hasaneyn / Fazlullah Rahimi (4. Basım 464 s. 1996)
- Gel Kendine Deli Gönül / A.A. Atalay (5. Basım 240 s. 1996)
- Kurtuluş Savaşında Alevi -Bektaşiler / Baki Öz
 (Geliştirilmiş 8. Basım 144 s. 1996)
- Kur'anda Hikmet ve Tarihte Hakikat
 Kur'anda Hikmet İncil'de Hakikat
 Halil Öztoprak'ın Toplu Eserleri (192 s. 1990)
- Şah İsmail Hatai / Nejat Birdoğan (496 s. 1991)
- Amasyalı Fedayı Baba Divanı / Abdullah Çelebi
 (488 s. 1991)
- Usul-u Kâfi /Tacetin Uluç (272 s. 1994)
- Faziletname/Yemini (10. Basım 160 s. 1996)
- Yanık Bir Türküdür Sevdam / Metin Şimşek (144 s. 1992)
- Bir Tohum / Muharrem Atalay / Şiir 1992
- Noksanı Baba / (Adil Ah Atalay) (4. Basım 144 s. 1996)

- **Kenzül - Mesaib KUMRU** (4. Basım 416 s. 1996)
- **Tam Hüsnîye / A. A. Atalay** (6. Basım 192 s. 1996)
- **Veli Baba Menakıbnamesi / Bedri Noyan**
(Dede Baba) (3. Basım 304 s. 1996)
- **Gezdim / Erzurumlu Aşık Garip Bektaş** (144 s. 1993)
- **İnançta Devrim / Mehmet Dışkiran** (3. Basım 240 s. 1996)
- **Kerbela'nın İntikamı Müseyib Gazi** (3. Basım 224 s. 1996)
- **...Ve Hidayete Erdim / Dr. M. Et/Ticani**
(4. Basım 208 s. 1996)
- **İmam Cafer-i Sadık Buyruğu / A.A. Atalay**
(6. Basım 288 s. 1996)
- **Hanedan-ı Ehlibeyt Neden Hor Görüldü?**
Ali Ağa Varlık (4. Basım 240 s. 1996)
- **Binboğalı Kökçüler / Batasica Hektor / Süleyman Çiltaş**
(736 s. 19993)
- **Gölgesiz Işıklar I- Alevilik ve Öncesi /**
Mahmut Reyhani (2. Basım 176 s. 1995)
- **Ehl-i Beyt'ten Bir Deste Gül / Gürcü ve Erdal Doğan**
(272 s. 1994)
- **Cabbar Kulu (Adil Ali Atalay)** (3. Basım 96 s. 1996)
- **Gönlün Dili Bahçenin Gülü/ Durmuş Günel** (160 s. 1995)
- **Gölgesiz Işıklar II - Tarihte Aleviler** (192 s. 1995)
- **Dede Korkut ve Ahmet Yesevi'den Günümüze Ünlü**
Alevi Ozanlar / Mehmet Şimşek (2. Basım 240 s. 1996)
- **Binbir Çiçek Mozaiki Alevilik / Lütfi Kaleü**
(3. Basım 448 s. 1995)
- **Atatürk'ün Anadolu'ya Gönderiliş Olayının İçyüzü**
Baki Öz (3. Basım 176 s. 1996)

- **Bektaşilik Alevilik Nedir?/ Doç. Dr. Bedri Noyan**
(2. Basım 640 s. 1996)
- **Alevilik İle İlgili Osmanlı Belgeleri / Baki Öz**
(2. Basım 304 s. 1996)
- **Kul Himmet Üstadım / İbrahim Aslanoğlu** (176 s. 1995)
- **Allah Hedef Can Nokia /Ali Ağa Varlık**
(2. Basım 160 s. 1996)
- **Eba Müslüm'ün Tabutu / A. Mesruri Geda**
(2. Basım 184 s. 1996)
- **Hız. Betül Fatıma Anamız / A. A. Atalay**
(3. Basım 272 s. 1996)
- **Hacı Bektaş Veli FEVAİD (Yararlı Öğütler)**
Baki Öz (2. Basım 96 s. 1996)
- **Tanrı İnsan/ Lütfi Kaleü** (240 s. 1996)
- **Atatürk'ün Düşünce Yapısının Oluşumu/**
Baki Öz (304 s. 1996)
- **İslam Dünyası ve Kemalizm / Baki Öz** (160 s. 1996)
- **Lâ Feta İllâ Ali Lâ Seyfe İllâ Zülfıkar /**
Mehmet Dışkiran (2. Basım 144 s. 1996)
- **Atatürk'ün Düzeni / Baki Öz** (320 s. 1996)
- **Hülya ile Yedigöller - Sıla mı Gurbet, Gurbet mi Sıla**
A. A. Atalay (2. Basım 128 s. 1996)
- **Kur'andaki Sünnet Ehl-i Beyte Gönül Verenlerin**
Yoludur Dr. Muhammed Et-Ticani Es-Semavi
(2. Basım 240 s. 1996)
- **İlk Alevi Kimdir? - Nasreddin Eskiocak**
(2. Basım 64 s. 1996)
- **Demir Baba Vilâyetnamesi - Doç. Dr. Bedri Noyan**
(176 s. 1996)
- **Veysel Karani - Mehmet Şimşek** (216 s. 1996)

- **Hacı Bektaş-ı Veli Manzum Vilâyetnamesi**
Doç. Dr. Bedri Noyan (2. Basım 448 s. 1997)
- **Alevi-Bektaşî Tarihi** - Burhan Kocadağ
(2. Basım 272 s. 1997)
- **Aleviliğe İftiralara Cevaplar** - Baki Öz (208 s. 1996)
- **Gerçek Tarihiyle Kuran'da 32 Peygamber ve İslam Dini**
Emrullah Eraslan (480s. 1996))
- **Aşık İbreti** Yayına Hazırlayan Adil Ali Atalay Vaktidolu
(208 s. 1996)
- **Hasret Türküleri** - Hacı Bektaş Şahin (80 s. 1996)
- **Hacı Bektaş Veli** (Piyes) (Sabahattin Ergin (144 s. 1996)
- **Halkın Sevgilisi ve Yunus Emre** (Piyes) Sabahattin Ergin
(144 s. 1996)
- **Bıçağın Sirtında Siyaset** / Baki Öz (256 s. 1996)
- **Mitolojide İnanç ve Peygamberler** / Lütfi Kaleli
(480 s. 1996)
- **Kimliğini Haykıran Alevilik** / Lütfi Kaleli (288 s. 1997)
- **Mezhepte Aleviler** /Mahmut Reyhani (320 s. 1997)
- **Pir Sultan Abdallar** / İbrahim Arslanoğlu
(2. Basım 528 s. 1997)
- **Alevilik Tarihinden İzler** / Baki Öz (160 s. 1997)
- **Tarikat-Ticaret Mafya-Siyaset** / Lütfi Kaleli (1997)